

ДАЙДЖЕСТ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОМІТЕТУ З СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ

Думки, висловлені в цій публікації, є відповідальністю автора(ів) і не обов'язково відображають офіційну політику Ради Європи.

Дозволяється відтворення уривків (до 500 слів), якщо воно здійснюється не з комерційною метою, і при цьому збережено цілісність тексту, уривок не використовується поза контекстом, не надає неповної інформації чи іншим чином не вводить читача в оману щодо характеру, обсягу чи змісту тексту. Текст оригіналу завжди необхідно позначати таким чином: «© Рада Європи, рік публікації».

Усі інші запити щодо відтворення/перекладу всього або частини документа слід надсилати до Директорату з комунікацій Ради Європи (Страсбург — Cedex F-67075 або publishing@coe.int).

Усю іншу кореспонденцію, що стосується цього документа, слід надсилати до Департаменту соціальних прав Генерального директорату прав людини та верховенства права (DGI) Ради Європи, Страсбург — Cedex F-67075 або social.charter@coe.int.

Дизайн обкладинки та верстка:
Відділ виготовлення документів і публікацій (SPDP), Рада Європи.

Фото: Shutterstock.

Переклад публікації здійснено в межах проєкту Ради Європи «Посилення соціального захисту в Україні».

Цю публікацію не було відредаговано редакційною групою SPDP для виправлення друкарських і граматичних помилок.

© Рада Європи, червень 2022 р.

Зміст

ПЕРЕДМОВА	5
ВСТУП	7
ПРОЦЕДУРА ЗВІТНОСТІ	13
ПРОЦЕДУРА РОЗГЛЯДУ КОЛЕКТИВНИХ СКАРГ	17
ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ТЛУМАЧЕННЯ ХАРТІЇ	33
ТЛУМАЧЕННЯ РІЗНИХ ПОЛОЖЕНЬ ХАРТІЇ	45
Стаття 1. Право на працю	45
Стаття 2. Право на справедливі умови праці	58
Стаття 3. Право на безпечні та здорові умови праці	64
Стаття 4. Право на справедливу винагороду	74
Стаття 5. Право на створення організацій	84
Стаття 6. Право на укладення колективних договорів	89
Стаття 7. Право дітей та молоді на захист	98
Стаття 8. Право працюючих жінок на охорону материнства	105
Стаття 9. Право на професійну орієнтацію	110
Стаття 10. Право на професійну підготовку	111
Стаття 11. Право на охорону здоров'я	116
Стаття 12. Право на соціальне забезпечення	124
Стаття 13. Право на соціальну та медичну допомогу	129
Стаття 14. Право на користування послугами соціальних служб	137
Стаття 15. Право осіб з інвалідністю на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства	140
Стаття 16. Право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист	147
Стаття 17. Право дітей та молоді на соціальний, правовий та економічний захист	154
Стаття 18. Право займатися прибутковою діяльністю на території держав інших Сторін	164
Стаття 19. Право трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу	168
Стаття 20. Право на рівні можливості та рівне ставлення у вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі	177
Стаття 21. Право на інформацію та консультації	183
Стаття 22. Право брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища	184
Стаття 23. Право осіб літнього віку на соціальний захист	186
Стаття 24. Право на захист у випадках звільнення	190
Стаття 25. Право працівників на захист їхніх прав у разі банкрутства їхнього роботодавця	194
Стаття 26. Право на гідне ставлення на роботі	196
Стаття 27. Право працівників із сімейними обов'язками на рівні можливості та рівне ставлення до них	199
Стаття 28. Право представників працівників на захист на підприємстві та умови, які мають створюватися для них	201
Стаття 29. Право на інформацію та консультації під час колективного звільнення	203
Стаття 30. Право на захист від бідності та соціального відчуження	205
Стаття 31. Право на житло	209
Стаття E — Заборона дискримінації	215
Стаття F — Відступи від зобов'язань під час війни або надзвичайного стану в державі	216
Стаття G — Обмеження	217
Стаття H — Хартія і національне право чи міжнародні угоди	218
Стаття I — Виконання взятих зобов'язань	219
ДОДАТОК: КОЛО ОСІБ, ДО ЯКИХ ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ХАРТІЯ	221

ПЕРЕДМОВА

У Дайджесті представлено тлумачення, надане Європейським комітетом із соціальних прав, кожному з положень Європейської соціальної хартії, у переглянутій версії від 3 травня 1996 року.

Він містить збірки, постатейно і для кожного пункту, основних пояснень тексту Хартії, отриманих у результаті вивчення національних ситуацій Держав-учасниць на основі національних звітів з 1968 року та розгляду скарг, поданих після 1998 року. Він також містить презентацію принципів тлумачення Хартії та опис процедури розгляду колективних скарг.

Дайджест призначений для практикуючих юристів, посадових осіб адміністрацій Держав-учасниць, соціальних партнерів, громадянського суспільства та широкої громадськості для того, щоб краще знати та розуміти Європейську соціальну хартію.

Ця версія Дайджесту актуальна станом на 31 грудня 2021 року. Її підготовлено за сприяння Центру прав людини Ноттінгемського університету.

ВСТУП

Європейська соціальна хартія — це угода Ради Європи, прийнята в 1961 році та переглянута в 1996 році, яка доповнює Європейську конвенцію з прав людини, гарантуючи економічні та соціальні права.

Європейський комітет із соціальних прав (далі — «Комітет») оцінює ступінь дотримання країнами прав, передбачених Хартією.

У Дайджесті представлено тлумачення, яке Комітет надав щодо різних статей Європейської соціальної хартії, у її переглянутій версії від 1996 року (далі — «Хартія»).

Дайджест підготовлено Секретаріатом Комітету; він не є обов'язковим для Комітету.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМІТЕТ ІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ

1. Склад Комітету (в порядку старшинства, станом на 1 квітня 2022 року відповідно до Правила 1 Регламенту Комітету)

Закінчення строку дії повноважень	
Карін ЛУКАС (Karin LUKAS), президентка (Австрія)	31 грудня 2022 р.
Еліан ШЕМЛА (Eliane CHEMLA), віцепрезидентка (Франція)	31 грудня 2024 р.
Іфа НОЛАН (Aoife NOLAN), віцепрезидентка (Ірландія)	31 грудня 2022 р.
Джузеппе ПАЛМІСАНО (Giuseppe PALMISANO), головний доповідач (Італія)	31 грудня 2022 р.
Йожеф ГАЙДУ (Jozsef HAJDU) (Угорщина)	31 грудня 2024 р.
Барбара КРЕСАЛ (Barbara KRESAL) (Словенія)	31 грудня 2022 р.
Крістін ДУПАТЕ (Kristine DUPATE) (Латвія)	31 грудня 2022 р.
Карін Мьоль ЛАРСЕН (Karin Møhl LARSEN) (Данія)	31 грудня 2026 р.
Юсуф БАЛЧІ (Yusuf BALCI) (Туреччина)	31 грудня 2024 р.
Татьяна ПУЮ (Tatiana PUIU) (Молдова)	31 грудня 2024 р.
Паул РІТЄНС (Paul RIETJENS) (Бельгія)	31 грудня 2026 р.
Джордж Н. ТЕОДОЗИС (George N. THEODOSIS) (Греція)	31 грудня 2026 р.
Маріо ВІНКОВІЧ (Mario VINKOVIĆ) (Хорватія)	31 грудня 2026 р.
Міріам КУЛЬМАНН (Miriam KULLMANN) (Німеччина)	31 грудня 2026 р.
Одне місце вільне	

2. Функції Комітету

Комітет вирішує, чи відповідає ситуація в Державах-учасниках Європейській соціальній хартії. Відповідно до статті 2 його Регламенту:

- «1. Комітет ухвалює рішення щодо відповідності ситуації в Державах Європейській соціальній хартії, Додатковому протоколу 1988 року та переглянутій Європейській соціальній хартії.
2. Він затверджує висновки в межах процедури звітності та рішення за процедурою розгляду скарг».

3. Статус членів Комітету

П'ятнадцять членів Комітету є незалежними та неупередженими.

Вони обираються Комітетом Міністрів Ради Європи на шестирічний строк з правом переобрання на один строк. Відповідно до Протоколу про внесення поправок 1991 року («Туринський протокол»),

члени Європейського комітету з соціальних прав обираються Парламентською асамблеєю Ради Європи. Однак це положення Протоколу є єдиним, яке тимчасово не застосовується на практиці до набрання чинності Протоколом.

Відповідно до Регламенту Комітету:

► **«Правило 3: Обов'язки членів Комітету»**

Члени повинні виконувати свої обов'язки відповідно до вимог незалежності, неупередженості та доступності, притаманних їхнім посадам, і зберігати в таємниці обговорення Комітету.

► **Правило 4: Урочиста заява**

Перш ніж приступити до виконання обов'язків, кожен член Комітету на першому засіданні Комітету, на якому він присутній після обрання, робить таку заяву:

«Я урочисто заявляю, що виконуватиму свої функції як члена цього Комітету відповідно до вимог незалежності, неупередженості та доступності, притаманних моїй посаді, і що зберігатиму в таємниці обговорення Комітету».

► **Правило 5: Несумісність**

1. Члени Комітету не повинні протягом строку своїх повноважень виконувати будь-які функції, несумісні з вимогами незалежності, неупередженості або доступності, притаманними їхнім посадам.

2. Якщо виявляється, що член Комітету погодився взяти на себе функції, які можуть бути несумісними з положеннями пункту 1, це обов'язково призведе до наслідків для нього/неї. З відсутності цього, а також у випадках порушення положень Правил 3, Комітет зобов'язаний прийняти рішення щодо ситуації на основі звіту Президента».

4. Методи роботи Комітету

Комітет проводить сім сесій на рік у штаб-квартирі Ради Європи в Страсбурзі (або, в разі потреби, онлайн чи в гібридній формі).

Кожен член Комітету діє як Доповідач (*Rapporteur*) щодо певної кількості положень Хартії стосовно системи звітності та розгляду скарг.

Національні звіти вивчають два Підкомітети, кожен із яких відповідає за певну кількість положень. Підкомітети готують роботу пленарного засідання Комітету.

Колективні скарги розглядаються та обговорюються Комітетом на пленарному засіданні.

Комітету допомагає секретаріат, до складу якого входить персонал Ради Європи.

5. Регламент Комітету

Регламент Комітету регулює внутрішні механізми роботи Комітету, а також функціонування двох процедур моніторингу застосування Хартії; процедури розгляду скарг та процедури звітності.

Чинний Регламент було прийнято під час 201-ї сесії 29 березня 2004 року та нещодавно переглянутий 19 травня 2021 року, див. <https://rm.coe.int/rules-rev-320-en/1680a2c899>

6. Практика Комітету

«Практику» Комітету сформульовано в усіх джерелах, у яких викладає своє тлумачення положень Хартії.

Зокрема, це:

► *Рішення* у колективних скаргах: рішення про прийнятність, рішення по суті, рішення про зупинку проваджень у справі та рішення про негайні заходи.

► *Висновки*, що випливають із процедури звітності та публікуються щороку відповідно до такої системи посилань:

- для Хартії 1961 р. щорічні збірки нумерують I, II, III, IV..., XX-1, XX-2, XX-3, XXII-2 тощо;
- для переглянутої Хартії їх нумерують 2002 ..., 2019, 2020, 2021 тощо.

► *Заяви про тлумачення*.

Щоб роз'яснити своє тлумачення положень Хартії, Комітет може опублікувати заяву про тлумачення, яка зазвичай публікується в загальному вступі до щорічних висновків.

7. Проведення оцінювання Комітетом

Вирішуючи, чи відповідають ситуації Хартії, Комітет спочатку перевіряє, чи існуючі закони та нормативні акти відповідають правам за Хартією та чи не перешкоджають їх застосуванню.

Якщо цей перший «тест» пройдено, далі Комітет перевіряє, чи законодавство застосовується на практиці належним чином.

Ситуація є «невідповідною» Хартії, якщо застосовне законодавство несумісне з її вимогами або якщо сумісне законодавство застосовується неправильно або не повністю.

8. Окремі думки членів Комітету

Комітет затверджує свої висновки та рішення шляхом голосування. У більшості випадків голосування відбувається одногосно. Однак іноді рішення приймаються більшістю голосів. Регламент Комітету дозволяє будь-якому члену висловити окрему думку, як незгоду, так і згоду, яка публікується одночасно з висновком чи рішенням.

9. Публікація висновків і рішень Комітету

Рада Європи публікує висновки та рішення Комітету. Ці документи також розміщені в базі даних HUDOC, доступній на вебсайті Ради Європи www.coe.int/socialcharter.

10. Посилання на висновки та рішення Комітету

Висновки цитуються таким чином:

- ▶ Посилання на висновки, держава, стаття та пункт.

Наприклад: Висновки 2003, Франція, стаття 6§2.

Рішення цитуються таким чином:

- ▶ Назва організації-позивача проти назви держави-відповідача, номер скарги/рік реєстрації, рішення про прийнятність [дата]/рішення по суті [дата], §

Наприклад: Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Франції, скарга № 52/2008, рішення по суті від 19 жовтня 2009 р., §82.

Права, гарантовані Хартією

Права, гарантовані Хартією, стосуються всіх людей у їхньому повсякденному житті, з особливою увагою до вразливих осіб та груп.

Житло

- ▶ Правова база, що забезпечує право на житло належних стандартів (безпечне, здорове та належного розміру);
- ▶ Юридичні та процедурні гарантії у разі виселення;
- ▶ Політика та заходи щодо запобігання бездомності;
- ▶ Забезпечення належного тимчасового житла для всіх бездомних осіб;
- ▶ Забезпечення доступним житлом через надання соціального житла належної якості та кількості або іншими способами.

Охорона здоров'я

- ▶ Забезпечення здорового навколишнього середовища;
- ▶ Зміцнення громадського здоров'я через освіту з питань охорони здоров'я та проведення скринінгів;
- ▶ Профілактика захворювань і попередження нещасних випадків;
- ▶ Забезпечення та ефективний доступ до адекватного та доступного медичного обслуговування;
- ▶ Невідкладна медична допомога для всіх, хто її потребує, в тому числі для осіб у нелегальному статусі;
- ▶ Охорона материнства, доступ до послуг охорони здоров'я матерів, регулювання умов праці жінок у зв'язку з материнством, декретної відпустки (відпустки по вагітності та пологах);
- ▶ Безпечне та здорове робоче середовище.

Освіта

- ▶ Безкоштовна початкова та середня освіта для всіх дітей;
- ▶ Безкоштовні та ефективні послуги з професійної орієнтації;
- ▶ Професійна підготовка (включаючи продовження навчання), виробнича практика та доступ до вищої освіти виключно на основі індивідуальних здібностей;
- ▶ Доступ осіб з інвалідністю до загальної освіти та підготовки, а також реабілітації;
- ▶ Вивчення мови для мігрантів.

Працевлаштування

- ▶ Доступ до працевлаштування
 - Політика повної зайнятості та заходи, що сприяють рівному та ефективному доступу до працевлаштування;
 - Безкоштовні послуги з працевлаштування для осіб, які шукають роботу та заходи реінтеграції для довгостроково безробітних осіб;
 - Доступ осіб з інвалідністю до реабілітації та працевлаштування;
 - Усунення перешкод для залучення працівників до прибуткової діяльності в інших державах-учасницях.
- ▶ Рівні можливості та рівне ставлення до жінок і чоловіків
- ▶ Заборона експлуатації
 - Заборона примусової або обов'язкової праці, регулювання праці ув'язнених та надомної роботи;
 - Заборона працевлаштування дітей віком до 15 років.
- ▶ Колективні трудові відносини
 - Свобода створювати або вступати в профспілки та організації роботодавців, незалежність і гарантії діяльності профспілок та захист представників працівників;
 - Спільні консультації, ведення переговорів щодо укладення колективних договорів, урегулювання трудових спорів і колективні дії;
 - Інформування, консультування та залучення працівників до визначення та поліпшення виробничого середовища та умов праці.
- ▶ Захист працівників
 - Охорона праці та виробнича безпека, справедливі умови праці та гідна винагорода;
 - Конфіденційність працівників, захист від усіх форм домагань;
 - Особливий захист молодих працівників (віком від 15 до 18 років), жінок, які поєднують роботу та материнство, а також працівників із сімейними обов'язками.
- ▶ Гарантії в разі звільнення.

Соціальний захист

- ▶ Захист від бідності та соціального відчуження;
- ▶ Належне соціальне забезпечення, у тому числі рівне ставлення до осіб, які пересуваються між державами-учасницями;
- ▶ Належна соціальна та медична допомога всім, хто її потребує;
- ▶ Запобігання, усунення або полегшення потреб;
- ▶ Ефективні соціальні послуги належної якості, у тому числі консультування, надання порад, допомога на дому, опіка за місцем проживання тощо;
- ▶ Заходи в інтересах сімей (наприклад, сімейні консультації, послуги медіації, захист від домашнього насильства, сімейна допомога), рівноправність подружжя, захист батьківських прав, забезпечення наявності закладів та послуг по догляду за дітьми; захист неповнолітніх від фізичної та моральної небезпеки, такої як сексуальна експлуатація, торгівля людьми, зловживання інформаційними технологіями, та жорстоке поводження і насильство, включно з тілесними покараннями.

Інтеграція та участь

- ▶ Надання особам старшого віку можливості залишатися повноцінними членами суспільства шляхом забезпечення належних ресурсів та послуг, а також вільно обирати спосіб свого життя

шляхом забезпечення житлом та медичним обслуговуванням; для тих, які проживають в установах поважати особисте життя, захисту від насильства та участі у прийнятті рішень щодо умов проживання.

- ▶ Участь осіб з інвалідністю в житті громади через гарантії недискримінації, політики, розроблені за узгодженням із безпосередньо зацікавленими особами, технічної та фінансової допомоги для збільшення автономії, інклюзивних заходів, пов'язаних з комунікацією, мобільністю і транспортом, житлом, культурою та дозвіллям;
- ▶ Гарантії щодо переїзду трудових мігрантів; воз'єднання сімей трудових мігрантів і забезпечення захисту від депортації;
- ▶ Рівне ставлення до трудових мігрантів щодо винагороди та інших умов працевлаштування, членства в профспілках та користування перевагами переговорів щодо укладення колективних договорів, щодо проживання, а також податків і внесків, та доступу до правосуддя.

Недопущення дискримінації

Права, передбачені Хартією, мають бути гарантовані кожному, кого це стосується, включаючи іноземців, які законно проживають та/або працюють, без дискримінації за будь-якою ознакою, такою як раса, колір шкіри, стать, вік, мова, релігійні, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, стан здоров'я, приналежність до національної меншини, народження чи інші обставини, в тому числі інвалідність (стаття E).

Підписання та ратифікація Хартії

Держави-члени	Підписи	Ратифікації	Прийняття процедури розгляду колективних скарг	
Албанія	21.09.1998 р.	14.11.2002 р.		
Андорра	04.11.2000 р.	12.11.2004 р.		
Вірменія	18.10.2001 р.	21.01.2004 р.		
Австрія	07.05.1999 р.	20.05.2011 р.		
Азербайджан	18.10.2001 р.	02.09.2004 р.		
Бельгія	03.05.1996 р.	02.03.2004 р.	23.06.2003 р.	
Боснія і Герцеговина	11.05.2004 р.	07.10.2008 р.		
Болгарія	21.09.1998 р.	07.06.2000 р.	07.06.2000 р.	
Хорватія	06.11.2009 р.	26.02.2003 р.	26.02.2003 р.	
Кіпр	03.05.1996 р.	27.09.2000 р.	06.08.1996 р.	
Чеська Республіка	04.11.2000 р.	03.11.1999 р.	04.04.2012 р.	
Данія	*	03.05.1996 р.	03.03.1965 р.	
Естонія	04.05.1998 р.	11.09.2000 р.		
Фінляндія	03.05.1996 р.	21.06.2002 р.	17.07.1998 р.	×
Франція	03.05.1996 р.	07.05.1999 р.	07.05.1999 р.	
Грузія	30.06.2000 р.	22.08.2005 р.		
Німеччина	*	29.06.2007 р.	29.03.2021 р.	
Греція	03.05.1996 р.	18.03.2016 р.	18.06.1998 р.	
Угорщина	07.10.2004 р.	20.04.2009 р.		
Ісландія	04.11.1998 р.	15.01.1976 р.		
Ірландія	04.11.2000 р.	04.11.2000 р.	04.11.2000 р.	
Італія	03.05.1996 р.	05.07.1999 р.	03.11.1997 р.	
Латвія	29.05.2007 р.	26.03.2013 р.		
Ліхтенштейн		09.10.1991 р.		
Литва	08.09.1997 р.	29.06.2001 р.		
Люксембург	*	11.02.1998 р.	10.10.1991 р.	
Мальта	27.07.2005 р.	27.07.2005 р.		
Республіка Молдова	03.11.1998 р.	08.11.2001 р.		
Монако	05.10.2004 р.			
Чорногорія	22.03.2005 р.	03.03.2010 р.		

Держави-члени		Підписи	Ратифікації	Прийняття процедури розгляду колективних скарг	
Нідерланди		23.01.2004 р.	03.05.2006 р.	03.05.2006 р.	
Норвегія		07.05.2001 р.	07.05.2001 р.	20.03.1997 р.	
Північна Македонія		27.05.2009 р.	06.01.2012 р.		
Польща		25.10.2005 р.	25.06.1997 р.		
Португалія		03.05.1996 р.	30.05.2002 р.	20.03.1998 р.	
Румунія		14.05.1997 р.	07.05.1999 р.		
Сан-Маріно		18.10.2001 р.			
Сербія		22.03.2005 р.	14.09.2009 р.		
Словацька Республіка		18.11.1999 р.	23.04.2009 р.		
Словенія		11.10.1997 р.	07.05.1999 р.	07.05.1999 р.	
Іспанія		23.10.2000 р.	17.05.2021 р.	17.05.2021 р.	
Швеція		03.05.1996 р.	29.05.1998 р.	29.05.1998 р.	
Швейцарія		06.05.1976 р.			
Туреччина		06.10.2004 р.	27.06.2007 р.		
Україна		07.05.1999 р.	21.12.2006 р.		
Сполучене Королівство	*	07.11.1997 р.	11.07.1962 р.		
Кількість держав	46	2 + 44 = 46	7 + 35 = 42		16

Умовні позначки:

Дати, виділені жирним шрифтом, відповідають датам підписання або ратифікації Хартії 1961 року; інші дати відповідають підписанню або ратифікації переглянутої Хартії 1996 року.

* Держави, ратифікація яких необхідна для набрання чинності Протоколом про поправки 1991 року. На практиці, відповідно до рішення, прийнятого Комітетом Міністрів 11 грудня 1991 року, цей Протокол уже застосовується.

× Держава, що визнала право національних НУО (неурядових організацій) подавати проти неї колективні скарги. Ця таблиця регулярно оновлюється на вебсайті Хартії: www.coe.int/socialcharter

Прийнятність за принципом *à la carte* («вільний вибір»)

Відповідно до статті А, Держави-учасниці можуть вибрати положення Хартії, які вони мають намір прийняти на момент ратифікації. У статті А зазначено:

«З урахуванням положень нижченаведеної статті В кожна Сторона зобов'язується:

- ▶ вважати частину I цієї Хартії декларацією цілей, до здійснення яких вона буде прагнути всіма відповідними засобами, як зазначено у вступному пункті частини I;
- ▶ вважати для себе обов'язковими принаймні шість із таких дев'яти статей частини II цієї Хартії: статей 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 і 20;
- ▶ вважати обов'язковими для себе додаткову кількість статей або позначених цифрами пунктів частини II Хартії, які вона може визначити, за умови, що загальна кількість статей або позначених цифрами пунктів, які вона вважає обов'язковими для себе, становить не менше 16 статей або 63 позначених цифрами пунктів».

Таблицю положень, прийнятих Державами-учасницями, представлено на вебсайті: www.coe.int/socialcharter.

Комітет зробив таку заяву щодо співвідношення між прийнятими та неприйнятими положеннями:

«9. Задум щодо Хартії передбачав, що вона в цілому та всі її положення доповнюють одне одного та частково перетинаються. Неможливо провести чіткий та беззаперечний розподіл між матеріальною сферою застосування кожної статті чи пункту. Комітету належить одночасно забезпечити унеможливлення накладення на Держави-учасниці зобов'язань, що випливають із положень, які вони не мали наміру приймати, та недопущення виключення основної суті прийнятих положень як результат того, що вони можуть містити зобов'язання, які також можуть бути результатом неприйнятих положень». (Центр захисту прав осіб із психічними порушеннями (Mental Disability Advocacy Center, MDAC) проти Болгарії, скарга № 41/2007, рішення про прийнятність від 26 червня 2007 року, §9)

ЧАСТИНА I:

ПРОЦЕДУРА ЗВІТНОСТІ

Відповідно до рішення, ухваленого Комітетом Міністрів у 2006 році¹, положення Хартії було розділено на чотири тематичні групи. Держави-учасниці на щорічній основі представляють звіт про положення, що стосуються однієї з чотирьох тематичних груп. Таким чином, про кожне прийняте положення Хартії звітується раз на чотири роки. Чотири групи положень є такими:

- ▶ **Група 1:** *Працевлаштування, навчання та рівні можливості* (статті 1, 9, 10, 15, 18, 20, 24, 25);
- ▶ **Група 2:** *Охорона здоров'я, соціальне забезпечення та соціальний захист* (статті 3, 11, 12, 13, 14, 23, 30);
- ▶ **Група 3:** *Трудові права* (статті 2, 4, 5, 6, 21, 22, 26, 28, 29);
- ▶ **Група 4:** *Діти, родини, мігранти* (статті 7, 8, 16, 17, 19, 27, 31).

Відповідно до Форми звітів,² Держави-учасниці повинні надавати для кожного відповідного прийнятого положення будь-яку релевантну інформацію про заходи, прийняті для забезпечення його застосування, зокрема про правову базу (закони, нормативні акти, колективні договори, відповідна національна судова практика тощо) та вжиті заходи (адміністративні та/або фінансові механізми, фінансування, програми, плани дій тощо) для впровадження правової бази та будь-яку відповідну статистику чи іншу актуальну інформацію, що дає змогу оцінити ступінь застосування правової бази на практиці.

Із 2019 року Комітет надсилає *цільові запитання* Державам-учасницям під час запити звичайних щорічних звітів, щоб зосередити моніторинг на критичних/виникаючих проблемах та допомогти Державам-учасницям у складанні звітів.

У квітні 2014 року Комітет Міністрів прийняв нові зміни до процедури звітності за Хартією.³ Головною метою змін було спрощення процедури звітності для Держав-учасниць, які також прийняли процедуру розгляду колективних скарг. Після внесення цих змін, Держави-учасниці, які прийняли процедуру розгляду скарг, повинні кожні два роки подавати так званий «спрощений звіт» *виключно* про оновлення статусу виконання рішень Комітету щодо колективних скарг.

Щоб запобігти надмірним коливанням робочого навантаження Європейського комітету з соціальних прав з року в рік, Держави-учасниці, які прийняли процедуру розгляду скарг, було розділено на дві групи. Групи сформувалися шляхом розподілу Держав-учасниць відповідно до кількості скарг, зареєстрованих проти них станом на 2014 рік (від найбільшої до найменшої), таким чином:

- ▶ **Група А:** Бельгія, Болгарія, Фінляндія, Франція, Греція, Ірландія, Італія, Португалія.
- ▶ **Група В:** Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Нідерланди, Норвегія, Словенія, Іспанія, Швеція.

Спрощені звіти повинні містити детальні показники про подальші дії, які було вжито у відповідь на рішення Комітету щодо колективних скарг (зміни законодавства, нові адміністративні та/або фінансові заходи, зміни практики тощо).

Оскільки на Держави-учасниці покладено зобов'язання згідно з процедурою розгляду скарг, вони подають спрощений звіт кожні два роки та звичайні звіти за тематичними групами положень в інші роки, це означає, що вони ефективно звітують про кожне прийняте положення лише кожні вісім років (а не кожні чотири роки, як у випадку з Державами-учасницями, на які не покладено зобов'язання згідно з процедурою розгляду скарг). Для того, щоб ці Держави-учасниці звітували по всіх чотирьох тематичних групах положень протягом восьмирічного періоду, їм іноді доводиться подавати спрощені звіти протягом двох років поспіль (див. календар звітності нижче).

1 Рішення від 2006 р. (coe.int)

2 Форма для звітів (coe.int)

3 Рішення від 2014 р. (coe.int)

Згідно з рішеннями Комітету Міністрів від 2006 та 2014 років, Держави-учасниці на даний момент зобов'язані надавати свої звіти на основі наведеного нижче календаря:

Звітний період	Тематична група/ Статті	Кінцевий строк подання звітів	Звичайний звіт	Спрощений звіт	Прийняття висновків/ результатів
01.01.2015 р. — 31.12.2018 р.	Група 1 Працевлаштування, навчання, рівні можливості	31.12.2019 р.	Усі держави, крім Групи А	Держави з Групи А	Січень 2021 р.
01.01.2016 р. — 31.12.2019 р.	Група 2 Охорона здоров'я, соціальне забезпечення, соціальний захист	31.12.2020 р.	Усі держави, крім Групи А	Держави з Групи А	Січень 2022 р.
01.01.2017 р. — 31.12.2020 р.	Група 3 Трудові права	31.12.2021 р.	Усі держави, крім Групи В	Держави з Групи В	Січень 2023 р.
01.01.2018 р. — 31.12.2021 р.	Група 4 Діти, родини та мігранти	31.12.2022 р.	Усі держави, крім Групи А	Держави з Групи А	Січень 2024 р.
01.01.2019 р. — 31.12.2022 р.	Група 1 Працевлаштування, навчання, рівні можливості	31.12.2023 р.	Усі держави, крім Групи В	Держави з Групи В	Січень 2025 р.
01.01.2020 р. — 31.12.2023 р.	Група 2 Охорона здоров'я, соціальне забезпечення, соціальний захист	31.12.2024 р.	Усі держави, крім Групи В	Держави з Групи В	Січень 2026 р.
01.01.2021 р. — 31.12.2024 р.	Група 3 Трудові права	31.12.2025 р.	Усі держави, крім Групи А	Держави з Групи А	Січень 2027 р.
01.01.2022 р. — 31.12.2025 р.	Група 4 Діти, родини та мігранти	31.12.2026 р.	Усі держави, крім Групи В	Держави з Групи В	Січень 2028 р.
Тощо					

ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО ЗВІТНОСТІ ДЕРЖАВАМИ-УЧАСНИЦЯМИ

Приймаючи рішення щодо характеру та обсягу інформації, яку включати до звіту, національні органи повинні брати до уваги практику Європейського комітету з соціальних прав, як її відображено в попередніх висновках і рішеннях Комітету. Вони можуть посылатися на різноманітні публікації щодо практики, в тому числі на Дайджест, який публікується під відповідальність Секретаріату. Комітет також нагадує, що кожен звіт повинен містити відповіді на будь-які запитання, поставлені Комітетом у його висновках, незалежно від того, чи це питання загального характеру, адресовані всім Державам-учасницям (такі запитання містяться у «Загальному вступі»), або спеціальні питання, що містяться у відповідних висновках стосовно кожної Держави за кожним положенням. Якщо йдеться про статистичну інформацію, то мається на увазі, якщо офіційна статистика відсутня, уряди можуть надавати дані чи оцінки, засновані на *ad hoc* дослідженнях та опитуваннях, або використовувати актуальні дані з інших джерел. Як зазначалося вище, починаючи з 2019 року, Комітет адресував цільові запитання Державам-учасницям. За цією системою Держави-учасниці зобов'язані надавати інформацію лише у відповідь на спеціальне запитання. Однак, окрім того, вони повинні надати інформацію у відповідь на попередні висновки про невідповідність, попередні затримки, а також у відповідь на попередні висновки про відповідність до отримання запитуваної інформації.

Враховавши той факт, що поточна система подання звітів передбачає чотирирічний період між звітами щодо будь-якого прийнятого положення Хартії, та маючи на меті уникати, наскільки це можливо, затримки висновків, Комітет вирішив, що він буде загалом відкладати висновок через брак інформації лише один раз перед прийняттям висновку про невідповідність на тій підставі, що відповідна Держава-учасниця не встановила, що ситуація відповідає Хартії. На практиці це означає, де висновки, які містяться в цьому томі, були відкладені, запитувана інформація має бути включена до наступного звіту щодо відповідного положення (тобто через чотири роки), інакше буде прийнято висновок про невідповідність.

ПУБЛІКАЦІЯ ВИСНОВКІВ І РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ПОДАЛЬШІ ДІЇ

Висновки Комітету публікуються щорічно. Вони доступні на вебсайті Ради Європи: www.coe.int/socialcharter.

Коли Комітет робить висновок, що ситуація не відповідає вимогам, Держава-учасниця повинна привести ситуацію у відповідність. Якщо Держава-учасниця не вживає дій, Комітет Міністрів може направити цій державі рекомендацію з проханням змінити ситуацію в законодавстві та/або практиці. Роботу Комітету Міністрів готує Урядовий комітет, до складу якого входять представники урядів Держав-учасниць Хартії. Їм допомагають спостерігачі, які представляють Європейські організації роботодавців і профспілки (Європейська конфедерація профспілок (ЕКП), Конфедерація Європейського бізнесу (BusinessEurope) та Міжнародна організація роботодавців (МОП)).

ЧАСТИНА II:

ПРОЦЕДУРА РОЗГЛЯДУ КОЛЕКТИВНИХ СКАРГ

Процедуру розгляду колективних скарг було встановлено відповідно до Додаткового протоколу 1995 року до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження, і Правил процедури Комітету. Його також було додатково роз'яснено послідовними рішеннями Комітету про прийнятність та по суті поданих скарг.

Станом на жовтень 2021 року шістнадцять Держав-учасниць ратифікували Додатковий протокол 1995 року: (Франція, Греція, Португалія, Італія, Бельгія, Болгарія, Ірландія, Фінляндія, Нідерланди, Швеція, Хорватія, Норвегія, Словенія, Кіпр, Чеська Республіка та Іспанія).⁴

Види рішень

У межах процедури розгляду колективних скарг Комітет приймає шість типів рішень: рішення про прийнятність, рішення про невідкладні заходи, рішення про прийнятність та невідкладні заходи, рішення по суті, рішення про прийнятність та по суті, та рішення про припинення розгляду скарги.

Типовим сценарієм для скарги є наявність двох окремих рішень, рішення про прийнятність та рішення по суті. Однак у деяких виняткових випадках може бути прийнято одне рішення про прийнятність та по суті.⁵ У деяких випадках Комітет також вживав невідкладні заходи як в окремому рішенні,⁶ так і одночасно з рішенням про прийнятність.

ПРИЙНЯТНІСТЬ

1. Форма скарги

Відповідно до статті 4 Додаткового протоколу 1995 року, скарга повинна: (i) подаватися в письмовій формі, (ii) стосуватися положення Хартії, прийнятого відповідною Державою-учасницею, і (iii) в ній має зазначатися, у якій частині остання не забезпечила задовільного застосування цього положення.⁷

Подано письмово

У статті 5 Додаткового протоколу 1995 року зазначено, що будь-яка скарга надсилається на ім'я Генерального секретаря, який підтверджує її отримання, повідомляє про неї відповідну Державу-учасницю та негайно передає її до Комітету незалежних експертів.⁸ Колективні скарги також можуть бути надіслані Виконавчому секретарю, який діє від імені Генерального секретаря Ради Європи.⁹

4 Див. Таблицю підписів і ратифікацій (Європейська серія договорів, ETS), № 158

5 Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Бельгії, скарга № 109/2014, рішення про прийнятність та по суті від 10 жовтня 2017 р.

6 Див., наприклад, Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Бельгії, скарга № 98/2013, рішення про негайні заходи від 2 грудня 2013 р.; див. також Конференція європейських церков (СЕС) проти Нідерландів, скарга № 90/2013, рішення про негайні заходи від 25 жовтня 2013 р.

7 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 4, див. також організація Університет жінок Європи (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення про прийнятність від 4 липня 2017 р., §§ 6–9, і Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 50/2008, рішення по суті від 9 вересня 2009 р., § 18

8 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження, (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 5

9 Регламент Європейського комітету з соціальних прав, Правило 23; див. також Всесвітня організація проти тортур (World Organisation against Torture, OMCT) проти Греції, скарга № 17/2003, рішення про прийнятність від 9 грудня 2003 р., § 5

Підписи

Скаргу повинна підписати особа, яка має право представляти НУО чи профспілку, що подає скаргу. Цей критерій спочатку було викладено у Правилі 20 Регламенту Європейського комітету з соціальних прав, але зараз його перенесено до Правила 23.¹⁰

Організація, яка подала скаргу, повинна довести, що підписант був належним чином уповноважений подати скаргу, інакше скарга буде неприйнятною.¹¹

Скарга може бути підписана, наприклад, головою або директором організації, яка подає скаргу, за умови, що ця особа уповноважена це робити відповідно до Статутів організації.¹² Це має місце у тому випадку, якщо Статути надають підписанту право подання скарги або надають йому право захищати інтереси організації чи вчиняти всі дії, необхідні для досягнення статутних цілей організації.¹³ Підписантом може бути заступник голови, якщо це передбачено Статутами або якщо останнього делеговано відповідно до вказаних вище принципів.¹⁴

Якщо підписант не був уповноважений Статутами на постійній основі, йому може бути надана довіреність чи мандат керівним органом асоціації або профспілки.¹⁵

Делегування може здійснюватися послідовно, якщо необхідні умови виконуються на кожному етапі.¹⁶

Якщо під час здійснення процедури підписант залишає організацію, яка подає скаргу, його наступнику може делегуватися право представляти організацію.¹⁷

Якщо скарга подається від кількох організацій, підписант повинен бути офіційно уповноважений кожною з організацій.¹⁸

Для проставлення підпису немає особливих формальних умов: підпис має стояти на одному з документів, тобто на скарзі, супровідному листі або документі, надісланому пізніше.¹⁹

Зв'язок із положенням Хартії, прийнятих відповідною Державою

У скарзі повинно бути зазначено положення, про порушення якого йдеться, включаючи, якщо це доцільно, статтю Е Хартії. Порушення статті G Хартії не є підтвердженим, оскільки це положення встановлює умови, за якими допускається обмеження користування правами, передбаченими Хартією, та не може призвести до порушення як такого.²⁰ Проте це положення може служити посиланням для тлумачення положень Хартії про основні права.²¹ Ці правила застосовуються з врахуванням необхідних змін (*mutatis mutandis*) також і до статті F Хартії.²²

¹⁰ Регламент, у зазначеному документі (op.cit.), Правило 23

¹¹ [Frente Comum de Sindicatos da Administração Pública проти Португалії](#), скарга № 36/2006, рішення про прийнятність від 5 грудня 2006 р., §4

¹² [Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur \(SAGES\) проти Франції](#), скарга № 26/2004, рішення про прийнятність від 7 грудня 2004 р., §5

¹³ [Всесвітня організація проти тортур \(ОМСТ\) проти Греції](#), скарга № 17/2003, рішення про прийнятність від 9 грудня 2003 р., §5

¹⁴ [Syndicat national des professions du tourisme проти Франції](#), скарга № 6/1999, рішення про прийнятність від 10 лютого 2000 р., §§ 9 та 10; див. також [Syndicat occitan de l'éducation проти Франції](#), скарга № 23/2003, рішення про прийнятність від 13 лютого 2004 р., §8

¹⁵ [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Болгарії](#), скарга № 31/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §7, див. також [Centrale générale des services publics проти Бельгії](#), скарга № 25/2004, рішення про прийнятність від 6 вересня 2004 р., §§ 2 та 8

¹⁶ [Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur \(SAGES\) проти Франції](#), скарга № 26/2004, рішення про прийнятність від 7 грудня 2004 р., §§ 4 та 5

¹⁷ [Центр житлових прав та виселення \(COHRE\) проти Хорватії](#), скарга № 52/2008, рішення про прийнятність від 30 березня 2009 р., §14

¹⁸ [Syndicat SUD Travail Affaires Sociales проти Франції](#), скарга № 24/2004, рішення про прийнятність від 7 грудня 2004 р., §§ 3 і 7, див. також [Трансгендер - Європа та ЛГБД-Європа \(Transgender Europe and ILGA-Europe\) проти Чеської Республіки](#), скарга № 117/2015, рішення про прийнятність від 9 вересня 2015 р., §8.

¹⁹ [Всесвітня організація проти тортур \(ОМСТ\) проти Греції](#), скарга № 17/2003, рішення про прийнятність від 9 грудня 2003 р., §5

²⁰ [Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur \(SAGES\) проти Франції](#), скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §31, див. також [Асоціація рівних прав \(ERT\) проти Болгарії](#), скарга № 121/2016, рішення про прийнятність від 5 липня 2016 р. § 11; див. також [Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції \(ІКА-ЕТАМ\) проти Греції](#), скарга № 76/2012, рішення про прийнятність від 23 травня 2012 р., §§ 5–7

²¹ [Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції \(ІКА-ЕТАМ\) проти Греції](#), скарга № 76/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., §48, див. також [Фонд рівних прав \(ERT\) проти Болгарії](#), скарга № 121/2016, рішення про прийнятність від 5 липня 2016 р., § 11

²² [Загальна конфедерація праці Греції \(GSEE\) проти Греції](#), скарга № 111/2014, рішення про прийнятність від 19 травня 2015 р., §10.

Наслідки прийняття Хартії за принципом *à la carte* («вільний вибір»)

Скарга повинна стосуватися положення Хартії, прийнятого відповідною Державою-учасницею.²³ Задум щодо Хартії передбачав, що вона в цілому та всі її положення доповнюють одне одного та частково перетинаються.²⁴ Неможливо провести чіткий та беззаперечний розподіл між матеріальною сферою застосування кожної статті чи пункту.²⁵ Комітету належить одночасно забезпечити унеможливлення накладення на Держави-учасниці зобов'язань, що випливають із положень, які вони не мали наміру приймати, та недопущення виключення основної суті прийнятих положень як результат того, що вони можуть містити зобов'язання, які також можуть бути результатом неприйнятих положень.²⁶

Підсудність *ratione temporis*

Відповідно до принципу відсутності зворотної сили договорів, закріпленого в статті 28 Віденської конвенції 1969 року про право міжнародних договорів, відправною точкою застосування є дата, коли договір набирає чинності в країні, а не дата його підписання.²⁷ Однак є виняток із цього правила: зокрема, коли події, що відбулися до набрання чинності договором, тривають і після цієї дати, потенційно може вважатися порушенням, що триває.²⁸

2. Організації, які мають право подавати скарги

Відповідно до статті 1§а Додаткового протоколу 1995 року, наступні організації можуть подавати скарги про незадовільне застосування Хартії:

А. міжнародні організації роботодавців і профспілок, зазначені в пункті 2 статті 27 Хартії 1961 року, а саме:

«До складу Підкомітету (тобто Урядового комітету) входить по одному представнику від кожної Держави-учасниці. Він пропонує не більше ніж двом міжнародним організаціям роботодавців і не більше ніж двом міжнародним організаціям профспілок, які він може визначити, бути представленими на його засіданнях наглядачами із правом дорадчого голосу. Крім того, він може консультиватися не більше ніж зі двома представниками міжнародних неурядових організацій, які мають консультативний статус при Раді Європи, з питань, що безпосередньо належать до сфери компетенції цих організацій, таких, наприклад, як соціальне забезпечення та економічний і соціальний захист сім'ї».

На практиці участь у роботі Урядового комітету пропонується трьом організаціям:

- ▶ дві організації роботодавців: Міжнародна організація роботодавців та Конфедерація європейського бізнесу (BusinessEurope);
- ▶ одна організація робітників — Європейська конфедерація профспілок.

Таким чином, ці три організації мають право подавати скарги проти будь-якої держави, яка прийняла процедуру розгляду колективних скарг.

Відповідно до статті 1§b Додаткового протоколу, наступні організації можуть подавати скарги у зв'язку з незадовільним застосуванням Хартії:

-
- 23 [Європейська федерація співробітників публічних служб \(EUROFEDOP\) проти Греції](#), скарга №3/1999, рішення про прийнятність від 13 жовтня 1999 р.
 - 24 [Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Болгарії](#), скарга №41/2007, рішення про прийнятність від 26 червня 2007 р., §§ 8–10
 - 25 [Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Болгарії](#), скарга №41/2007, рішення про прийнятність від 26 червня 2007 р., §§ 8–10
 - 26 [Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Болгарії](#), скарга №41/2007, рішення про прийнятність від 26 червня 2007 р., §§ 8–10, див. також [Європейський форум ромів та мандрівників \(European Roma and Travellers Forum, ERTF\) проти Чеської Республіки](#), скарга №104/2014, рішення про прийнятність від 30 червня 2014 р., §10
 - 27 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга №30/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §15
 - 28 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга №30/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §15, див. також [Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми \(FEANTSA\) проти Словенії](#), скарга №53/2008, рішення про прийнятність від 2 грудня 2008 р., §8, та [Центр житлових прав та виселення \(COHRE\) проти Хорватії](#), скарга №52/2008, рішення про прийнятність від 30 березня 2009 р., §18

В. інші міжнародні неурядові організації, які мають консультативний статус при Раді Європи та які включені у список, складений з цієї метою Урядовим комітетом

Міжнародні неурядові організації (МНУО), які мають статус учасника²⁹ Ради Європи, включені до відповідного списку, складеного Урядовим комітетом Хартії, на чотири роки з можливістю пролонгації.³⁰

Той факт, що міжнародна неурядова організація, яка має право подавати скарги, (i) користується підтримкою національної НУО, (ii) діє як представник такої організації або (iii) подає скаргу, складену переважно національною НУО, не є підставою для неприйнятності.³¹

Згідно зі статтею 3 Додаткового протоколу 1995 року, міжнародні неурядові організації, зазначені у статті 1 §b, можуть подавати скарги лише щодо тих питань, стосовно яких була визнана їхня безпосередню компетенція.³²

Комітет оцінює таку компетенцію шляхом перевірки:

- ▶ Статутів МНУО³³ та/або;
- ▶ їх призначення або цілей;³⁴
- ▶ їх діяльності, що демонструє особливо довготривале залучення та зацікавленість скаржника у сферах, які охоплює скарга³⁵, або показує загальну компетенцію у сфері прав людини³⁶ та дуже широкий мандат;³⁷
- ▶ їх визнаної кваліфікації в інших сферах, зокрема в межах Конференції міжнародних неурядових організацій Ради Європи;³⁸
- ▶ сфера компетенції національної організації в державі, що є відповідачем, (коли така національна організація пов'язана з МНУО, яка подає скаргу), є нерелевантною;³⁹
- ▶ неспроможність МНУО продемонструвати, що вона здійснювала діяльність у державі, що є відповідачем, не перешкоджає їй подати скаргу, коли вона здійснює діяльність на європейському рівні;⁴⁰
- ▶ МНУО не обов'язково повинна продемонструвати свою компетенцію в скарзі, але може зробити це в наступному документі, поданому в межах проваджень.⁴¹

Відповідно до статті 1 §c Додаткового протоколу 1995 року, наступні організації можуть подавати скарги у зв'язку з незадовільним застосуванням Хартії:

29 Раніше використовувався термін «консультація».

30 Переглянути список МНУО, які мають право подавати колективні скарги: <https://rm.coe.int/gc-2020-1-rev2-bil-list-ingos-01-10-2020/1680a01607>

31 Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Греції, скарга № 49/2008, рішення про прийнятність від 23 вересня 2008 р., § 2 та 8, див. також Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі (FAFCE) проти Швеції, скарга № 99/2013, рішення про прийнятність від 10 вересня 2013 р., та Міжнародний захист дітей проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення про прийнятність від 23 вересня 2008 р., § 5 6–11

32 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження, (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 3

33 Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Хорватії, скарга № 45/2007, рішення про прийнятність від 1 квітня 2008 р., § 5, див. також Європейська рада поліцейських профспілок проти Португалії, скарга № 11/2001, рішення про прийнятність від 17 жовтня 2001 р., § 5, див. також Міжнародна асоціація Autism-Europe (IAAE) проти Франції, скарга № 13/2002, рішення про прийнятність від 12 грудня 2002 р., § 7

34 Рада квакерів з європейських справ (QCEA) проти Греції, скарга № 8/2000, рішення про прийнятність від 28 червня 2000 р., § 8, див. також Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Франції, скарга № 14/2003, рішення про прийнятність від 16 травня 2003 р., § 5, див. також Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Греції, скарга № 17/2003, рішення про прийнятність від 9 грудня 2003 р., § 6

35 Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення про прийнятність від 16 червня 2003 р., § 5, див. також Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., § 3, 7 та 12

36 Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Болгарії, скарга № 41/2007, рішення про прийнятність від 26 червня 2007 р., § 6

37 Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Ірландії, скарга № 42/2007, рішення про прийнятність від 16 жовтня 2007 р., § 7–9

38 Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі (FAFCE) проти Швеції, скарга № 99/2013, рішення про прийнятність від 10 вересня 2010 р., § 8

39 Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі (FAFCE) проти Ірландії, скарга № 89/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., § 14

40 Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі (FAFCE) проти Ірландії, скарга № 89/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., § 11

41 Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі (FAFCE) проти Ірландії, скарга № 89/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., § 13

С. представницькі національні організації роботодавців і профспілок, що знаходяться під юрисдикцією Держави-учасниці, на яку вони подали скаргу

а) Поняття профспілки

Комітет розглядає, чи є організація, яка подає скаргу, національною профспілкою або організацією роботодавців відповідно до статті 1§с Протоколу, і, якщо так, чи має повноваження представництва для цілей скарги.⁴²

Для того, щоб вважатися профспілкою для цілей процедури розгляду колективної скарги, організація, яка подає скаргу, повинна виконувати функції, які можна вважати як профспілкові прерогативи або діяльність, такі як участь у колективних переговорах, оголошення страйків, ініціювання судових проваджень проти роботодавців та/або від імені своїх членів, вжиття заходів для підтримки або поліпшення умов праці та її оплати своїх членів тощо. Назва чи форма організації в цьому аспекті не є вирішальними.⁴³ Сам факт того, що профспілка подала скаргу до Комітету, не може тлумачитися як доказ діяльності профспілки.⁴⁴

Той факт, наприклад, що асоціації адвокатів започаткували певну діяльність з метою захисту інтересів своїх членів, сам по собі не є достатнім, щоб обґрунтувати висновок про те, що вони є профспілками у значенні Хартії загалом і в значенні Додаткового протоколу 1995 року зокрема.⁴⁵

б) Представництво профспілок та організацій роботодавців

Представництво національних профспілок для цілей процедури розгляду колективних скарг є автономною концепцією, яка не обов'язково тотожна національному поняттю представництва.⁴⁶ Інакше кажучи, профспілка, яка не вважається представницькою на національному рівні, може вважатися представницькою для цілей процедури розгляду колективних скарг.⁴⁷ Бути представником відповідно до національного законодавства на рівні окремого підприємства не гарантує представництва для цілей процедури розгляду колективних скарг.⁴⁸

Комітет перевіряє представництво зокрема, щодо сфери, яку охоплює скарга, мети профспілки та діяльності, яку вона здійснює.⁴⁹ Комітет дотримується того принципу, що для того, аби вважатися представницькою, профспілка має бути справжньою, активною та незалежною.⁵⁰

Критерії, які застосовує Комітет для оцінки того, чи є профспілка представницькою для цілей процедури розгляду колективних скарг, включають:

- ▶ загальна оцінка змісту матеріалів справи;⁵¹
- ▶ чи представляє профспілка переважну більшість фахівців, які працюють у відповідній галузі діяльності;⁵²

42 *Associazione Nazionale Giudici di Pace проти Італії*, скарга № 102/2013, рішення про прийнятність від 2 грудня 2014 р., §§ 5–10, див. також *Bedriftsforbundet проти Норвегії*, скарга № 103/2013, рішення про прийнятність від 14 травня 2014 р., §§ 7–17.

43 *Associazione sindacale «La Voce dei Giusti» проти Італії*, скарга № 105/2014, рішення про прийнятність від 17 березня 2015 р., §§ 8–11, див. також *Movimento per la Liberta' della psicanalisi-Associazione Culturale Italiana проти Італії*, скарга № 122/2016, рішення про прийнятність від 24 березня 2017 р., § 8–12

44 *Асоціації адвокатів Греції проти Греції*, скарга № 196/2020, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 23 березня 2021 р., §§ 16–20; див. також *Associazione Medici Liberi проти Італії*, скарга № 177/2019, рішення про прийнятність від 6 грудня 2019 р., § 11

45 *Асоціації адвокатів Греції проти Греції*, скарга № 196/2020, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 23 березня 2021 р., § 21

46 *Syndicat national des professions du tourisme проти Франції*, скарга № 6/1999, рішення про прийнятність від 10 лютого 2000 р., §§ 6 та 7, див. також *Syndicat occitan de l'education проти Франції*, скарга № 23/2003, рішення про прийнятність від 13 лютого 2004 р., §§ 3 та 4.

47 *Bedriftsforbundet проти Норвегії*, скарга № 103/2013, рішення про прийнятність від 14 травня 2014 р., § 13, див. також *Associazione Professionale e Sindacale (ANIEF) проти Італії*, скарга № 146/2017, рішення про прийнятність від 12 вересня 2017 р., § 6

48 *CGTYTO France проти Франції*, скарга № 174/2019, рішення про прийнятність від 28 січня 2020 р., § 17, див. також *CGTYTO France проти Франції*, скарга № 183/2019, рішення про прийнятність від 13 травня 2020 р., § 8

49 *Sindacato Autonomo Europeo Scuola ed Ecologia (SAESE) проти Італії*, скарга № 166/2018, рішення про прийнятність від 18 березня 2019 р., § 7, цит. *Syndicat de Defense des Fonctionnaires проти Франції*, скарга № 73/2011, рішення про прийнятність від 7 грудня 2011 р., § 6

50 *Sindacato Autonomo Europeo Scuola ed Ecologia (SAESE) проти Італії*, скарга № 166/2018, рішення про прийнятність від 18 березня 2019 р., § 7

51 *Confédération Française de l'Encadrement (CFE-CGC) проти Франції*, скарга № 9/2000, рішення про прийнятність від 7 листопада 2000 р., § 7; *Associazione Nazionale Giudici di Pace проти Італії*, скарга № 102/2013, рішення про прийнятність від 2 грудня 2014 р., § 12.

52 *Tehy ry та STTK ry проти Фінляндії*, скарга № 10/2000, рішення про прийнятність від 12 лютого 2001 р., § 6.

- ▶ чи є профспілка представником на національному рівні і, у зв'язку з цим бути спроможною вести переговори щодо укладення колективних договорів;⁵³
- ▶ кількість членів, яку представляє профспілка, і роль, яку вона відіграє в колективних переговорах;⁵⁴
- ▶ чи здійснює профспілка в географічній зоні, де її засновано, діяльність на захист матеріальних і нематеріальних інтересів працівників відповідного сектору, достатню кількість яких вона охоплює, в умовах незалежності від органів зайнятості.⁵⁵

Однак Комітет також постановив, що застосування критеріїв представництва не повинно призводити до автоматичного виключення невеликих або нещодавно створених профспілок на користь більших і давно створених.⁵⁶

Ці ж критерії враховуються і для організацій роботодавців.⁵⁷

Профспілка, діяльність якої обмежена одним підприємством, хоча вона є членом профспілки вищого рівня, як правило, не вважатиметься представницькою у розумінні статті 1§c Додаткового протоколу 1995 року.⁵⁸

Відсутність інформації щодо конкретної кількості членів, яку представляє профспілкова організація, і того, чи вела вона колективні переговори від імені таких членів, Комітет дійшов до висновку, що він не може оцінити, чи була організація представницькою (і тому він визнав позов неприйнятним).⁵⁹

Якщо профспілка вважається представницькою для цілей процедури розгляду колективних скарг, вона може подавати скарги, навіть якщо вони стосуються професійних категорій, відмінних від тих, щодо яких вона представляє працівників на національному рівні.⁶⁰

D. Представницькі національні неурядові організації

Відповідно до статті 2 Додаткового протоколу 1995 року, будь-яка Держава-учасниця може також заявити про те, що вона визнає за будь-якою іншою представницькою національною неурядовою організацією, що знаходиться під її юрисдикцією і що має безпосередню компетенцію у питаннях, які регулюються Хартією, право подавати проти неї скарги.⁶¹ Такі заяви можуть робитися на визначений строк.⁶² Заяви здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи, який надсилає копії таких заяв Державам-учасницям і опубліковує їх.⁶³ Наразі таку заяву зробила лише Фінляндія.⁶⁴

Концепція «представництва» для національних неурядових організацій є такою самою, з врахуванням необхідних змін (*mutatis mutandis*), як для національних профспілок.⁶⁵ Для цілей процедури розгляду колективних скарг представництво профспілок та асоціацій є автономною концепцією, яка має інший

-
- 53 [Confédération Française de l'Encadrement \(CFE-CGC\) проти Франції](#), скарга №9/2000, рішення про прийнятність від 7 листопада 2000 р., §7, див. також [Tehy ry та STTK ry проти Фінляндії](#), скарга №10/2000, рішення про прийнятність від 12 лютого 2001 р., §6
- 54 [Sindacato Autonomo Europeo Scuola ed Ecologia \(SAESE\) проти Італії](#), скарга №166/2018, рішення про прийнятність від 18 березня 2019 р., §8
- 55 [Associazione Professionale e Sindacale \(ANIEF\) проти Італії](#), скарга №159/2018, рішення про прийнятність від 3 липня 2018 р., §6; цит. [Syndicat occitan de l'Education проти Франції](#), скарга №23/2003, рішення про прийнятність від 13 лютого 2004 р., §5
- 56 [Sindacato Autonomo Europeo Scuola ed Ecologia \(SAESE\) проти Італії](#), скарга №166/2018, рішення про прийнятність від 18 березня 2019 р., §8, цит. [Fellesforbundet for Sjøfolk \(FFFS\) проти Норвегії](#), скарга №74/2011, рішення про прийнятність від 23 травня 2012 р., §§20–21
- 57 [Конфедерація шведських підприємств проти Швеції](#), скарга №12/2002, рішення про прийнятність від 19 червня 2002 р., §5.
- 58 [CGT YTO France проти Франції](#), скарга №174/2019, рішення про прийнятність від 28 січня 2020 р., §16
- 59 [Sindacato Autonomo Europeo Scuola ed Ecologia \(SAESE\) проти Італії](#), скарга №166/2018, рішення про прийнятність від 18 березня 2019 р., §§10–13, див. також [Sindacato Autonomo Europeo Scuola ed Ecologia \(SAESE\) проти Італії](#), скарга №194/2020, рішення про прийнятність від 11 грудня 2020 р., §§10–12; див. також [Sindacato Autonomo Europeo Scuola ed Ecologia \(SAESE\) проти Італії](#), скарга №194/2020, рішення про прийнятність від 11 грудня 2020 р., §10
- 60 [Syndicat SUD Travail Affaires Sociales проти Франції](#), скарга №24/2004, рішення про прийнятність від 7 грудня 2004 р., §§10 та 11.
- 61 [Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження \(Європейська серія договорів, ETS\), №158, стаття 2§1](#)
- 62 [Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження \(Європейська серія договорів, ETS\), №158, стаття 2§2](#)
- 63 [Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження \(Європейська серія договорів, ETS\), №158, стаття 2§3](#)
- 64 [ATTAC ry, Globaali sosiaalityö ry та Maan ystävät ry проти Фінляндії](#), скарга №163/2018, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 22 січня 2019 р., §8
- 65 [Центральна асоціація опікунів у Фінляндії проти Фінляндії](#), скарга №70/2011, рішення про прийнятність від 7 грудня 2011 р., §6

обсяг, ніж концепція національного представництва.⁶⁶ Таким чином, Комітет має поступово окреслити низку критеріїв, що дадуть йому змогу визначати представництво національних організацій, беручи до уваги, зокрема, їхню соціальну мету, а також сферу їхньої діяльності.⁶⁷ Проте Комітет вважає, що концепція представництва національної неурядової організації відрізняється від концепції представництва профспілок у тому сенсі, що кількісні критерії, такі як членство, організація та фінансова спроможність, не обов'язково релевантні для визначення представництва першої в контексті процедури розгляду колективних скарг.⁶⁸

Згідно зі статтею 3 Додаткового протоколу 1995 року, національні неурядові організації, зазначені у статті 2, можуть подавати скарги лише щодо тих питань, стосовно яких було визнано їхню безпосередню компетенцію.⁶⁹

Комітет оцінює таку компетенцію шляхом перевірки:

- ▶ Статутів НУО⁷⁰ та/або;
- ▶ їх призначення чи цілей;⁷¹
- ▶ їх діяльності, що демонструє особливо довготривале залучення та зацікавленість того, хто подає скаргу, у сферах, які охоплює скарга⁷², або показує загальну компетенцію у сфері прав людини⁷³ та дуже широкий мандат;⁷⁴
- ▶ НУО не обов'язково повинна продемонструвати свою компетенцію в скарзі, але може зробити це в наступному документі, поданому в межах процедури розгляду колективних скарг.⁷⁵

3. Процес

У Правилі 26 зазначено, що скарги реєструють у Секретаріаті в порядку їх надходження.⁷⁶ Комітет розглядає скарги в порядку їх готовності до перевірки.⁷⁷

Відповідно до статті 6 Додаткового протоколу 1995 року, Комітет може звернутися до відповідної Держави-учасниці та організації, яка подала скаргу, із проханням надати у встановлений ним строк письмову інформацію та викласти міркування щодо прийнятності скарги.⁷⁸

Скарга може бути прийнятною щодо деяких із вказаних положень і не бути достатньо обґрунтованою для інших: у такому разі скарга є прийнятною лише для перших, а решта скарги є непринятною.⁷⁹

66 [Центральна асоціація опікунів у Фінляндії проти Фінляндії](#), скарга № 70/2011, рішення про прийнятність від 7 грудня 2011 р., § 6

67 [Центральна асоціація опікунів у Фінляндії проти Фінляндії](#), скарга № 70/2011, рішення про прийнятність від 7 грудня 2011 р., § 6, див. також [Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії](#), скарга № 107/2014, рішення про прийнятність та по суті від 6 вересня 2016 р., §§ 28–30

68 [ATTAC ry, Globaali sosiaalityö ry та Maan ystävät ry проти Фінляндії](#), скарга № 163/2018, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 22 січня 2019 р., § 10

69 [Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження](#) (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 3

70 [Міжнародний центр юридичного захисту прав людини \(INTERIGHTS\) проти Хорватії](#), скарга № 45/2007, рішення про прийнятність від 1 квітня 2008 р., § 5, див. також [Європейська рада поліцейських профспілок проти Португалії](#), скарга № 11/2001, рішення про прийнятність від 17 жовтня 2001 р., § 5, див. також [Міжнародна асоціація Autism-Europe \(IAAE\) проти Франції](#), скарга № 13/2002, рішення про прийнятність від 12 грудня 2002 р., § 7

71 [Рада кватерів з європейських справ \(QCEA\) проти Греції](#), скарга № 8/2000, рішення про прийнятність від 28 червня 2000 р., § 8, див. також [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Франції](#), скарга № 14/2003, рішення про прийнятність від 16 травня 2003 р., § 5, див. також [Всесвітня організація проти тортур \(OMCT\) проти Греції](#), скарга № 17/2003, рішення про прийнятність від 9 грудня 2003 р., § 6

72 [Європейський центр прав ромів \(ERRC\) проти Греції](#), скарга № 15/2003, рішення про прийнятність від 16 червня 2003 р., § 5, див. також [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга № 30/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §§ 3, 7 та 12

73 [Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Болгарії](#), скарга № 41/2007, рішення про прийнятність від 26 червня 2007 р., § 6

74 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Ірландії](#), скарга № 42/2007, рішення про прийнятність від 16 жовтня 2007 р., §§ 7–9

75 [Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі \(FAFCE\) проти Ірландії](#), скарга № 89/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., § 13

76 Регламент, у зазначеному документі (op.cit.), Правило 26

77 Регламент, у зазначеному документі (op.cit.), Правило 26

78 [Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження](#), (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 6

79 [Confédération Générale du Travail, \(CGT\) проти Франції](#), скарга № 55/2009, рішення про прийнятність від 30 березня 2009 р., §§ 4 і 8

Сторони скарги пов'язані рішенням Комітету про прийнятність щодо положень Хартії, яких стосується скарга.⁸⁰

Однак, Комітет з метою забезпечення повної відповідності основним положенням договору, може залишити за собою право розглядати скаргу, яку він раніше визнав прийнятною відповідно до певних статей, згідно з іншими положеннями Хартії.⁸¹ У таких випадках Комітет пропонує Уряду-відповідачу надати свої міркування щодо зазначеного(-их) положення(-ень).⁸²

4. Інша ключова інформація про прийнятність

Вичерпання національних засобів правового захисту

Процедура розгляду колективних скарг не вимагає вичерпання національних засобів правового захисту, навіть якщо такі існують.⁸³

Повторення дій

Скаргу може бути визнано прийнятною, навіть якщо подібна справа вже подавалася до іншого національного або міжнародного органу, включно з Комітетом з прав людини ООН та Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок.⁸⁴

Той факт, що положення Хартії вже було предметом попередньої скарги, не призводить до неприйнятності іншої скарги, що стосується цього положення.⁸⁵

Зв'язок із процедурою звітності

Юридичні принципи *res judicata* та *non bis in idem* не застосовуються до відносин між процедурою розгляду колективних скарг і процедурою розгляду звітів. Ні той факт, що Комітет уже розглянув певну ситуацію в межах процедури звітування, ні той факт, що йому буде запропоновано повторно розглянути її під час наступних циклів перевірки, не може сам по собі призвести до неприйнятності колективної скарги щодо того самого положення та тієї самої Держави-учасниці.⁸⁶ Подання нових елементів під час розгляду скарги може призвести до того, що Комітет зробить нову оцінку ситуації, яка вже розглядалася в попередніх скаргах, і, у відповідних випадках, ухвалить рішення, яке може відрізнитися від уже прийнятих висновків.⁸⁷

Твердження про те, що в скарзі не міститься жодного нового факту, пов'язаного зі спірним питанням, не має значення для прийнятності, якщо скарга містить твердження щодо правової та фактичної ситуації, яка продовжує мати наслідки на момент подання скарги.⁸⁸

Колективний характер скарги

Система колективного оскарження не перешкоджає тим, хто подає скаргу, роз'яснювати питання, які розглядаються, шляхом звернення до конкретних випадків.⁸⁹

80 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 50/2008, рішення по суті від 9 вересня 2009 р., § 18

81 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 50/2008, рішення по суті від 9 вересня 2009 р., § 19

82 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 50/2008, рішення по суті від 9 вересня 2009 р., § 19.

83 Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції, скарга № 26/2004, рішення про прийнятність від 7 грудня 2004 р., §§ 11 та 12, див. також Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 31/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., § 10

84 Конференція європейських церков (СЕС) проти Нідерландів, скарга № 90/2013, рішення по суті від 1 липня 2013 р., § 13

85 Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Греції, скарга № 49/2008, рішення про прийнятність від 23 вересня 2008 р., § 7

86 Міжнародна комісія юристів (ІСІ) проти Португалії, скарга № 1/1998, рішення про прийнятність від 10 березня 1999 р., §§ 10–13, див. також Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Франції, скарга № 92/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., § 10, та Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Чеської Республіки, скарга № 104/2014, рішення про прийнятність від 30 червня 2014 р., § 9.

87 Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Франції, скарга № 68/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., § 30.

88 Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Франції, скарга № 92/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., § 11

89 Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Ірландії, скарга № 42/2007, рішення про прийнятність від 16 жовтня 2007 р., § 11

Твердження про необґрунтованість скарги

Твердження про необґрунтованість скарги стосується суті скарги та не розглядається на етапі визначення прийнятності.⁹⁰

Аналогічно, розгляд будь-якої заявленої необґрунтованості скарги є предметом розгляду скарги по суті, а не на етапі визначення прийнятності.⁹¹

Розгляд твердження про те, що в скарзі використано та процитовано застарілі джерела, є предметом розгляду скарги по суті.⁹²

Це ж стосується тверджень про те, що скарга виходить за межі положення Хартії,⁹³ що особи, на яких подається скарга, не входять до персональної сфери застосування Хартії, як зазначено в Додатку,⁹⁴ або що у скарзі помилково посилаються на одне положення Хартії, а не на інше.⁹⁵

Тлумачення національного права

Тлумачення національного права здійснюється на стадії розгляду скарги по суті, а не на етапі визначення прийнятності.⁹⁶

Що стосується поточного перегляду спірного законодавства, Комітет під час розгляду скарги по суті здійснює вивчення питання про те, чи відповідає національне законодавство в предметі скарги вимогам Хартії.⁹⁷ При цьому він враховуватиме будь-яке застосовне законодавство, яке набрало чинності на момент прийняття рішення Комітетом.⁹⁸

Спори щодо можливого впливу скарги на конституційний або законодавчий процеси, не впливають на прийнятність скарги.⁹⁹

Спори про те, що ситуація змінилася після реєстрації скарги (оскільки вважається питаннями для розгляду по суті), також не можуть вплинути на прийнятність.¹⁰⁰

Відповідальність держави

Держава несе відповідальність за здійснення прав, втілених у Хартії, у межах своєї юрисдикції.¹⁰¹ Комітет має компетенцію для розгляду заяв тих, хто подає скарги про порушення у випадках, де Держава не діяла як оператор, а просто не змогла покласти край заявленим порушенням як регулятор.¹⁰² Обсяг обов'язків Уряду у якості оператора, так і в якості регулятора в разі необхідності буде проаналізовано під час розгляду скарги по суті.¹⁰³

90 [Європейська федерація співробітників публічних служб \(EUROFEDOP\) проти Італії](#), скарга №4/1999, рішення про прийнятність від 10 лютого 2000 р., §12

91 [Організація Університет жінок Європи \(University Women of Europe\) проти Бельгії](#), скарга №124/2016, рішення про прийнятність від 4 липня 2017 р., §§6–9

92 [Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі \(FAFCE\) проти Ірландії](#), скарга №89/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., §15

93 [Рада квакерів з європейських справ \(QCEA\) проти Греції](#), скарга №8/2000, рішення про прийнятність від 28 червня 2000 р., §10, див. також [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Болгарії](#), скарга №31/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §§8 та 9 та [Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі \(FAFCE\) проти Швеції](#), скарга №99/2013, рішення про прийнятність від 10 вересня 2013 р., §§2 та 10

94 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Італії](#), скарга №27/2004, рішення про прийнятність від 6 грудня 2004 р., §§2 та 7, див. також [Конференція європейських церков \(CEC\) проти Нідерландів](#), скарга №90/2013, рішення про прийнятність від 1 липня 2013 р., §§10 та 12

95 [Федерація католицьких сімейних асоціацій в Європі \(FAFCE\) проти Ірландії](#), скарга №89/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., §15

96 [Європейська рада поліцейських профспілок проти Португалії](#), скарга №11/2001, рішення про прийнятність від 17 жовтня 2001 р., §§3 та 7

97 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Греції](#), скарга №7/2000, рішення про прийнятність від 28 червня 2000 р., §9, див. також [Асоціація захисту всіх дітей \(APPROACH\) проти Кіпру](#), скарга №97/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., §11

98 [Асоціація захисту всіх дітей \(APPROACH\) проти Кіпру](#), скарга №97/2013, рішення про прийнятність від 2 липня 2013 р., §11

99 [Європейська рада поліцейських профспілок проти Португалії](#), скарга №11/2001, рішення про прийнятність від 17 жовтня 2001 р., §§3 та 8

100 [Міжнародний центр юридичного захисту прав людини \(INTERIGHTS\) проти Хорватії](#), скарга №45/2007, рішення про прийнятність від 1 квітня 2008 р., §7

101 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга №30/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §14

102 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга №30/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §14

103 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга №30/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §14

НЕВІДКЛАДНІ ЗАХОДИ

Правило 36§1 Регламенту передбачає, що на будь-якому етапі провадження Комітет може, на запит сторони або за власною ініціативою, вжити до сторін будь-який невідкладний захід, застосування якого виглядає необхідним для уникнення серйозної непоправної шкоди та забезпечення ефективного дотримання прав, визнаних Хартією.

Комітет підкреслив винятковий характер невідкладних заходів.¹⁰⁴ Будь-який запит про вжиття невідкладних заходів має встановлювати вагому ситуацію, в якій особи, яких стосується скарга, опиняються під загрозою серйозних непоправних ушкоджень або травм.¹⁰⁵ Може бути винесено розпорядження про вжиття невідкладних заходів для забезпечення ефективного дотримання прав, визнаних у Європейській соціальній хартії (Правило 36§1), оскільки метою та завданням Хартії як інструмента захисту прав людини є захист прав, не лише теоретичний, а й фактичний.¹⁰⁶

Правило 36§2 Регламенту передбачає, що у випадку запиту про вжиття невідкладних заходів з боку організації, яка подає скаргу, у запиті має бути вказано причини звернення, ймовірні наслідки, якщо запит не буде задоволено, а заходи не застосовані.¹⁰⁷ Копія запиту негайно передається відповідній Державі.¹⁰⁸ Президент фіксує для відповідної Держави дату подання запиту про вжиття невідкладних заходів.¹⁰⁹

Згідно з Правилком 36§3 Регламенту, рішення Комітету про невідкладні заходи має супроводжуватися обґрунтуванням та підписується Президентом, Доповідачем і Виконавчим секретарем Комітету (або їх заступниками).¹¹⁰ Про це повідомляються Сторони. Комітет може запропонувати сторонам надати інформацію з будь-якого питання, що стосується реалізації невідкладних заходів.¹¹¹

Комітет отримав численні запити щодо визначення невідкладних заходів для Держав-учасниць, що є відповідачами, і вказав невідкладні заходи на основі деяких із цих запитів.¹¹² Комітет попросив Державу-учасницю вжити невідкладні заходи за власною ініціативою один раз.¹¹³

СКАРГА ПО СУТІ

У цій частині йдеться лише про процедурні аспекти, пов'язані з етапом розгляду скарги по суті. Що стосується суттєвих аспектів процедури, тобто тлумачення положень Хартії, яке здійснюється Комітетом під час розгляду скарг, посилення робиться на частини IV Дайджесту.

А. Процедура розгляду по суті

Письмова процедура

У більшості випадків, згідно з Правилком 31§1 Регламенту, коли скаргу було визнано прийнятною, Комітет просить Державу-учасницю, що є відповідачем, подати у письмовій формі аргументи по суті скарги протягом встановленого фіксованого строку.¹¹⁴

104 [Європейський центр з прав ромів проти Бельгії](#), скарга № 185/2019, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 14 травня 2020 р., §12

105 [Європейський центр з прав ромів проти Бельгії](#), скарга № 185/2019, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 14 травня 2020 р., §13, цит. [Конференція європейських церков \(СЕС\) проти Нідерландів](#), скарга № 90/2013, рішення про негайні заходи від 25 жовтня 2013 р., § 2; та [Асоціація захисту всіх дітей \(APPROACH\) проти Бельгії](#), скарга № 98/2013, рішення про невідкладні заходи від 2 грудня 2013 р., § 2

106 [Асоціація захисту всіх дітей \(APPROACH\) проти Ірландії](#), скарга № 93/2013, рішення про невідкладні заходи від 2 грудня 2013 р.; [Асоціація захисту всіх дітей \(APPROACH\) проти Бельгії](#), скарга № 98/2013 рішення про невідкладні заходи від 2 грудня 2013 р.; та [Unione Italiana del Lavoro U.I.L. Scuola — Sicilia проти Італії](#), скарга № 113/2014, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 9 вересня 2015 р.

107 [Регламент, у зазначеному документі \(op. cit.\)](#), Правило 36§2

108 [Регламент, у зазначеному документі \(op. cit.\)](#), Правило 36§2

109 [Регламент, у зазначеному документі \(op. cit.\)](#), Правило 36§2

110 [Регламент, у зазначеному документі \(op. cit.\)](#), Правило 36§3

111 [Регламент, у зазначеному документі \(op. cit.\)](#), Правило 36§3

112 Див., наприклад: [Конференція європейських церков \(СЕС\) проти Нідерландів](#), скарга № 90/2013, рішення про невідкладні заходи від 25 жовтня 2013 р.; [Асоціація захисту всіх дітей \(APPROACH\) проти Бельгії](#), скарга № 98/2013, рішення про невідкладні заходи від 2 грудня 2013 р.; [Unione Italiana del Lavoro U.I.L. Scuola — Sicilia проти Італії](#), скарга № 113/2014, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 9 вересня 2015 р.

113 [Міжнародна амністія \(Amnesty International\) проти Італії](#), скарга № 178/2019, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 4 липня 2019 р., §10

114 [Регламент, у зазначеному документі \(op. cit.\)](#), Правило 31§1

За певних обставин, згідно з Правилом 29§2 і 29§3 Регламенту, якщо Президент Комітету вважає за доцільне забезпечити опрацювання скарг протягом розумного часу, він може попросити Державо-відповідача надати письмові аргументи по суті справи на основі припущення, що скаргу буде визнано прийнятною, одночасно зі своїми міркуваннями щодо прийнятності скарги.¹¹⁵ Президент може також попросити організацію, яка подала скаргу, відповісти на тих самих умовах на зауваження, висловлені Державою-відповідачем.¹¹⁶

Згідно з Правилом 31§2 Регламенту, Президент Комітету після цього пропонує організації, яка подала скаргу, надати відповідь на ці аргументи на тих самих умовах.¹¹⁷

Відповідно до статті 7§1 і 7§2 Додаткового протоколу, відповідна Держава-учасниця та організація, яка подала скаргу, повинні подати протягом встановленого строку всі відповідні письмові пояснення або інформацію.¹¹⁸

Згідно зі статтею 7§3 Додаткового протоколу, на основі пояснень, інформації чи зауважень, наданих відповідно до статей 7§1 і 7§2, відповідна Держава-учасниця та організація, яка подала скаргу, можуть надати будь-яку додаткову письмову інформацію або зауваження в письмовій формі протягом строку, визначеного Комітетом.¹¹⁹

Згідно з Правилом 31§4 Регламенту, коли вважається за доцільне, Президент, після консультації з Доповідачем приймає рішення про закриття письмової процедури. Сторони повинні бути повідомлені про таке рішення. Після цього рішення подальші документи можуть подаватися лише у виняткових випадках та на підставі вмотивованого запиту.¹²⁰

Усі документи, подані сторонами до скарги, є у відкритому доступі, якщо Комітет не вирішить інакше в кожному конкретному випадку (наприклад, перелік свідків). Скарги, аргументи, письмові відповіді та письмові зауваження, а також будь-які фрагменти, повідомлені під час процедури, публікуються на вебсайті Ради Європи (за винятком додатків).

Згідно з Правилом 37 Регламенту, текст кожної зареєстрованої скарги, а також будь-яких додатків і всіх аргументів, відповідей або зауважень, поданих на підставі Правил 31, 32, 35 та 36, має бути публічним після їх передачі до Комітету, якщо Комітет не вирішить інакше в кожному конкретному випадку.¹²¹

Втручання третіх сторін

Під час письмової процедури передбачено різні види втручання третіх сторін.

а) Інші Держави, які прийняли процедуру розгляду скарг

Згідно зі статтею 7§1 Додаткового протоколу 1995 року та Правилом 32§1 Регламенту, інші Держави-учасниці Протоколу, а також Держави, які ратифікували переглянута Хартію та зробили заяву відповідно до пункту 2 статті D (*примітка - тобто заявити у повідомленні на ім'я Генерального секретаря Ради Європи про те, що вона погоджується на здійснення нагляду за виконанням її зобов'язань, що впливають з цієї Хартії*), можуть подати коментарі щодо скарги протягом того ж строку, що й організація, яка подає скаргу, та Держава-учасниця.¹²²

На практиці Держави-учасниці рідко користуються цією можливістю. Можна виділити такі приклади:

- ▶ *Syndicat occitan de l'éducation* проти Бельгії, скарга № 23/2003 (Зауваження Бельгії);
- ▶ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006 (Зауваження Фінляндії);
- ▶ *Confédération Française de l'Encadrement (CFE-CGC)* проти Франції, скарга № 56/2009 (Зауваження Фінляндії);

115 Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 29§2

116 Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 29§3

117 Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 31§2

118 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 7§1

119 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 7§3

120 Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 31§4

121 Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 37

122 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 7§1; Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 32§1

- ▶ Європейська конфедерація профспілок (ETUC)/ *Centrale Générale des Syndicats Libéraux de Belgique* (CGSLB)/ *Confédération des Syndicats chrétiens de Belgique* (CSC)/ *Fédération Générale du Travail de Belgique* (FGTB) проти Бельгії, скарга № 59/2009 (Зауваження Фінляндії);
- ▶ *Confederazione Generale Italiana del Lavoro* (CGIL) проти Італії, скарга № 158/2017 (Зауваження Франції).

b) Міжнародні профспілки та організації роботодавців

Згідно з Правилем 32§2 Регламенту, міжнародним організаціям роботодавців і працівників (тобто Європейській конфедерації профспілок (ETUC), Конфедерації європейського бізнесу (BusinessEurope) і Міжнародній організації роботодавців (IOE)) пропонується подати свої зауваження щодо скарг, пред'явлених національними організаціями роботодавців і працівників або неурядовими організаціями.¹²³ Зауваження, представлені в цьому контексті, повідомляються організації, яка подала скаргу, і Державі-відповідачу.¹²⁴

Європейська конфедерація профспілок (ETUC) надала зауваження щодо значної кількості скарг.¹²⁵

Міжнародна організація роботодавців (IOE) надала зауваження щодо деяких скарг.

Конфедерація європейського бізнесу (BusinessEurope) надала зауваження лише щодо одної скарги.¹²⁶

Зауваження від організацій, установ або осіб

Відповідно до Правила 32A§1 Регламенту, за пропозицією Доповідача, Президент Комітету може запропонувати будь-якій організації, установі чи особі подати свої зауваження.¹²⁷ Будь-які зауваження, отримані Комітетом, слід передати державі-відповідачу та організації, яка подала скаргу.¹²⁸

Наразі широкому спектру організацій було запропоновано подати свої зауваження. Слід зазначити, що в деяких випадках такі пропозиції надходили від організацій, які зверталися до Комітету з проханням дозволити їм подати свої зауваження. Організації, яким було запропоновано подати свої зауваження, включають такі:

- ▶ Спеціальний доповідач ООН щодо права кожного на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я у справі Європейського центру з прав ромів (ERRC) та Центру захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Чеської Республіки, скарга № 157/2017;
- ▶ Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) у справі організації «Міжнародний захист дітей» (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011;
- ▶ Платформа міжнародної співпраці щодо нелегальних мігрантів (PICUM) у справі DCI проти Бельгії, скарга № 69/2011;
- ▶ Центр рівних можливостей і протидії расизму у справі Міжнародної федерації за права людини (FIDH) проти Бельгії, скарга № 75/2011, та у справі Центру захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Бельгії, скарга № 109/2014;
- ▶ Європейський центр права та справедливості (ECLJ) у справі Міжнародної федерації планового батьківства. Європейська мережа (IPPF EN) проти Італії, скарга № 87/2012;
- ▶ *Movimento italiano per la vita*, *Associazione Luca Coscioni per la Libertà di Ricerca Scientifica* та *Associazione Italiana per l'Educazione Demografica* AIED у справі IPPF-EN проти Італії, скарга № 87/2012, та *Confederazione Generale Italiana del Lavoro* (CGIL) проти Італії, скарга № 91/2013;
- ▶ Асоціація *Giuristi Per La Vita* у справі *Confederazione Generale Italiana del Lavoro*, CGIL) проти Італії, скарга № 91/2013;

¹²³ Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 32§2

¹²⁴ Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 32§3

¹²⁵ Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014; див. також *Matica hrvatskih sindikata* проти Хорватії, скарга № 116/2015; див. також організація *Університет жінок Європи (UWE)* проти Бельгії, Болгарії, Хорватії, Кіпру, Чеської Республіки, Фінляндії, Франції, Греції, Ірландії, Італії, Нідерландів, Норвегії, Португалії, Словенії та Швеції, скарги № 124-138/2016; див. також *Confederazione Generale Italiana del Lavoro* (CGIL) проти Італії, скарга № 140/2016; див. також *Європейський молодіжний форум (YFJ)* проти Бельгії, скарга № 150/2017.

¹²⁶ Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012

¹²⁷ Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 32A§1

¹²⁸ Регламент, у зазначеному документі (ор. cit.), Правило 32A§1

- ▶ Альянс із захисту свободи (ADF) у справі Федерації католицьких сімейних асоціацій Європи (FAFCE) проти Швеції, скарга № 99/2013, та у справі організації Трансгендер - Європа (Transgender-Europe) та ЛГБД Європи (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015;
- ▶ Шведська асоціація сексуального виховання (RFSU), Центр репродуктивних прав та Інститут Ordo Iuris у справі FAFCE проти Швеції, скарга № 99/2013;
- ▶ *Organismo Unitario Magistrati Onorari Uniti* (OUMOU) та *Unione Nazionale Italiana Magistrati Onorari* (UNIMO) у справі *Associazione Nazionale Giudici di Pace* проти Італії, скарга № 102/2013;
- ▶ *Défenseur des droits* у справі Європейського комітету з пріоритетних дій вдома для дитини та сім'ї (EUROCEF) проти Франції, скарга № 114/2015, та Європейського форуму ромів та мандрівників (ERTF) проти Чеської Республіки, скарга № 119/2015;
- ▶ Європейська мережа органів рівності (EQUINET) у справі організації Університет жінок Європи (UWE) проти Бельгії, Болгарії, Хорватії, Кіпру, Чеської Республіки, Фінляндії, Франції, Греції, Ірландії, Італії, Нідерландів, Норвегії, Португалії, Словенії та Швеції, скарги № 124–138/2016;
- ▶ Європейська комісія у справі Загальної конфедерації праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, та організації Університет жінок Європи (UWE) проти Бельгії, Болгарії, Хорватії, Кіпру, Чеської Республіки, Фінляндії, Франції, Греції, Ірландії, Італії, Нідерландів, Норвегії, Португалії, Словенії та Швеції, скарги № 124–138/2016;
- ▶ *Associazione Finanziari Cittadini e Solidarieta* (FICIESSE) у справі *Confederazione Generale Italiana del Lavoro* (CGIL) проти Італії, скарга № 140/2016;
- ▶ Міжфедеральний центр рівних можливостей (UNIA) та *Délégué général de la communauté française aux droits de l'enfant* у справі Міжнародної федерації за права людини (FIDH) та організації «Інклюзія Європи» (Inclusion Europe) проти Бельгії, скарга № 141/2017.

Питання, які Комітет поставив сторонам

Комітет також може поставити запитання стороні скарги (або обом сторонам) перед обговоренням по суті.

Як приклад можна назвати такі скарги, у яких сторонам було поставлено запитання:

- ▶ Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Португалії, скарга № 37/2006;
- ▶ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006;
- ▶ Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Хорватії, скарга № 45/2007;
- ▶ Центральна асоціація опікунів у Фінляндії проти Фінляндії, скарги № 70/2011 та № 71/2011;
- ▶ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Греції, скарга № 72/2011;
- ▶ Європейська конфедерація поліції (EUROCOP) проти Ірландії, скарга № 83/2012;
- ▶ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2013;
- ▶ Міжнародна федерація планового батьківства. Європейська мережа (IPPF EN) проти Італії, скарга № 87/2012;
- ▶ *Confederazione Generale Italiana del Lavoro*, (CGIL) проти Італії, скарга № 91/2013;
- ▶ *Associazione Nazionale Giudici di Pace* проти Італії, скарга № 102/2013;
- ▶ *Confederazione Generale Sindacale* (CGS) проти Італії, скарга № 144/2017.

Публічні слухання

У більшості випадків процедура є виключно письмовою. Однак, відповідно до статті 7§4 Додаткового протоколу, під час розгляду скарги Комітет може організувати слухання за участю представників сторін.¹²⁹ Згідно з Правилем 33§1 Регламенту, таке слухання може проводитися на запит однієї зі сторін або за

¹²⁹ Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 7§4

ініціативою Комітету.¹³⁰ Комітет вирішує, діяти чи ні за запитом однієї зі сторін.¹³¹ Запит щодо проведення слухання можна подавати будь-коли під час здійснення письмової процедури, але не пізніше ніж через два тижні після закриття письмової процедури відповідно до Правила 31§4.¹³² Обидві сторони мають бути запрошені, і якщо Президент не вирішить інакше, слухання повинні бути відкритими.¹³³

Згідно з Правилком 33§4 Регламенту, окрім сторін у скарзі, до участі в слуханні запрошуюються Держави та організації, які висловили бажання втрутитися на підтримку скарги або її відхилення.¹³⁴

Проте публічні слухання є винятковими, оскільки на сьогодні Комітет провів лише 9 слухань, а саме:

- ▶ 9 жовтня 2000 р.: Європейська федерація співробітників публічних служб (EUROFEDOP) проти Франції, скарга № 2/1999; Європейська федерація співробітників публічних служб (EUROFEDOP) проти Італії, скарга № 4/1999, та Європейська федерація співробітників публічних служб (EUROFEDOP) проти Португалії, скарга № 5/1999;
- ▶ 11 червня 2001 р.: *Confédération Française de l'Encadrement* (CFE-CGC) проти Франції, скарга № 9/2000;
- ▶ 31 березня 2003 р.: Конфедерація шведського підприємництва проти Швеції, скарга № 12/2002;
- ▶ 29 вересня 2003 р.: Організація Autism-Europe проти Франції, скарга № 13/2002;
- ▶ 11 жовтня 2004 р.: Європейський центр з прав ромів проти Греції, скарга № 15/2003;
- ▶ 27 червня 2007 р.: Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, та Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006;
- ▶ 21 червня 2010 р.: Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009;
- ▶ 7 вересня 2015 р.: *Confederazione Generale Italiana del Lavoro* (CGIL) проти Італії, скарга № 91/2013;
- ▶ 20 жовтня 2016 р.: Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014.

Провадження

Доповідач, призначений Президентом після реєстрації скарги, повинен запропонувати проєкт рішення по суті, який після цього стає предметом одного або кількох обговорень у межах Комітету.¹³⁵

Усі документи Комітету, що стосуються обговорення, є секретними та не підлягають оприлюдненню.¹³⁶

Рішення приймаються більшістю присутніх членів.¹³⁷ Відповідно до Правила 34§2 Регламенту, лише члени Комітету, які брали участь в основних частинах обговорень, можуть голосувати за рішення по суті.¹³⁸ Відповідно до Правила 34§1 Регламенту, під час слухання будь-який член, який не присутній на слуханні, не може брати участь в обговореннях щодо суті.¹³⁹

Згідно з Правилком 16§2, у разі рівної кількості голосів вирішальний голос має Президент.

Згідно з Правилком 35§1 Регламенту, після прийняття та остаточного оформлення, рішення підписують Доповідач, Президент та Виконавчий секретар (або їхні заступники), а будь-які окремі висновки додаються до рішення Комітету.¹⁴⁰

Згідно з Правилком 35§2 Регламенту, після цього рішення включається до звіту, який передається сторонам процедури, що не мають права публікувати його до закінчення строку, передбаченого статтею 8 Додаткового протоколу.¹⁴¹

130 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 33§1

131 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 33§1

132 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 31§4

133 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 33§§2–3

134 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 33§4

135 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 27§1

136 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 38

137 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 16§1

138 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 34§2

139 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 34§1

140 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 35§1

141 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 35§2

В. Оцінка суті скарги

1) Реорганізація звинувачень за важливістю

Якщо доцільно, Комітет може прийняти рішення про реорганізацію звинувачень відповідно до їхньої актуальності (релевантності) для цілей скарги.¹⁴²

2) Повторна класифікація

Комітет може сформулювати висновок, що питання, порушені скажниками, краще вирішувати за положеннями, відмінними від тих, на які посилаються скажники у скарзі.¹⁴³ Якщо Комітет вважає, що питання, порушене скажниками, підпадає під дію положень Хартії, не прийнятих Державою-учасницею, він не може розглядати скаргу.¹⁴⁴

3) Відсутність розгляду звинувачень за конкретними положеннями через те, що вони розглядаються відповідно до інших положень Хартії

Якщо Комітет переконаний, що питання вже розглядалося за іншим положенням Хартії, він не вважатиме за потрібне аналізувати це питання окремо з точки зору іншого положення Хартії.¹⁴⁵

4) Актуальна інформація для прийняття рішень Комітетом

Комітет може розглядати всю інформацію, надану йому сторонами, незалежно від періоду, якого вони стосуються.¹⁴⁶

5) Докази

Вимоги у скарзі повинні супроводжуватися доказами.¹⁴⁷

С. Рішення по суті

Форма рішення

Комітет робить висновок щодо факту наявності або відсутності порушення відповідного положення Хартії.

Відповідно до Правила 35§1 Регламенту, рішення Комітету по суті скарги, що міститься у звіті, передбаченому статтею 8 Додаткового протоколу 1995 року, має супроводжуватися обґрунтуванням та підписуватися Президентом, Доповідачем та Виконавчим секретарем. Будь-які окремі висновки додаються до рішення Комітету.¹⁴⁸

Порушення при обтяжливих обставинах

У деяких випадках виявляються «порушення при обтяжливих обставинах». Це поняття визначається таким чином:

- ▶ вживаються заходи, що порушують права людини, зокрема спрямовані на вразливі групи та впливають на них;¹⁴⁹
- ▶ органи державної влади не тільки пасивні та не вживають відповідні заходи проти винних у цих порушеннях, але й сприяють такому насильству.¹⁵⁰

142 Див., наприклад, [Центральна асоціація опікунів у Фінляндії проти Фінляндії](#), скарга № 71/2011, рішення по суті від 4 грудня 2012 р., § 18.

143 [Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики \(GENOP-DEL\) та Конфедерація профспілок грецьких державних службовців \(ADEDY\) проти Греції](#), скарга № 66/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., § 40; [Syndicat de défense des fonctionnaires](#) проти Франції, скарга № 73/2011, рішення по суті від 12 вересня 2012 р., § 46

144 [Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики \(GENOP-DEL\) та Конфедерація профспілок грецьких державних службовців \(ADEDY\) проти Греції](#), скарга № 66/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., § 40

145 [Міжнародна комісія юристів і Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення про прийнятність та невідкладні заходи від 23 травня 2019 р., § 264.

146 [Міжнародна комісія юристів проти Португалії](#), скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., § 34

147 [Міжнародна комісія юристів проти Португалії](#), скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., § 42: інспекція праці

148 [Регламент, у зазначеному документі \(op. cit.\)](#), Правило 35§1

149 [Центр житлових прав та виселення \(COHRE\) проти Італії](#), скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., § 76

150 [Центр житлових прав та виселення \(COHRE\) проти Італії](#), скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., § 76

Ці порушення при обтяжливих обставинах стосуються не просто їхніх жертв або їхніх відносин із Державою-відповідачем.¹⁵¹ Вони ще й кидають виклик інтересам широкої громадськості та спільним основоположним стандартам усіх Держав-учасниць Ради Європи, а саме правам людини, демократії та верховенству права.¹⁵² Тому ситуація вимагає термінової уваги з боку всіх Держав-учасниць Ради Європи.¹⁵³

Якщо Комітет виявляє порушення при обтяжливих обставинах, він пропонує Комітету Міністрів забезпечити негайну публікацію рішення.¹⁵⁴

Для Уряду-відповідача виявлення порушень при обтяжливих обставинах передбачає не лише вжиття необхідних заходів відшкодування, але й також зобов'язання надати належні запевнення і гарантії припинення таких порушень та запобігання їх повторенню.¹⁵⁵

Повідомлення та оприлюднення рішення

Відповідно до статті 8§2 Додаткового протоколу 1995 року, звіт передають сторонам скарги та Комітету Міністрів Ради Європи, які не повинні його оприлюднювати.¹⁵⁶ Звіт не може бути оприлюднено протягом 4 місяців після прийняття рішення, окрім випадків, коли Комітет Міністрів приймає резолюцію до закінчення цього періоду.¹⁵⁷

Рішення публікується на вебсайті Європейської соціальної хартії, а також у базі даних HUDOC.

D. Рішення про припинення розгляду скарги

Згідно з Правилем 39 Регламенту, якщо умови для задоволення скарги більше не виконуються, Комітет може прийняти рішення вилучити її з переліку скарг, що знаходяться на розгляді.¹⁵⁸ Наразі Комітет припинив розгляд двох скарг:

- ▶ у справі про банкрутство неурядової організації, яка подала скаргу. У цій справі Комітет зауважив, що не вдалося домогтися змагальності процедури, та за відсутності однієї сторони, скаргу слід було вилучити з переліку скарг, які перебувають на розгляді.¹⁵⁹
- ▶ у справі, де скажник вимагав відкликати скаргу, оскільки в національному законодавстві відбулися зміни, які на думку організації-скажника, привели ситуацію у відповідність до Хартії.¹⁶⁰

Перед вилученням скарги Комітет перевіряє чи немає вагомих причин загального інтересу для продовження розгляду скарги за відсутності однієї зі сторін.¹⁶¹

151 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Франції, скарга №63/2010, рішення по суті від 28 червня 2011 р., § 54

152 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Франції, скарга №63/2010, рішення по суті від 28 червня 2011 р., § 54

153 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Франції, скарга №63/2010, рішення по суті від 28 червня 2011 р., § 54

154 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Франції, скарга №63/2010, рішення по суті від 28 червня 2011 р., § 54.

155 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Франції, скарга №63/2010, рішення по суті від 28 червня 2011 р., § 54.

156 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 8§2

157 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, що передбачає систему колективного оскарження (Європейська серія договорів, ETS), № 158, стаття 8§2

158 Регламент, у зазначеному документі (op. cit.), Правило 39

159 Міжнародна Гельсінська федерація з прав людини (International Helsinki Federation for Human Rights, IHF) проти Болгарії, скарга № 44/2007, рішення про припинення розгляду скарги від 5 березня 2008 р.

160 Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Кіпру, скарга № 97/2013, рішення про припинення розгляду скарги від 2 липня 2013 р.

161 Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Кіпру, скарга №97/2013, рішення про припинення розгляду скарги від 2 липня 2013 р., §§ 2, 3

ЧАСТИНА III:

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ТЛУМАЧЕННЯ ХАРТІЇ

СУТЬ ТА МЕТА ХАРТІЇ

Європейська соціальна хартія є договором, який закріплює права людини. Її метою є застосування Загальної декларації прав людини в Європі, як доповнення до Європейської конвенції з прав людини.

З огляду на це, поважаючи різноманіття національних традицій Держав-учасниць Ради Європи та спільні європейські соціальні цінності, які повинна підтримувати Хартія, важливо:

- ▶ консолідувати прихильність до спільних цінностей солідарності, недискримінації та участі;
- ▶ забезпечувати ефективне застосування прав, закріплених у Хартії всіма Державами-учасницями Ради Європи.

Звісно, першочергова відповідальність за імплементацію Європейської соціальної хартії лежить на національних органах влади. Беручи до уваги свої конституційні механізми та системи соціального забезпечення і трудових відносин, ці органи влади можуть у свою чергу делегувати певні повноваження місцевим органам влади або соціальним партнерам. Однак такі стратегії імплементації повинні супроводжуватися відповідними гарантіями, щоб не ставити під загрозу фактичне виконання зобов'язань за Хартією.¹⁶²

КОЛО ОСІБ, ДО ЯКИХ ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ХАРТІЯ

Коло осіб, до яких застосовується Європейська соціальна хартія, визначено в Додатку до Хартії у тлумаченні Комітету: див. Додаток до Хартії у відповідній Частині Дайджесту.

КОНКРЕТНІ ТА ЕФЕКТИВНІ ПРАВА

Під час розгляду кількох колективних скарг Комітет пояснив характер зобов'язань Держав-учасниць щодо виконання Хартії.

Комітет нагадує, що метою та завданням Хартії як інструмента захисту прав людини є не лише теоретичний, а й фактичний захист прав.¹⁶³¹⁶⁴

У цьому аспекті вважається, що імплементації Хартії не може бути досягнуто виключно шляхом прийняття законодавства, якщо його застосування не супроводжується ефективним і суворим наглядом.

Імплементація Хартії вимагає від Держав-учасниць вжиття не лише правових заходів, але й практичних дій для повної реалізації прав, визнаних у Хартії.¹⁶⁵

Зокрема, щодо забезпечення стабільного прогресу на шляху до досягнення цілей, викладених у Хартії, Комітет наголошує, що імплементація Хартії вимагає від Держав-учасниць не лише вчинення правових

¹⁶² Висновки 2006, Загальний вступ

¹⁶³ Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Португалії, скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §32

¹⁶⁴ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Словенії, скарга № 53/2008, рішення по суті від 8 вересня 2009 р., §28

¹⁶⁵ Міжнародна асоціація Autism-Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53

заходів, але й надання доступних ресурсів, та запровадження оперативних процедур, необхідних для повної реалізації зазначених у ній прав.¹⁶⁶

ХАРТІЯ ЯК ЖИВИЙ ІНСТРУМЕНТ

Комітет тлумачить права і свободи, викладені в Хартії, у світлі поточних умов¹⁶⁷ та релевантних міжнародних документів¹⁶⁸, а також у світлі нових питань та ситуацій, що виникають. Іншими словами Хартія є живим інструментом.¹⁶⁹

ПОСТУПОВА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДЕЯКИХ ПРАВ У ХАРТІЇ

Деякі права, гарантовані Хартією, вимагають негайної імплементації з моменту набрання чинності Хартією щодо відповідної Держави.

Інші права можуть імплементуватися Державами-учасницями поступово. Це стосується прав, імплементація яких є особливо складною та може включати значні бюджетні витрати.

Комітет надав чіткі методи прогресивної імплементації, які можуть відповідати Хартії.

Коли досягнення одного з прав, про яке йдеться, є винятково комплексним і дуже фінансово дорогим для вирішення, Держава-учасниця повинна вжити заходів, які дозволять досягти цілей Хартії в розумний строк, з вимірюваним прогресом і в тій мірі, яка відповідає максимальному використанню наявних ресурсів. Держави-учасниці повинні особливо пам'ятати про вплив їхнього вибору на групи з підвищеною вразливістю, а також на інших постраждалих осіб, у тому числі їхні сім'ї, на яких лежить найважчий тягар у разі інституційних недоліків.¹⁷⁰

У разі відсутності будь-яких зобов'язань або засобів вимірювання практичного впливу вжитих заходів, права, визначені в Хартії, ймовірно залишаться неефективними [...]. Для складання графіків [...] важливо встановити розумні строки, врахувавши не лише адміністративні обмеження, але й потреби груп, які належать до термінової категорії. У будь-якому разі досягнення цілей, які поставили перед собою органи влади, не можна відкладати на невизначений строк.¹⁷¹

Комітет оцінює обґрунтованість зволікання з імплементацією, беручи до уваги свободу дій, якою користуються Держави-учасниці.¹⁷²

ЗВІТНИЙ ПЕРІОД

Під час процедури звітності Комітет ухвалює правила щодо ситуації протягом звітного періоду, що охоплюються звітом. Відповідно до чинної системи звітності, звітний період становить 4 роки. Іноді Комітет подовжує звітний період, щоб врахувати зміни, що відбулися за межами звітного періоду.¹⁷³ Проте Комітет зазвичай зберігає свої отримані результати про невідповідність для звітного періоду, якщо зміни, що приводять ситуацію у відповідність, набули чинності поза межами звітного періоду.¹⁷⁴

Однак у межах процедури розгляду колективних скарг Комітет ухвалює правило щодо ситуації, яка існує на момент прийняття ним рішення по суті (з урахуванням інформації, яка є в розпорядженні Комітету на той час).¹⁷⁵

166 Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §61

167 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §194

168 Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA), скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §64

169 «Трансгендер-Європа» та ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., §75

170 Міжнародна асоціація Autism-Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53

171 Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §65–66

172 Action Européenne des Handicapés (AЕН) проти Франції, скарга № 81/2012, рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §§ 95–100

173 Додаток до Висновків VI (1982), Ісландія

174 Висновки XV-1 (2000), Данія

175 Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Франції, скарга № 57/2009, рішення по суті від 1 грудня 2010 р., §52

ТЛУМАЧЕННЯ ХАРТІЇ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Комітет посилався на практику Суду при визначенні таких принципів і понять:

1) Тимчасова юрисдикція

Початком тимчасової юрисдикції Комітету є дата набрання чинності договором щодо держави.¹⁷⁶ Однак, посилаючись на рішення Суду у справі *Панаміхалопулос та інші проти Греції* (*Paramichalopoulos and Others v. Greece*) в 1993 році, Комітет вважає, що існують винятки з цього правила, коли події, що відбулися до набрання чинності договором, продовжують відбуватися після цієї дати та становлять тривале порушення прав, закріплених у Хартії.

Комітет посилається на практику Великої палати Суду у справах *Блечіч проти Хорватії* (*Blečić v. Croatia*) від 2006 року та *Шіліх проти Словенії* (*Šilih v. Slovenia*) від 2009 року, в яких він встановив, що його тимчасова юрисдикція мала бути визначена стосовно фактів, які складають стверджене втручання.¹⁷⁷ Комітет вважає, що цей принцип також має застосовуватися до тлумачення Хартії. Він додає, що особливий характер прав, про які йдеться, може мати значення при оцінці того, чи можна вважати ситуацію триваючою, як це визнала Велика палата Європейського суду з прав людини у згаданій вище справі *Шіліх*.

2) Недопущення дискримінації: стаття Е Хартії

Принцип, згідно з яким статтю Е слід розглядати разом з іншою статтею Хартії

Комітет вважає, що функція статті Е подібна до статті 14 Конвенції. Посилаючись на рішення Суду у *Бельгійській мовній справі* від 1968 року, Комітет вважає, що стаття Е не має незалежного існування та має поєднуватися з одним із основних положень Хартії.¹⁷⁸

Комітет повторно підкреслює це положення, заявляючи, що не може бути місця для застосування статті Е Хартії, якщо факти, про які йдеться, не підпадають під сферу дії одного чи кількох інших її пунктів, але спираючись цього разу на рішення у справі *Расмуссена* (*Rasmussen*) від 1984 року.¹⁷⁹

Додається, що захід, який відповідає застосовному основному положенню, тим не менш, може порушувати статтю Е, яку розглядають у поєднанні зі згаданим положенням, на тій підставі, що він є дискримінаційним за своїм характером.

Визначення дискримінації

Комітет посилається на рішення Суду у справі *Тлімменос проти Греції* (*Thlimmenos v. Greece*) від 2000 року, в якому встановлено, що мала місце дискримінація в розумінні статті 14 Конвенції, коли Держава-учасниця не застосовувала інше ставлення до осіб, які перебували в іншій ситуації.^{180 181}

Посилаючись на цю практику, Комітет вважає, що стаття Е забороняє не лише пряму дискримінацію, а й усі форми непрямой дискримінації, та що така непряма дискримінація може виникати через недотримання належного та позитивного врахування усіх відповідних відмінностей або через невжиття належних заходів для забезпечення того, щоб права та колективні переваги були справді доступними для всіх.

Він також зазначає, що невжиття відповідних заходів для врахування існуючих відмінностей може розцінюватися як дискримінація.

176 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга №30/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §15

177 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Хорватії, скарга №52/2008, рішення по суті від 22 червня 2010 р., §§22–26

178 Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції, скарга №26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §34

179 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга №50/2008, рішення по суті від 9 вересня 2009 р., §§37–39 і 42

180 Міжнародна асоціація Autism-Europe проти Франції, скарга №13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §52

181 Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Болгарії, скарга №41/2007, рішення по суті від 3 червня 2008 р., §§50–51

Посилаючись на рішення Суду у справі *Абдулазіза, Кабалеса та Балкандалі (Abdulaziz, Cabales and Balkandali)* від 1984 року, Комітет вважає, що поняття дискримінації включає випадки, коли до одної особи чи групи ставляться менш прихильно, ніж до іншої, без належного обґрунтування.¹⁸²

Визначення «дискримінаційної різниці в поводженні»

Посилаючись на рішення Суду у *Бельгійській мовній справі* 1968 року, справі *Маркса (Marckx)* 1978 року та справі *Расмуссена (Rasmussen)* 1984 року, Комітет вважає, що різниця в поводженні є дискримінаційною, якщо вона «не має об'єктивного та розумного виправдання», тобто якщо вона не переслідує «законну мету» або якщо немає «розумного співвідношення пропорційності між використаними засобами та метою, яку прагнуть досягти». Додається, що хоча Держави-учасниці користуються певною «свободою розсуду» (доктрина «margin of appreciation») в оцінці того, чи є на рівні законодавства відмінності у різному ставленні та якою мірою в подібних ситуаціях, врешті-решт саме Комітет має вирішити, чи є різниця в межах цієї свободи.^{183 184}

Тлумачення поняття «расова дискримінація»

Комітет застосовує до Хартії тлумачення расової дискримінації, використане Судом у рішенні у справі *Тімішев проти Росії (Timishev v. Russia)* від 2005 року, яке полягає в тому, що дискримінація за фактичною чи передбачуваною етнічною приналежністю є формою расової дискримінації, і що жодна різниця у ставленні, яка ґрунтується виключно або значною мірою на етнічному походженні особи, не може бути об'єктивно виправданою в сучасному демократичному суспільстві.¹⁸⁵

Позитивне зобов'язання Держав-учасниць забезпечити ефективне здійснення права на охорону здоров'я шляхом недискримінаційної освіти з питань сексуального та репродуктивного здоров'я

Посилаючись на рішення Суду у справі *Фольгеро та інші проти Норвегії (Folgerø and Others v. Norway)* від 2007 року, Комітет заявляє, що Держави-учасниці мають позитивне зобов'язання забезпечити ефективне здійснення права на охорону здоров'я шляхом недискримінаційної освіти з питань сексуального та репродуктивного здоров'я, яка не закріплює або не посилює соціальне відчуження і заперечення людської гідності.¹⁸⁶

Це зобов'язання має два аспекти: діти не повинні бути суб'єктами дискримінації в доступі до такої освіти, і ця освіта не повинна використовуватися як засіб зміцнення стереотипів та закріплення форм упереджень, що сприяють соціальному відчуженню історично маргіналізованих груп, або інших форм несприятливого соціального становища, які призводять до приниження їх людської гідності.

3) Права народностей ромів і сінти

Врахування вразливості громади ромів в праві та на практиці

Комітет посилається на рішення Суду у трьох справах проти Сполученого Королівства: *Баклі (Buckley)* (1996), *Чепмен (Chapman)* (2001) і *Коннорс (Connors)* (2004), у яких було постановлено, що слід приділяти особливу увагу різноманітним потребам і способу життя громади ромів в праві та на практиці.¹⁸⁷

Комітет опирається на цю практику, стверджуючи, що Держави-учасниці повинні вживати як правових, так і практичних дій, необхідних для повної реалізації прав, визнаних у Хартії щодо ромів.

Визнання de facto громад ромів

Спираючись на висновок Суду в рішенні у справі *Онер'їлдіз проти Туреччини (Oneryildiz v. Turkey)* від 2004 року, Комітет вважає, що там, де незаконні поселення ромів існували багато років та де, хоча й

182 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 50/2008, рішення по суті від 9 вересня 2009 р., §§39 та 41

183 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 50/2008, рішення по суті від 9 вересня 2009 р., §§37–39 та 41

184 Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Франції, скарга № 51/2008, рішення по суті від 19 жовтня 2009 р., §82

185 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§37–40, 106, 117, 120–121, 129, 131, 138 і 155–156

186 Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Хорватії, скарга № 45/2007, рішення по суті від 30 березня 2009 р., §§50 і 61

187 Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., §§19–21 та 25

нерегулярно, надаються комунальні послуги, такі як електроенергія, а плата за них стягується з мешканців, можна вважати, що державна влада визнала та де-факто допустила дії ромів.¹⁸⁸

Захист народностей ромів і сінти з метою збереження культурного розмаїття

Комітет вважає, як і Суд у своїх рішеннях у справах *Чепмен проти Сполученого Королівства* (*Chapman v. the United Kingdom*) (2001), *Муњос Діас проти Іспанії* (*Muñoz Díaz v. Spain*) (2009) та *Орсус проти Хорватії* (*Orsus v. Croatia*) (2010), що метою зобов'язання щодо захисту ідентичності та способу життя меншин є захист їхніх інтересів та збереження культурного розмаїття, яке має цінність для всього суспільства.¹⁸⁹

Зобов'язання Держав-учасниць вживати всіх можливих юридичних і практичних заходів для боротьби з расизмом та ксенофобією щодо ромів і сінти в пресі

Посилаючись на рішення Суду у справі *Джерсільд проти Данії* (*Jersild v. Denmark*) (1994), Комітет визнає, що хоча важко знайти правильний баланс між свободою преси та захистом інших осіб у випадках поширення расистських висловлювань, уряди повинні робити всі необхідні кроки для боротьби з дезінформацією за допомогою правових і практичних заходів, спрямованих на боротьбу з расизмом та ксенофобією щодо ромів і сінти, чого не було зроблено у згаданій справі.¹⁹⁰

Дискреційні повноваження Держав-учасниць у справах, що стосуються ідентичності особи

Стосовно проведення перепису населення ромів і сінти, зокрема, зняття відбитків пальців, а також збору та зберігання фотометричної та іншої персональної інформації, Комітет вважає, з посиланням на рішення у справі *Коннорс проти Сполученого Королівства* (*Connors v. the United Kingdom*) (2004) та рішення у справі *Еванс проти Сполученого Королівства* (*Evans v. the United Kingdom*) (2007), що відповідні національні органи влади мають обмежену свободу дій у цій сфері, у якій йдеться про ефективне користування особою дуже особистими чи ключовими правами, або особливо важливий аспект існування чи ідентичності особи.¹⁹¹

Комітет додає, що ці принципи тлумачення також діють у контексті статті 16 Хартії.

Посилаючись на рішення Суду у справах *Малоун проти Сполученого Королівства* (*Malone v. the United Kingdom*) (1984), *Ротару проти Румунії* (*Rotaru v. Romania*) та *Аманн проти Швейцарії* (*Amann v. Switzerland*) (2000), вважається, як і Суд, що умови, в яких проводилися дії, зокрема через чинне надзвичайне законодавство на місцях, становили перешкоду для реального захисту від свавілля.

4) Право встановлювати відносини із зовнішнім світом

Комітет також вважає, з посиланням на статтю 8 Конвенції та рішення Суду у справі *П. Г. і Дж. Х. проти Сполученого Королівства* (*P. G. and J. H. v. the United Kingdom*) (2001), що стаття 16 Хартії захищає право на особистий розвиток і право встановлювати та розвивати відносини з іншими людьми та зовнішнім світом.¹⁹²

5) Поняття вислання: стаття 16 Хартії

Визначення «колективного вислання»

Комітет бере своє поняття колективного вислання зі статті 4 Протоколу №4 до Конвенції, що означає «будь-який захід, що змушує іноземців, як групу, залишити країну, крім випадків, коли такий захід вживається на основі розумного та об'єктивного розгляду конкретної справи кожного окремого іноземця в групі».¹⁹³

188 Європейський центр з прав ромів проти Болгарії, скарга № 31/2005, рішення по суті від 18 жовтня 2006 р., §§35, 37 і 54

189 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§37–40, 106, 117, 120–121, 129, 131, 138 і 155–156

190 Європейський центр з прав ромів проти Болгарії, скарга № 31/2005, рішення по суті від 18 жовтня 2006 р., §§35, 37 і 54

191 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§37–40, 106, 117, 120–121, 129, 131, 138 та 155–156

192 Міжнародний центр правового захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Греції, скарга № 49/2008, рішення по суті від 11 грудня 2009 р., §§37 та 58

193 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§155–156

Це також поширюється на Хартію, тлумачення, зроблене Судом у рішенні в справі *Чонка проти Бельгії* (*Conka v. Belgium*) (2002), яке полягало в тому, що якщо було здійснено вислання великої кількості людей одного походження повинні це може бути вагомою підставою підозрювати, що вислання могло бути колективним.

Дотримання процедурних гарантій щодо вислання

Стосовно процедурних гарантій, пов'язаних із висланням, Комітет посилається на рішення Суду у справі *Коннора* (*Connors*) (2004), відповідно до якого «процедурні гарантії, доступні особі, будуть особливо суттєвими для визначення того, чи при закріпленні нормативної бази Держава-відповідач залишається в межах свободи розсуду. Зокрема, Суд повинен перевірити, чи був процес прийняття рішення справедливим та таким, що забезпечує належну повагу до інтересів, гарантованих особі згідно зі статтею 8».¹⁹⁴

6) Нееквівалентність права Співтовариства та Європейської соціальної хартії

Посилаючись на рішення Суду у справі *Кантоні проти Франції* (*Cantoni v. France*) (1996), Комітет стверджує, той факт, що положення відповідає Директиві Співтовариства, не виключає його зі сфери дії Хартії та контролю Комітету.^{195 196 197}

Крім того, Комітет підкреслює, що навіть незважаючи на те, що Суд встановив, що за певних обставин може існувати презумпція відповідності права Європейського Союзу Європейській конвенції з прав людини, жодна подібна презумпція, навіть спростовна, не може застосовуватися щодо Європейської соціальної хартії.

7) Критерії, яким повинні відповідати Держави-учасниці для досягнення цілей, встановлених Хартією

Посилаючись на рішення Суду у справі *Ілашку та інші проти Молдови та Росії* (*Ilascu and Others v. Moldova and Russia*) (2004), Комітет вважає, що навіть якщо забезпечення одного з прав, закріплених у Хартії, є особливо комплексним і фінансово дорогим, Держави-учасниці повинні намагатися досягти цілей Хартії протягом розумного строку, з вимірюваним прогресом та максимально використовуючи наявні ресурси.¹⁹⁸

Посилаючись на рішення у справі *Хаттон та інші проти Сполученого Королівства* (*Hatton and Others v. the United Kingdom*) (2001), вважається, що заходи, вжиті Державами-учасницями, повинні відповідати таким критеріям: розумні часові межі, вимірюваний прогрес та механізм фінансування, який найкращим чином використовує доступні ресурси.

8) Тлумачення статті 31 Хартії (право на житло)

Комітет вважає, що його тлумачення статті 31 має відповідати тлумаченню відповідних положень Конвенції Європейським судом з прав людини.^{199 200 201}

9) Тлумачення понять тілесних покарань, що застосовуються в школі, і тілесних покарань батьками: стаття 17 § 1b Хартії

Комітет посилається на тлумачення Судом понять судового покарання дітей різками (*Тайпер проти Сполученого Королівства* (*Tyler v. the United Kingdom*, 1978), тілесних покарань, які застосовувалися в

194 Міжнародний центр правового захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Греції, скарга №49/2008, рішення по суті від 11 грудня 2009 р., §§37 та 38

195 Confédération Française de l'Encadrement (CFE-CGC) проти Франції, скарга №16/2003, рішення по суті від 12 жовтня 2014 р., §30

196 Confédération Française de l'Encadrement (CFE-CGC) проти Франції, скарга №56/2009, рішення по суті від 23 червня 2010 р., §30, 32–33, 87–88

197 Confédération générale du travail (CGT) проти Франції, скарга №55/2009, рішення по суті від 23 червня 2010 р., §§32, 34–35

198 Європейський центр з прав ромів проти Болгарії, скарга №31/2005, рішення по суті від 18 жовтня 2006 р., §§35, 37 і 54

199 Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга №33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§68–69

200 Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга №39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§64–65

201 Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Словенії, скарга №53/2008, рішення по суті від 8 вересня 2009 р., §§32–35

школі *Кемпбелл і Косанс проти Сполученого Королівства* (*Campbell and Cosans v. the United Kingdom*, 1982) і тілесних покарань батьками *А. проти Сполученого Королівства* (*A. v. the United Kingdom*, 1998) для тлумачення статті 17 §1b Хартії про захист дітей і молоді від недбалості, насильства або експлуатації.^{202 203 204 205 206}

10) Право батьків давати дітям статево виховання відповідно до власних переконань

Комітет вважає, що батьки мають право давати своїм дітям статево виховання відповідно до власних релігійних чи філософських переконань. Із цією метою він бере за основу висновки Суду в рішенні від 1976 року у справі *К'єлдсен, Буск Мадсен і Педерсен проти Данії* (*Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*).

11) Взаємодоповнюваність статті 11 Хартії (право на охорону здоров'я) та статті 2 Конвенції (право на життя)

Комітет бачить чітку взаємодоповнюваність між статтею 11 Хартії (право на охорону здоров'я) та статтею 2 Конвенції (право на життя), відповідно до тлумачення Суду.²⁰⁷

12) Порухення статті 5 Хартії (право на створення організацій)

Посилаючись на рішення Суду у справі *Густафсон проти Швеції* (*Gustafsson v. Sweden*) (1998), Комітет вважає, що система, в якій до роботодавців ставляться по-різному залежно від того, чи є вони членами організації, є несумісною зі статтею 5 Хартії (право на створення організацій), але лише якщо впливає на саму суть свободи об'єднання.²⁰⁸

13) Право неповнолітніх іноземців на захист

Як Суд у своїх рішеннях у справах *Мустакім проти Бельгії* (*Moustaquim v. Belgium*) (1991) та *Бельджуді проти Франції* (*Beldjoudi v. France*) (1992), Комітет визнає, що Держави-учасниці мають право контролювати в'їзд, проживання та вислання іноземців зі своїх територій.²⁰⁹

Однак, відповідно до висновків Суду у справі *Мубіланзіла Майека та Канікі Мітунга проти Бельгії* (*Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium*) (2006), Комітет вважає, що неповнолітніх іноземців, особливо якщо вони без супроводу, не можуть бути позбавлено захисту, що гарантовано їхнім статусом, щоб узгодити захист основоположних прав та обмеження, які накладає імміграційна політика держави.

ТЛУМАЧЕННЯ ХАРТІЇ У СВІТЛІ ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ

Комітет тлумачить Хартію у світлі інших міжнародних договорів, які стосуються сфери прав, гарантованих Хартією, а також у світлі тлумачення цих договорів їхніми відповідними моніторинговими органами.

Зокрема, Комітет посилається на:

1) Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні та культурні права

Комітет посилається на статтю 11 Пакту, а також на Зауваження загального порядку № 4 і 7 Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав щодо права на житло загалом (стаття 31)²¹⁰ і щодо примусових виселень.²¹¹

202 Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Греції, скарга № 17/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §31

203 Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Ірландії, скарга № 18/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §§60 та 63

204 Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Італії, скарга № 19/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §41

205 Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Португалії, скарга № 20/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §34

206 Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Бельгії, скарга № 17/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §38

207 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §196 та 202

208 Федерація фінських підприємств проти Фінляндії, скарга № 35/2006, рішення по суті від 16 жовтня 2007 р., §§28–29

209 Міжнародний захист дітей проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §§41–42

210 Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§68–71

211 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§20–21

Що стосується права на освіту (стаття 17), Комітет посилався на Зауваження загального порядку № 13 Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав.²¹² Комітет також посилається на статтю 8 Пакту щодо права на створення організацій.

2) Міжнародний пакт ООН про громадянські та політичні права

Комітет посилається на статтю 8 Пакту про економічні, соціальні та культурні права щодо права на створення організацій.²¹³

Комітет також посилається на статтю 22 Пакту про громадянські та політичні права щодо права створювати профспілки та вступати до них.²¹⁴

3) Конвенція ООН про права дитини

Комітет посилається в загальному порядку на Конвенцію, як її тлумачить Комітет з прав дитини, коли вносить рішення щодо заяв про порушення прав дитини, гарантованих Хартією.

Зокрема, ухвалюючи рішення щодо ситуацій, коли тлумачення Хартії стосується прав дитини, Комітет визнає обов'язковість міжнародно визнану вимогу застосовувати принцип найкращого забезпечення інтересів дитини. Таким чином, це відповідає вимогам Комітету з прав дитини: «Кожен законодавчий, адміністративний та судовий орган чи установа зобов'язані застосовувати принцип найкращого забезпечення інтересів шляхом систематичного аналізу, як впливають чи впливатимуть їхні рішення та дії на права та інтереси дітей, наприклад, через запропоноване чи чинне законодавство або політику, або адміністративний захід, або рішення суду, включно з тими, які безпосередньо не стосуються дітей, але опосередковано впливають на дітей».²¹⁵

Заборона тілесних покарань; Комітет посилався на статтю 19 Конвенції ООН і на зауваження Комітету з прав дитини.²¹⁶

Що стосується права на притулок для неповнолітніх без супроводу (стаття 31§2 і стаття 17), Комітет посилався на Конвенцію ООН і на зауваження Комітету з прав дитини.

4) Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації

5) Рішення Міжамериканського суду з прав людини²¹⁷

6) Рішення Африканської комісії з прав людини та народів²¹⁸

7) Принципи з питань реституції житла та майна біженців і переміщених осіб, відомі як принципи Пінейру (Підкомісія ООН із заохочення та захисту прав людини)²¹⁹

Ці принципи надають конкретні керівні вказівки щодо того, як на практиці забезпечити право на реституцію житла та майна. Вони містять консолідований текст, що стосується правових, політичних, процедурних, інституційних і технічних механізмів реалізації реституції житла та майна.

212 Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Болгарії, скарга №41/2007, рішення по суті від 3 червня 2008 р., §37

213 Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Франції, скарга № 101/2013, рішення по суті від 27 січня 2016 р., §31

214 Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Франції, скарга № 101/2013, рішення по суті від 27 січня 2016 р., §30

215 Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §29

216 Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Ірландії, скарга № 18/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §61

217 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §196 та 202

218 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §196

219 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Хорватії, скарга № 52/2008, рішення по суті від 22 червня 2010 р., §§17–18

8) Звіт Спеціального доповідача ООН щодо права кожного на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я, звіт 2009 р., 1 серпня 2009 р., A/64/272²²⁰

9) Тлумачення Хартії у світлі законодавства Європейського Союзу

При тлумаченні Хартії Комітет враховує законодавство Європейського Союзу.

Крім того, Хартія містить, порівняно з оригінальним текстом 1961 року, поправки, які враховують зміни законодавства Співтовариства з 1961 року та впливають на те, як Держави-учасниці виконують Хартію.

Наприклад:

- ▶ Зміни, внесені до прав жінок для забезпечення повної рівності між жінками та чоловіками, за винятком охорони материнства, прямо впливають із законодавства Європейського Союзу (стаття 8 Хартії); наприклад, поняття працівниці, яка захищена в Хартії (вагітні жінки, жінки, які нещодавно народили, та жінки, які годують грудьми) впливає із Директиви Ради 92/85/ЕЕС від 19 жовтня 1992 р. про запровадження заходів щодо підвищення безпеки та гігієни праці вагітних працівниць і працівниць, які нещодавно народили дитину або годують грудьми (десята окрема Директива у значенні статті 16 (1) Директиви 89/391/ЕЕС).
- ▶ Мінімальний вік для прийому на роботу для певних професій, які вважаються небезпечними або шкідливими для здоров'я та які не було визначено в Хартії 1961 року, було зафіксовано на рівні 18 років у Хартії. Прийняття цих положень було зумовлено Директивою Ради 94/33 від 22 червня 1994 року щодо захисту молодих людей на роботі (стаття 7§2 Хартії).
- ▶ Стаття 29, яка передбачає, що Сторони повинні забезпечити, щоб роботодавці інформували та консультувалися з представниками працівників перед колективним звільненням/скороченням. Автори, зокрема, керувалися Директивою Ради 92/56/ЕЕС від 24 червня 1992 року, що вносить зміни до Директиви 75/129 щодо узгодження законів Держав-учасниць стосовно колективних скорочень.

Комітет роз'яснив зв'язки між змістом положень Хартії та законодавством Європейського Союзу. Хоча законодавство Європейського Союзу може відігравати позитивну роль в імplementації Хартії, не існує презумпції відповідності Хартії при якій держава належним чином транспонує та імplementувала Директиву, навіть якщо вона стосується питання, охопленого Хартією. Комітет заявив:

«31. Уряд вважає, що національна ситуація відповідає законодавству Європейського Союзу і, як наслідок, Хартії.

32. У відповідь на цей аргумент Комітет повторно підкреслює, що той факт, що положення про які йдеться, базуються на директиві Європейського Союзу, не виключає їх зі сфери дії Хартії (CFE-CGC проти Франції, скарга № 16/2003, рішення по суті від 12 жовтня 2004 р., §30; див. також, *mutatis mutandis*, Кантоні проти Франції (*Cantoni v. France*), рішення Європейського суду з прав людини від 15 листопада 1996 р., §30).

33. З цього приводу Комітет уже заявив, що він не має компетенції ні оцінювати відповідність національних ситуацій директиві Європейського Союзу, ні оцінювати відповідність директиви Європейській соціальній хартії. Проте, коли Держави-члени Європейського Союзу погоджують обов'язкові заходи у формі директив, які стосуються питань, що входять до сфери компетенції Європейської соціальної хартії, вони повинні повною мірою враховувати зобов'язання, які вони взяли на себе під час ратифікації Європейської соціальної хартії (як під час підготовки відповідного тексту, так і під час транспонування його до національного законодавства). Зрештою Комітет має оцінити відповідність національної ситуації Хартії, в тому числі тоді, коли транспозиція директиви Європейського Союзу до національного законодавства може вплинути на належну імplementацію Хартії.

34. Комітет зазначає, що Європейський суд з прав людини вже встановив, що за певних обставин може існувати презумпція відповідності законодавства Європейського Союзу Європейській конвенції з прав людини («Конвенція») через певну кількість отриманих показників, внаслідок місця в законодавстві Європейського Союзу, яке займають громадянські та політичні права, гарантовані Конвенцією.

35. Комітет вважає, що ані ситуація із соціальними правами в правопорядку Європейського Союзу, ані процес розробки вторинного законодавства не виправдають подібної презумпції (навіть спростовної) щодо відповідності юридичних текстів Європейського Союзу Європейській соціальній хартії.

36. Крім того, відсутність політичної волі Європейського Союзу та його Держав-членів розглядати на цьому етапі можливість приєднання до Європейської соціальної хартії одночасно з Європейською конвенцією з прав людини посилює оцінку Комітету.

220 Трансгендер – Європа і ЛГБД — Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2014, рішення по суті від 15 травня 2018 р., §81

37. Комітет уважно стежитиме за результатами розвитку поступового впровадження реформи функціонування Європейського Союзу після набуття чинності Лісабонського договору, включно з Хартією основних прав. Він переглядатиме свою оцінку щодо можливої презумпції відповідності, як тільки визнає, що фактори проявилися, які Суд визначив, при проголошенні такої презумпції щодо Конвенції та які наразі відсутні в частині, що стосується Європейської соціальної хартії.

38. Тим часом, щоразу, коли потрібно оцінювати ситуації в яких Держави-учасниці враховують юридичні тексти Європейського Союзу або визнають зобов'язання за ними, Комітет розглядатиме в кожному конкретному випадку, чи забезпечується дотримання прав, гарантованих Хартією, у національному законодавстві».²²¹

Таким чином, Комітету належить визначити кожну статтю Хартії, чи положення відповідної Директиви Європейського Союзу такими, що відповідатимуть Хартії при імплементації Директиви в національній ситуації.

Що стосується *охорони праці та виробничої безпеки*, заходи щодо запобігання та захисту від ризиків мають бути узгоджені з міжнародними нормами, на які посилаються. Держава може вважатися такою, що виконує це загальне зобов'язання, якщо вона транспонувала значну частину нормативно-правової бази Співтовариства у сфері охорони праці та виробничої безпеки.²²²

Щодо використання *азбесту*, наприклад, міжнародними еталонними стандартами є Директива Співтовариства 83/477 про захист працівників від ризиків, пов'язаних із впливом азбесту на роботі, зі змінами, внесеними Директивою 2003/18/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 березня 2003 р., а також Конвенція Міжнародної організації праці № 162 1986 року про охорону праці при використанні азбесту.²²³

Що стосується *іонізуючого випромінювання*, національні норми повинні враховувати рекомендації Міжнародної комісії з радіологічного захисту (рекомендація ICRP, сформульована в публікації 1990 року № 60) щодо граничних доз опромінення, пов'язаного з роботою, а також граничних доз для осіб, які безпосередньо не працюють з випромінюванням, можуть іноді зазнавати його впливу. Є достатнім транспонування Директиви 96/29/Євратом Ради від 13 травня 1996 року про захист населення та працівників від небезпеки іонізуючого випромінювання, оскільки в ній відображено максимально допустимі дози, встановлені Міжнародною комісією з радіологічного захисту ICRP 103.²²⁴

Що стосується *робочого часу*, Комітет розглянув Директиву 2003/88/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 листопада 2003 року щодо певних аспектів організації робочого часу.²²⁵ Комітет вважав, що хоча преамбула цієї Директиви не містить жодних посилань на Хартію (незважаючи на те, що Хартію ратифікували всі Держави-члени Європейського Союзу, а Договір про Європейський Союз прямо посилається на неї кілька разів), проблемні питання, що лежать в основі тексту цієї Директиви, безсумнівно, свідчать про намір авторів дотримуватися прав, закріплених у Хартії. Комітет вважає, що практичні домовленості, узгоджені між Державами-членами Європейського Союзу, в разі їх належного застосування, не перешкоджають конкретній та ефективній реалізації прав, які містяться, зокрема, у статтях 2§1 та 4§2 Хартії.

Однак Комітет зазначає, що Директива, про яку йдеться, передбачає багато винятків та виключень, які можуть негативно вплинути на дотримання Хартії Державами-учасницями на практиці. Так, вважається, що залежно від того, як Держави-члени Європейського Союзу використовують ці винятки та виключення або поєднують їх, ситуація може бути сумісною або несумісною з Хартією.

Що стосується *права на здоров'я*, Комітет у своєму тлумаченні права на здорове довкілля взяв до уваги кілька рішень Суду справедливості Європейського союзу (CJEU).²²⁶

Що стосується *права на возз'єднання сім'ї*, Комітет вважає, що Директива Європейського Союзу (ЄС) 2003/86/ЄС про право на возз'єднання сім'ї містить положення, які дозволяють відповідним Державам-членам приймати та застосовувати правила, які порушують статтю 19§6 Хартії.²²⁷

Ці положення стосуються, зокрема, таких аспектів:

221 Confédération Générale du Travail (CGT) проти Франції, скарга № 55/2009, рішення по суті від 23 червня 2010 р., §§31–38

222 Висновки 2005, Кіпр

223 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§1 Хартії 1961 року

224 Висновки 2005, Кіпр

225 Confédération Générale du Travail (CGT) проти Франції, скарга № 55/2009, рішення по суті від 23 червня 2010 р., §§ 39–42

226 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §196

227 Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§6

а) Вимоги щодо тривалості проживання для трудових мігрантів, які бажають, щоб до них приєдналися члени їх сімей.

У зв'язку з цим Комітет завжди вважав,²²⁸ беручи до уваги положення Європейської конвенції про правовий статус трудових мігрантів (Європейська серія договорів, ETS № 93), що тривалість понад один рік є надмірною, отже, порушує Хартію.

б) Виключення соціальної допомоги з розрахунку доходу трудового мігранта, який подав заяву про возз'єднання сім'ї (у зв'язку з критеріями щодо наявних засобів).

Комітет зазначає, що Суд справедливості Європейського Союзу (CJEU) вже обмежив можливість, передбачену вказаною вище Директивою, стримувати возз'єднання сім'ї на основі наявного доходу (див. рішення CJEU від 4 березня 2010 року, справа *Чакроун (Chakroun)*, C-578/08, пункт 48).

У зв'язку з цим Комітет нагадує, що трудові мігранти, які мають достатній дохід для забезпечення членів своїх сімей, не повинні автоматично позбавлятися права на возз'єднання сім'ї через походження такого доходу, оскільки вони мають законне право на пільги, які можуть отримати.

З огляду на вказане вище та з урахуванням відповідної практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) — див. справу *Гюль проти Швейцарії (Gül v. Switzerland)*, № 23218/94, рішення від 19 лютого 1996 року, Комітет вважає, що зазначене вище виключення є таким, що перешкоджає возз'єднанню сім'ї, а не сприяє йому. Відповідно воно становить обмеження, що, ймовірно, позбавляє зобов'язання, викладеного в статті 19§6, та не відповідає Хартії.

в) Вимога до членів сім'ї трудового мігранта здавати мовні та/або інтеграційні іспити, щоб отримати дозвіл на в'їзд до країни, або скласти ці іспити під час перебування у країні, щоб отримати дозвіл на проживання.

У зв'язку з цим Комітет вважає, що оскільки ця вимога, через її особливо суворий характер, перешкоджає подачі заяв про возз'єднання сім'ї, радше перешкоджає возз'єднанню сім'ї, ніж сприяє цьому. Відповідно, становить обмеження, що, ймовірно, позбавляє зобов'язання, викладеного в статті 19§6, та не відповідає Хартії.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ХАРТІЇ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У Висновках 2009 року Комітет зробив заяву щодо застосування Хартії в контексті глобальної економічної кризи:

Відповідно до Хартії, Сторони погодилися всіма належними способами прагнути досягнення умов, за яких, *inter alia* право на охорону здоров'я, право на соціальне забезпечення, право на соціальну та медичну допомогу і право користуватися послугами соціального забезпечення може бути ефективно реалізовано. У цьому аспекті Комітет вважає, що економічна криза не повинна призводити до зниження ступеня захисту прав, визнаних Хартією. Отже, уряди зобов'язані зробити всі необхідні кроки для забезпечення ефективної гарантії прав за Хартією в період, коли бенефіціари найбільше потребують захисту.²²⁹

У справі *Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/ Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції*, скарга № 65/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., Комітет зазначив, що цей принцип також застосовується до трудових прав, гарантованих Хартією.²³⁰

Крім того, у справі *Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції (IKA-ETAM) проти Греції*, скарга № 76/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., Комітет зазначив, що цей принцип також застосовується до прав на соціальне забезпечення, гарантованих Хартією.²³¹

²²⁸ Висновки I (1969), Німеччина

²²⁹ Висновки 2009, Загальний вступ

²³⁰ Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 65/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., §§ 16–18

²³¹ Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції (IKA-ETAM) проти Греції, скарга № 76/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., § 75

ЧАСТИНА IV:

ТЛУМАЧЕННЯ РІЗНИХ ПОЛОЖЕНЬ ХАРТІЇ

СТАТТЯ 1. ПРАВО НА ПРАЦЮ

Кожна людина повинна мати можливість заробляти собі на життя професією, яку вона вільно обирає

1§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права на працю Сторони зобов'язуються визнати однією зі своїх найголовніших цілей і одним зі своїх найголовніших обов'язків досягнення та підтримання якомога більш високого і стабільного рівня зайнятості, маючи на меті досягнення повної зайнятості.

Приймаючи статтю 1§1 Хартії, Держави-учасниці зобов'язуються проводити політику повної зайнятості.²³² З цією метою Держави повинні прийняти та дотримуватися економічної політики, яка сприяє створенню та збереженню робочих місць, та повинні вжити належних заходів для допомоги безробітним у пошуку та/або забезпеченні кваліфікації для роботи.²³³ Докладені зусилля Державами для досягнення мети повної зайнятості, повинні бути адекватними у світлі національної економічної ситуації та рівнів безробіття.²³⁴

Стаття 1§1 у тлумаченні Комітету не стосується концепції колективних переговорів, арбітражу, інформації та консультацій на підприємстві, режимів робочого часу, рівнів винагороди та інших форм захисту, передбачених законодавством про працю та/або соціальне забезпечення.²³⁵ Якщо вони не мають прямого та очевидного впливу на досягнення повної зайнятості, такі форми захисту більш ретельно розглядаються та оцінюються відповідно до інших конкретних положень Хартії.²³⁶

Положення радше накладає зобов'язання засобів, а не зобов'язання результатів.²³⁷ Для того, щоб вирішити, чи справді країна виконує це зобов'язання, Комітет займає динамічну позицію та оцінює ситуацію, яка існує станом на конкретний момент, беручи до уваги безперервні дії, які проводяться.²³⁸ Якщо Держава-учасниця в будь-який час відмовилася від мети досягнення повної зайнятості на користь економічної системи, що передбачає постійний резерв безробітних, це було б порушенням Соціальної хартії.²³⁹

Зниження рівня безробіття саме по собі не є достатнім показником зусиль, спрямованих на досягнення повної зайнятості, наприклад, коли безробіття все ще стосується 5% активного населення.²⁴⁰ З іншого боку, збільшення рівня безробіття не завадить Комітету дійти висновку, що Хартію виконано, якщо було докладено значних зусиль для поліпшення ситуації на ринку праці.²⁴¹

232 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §125

233 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §125

234 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §125

235 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §126

236 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §126

237 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 1§1

238 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 1§1

239 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 1§1

240 Висновки III (1973), Заява про тлумачення статті 1§1

241 Висновки III (1973), Заява про тлумачення статті 1§1

Довгострокове безробіття є явищем, яке тягне за собою вищий ризик маргіналізації та соціального відчуження, оскільки постраждали працівники, як правило, найменш кваліфіковані та з найменшим досвідом.²⁴² Комітет уважно стежить за активними заходами, які впроваджуються з метою зниження рівня цього виду безробіття.²⁴³

Оцінка відповідності ґрунтується на низці економічних і соціальних показників та враховує досягнуті результати у трансформації економічного зростання Держав-учасниць у зайнятість та надання активної допомоги безробітним.²⁴⁴

Держави-учасниці користуються широкою свободою розсуду (доктрина «margin of appreciation», коли йдеться про розробку та впровадження національних політик працевлаштування).²⁴⁵

Передусім аналізується широкий спектр показників, що стосуються національної економічної ситуації (наприклад, зростання ВВП, інфляція, зростання кількості робочих місць), моделей зайнятості (наприклад, рівень зайнятості, частка зайнятості на неповний робочий день та зайнятості за строковим договором), а також структури та рівня безробіття. При цьому особливу увагу приділяють становищу вразливих груп, таких як молодь, особи, які є безробітними протягом тривалого часу, та особи, що належать до меншин.²⁴⁶

У світлі цієї інформації перевіряється політика, яку проводять; за основу беруть як докази юридичного чи декларативного зобов'язання щодо забезпечення повної зайнятості, так і дані, що відображають фактичні зусилля Держави. Наприклад, це може бути обсяг реалізованих заходів щодо зайнятості (зокрема, кількість фактично створених робочих місць, кількість учасників заходів як частка всіх безробітних, середня тривалість коротких періодів безробіття перш ніж безробітним буде запропоновано взяти участь у заході), кількість ресурсів, спрямованих на різноманітні заходи (наприклад, загальні витрати як частка ВВП, баланс між активними та пасивними заходами).²⁴⁷

Заходи на ринку праці мають бути цілеспрямованими, ефективними та регулярно контролюватися.²⁴⁸ Такі заходи також мають бути призначені для підтримки мігрантів, біженців та внутрішньо переміщених осіб, які виходять на ринок праці, а також меншин із вираженим рівнем неповної зайнятості або безробітних (особливо ромів).²⁴⁹ Ситуація не відповідає статті 1§1 Хартії, коли кількість осіб, які мають доступ до активних заходів на ринку праці, надто мала.²⁵⁰

Певні національні ситуації було визнано такими, що порушують Хартію, наприклад:

- ▶ якщо спостерігалася відсутність як декларативного зобов'язання щодо повної зайнятості, так і будь-якої узгодженої політики зайнятості;²⁵¹
- ▶ коли рівень безробіття, а особливо серед молоді та довгострокового безробіття, був надзвичайно високим, та у світлі чого вжиті заходи були недостатніми (на що вказує, *inter alia*, мала кількість учасників активних заходів та низький рівень витрат);²⁵²
- ▶ якщо відбулися негативні зміни в політиці працевлаштування, як із точки зору рівня активізації безробітних, так і рівня загальних витрат, у той час, коли безробіття, незважаючи на економічне зростання, різко збільшувалося;²⁵³
- ▶ коли надто мало осіб, які шукають роботу мали доступ до навчання;²⁵⁴
- ▶ коли державні витрати на активну політику на ринку праці становили дуже низький % від ВВП та не було встановлено, що зусилля, докладені в межах політики працевлаштування, були адекватними для боротьби з безробіттям і сприяння створенню робочих місць.²⁵⁵

242 Висновки 2004, Болгарія

243 Висновки 2004, Болгарія

244 Висновки 2002, Заява про тлумачення статті 1§1

245 Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 66/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., §20

246 Висновки (2002), Заява про тлумачення статті 1§1

247 Висновки 2020, Туреччина

248 Висновки 2012, Албанія

249 Висновки 2020, Азербайджан; Висновки 2020, Литва

250 Висновки 2012, Албанія

251 Висновки XVI-1 (2002), Нідерланди (Антильські острови та Аруба)

252 Висновки 2004, Болгарія

253 Висновки XVI-1 (2002), Польща

254 Висновки 2012, Албанія

255 Висновки 2012, Вірменія

1§2 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на працю Сторони зобов'язуються ефективно захищати право працівника заробляти собі на життя професією, яку він вільно обирає.

*Додаток: Цей пункт не тлумачиться як такий, що забороняє або дозволяє будь-які положення чи будь-яку практику стосовно гарантій збереження прав профспілок.*²⁵⁶

Стаття 1§2 охоплює три різні питання:

- ▶ викорінення всіх форм дискримінації у сфері працевлаштування (більшість вимог щодо дотримання статті 1§2 стосовно заборони дискримінації за ознакою статі застосовуються до будь-якої ознаки дискримінації);²⁵⁷
- ▶ заборона примусової праці;²⁵⁸
- ▶ заборона будь-якої практики, яка може перешкоджати праву працівників заробляти собі на життя професією, яку вони вільно обирають.²⁵⁹

Це право, однак, не означає, що професію працівника, яку він обрав вільно, має бути збережено за будь-яких обставин без жодних змін, у тому числі тих, які є результатом реорганізації діяльності в державному секторі.²⁶⁰

Стаття 1§2 невід'ємно пов'язана з іншими положеннями Хартії, зокрема зі статтею 20 (право на рівні можливості та рівне ставлення у вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі),²⁶¹ статтею 8§2 (право працюючих жінок на охорону материнства), статтею 15§2 (право осіб з інвалідністю на працевлаштування),²⁶² статтею 23 (право людей старшого віку на соціальний захист) і статтею 27 (право працівників із сімейними обов'язками на рівні можливості та рівне ставлення до них). Якщо Держава-учасниця прийняла ці більш конкретні положення, ситуація розглядається відповідно до них, а не статті 1§2.

Заборона всіх форм дискримінації у сфері працевлаштування

Стаття 1§2 переглянутої Хартії вимагає від Держав, які її прийняли, ефективного захисту права працівників заробляти собі на життя професією, яку вони вільно обирають.²⁶³ Це зобов'язання вимагає, *inter alia*, усунення всіх форм дискримінації (прямої чи непрямої) у сфері працевлаштування, незалежно від правового характеру професійних відносин.²⁶⁴

Дискримінація може виникнути або через те, що до людей у тій самій ситуації ставляться по-різному, або через те, що до людей у різних ситуаціях ставляться однаково.²⁶⁵ Різниця у ставленні до людей у порівнюваних ситуаціях є дискримінацією, що порушує переглянуту Хартію, якщо таке ставлення не переслідує законної мети та не ґрунтується на об'єктивних і розумних підставах.²⁶⁶

Непряма дискримінація також може виникнути через неврахування всіх відповідних відмінностей або через нежиття належних заходів для забезпечення фактичної доступності прав і колективних переваг, відкритих для всіх.²⁶⁷

I. Ознаки заборони дискримінації

Комітет вважає, що згідно зі статтею 1§2, законодавство має забороняти дискримінацію у сфері працевлаштування принаймні за ознакою раси, етнічного походження, релігії, інвалідності, віку,

256 Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

257 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 1§2; Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статті 1§2

258 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 1§2

259 [Unione Generale Lavoratori - Federazione Nazionale Corpo forestale dello Stato \(UGL-CFS\) та Sindicato autonomo polizia ambientale forestale \(SAPAF\) проти Італії](#), скарга № 143/2017, рішення по суті від 3 липня 2019 р., §76

260 [Unione Generale Lavoratori - Federazione Nazionale Corpo forestale dello Stato \(UGL-CFS\) та Sindicato autonomo polizia ambientale forestale \(SAPAF\) проти Італії](#), скарга № 143/2017, рішення по суті від 3 липня 2019 р., §77

261 Висновки 2020, Албанія

262 Висновки 2020, Албанія

263 [Syndicat national des professions du tourisme проти Франції](#), скарга № 6/1999, рішення по суті від 10 жовтня 2000 р., §24

264 [Syndicat national des professions du tourisme проти Франції](#), скарга № 6/1999, рішення по суті від 10 жовтня 2000 р., §24; Висновки XVI-1 (2002), Ісландія

265 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Бельгії](#), скарга № 62/2010, рішення по суті від 21 березня 2012 р., §49

266 [Syndicat national des professions du tourisme проти Франції](#), скарга № 6/1999, рішення по суті від 10 жовтня 2000 р., §25

267 [Confederazione Generale Italiana del Lavoro \(CGIL\) проти Італії](#), скарга № 91/2013, рішення по суті від 12 жовтня 2015 р., §237

сексуальної орієнтації та політичних поглядів.²⁶⁸ Посилений захист може надаватися за певними ознаками, такими як стать або належність до певної раси чи етнічної групи.²⁶⁹

Якщо Держава-учасниця прийняла статтю 15§2 Хартії, Комітет розглядатиме законодавство, яке забороняє дискримінацію за ознакою інвалідності, відповідно до цього положення, а не відповідно до статті 1§2.²⁷⁰

Обмеження за статтею 1§2 допускаються, лише якщо вони передбачені законодавством, служать законній меті та є необхідними в демократичному суспільстві для захисту прав і свобод інших людей або для захисту державних інтересів, національної безпеки, громадського здоров'я чи моралі.²⁷¹

Гендерна дискримінація

Належне національне законодавство, яке відповідає Хартії, є необхідною, хоча й недостатньою умовою для ефективного застосування принципів Хартії.²⁷² Недостатньо заборонити дискримінацію між жінками та чоловіками у доступі до працевлаштування на законодавчому рівні; її також необхідно усунути на практиці.²⁷³

Обмеження прийому жінок до поліцейських коледжів та, відповідно, усунення жінок від 85% поліцейських обов'язків становлять пряму дискримінацію за ознакою статі; при цьому не було доведено, що така дискримінація є необхідною в демократичному суспільстві для захисту суспільних інтересів чи національної безпеки або виправданою через характер відповідної діяльності.²⁷⁴

Дискримінація за віком

Зменшення мінімальної заробітної плати працівників віком до 25 років може підняти питання щодо дискримінації за віком.²⁷⁵

Хоча менш сприятливе ставлення до молодших працівників може бути спрямоване на реалізацію законної мети політики зайнятості, а саме інтеграцію молодих працівників на ринок праці в період серйозної економічної кризи, ступінь зниження мінімальної заробітної плати та спосіб, у який воно застосовується до всіх працівників віком до 25 років, не повинні бути непропорційними, навіть з урахуванням особливих економічних обставин.²⁷⁶

Дискримінація за національною ознакою

Стаття 1§2 також вимагає, щоб громадяни Держав-учасниць, які не належать до Європейського Союзу чи Європейської економічної зони, користувалися тими ж правами, що й громадяни Європейського Союзу, щодо робочих місць, на які не впливає використання прерогатив Держави.²⁷⁷

Держави-учасниці Хартії можуть надавати іноземним громадянам доступ до працевлаштування на своїй території на підставі наявності дозволу на роботу, але загалом вони не можуть забороняти громадянам інших Держав-учасниць Хартії влаштуватися на роботу з інших причин, ніж ті, що викладені в статті G Хартії.²⁷⁸ Таким чином, іноземцям може бути заборонено працювати лише на роботах, невід'ємно пов'язаних із захистом суспільних інтересів або національної безпеки та таких, що передбачають здійснення публічної влади.²⁷⁹

Національна ситуація не відповідає статті 1§2 Хартії, коли національне законодавство вимагає від роботодавця звільняти іноземних працівників першими в разі скорочення персоналу, оскільки це є дискримінацією.²⁸⁰

268 Висновки 2006, Албанія

269 Висновки XVI-1 (2003), Ісландія

270 Висновки XVIII-1 (2006), Австрія

271 Висновки 2006, Албанія

272 Висновки XVI-1 (2003), Греція

273 Висновки XVI-1 (2003), Греція

274 Висновки XVI-1 (2003), Греція

275 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §132

276 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §135

277 Висновки XVI-1 (2002), Австрія

278 Висновки 2006, Албанія

279 Висновки 2006, 2012, Албанія

280 Висновки XVI-1 (2002), Австрія

Дискримінація щодо режиму робочого часу (моделей роботи)

Повинні бути належні правові гарантії, що запобігають дискримінації стосовно роботи неповний робочий день.²⁸¹ Зокрема, мають існувати правила запобігання незадекларованій роботі через понаднормові години, а також рівна оплата в усіх її аспектах між працівниками, які працюють неповний та повний робочий день.²⁸²

Вдаватися до такого інструменту, як контракти на фіксований (визначений) строк, може бути необхідно для забезпечення гнучкості в адаптації робочої сили до потреб, особливо в освітньому секторі, який може бути схильний до коливань, пов'язаних із кількістю реєстрацій у школах різних рівнів по всій країні.²⁸³

Вважається, що необхідно знайти адекватний баланс між потребою в гнучкості та правами працівників заробляти собі на життя професією, яку вони вільно обирають.²⁸⁴ Зокрема, строкові трудові договори не повинні використовуватися для ухилення від суворіших правил, що застосовуються до безстрокових трудових договорів.²⁸⁵ Для цього мають існувати адекватні правові гарантії, що запобігають зловживанню, пов'язаному з використанням послідовних строкових трудових договорів.²⁸⁶ Окрім того, у випадках, коли має місце таке зловживання, належні, пропорційні та стримувальні засоби правового захисту повинні бути дійсно доступними на рівні законодавства та на практиці.²⁸⁷

Сам стаж роботи за строковими трудовими договорами не обов'язково означає безумовне та автоматичне право на доступ до безстрокових трудових договорів, особливо в державному секторі.²⁸⁸ Проте, якщо послуги, що надаються за строковими договорами, відповідають необхідним стандартам якості та є еквівалентними послугам персоналу, найнятого за безстроковими договорами, досвід, накопичений за послідовними договорами, навіть з перервами, повинен враховуватися як релевантний критерій для найму на основі публічних конкурсів.²⁸⁹

Той факт, що строкові договори в державному секторі не можуть автоматично перетворитися в безстрокові договори, сам по собі не може вважатися таким, що суперечить Хартії, за умови, що існують ефективні заходи для запобігання зловживанням, що виникають у зв'язку із застосуванням строкових договорів, та для забезпечення ефективних засобів правового захисту в разі таких зловживань.²⁹⁰

III. Матеріальна сфера застосування

Дискримінація заборонена у зв'язку з прийомом на роботу або умовами працевлаштування загалом (зокрема, винагорода, навчання, просування по службі, переведення та звільнення або інші дії, що завдають шкоди).²⁹¹

III. Заходи, необхідні для забезпечення ефективності заборони дискримінації

Законодавство повинно забороняти як пряму, так і непряму дискримінацію.²⁹²

З метою дотримання статті 1§2 Держави-учасниці повинні вживати правових заходів для забезпечення ефективності заборони дискримінації.²⁹³ Ці заходи повинні принаймні забезпечувати таке:

- ▶ що будь-яке положення, яке суперечить принципу рівного ставлення, що міститься в колективних трудових договорах, у трудових договорах або у власних положеннях компаній, може бути оголошено недейсним або анульовано, скасовано чи змінено;²⁹⁴

281 [Висновки 2008, Албанія](#)

282 [Висновки 2008, Албанія](#)

283 [Confederazione Generale Sindacale \(CGS\) проти Італії](#), скарга № 144/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §112

284 [Confederazione Generale Sindacale \(CGS\) проти Італії](#), скарга № 144/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §113

285 [Confederazione Generale Sindacale \(CGS\) проти Італії](#), скарга № 144/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §113

286 [Confederazione Generale Sindacale \(CGS\) проти Італії](#), скарга № 144/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §113

287 [Confederazione Generale Sindacale \(CGS\) проти Італії](#), скарга № 144/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §113

288 [Confederazione Generale Sindacale \(CGS\) проти Італії](#), скарга № 144/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §114

289 [Confederazione Generale Sindacale \(CGS\) проти Італії](#), скарга № 144/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §114

290 [Confederazione Generale Sindacale \(CGS\) проти Італії](#), скарга № 144/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §102

291 [Висновки XVI-1 \(2003\), Ісландія](#)

292 [Висновки XVIII-I \(2006\), Австрія](#)

293 [Висновки XVI-1 \(2003\), Ісландія](#)

294 [Висновки XVI-1 \(2003\), Ісландія](#)

- ▶ поняття ефективних засобів правового захисту охоплює судові чи адміністративні процедури, доступні у справах звинувачень у дискримінації, які можуть забезпечити поновлення на роботі та компенсацію, а також належні покарання, які ефективно застосовуються інспекцією праці;²⁹⁵
- ▶ у разі порушення заборони дискримінації, санкції, які є достатнім стримувальним чинником для роботодавців, а також належна компенсація, пропорційна збиткам, заподіяним потерпілому.²⁹⁶ Відповідні та ефективні засоби правового захисту в разі звинувачення у дискримінації мають бути належними, пропорційними та стримувальними.²⁹⁷ Встановлення попередньо визначених верхніх лімітів компенсації, яку може бути призначено, не відповідає Хартії, оскільки в деяких випадках це може перешкоджати компенсації збитків, що є співмірними з понесеними втратами та не є достатньо стримувальними для роботодавця;²⁹⁸
- ▶ захист від звільнення або інших «каральних» (відплатних) дій з боку роботодавця щодо працівника, який подав скаргу або судовий позов;²⁹⁹
- ▶ національне законодавство повинно передбачати перенесення тягаря доведення на користь працівника у справах про дискримінацію.³⁰⁰

Комітет вважає, що такі заходи сприяють повній ефективності зусиль щодо боротьби з дискримінацією відповідно до статті 1§2 Хартії:

- ▶ визнання права профспілок вживати заходів у випадках дискримінації у сфері працевлаштування, у тому числі від імені фізичних осіб;³⁰¹
- ▶ можливість здійснення колективних дій групами, зацікавленими в отриманні рішення про порушення заборони дискримінації;³⁰²
- ▶ створення спеціалізованого органу для незалежного сприяння рівному поводженню, особливо шляхом надання жертвам дискримінації підтримки, необхідної для того, щоб розпочати судову справу.³⁰³

Усунення фізичних осіб від виконання функцій у формі відмови при прийнятті на роботу або звільнення на підставі попередньої політичної діяльності заборонено, коли це не є необхідним у розумінні статті 6, а також не застосовується до служб, які мають обов'язки у сфері правопорядку та національної безпеки, або до функцій, пов'язаних із такими обов'язками.³⁰⁴

Заборона примусової або обов'язкової праці

I. Примусова праця на виробництві товарів або послуг

Примусову чи обов'язкову працю в усіх її формах має бути заборонено.³⁰⁵ Поняття примусової чи обов'язкової праці ґрунтується на тлумаченні, наданому Європейським судом з прав людини у статті 4§2 Європейської конвенції з прав людини та Конвенції Міжнародної організації праці № 29 про примусову працю: «будь-яка робота чи служба, що її вимагають від якої-небудь особи під загрозою якогось покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг» (стаття 2§1).³⁰⁶ Комітет також посилається на тлумачення Європейським судом з прав людини поняття «рабство», що також заборонене за статтею 4§2 Конвенції.³⁰⁷

Примус будь-якого працівника до виконання роботи всупереч його бажанню та без його вільно вираженої згоди суперечить Хартії.³⁰⁸ Це також стосується примусу будь-якого працівника виконувати роботу, на яку він раніше вільно погодився, але яку вже більше не хоче виконувати.³⁰⁹

²⁹⁵ Висновки 2020, Кіпр

²⁹⁶ Висновки XVI-1 (2003), Ісландія

²⁹⁷ Висновки XVIII-I (2006), Австрія

²⁹⁸ Висновки XVIII-I (2006), Австрія

²⁹⁹ Висновки XVI-1 (2003), Ісландія

³⁰⁰ *Syndicat de Défense des fonctionnaires v. France*, скарга №73/2011, рішення по суті від 13 вересня 2012 р., §59

³⁰¹ Висновки XVI-1 (2003), Ісландія

³⁰² Висновки XVI-1 (2003), Ісландія

³⁰³ Висновки XVI-1 (2003), Ісландія

³⁰⁴ Висновки 2006, Литва

³⁰⁵ Висновки 2020, Албанія

³⁰⁶ Висновки 2020, Албанія

³⁰⁷ Висновки 2020, Албанія

³⁰⁸ Висновки III (1971), Заява про тлумачення статті 1§2

³⁰⁹ Висновки III (1971), Заява про тлумачення статті 1§2

Заборона примусової праці передбачає, що недотримання наказів або переривання чи відмова від служби певними категоріями персоналу (як у торговельному флоті чи авіації) не можуть підлягати заходам покарання, за винятком випадків, коли дія, яка стала підставою для висунення обвинувачення, загрожувала або могла поставити під загрозу безпеку судна чи літака, або життя чи здоров'я осіб, які перебувають на борту.³¹⁰

Незастосування на практиці законодавства, яке суперечить забороні примусової праці, недостатньо для приведення ситуації у відповідність до статті 1§2 Хартії.³¹¹ Відповідно, до такого законодавства необхідно буде внести зміни.³¹²

Держави-учасниці Хартії зобов'язані виконувати свої позитивні зобов'язання щодо створення законодавчої та нормативної бази, що дає змогу запобігати примусовій праці та іншим формам трудової експлуатації, захищати потерпілого і розслідувати заяви про таку практику, що потребують доказів, разом із кваліфікацією як кримінального злочину та ефективним притягненням до відповідальності за будь-яке діяння, спрямоване на утримання особи в ситуації жорстокої трудової експлуатації.³¹³

Тому Комітет перевірить відповідно до статті 1§2 Хартії, чи виконали Держави-учасниці свої позитивні зобов'язання з таких питань:

- ▶ Криміналізувати та ефективно розслідувати, переслідувати та карати випадки примусової праці й інших форм жорстокої трудової експлуатації;³¹⁴
- ▶ Запобігати примусовій праці та іншим формам трудової експлуатації;³¹⁵
- ▶ Захищати потерпілих від примусової праці та інших форм трудової експлуатації та надавати їм доступні засоби правового захисту, включно з компенсацією.³¹⁶

Криміналізація та ефективне судове переслідування

Держави-учасниці повинні не тільки прийняти положення кримінального законодавства для боротьби з примусовою працею та іншими формами жорстокої трудової експлуатації, але й вживати заходів для їх виконання.³¹⁷ Комітет вважає, як і Європейський суд з прав людини (*справа Човдурі та інші (Chowdury and Others)*, § 116), що органи влади повинні діяти за власною ініціативою, коли їм стає відомо про справу; зобов'язання провести розслідування не залежатиме від офіційної скарги жертви чи близького родича.³¹⁸ Це зобов'язання є обов'язковим для виконання правоохоронними та судовими органами.³¹⁹

Запобігання

Держави-учасниці повинні вживати превентивних заходів, таких як збір даних і дослідження поширеності примусової праці та трудової експлуатації, кампанії з підвищення обізнаності, навчання фахівців, правоохоронних органів, роботодавців і вразливих груп населення.³²⁰ Держави-учасниці також повинні посилити роль і можливості/повноваження служб інспекції праці для забезпечення дотримання відповідного трудового законодавства щодо всіх працівників і всіх секторів економіки з метою запобігання примусовій праці та трудовій експлуатації.³²¹ Держави-учасниці також повинні заохочувати проведення комплексних оцінок діяльності як у державному, так і в приватному секторах для виявлення та запобігання примусовій праці й експлуатації у всіх ланцюгах постачання.³²²

Національне законодавство має передбачати заходи, спрямовані на те, щоб змусити компанії звітувати про заходи, вжиті для розслідування примусової праці та експлуатації працівників у їхніх ланцюгах постачання.³²³ Також має вимагатися вжиття всіх запобіжних заходів у процесах державних

310 Висновки V (1975), Заява про тлумачення статті 1§2

311 Висновки V (1975), Заява про тлумачення статті 1§2; Висновки XIII-3 (1995), Ірландія

312 Висновки V (1975), Заява про тлумачення статті 1§2

313 Висновки 2020, Албанія

314 Висновки 2020, Албанія

315 Висновки 2020, Албанія

316 Висновки 2020, Албанія

317 Висновки 2020, Албанія

318 Висновки 2020, Албанія

319 Висновки 2020, Албанія

320 Висновки 2020, Албанія

321 Висновки 2020, Албанія

322 Висновки 2020, Албанія

323 Висновки 2020, Албанія

закупівель, щоб гарантувати ненавмисне використання коштів для підтримки різноманітних форм сучасного рабства.³²⁴

Захист жертв і доступ до засобів правового захисту, включно з компенсацією

Заходи захисту в контексті торгівлі людьми повинні включати ідентифікацію потерпілих кваліфікованими особами та допомогу потерпілим у їхньому фізичному, психологічному та соціальному відновленні й реабілітації (наприклад, захист від відплати, безпечне житло, медичне обслуговування, матеріальна допомога, соціальна та економічна допомога, юридичні консультації, письмовий та усний переклад, добровільна репатріація, надання дозволів на проживання для мігрантів).³²⁵ Чинна законодавча база повинна надавати потерпілим від примусової праці та трудової експлуатації, включно з нелегальними мігрантами, доступ до ефективних засобів правового захисту (перед кримінальними, цивільними чи трудовими судами або іншими механізмами), покликаних забезпечити компенсацію за всю завдану шкоду, в тому числі втрату заробітної плати та несплачених внесків на соціальне страхування.³²⁶

Комітет посилається на Протокол 2014 року до Конвенції Міжнародної організації праці про примусову працю 1930 року, який вимагає від Держав-учасниць надавати жертвам доступ до належних та ефективних засобів правового захисту, таких як компенсація, незалежно від їхнього перебування чи правового статусу на території держави.³²⁷

Забороны примусової чи обов'язкової праці може бути порушено в таких ситуаціях:

- ▶ Положення, що передбачають застосування кримінальних санкцій у разі дисциплінарних порушень з боку моряків або санкцій для моряків, які залишають свій пост, навіть якщо це не загрожує безпеці судна або життю чи здоров'ю людей на борту.³²⁸
- ▶ Від офіцерів армії, які пройшли кілька періодів навчання, вимагається пройти строк обов'язкової служби, який може тривати до двадцяти п'яти років,³²⁹ або рішення про достроковий вихід у відставку залишається на розсуд Міністра оборони; це може стати причиною проходження періоду служби, який був би надто довгим, щоб вважатися сумісним зі свободою обирати професію та залишити її.³³⁰
- ▶ Повноваження на реквізицію у виняткових обставинах, які мають занадто широке визначення.³³¹ Будь-які такі повноваження мають бути визначені достатньо чітко.³³²

Працівники «гіг-економіки» або «економіки платформ»

Комітет також оцінює заходи, вжиті для боротьби з примусовою працею та експлуатацією, у двох конкретних секторах: домашня праця та «гіг-економіка» або «економіка платформ».³³³

Необхідно вжити або передбачити конкретні заходи, щоб захистити працівників «гіг-економіки» або «економіки платформ» від усіх форм експлуатації та зловживань.³³⁴

II. Примусова праця в домашньому середовищі

У світлі рішення Європейського суду з прав людини у *справі Сіліадін проти Франції (Siliadin v. France)* (26 липня 2005 р.) Комітет вважає, що заборона примусової праці в статті 1§2 Хартії також включає домашнє рабство.³³⁵ Домашня праця та робота на сімейних підприємствах може призводити до примусової праці та експлуатації. Така праця часто передбачає образливі, принизливі та нелюдські умови життя і роботи відповідних домашніх працівників.³³⁶ Держави-учасниці повинні прийняти

324 Висновки 2020, Албанія

325 Висновки 2020, Албанія; Вірменія

326 Висновки 2020, Вірменія

327 Висновки XXII-1 (2020), Німеччина

328 Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Греції, скарга № 7/2000, рішення по суті від 5 грудня 2000 р., §22; див. також Висновки 2012, Португалія

329 Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Греції, скарга № 7/2000, рішення по суті від 5 грудня 2000 р., §21

330 Висновки 2004, Ірландія; Висновки 2012, Ірландія

331 Висновки XVI-1 (2002), Греція

332 Висновки XVI-1 (2002), Греція

333 Висновки 2020, Албанія

334 Висновки 2020, Албанія

335 Висновки 2012, Франція

336 Висновки 2020, Албанія

правові положення для боротьби з примусовою працею в домашньому середовищі та захисту домашніх працівників, а також вживати заходів для їх реалізації.³³⁷

III. Робота ув'язнених

Умови праці ув'язнених має бути належним чином врегульовано, особливо якщо вони працюють, прямо чи опосередковано, на інших роботодавців, а не на пенітенціарну службу. Відповідно до принципу недискримінації, це положення може здійснюватися за допомогою законів, постанов або угод (особливо коли компанії виступають субпідрядниками у майстернях в'язниць), має стосуватися оплати праці, годин та інших умов праці та соціального захисту (у сфері виробничого травматизму, безробіття, охорони здоров'я та пенсійного забезпечення за віком).³³⁸

IV. Вимога прийняти пропозицію роботи чи проходження підготовки або іншим чином втратити право на пільги по безробіттю

Вимога до осіб, які претендують на пільги по безробіттю, прийняти пропозицію роботи чи навчання або іншим чином втратити право на пільги по безробіттю, розглядається відповідно до статті 12§1.³³⁹ Однак втрата пільги або допомоги, коли безробітний відмовляється від пропозиції роботи, може становити обмеження свободи праці для відповідної особи, яка змушена під страхом втрати пільг прийняти будь-яку роботу, зокрема таку, що:

- ▶ вимагає лише кваліфікації або навичок, набагато нижчих від тих, що є у відповідної особи;³⁴⁰
- ▶ оплачується значно нижче, ніж попередня оплата праці відповідної особи;³⁴¹
- ▶ вимагає певного рівня фізичного чи психічного здоров'я або здібностей, якими особа не володіє у відповідний час;³⁴²
- ▶ несумісна із законодавством про охорону праці та техніку безпеки, або, за наявності, з локальними угодами чи колективними трудовими договорами, що охоплюють відповідну галузь чи професію, і тому може вплинути на фізичну та психічну цілісність відповідного працівника;³⁴³
- ▶ запропонована оплата за працю є нижчою за національну чи регіональну мінімальну заробітну плату, або норму чи показник за шкалою заробітної плати, узгоджені для відповідної галузі чи професії;³⁴⁴
- ▶ заробітна плата за працю є нижчою в необґрунтованому розмірі за всі види допомоги по безробіттю, що виплачується відповідній особі у певний час, і тому не забезпечує гідний рівень життя для працівника та його сім'ї;³⁴⁵
- ▶ пропонується за результатами поточного трудового спору;³⁴⁶
- ▶ місце роботи розташоване на відстані від дому відповідної особи, що може вважатися невинуватеною з огляду на необхідний час на дорогу, наявні транспортні засоби, загальний час, перебування поза домом, звичайний режим роботи в обраній особою професії або сімейні обов'язки особи;³⁴⁷
- ▶ вимагає від осіб із сімейними обов'язками змінити своє місце проживання, окрім випадків, коли можна довести, що працівник здатен взяти на себе ці обов'язки належним чином на новому місці проживання, що наявне житло є доступним та якщо є можливість отримати компенсацію витрат на переїзд від служби зайнятості або нового роботодавця, і таким чином буде дотримано право працівника на сімейне життя та житло.³⁴⁸

Рішення відповідних органів щодо остаточного скасування або тимчасового призупинення виплат по безробіттю через те, що одержувач відмовився від пропозиції роботи, мають бути відкриті для перегляду

337 Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 1§2

338 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

339 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

340 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

341 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

342 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

343 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

344 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

345 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

346 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

347 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

348 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

національними судами відповідно до правил і процедур, встановлених законодавством Держави, яка прийняла рішення.³⁴⁹

Інші аспекти права заробляти собі на життя професією, яку особа вільно обирає

Декілька інших практик, які можуть порушувати статтю 1§2:

I. Тривалість служби, що замінює військову службу (в разі відмови від проходження військової служби через релігійні чи інші переконання)

Тривалість служби, що замінює військову службу (альтернативна служба, під час якої особи позбавлені права заробляти собі на життя вільно обраною професією) має бути розумною.³⁵⁰ Тривалість такої служби на заміну має бути пропорційною тривалості військової служби та загалом не бути надмірною.³⁵¹ Альтернативна служба, тривалість якої перевищує не більше ніж у 1,5 рази строк військової служби, відповідає Хартії.³⁵² Якщо тривалість військової служби незначна, Комітет не обов'язково наполягатиме на тому, щоб строк альтернативної служби перевищував строк військової служби не більше ніж у 1,5 рази.³⁵³ Тим не менш, чим довший період військової служби, тим суворіше Комітет оцінюватиме обґрунтованість будь-якої додаткової тривалості альтернативної служби.³⁵⁴

Однак право на відмову від проходження військової служби через релігійні чи інші переконання не гарантується Хартією відповідно до статті 1§2.³⁵⁵ Окрім того, Хартія не містить вимоги до національного законодавства прямо передбачати звільнення від військової служби на цій підставі, якщо відсутність такої вимоги фактично не запобігає будь-якому звільненню від військової служби.³⁵⁶

II. Мінімальні періоди військової служби

Згідно зі статтею 1§2, будь-який мінімальний період повинен мати обґрунтовану тривалість, а у випадках довших мінімальних періодів у зв'язку з освітою чи підготовкою, які отримувала особа, тривалість має бути пропорційною тривалості здобуття освіти та проходження підготовки.³⁵⁷ Так само мають бути пропорційними будь-які збори/витрати, які підлягають відшкодуванню в разі дострокового припинення служби.³⁵⁸

III. Мінімальні періоди служби в медичному секторі

Комітет вважає, що вимога до медичних працівників щодо проходження мінімального періоду служби після закінчення навчання є законною вимогою, як і сплата збору у випадку прийняття рішення достроково припинити проходження обов'язкового періоду служби; це робиться для того, щоб держава відшкодувала свої витрати на підготовку військових медиків та для того, щоб армія мала достатню кількість лікарів відповідно до своїх потреб.³⁵⁹

Держави-учасниці мають свободу розсуду при розрахунку тривалості будь-якого обов'язкового періоду служби після навчання та умов для дострокового припинення служби.³⁶⁰ Комітет неодноразово стверджував, що тривалість будь-якого мінімального періоду служби у зв'язку зі здобуттям освіти або проходженням підготовки, яку отримує особа, має бути пропорційною тривалості здобуття освіти або

349 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

350 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

351 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

352 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

353 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

354 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2

355 Європейська організація військових асоціацій та профспілок (EUROMIL) проти Ірландії, скарга № 164/2018, рішення по суті від 21 жовтня 2020 р., §53

356 Європейська організація військових асоціацій та профспілок (EUROMIL) проти Ірландії, скарга № 164/2018, рішення по суті від 21 жовтня 2020 р., §53

357 Висновки 2012, Франція

358 Висновки 2012, Франція

359 Європейська федерація співробітників публічних служб (EUROFEDOP) проти Греції, скарга № 115/2015, рішення по суті від 13 вересня 2017 р., §38

360 Європейська федерація співробітників публічних служб (EUROFEDOP) проти Греції, скарга № 115/2015, рішення по суті від 13 вересня 2017 р., §39

проходження підготовки.³⁶¹ Так само мають бути пропорційними будь-які збори/витрати, які підлягають відшкодуванню в разі дострокового припинення служби.³⁶²

Тривалість періоду обов'язкової служби після навчання становить 10 років, що відповідає статті 1§2 Хартії.³⁶³

Комітет також постановив, що період обов'язкової служби, тривалість якого удвічі перевищує тривалість початкового періоду навчання (від 12 до 17 років, якщо передбачено період професійної підготовки, причому період професійної підготовки зараховується до періоду обов'язкової служби), не є непропорційним тривалості періоду здобуття освіти та проходження підготовки.³⁶⁴

IV. Право працівників на приватне життя

Поява нових технологій, які зробили революцію у сфері комунікацій, дали змогу роботодавцям організувати постійний нагляд за працівниками та на практиці дозволили працівникам працювати на своїх роботодавців у будь-який час і з будь-якого місця, в результаті чого межа між професійним і приватним життям розмилася.³⁶⁵ Право на вільну працю включає право на захист від посягання на право на приватне життя.³⁶⁶

Оскільки термін «приватне життя» можна визначати з різним ступенем категоричності, можливо, доцільніше говорити про «втручання у приватне чи особисте життя».³⁶⁷ Згідно зі статтею 1§2, фізичні особи повинні бути захищені від втручання в їхнє приватне чи особисте життя, що пов'язане з їхнім посадовим становищем або впливає з нього, зокрема за допомогою сучасних способів електронної комунікації та збору даних.³⁶⁸

Стаття 1§2 лише прямо посилається на момент, коли працівники влаштовуються на роботу.³⁶⁹ Логічно, однак, що фундаментальний принцип свободи, на який посилається Хартія у цьому конкретному випадку, повинен продовжувати застосовуватися і після цього у позаробочій сфері.³⁷⁰

Порушення права на приватне життя та гідність набувають багатьох різноманітних форм.³⁷¹ Такі порушення можуть виникати разом із запитаннями до працівників або осіб, які шукають роботу щодо їхніх сімейних обставин чи походження, їхніх товаришів, їхніх поглядів, сексуальної орієнтації чи поведінки, стану їхнього здоров'я чи здоров'я членів їх сімей та про те, як вони проводять час поза роботою.³⁷² Вони також можуть виникати внаслідок тимчасового чи постійного зберігання та обробки таких даних роботодавцем, передачі їх третім особам та їх використання з метою вжиття заходів щодо працівників.³⁷³

Згідно зі статтями 1§2 і 26, принципи захисту працівників від непотрібного втручання в їхнє особисте чи приватне життя сформульовано в максимально загальних термінах.³⁷⁴ Однак не слід ігнорувати те, що за різних конкретних обставин порушення цих принципів можуть також становити порушення інших статей переглянутої Європейської соціальної хартії.³⁷⁵ Це стосується, зокрема, статті 3 (однією з цілей якої є протидія загрозам здоров'ю працівників, у тому числі їх психічному здоров'ю), статті 5 (щодо права вступати в організації та не розголошувати своє членство), статті 6 (щодо ведення колективних переговорів), статті 11 (щодо психічного здоров'я), статті 20 (щодо дискримінації за ознакою статі), статті 24 (щодо, зокрема, пункту а, про причини звільнення) та статті 26 (щодо захисту від різних форм переслідувань).³⁷⁶

361 [Європейська федерація співробітників публічних служб \(EUROFEDOP\) проти Греції](#), скарга № 115/2015, рішення по суті від 13 вересня 2017 р., §39

362 [Європейська федерація співробітників публічних служб \(EUROFEDOP\) проти Греції](#), скарга № 115/2015, рішення по суті від 13 вересня 2017 р., §39

363 [Європейська федерація співробітників публічних служб \(EUROFEDOP\) проти Греції](#), скарга № 115/2015, рішення по суті від 13 вересня 2017 р., §40

364 [Європейська федерація співробітників публічних служб \(EUROFEDOP\) проти Греції](#), скарга № 115/2015, рішення по суті від 13 вересня 2017 р., §46

365 [Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

366 [Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

367 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

368 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#); [Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

369 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

370 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

371 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

372 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

373 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

374 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

375 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

376 [Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 1§2](#)

1§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права на працю Сторони зобов'язуються створювати безкоштовні служби працевлаштування або забезпечувати їхнє функціонування для всіх працівників.

Стаття 1§3 передбачає право на безкоштовні служби працевлаштування. Усі працівники користуються цим правом, і тому служби повинні ефективно працювати на всій національній території та з урахуванням усіх секторів економіки.³⁷⁷ Основною функцією таких служб є працевлаштування безробітних, які шукають роботу, а також працевлаштованих працівників, які шукають іншу роботу.³⁷⁸ Базові послуги з працевлаштування, такі як реєстрація осіб, які шукають роботу та надсилання повідомлень про вакансії, повинні надаватися безкоштовно як для працівників, так і для роботодавців.³⁷⁹

Плата, що стягується з роботодавців за надсилання повідомлень про вакансії, суперечить статті 1§3, навіть якщо така плата є невеликою та спрямована лише на покриття адміністративних витрат.³⁸⁰ Факт стягнення плати за роботу приватними агентствами працевлаштування не суперечить статті 1§3 за умови, що повноцінні безкоштовні служби працевлаштування існують у всіх професійних секторах і географічних регіонах.³⁸¹

Щоб оцінити ефективність роботи служб працевлаштування, Комітет використовує такі кількісні показники:

- ▶ загальна кількість осіб, які шукають роботу, та безробітних, зареєстрованих у службах працевлаштування;³⁸²
- ▶ кількість вакансій, про які повідомлено службам працевлаштування;³⁸³
- ▶ кількість осіб, працевлаштованих через служби працевлаштування;³⁸⁴
- ▶ коефіцієнт розміщення (тобто випадки працевлаштування, здійсненого службами працевлаштування, як відсоток від повідомлених вакансій);³⁸⁵
- ▶ середній час, витрачений службами працевлаштування на заповнення вакансії;³⁸⁶
- ▶ кількість випадків розміщення на роботу службами працевлаштування, як відсоток від загальної кількості випадків найму на ринку праці;³⁸⁷
- ▶ відповідні частки ринку державних і приватних служб. Частка ринку визначається як кількість випадків успішного працевлаштування у відношенні до загальної кількості випадків найму на ринку праці;³⁸⁸
- ▶ заходи, вжиті для забезпечення ефективності надання державними службами працевлаштування персоналізованих послуг, зокрема особам, які є безробітними протягом тривалого часу, малокваліфікованим особам, молоді та ромам;³⁸⁹
- ▶ кількість осіб, які працюють у службах працевлаштування (на центральному та місцевому рівнях);³⁹⁰
- ▶ кількість консультантів, залучених у службах працевлаштування;³⁹¹
- ▶ співвідношення кількості персоналу з працевлаштування до кількості зареєстрованих осіб, які шукають роботу;³⁹²
- ▶ як приватні агентства працевлаштування отримують ліцензії, працюють та координують свою роботу зі службами працевлаштування;³⁹³
- ▶ участь профспілкових організацій і організацій роботодавців у організації та діяльності служб працевлаштування.³⁹⁴

377 Висновки 2016, Словачька Республіка

378 Висновки 2016, Словачька Республіка

379 Висновки 2016, Боснія і Герцеговина

380 Висновки XIV-1 (1998), Туреччина

381 Висновки 2020, Азербайджан; Висновки 2016, Боснія і Герцеговина

382 Висновки 2020, Албанія

383 Висновки 2020, Албанія

384 Висновки 2020, Албанія

385 Висновки 2020, Албанія

386 Висновки 2020, Албанія

387 Висновки 2020, Албанія

388 Висновки 2020, Албанія

389 Висновки 2020, Словачька Республіка

390 Висновки 2020, Словачька Республіка

391 Висновки 2020, Словачька Республіка

392 Висновки 2020, Словачька Республіка

393 Висновки 2020, Словачька Республіка

394 Висновки 2020, Словачька Республіка

Організації профспілок і роботодавців повинні мати можливість брати участь в організації та діяльності служб працевлаштування.³⁹⁵

1§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права на працю, Сторони зобов'язуються забезпечувати належну професійну орієнтацію, підготовку та перекваліфікацію або сприяти їм.

Стаття 1§4 гарантує право на професійну орієнтацію, безперервне професійне навчання для працевлаштованих і безробітних осіб, а також спеціалізовану орієнтацію і підготовку для осіб з інвалідністю.³⁹⁶

Держави-учасниці зобов'язані надавати ці послуги, давати доступ до них усім зацікавленим та забезпечувати рівне ставлення, зокрема, до громадян інших Держав-учасниць Хартії, які на законних підставах проживають або регулярно працюють на території відповідної Сторони.³⁹⁷

Стаття 1§4 охоплює такі питання:

- ▶ чи пропонує ринок праці послуги з професійної орієнтації та підготовки для працевлаштованих і безробітних осіб, а також орієнтацію і підготовку, спеціально призначену для осіб з інвалідністю;
- ▶ доступ: скільки людей користується цими послугами;
- ▶ наявність законодавства, яке прямо забороняє дискримінацію за ознакою інвалідності у сфері навчання.³⁹⁸

Показниками, які дають змогу оцінити ефективність профорієнтаційних послуг, є: фінансування, кадрове забезпечення та кількість бенефіціарів.³⁹⁹

Жодна вимога щодо тривалості проживання не може застосовуватися до студентів або стажерів, які проживають на будь-якій підставі або мають дозвіл на проживання, через їхні зв'язки з особами, які законно проживають у країні, на території відповідної сторони, перш ніж вони зможуть розпочати навчання.⁴⁰⁰ Якщо така вимога щодо тривалості проживання існує для іноземців, які бажають отримати професійну орієнтацію, підготовку або перекваліфікацію, ця ситуація становить нерівне ставлення, що суперечить Хартії.⁴⁰¹

Статтю 1§4 доповнено статтями 9 (право на професійну орієнтацію), 10§3 (право на безперервну професійну підготовку повнолітніх працівників) та 15§1 (право осіб з інвалідністю на орієнтацію, освіту та професійну підготовку), які містять більш конкретні права на професійну орієнтацію та професійну підготовку з ширшою матеріальною сферою застосування.⁴⁰²

Якщо Держава-учасниця прийняла вищезазначені положення (статті 9, 10§3 і 15§1), окремий розгляд ситуації відповідно до статті 1§4 не проводиться, натомість робиться посилання на оцінювання ситуації, виконане відповідно до статей 9, 10§3 і 15§1.⁴⁰³ Оскільки ці положення встановлюють ширший діапазон прав, ніж стаття 1§4, висновок про невідповідність за одним із них розглядається відповідно до статті 1§4 лише тоді, коли підстава невідповідності конкретно пов'язана із загальними аспектами, охопленими статтею 1§4.⁴⁰⁴ Якщо Держава-учасниця не прийняла одну або більше зі статей 9, 10§3 або 15§1, відповідність ситуації розглядається по суті відповідно до статті 1§4, але лише стосовно загальних аспектів, охоплених цим положенням.⁴⁰⁵

Якщо Держава-учасниця не ратифікувала статтю 15§1, ситуація не буде відповідати статті 1§4, якщо немає законодавства, яке прямо захищає осіб з інвалідністю від дискримінації під час проходження підготовки.⁴⁰⁶ Це також не відповідає статті 1§4 Хартії, якщо не встановлено, що законодавство передбачає індивідуальну відпустку для проходження підготовки працевлаштованими особами.⁴⁰⁷ Право осіб з інвалідністю на проходження підготовки на загальних засадах має бути гарантовано належним чином.⁴⁰⁸

395 [Висновки XV-1 \(2000\), Додаток, Польща](#)

396 [Висновки 2003, Болгарія](#)

397 [Висновки 2012, Грузія](#); [Висновки XII-1 \(1991\), Заява про тлумачення статті 1§4](#)

398 [Висновки 2008, Албанія](#)

399 [Висновки XX-1 \(2012\), Ісландія](#)

400 [Висновки 2008, Болгарія](#)

401 [Висновки 2008, Болгарія](#)

402 [Висновки 2007, Болгарія](#)

403 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 1§4](#)

404 [Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 1§4](#)

405 [Висновки 2003, Болгарія](#)

406 [Висновки 2020, Азербайджан](#)

407 [Висновки 2020, Мальта](#)

408 [Висновки 2020, Чорногорія](#)

СТАТТЯ 2. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВІ УМОВИ ПРАЦІ

Усі працівники мають право на справедливі умови праці.

2§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці Сторони зобов'язуються встановити розумну тривалість робочого дня та тижня і поступово скорочувати робочий тиждень настільки, наскільки це дозволяє підвищення продуктивності праці та інші відповідні фактори.

Стаття 2§1 гарантує працівникам право на розумне обмеження щоденної та щотижневої тривалості робочого часу, включно з понаднормовою роботою.⁴⁰⁹ Метою є забезпечити безпеку та здоров'я працівників.⁴¹⁰ Комітет вивчає ситуацію працівників, які працюють «на вимогу» або за розривним графіком роботи відповідно до цього положення.⁴¹¹ Згідно з цією статтею, працівникам, які працюють неповний робочий день, також має надаватися належний захист.⁴¹²

Розумна тривалість роботи, включно з понаднормовими годинами, повинна гарантуватися законодавством, нормативними актами, колективними договорами або будь-якими іншими пов'язаними засобами.⁴¹³ Для того, щоб переконатися, що обмеження дотримуються на практиці, відповідний орган повинен контролювати дотримання обмежень.⁴¹⁴ Ці обмеження застосовуються до всіх категорій працівників, і їх перевищення можливе лише за виняткових обставин (наприклад, стихійні лиха, форс-мажорні обставини).⁴¹⁵

Хартія прямо не визначає, яка саме тривалість робочого часу вважається розумною.⁴¹⁶ Таким чином, ситуації оцінюються в кожному конкретному випадку: Комітет встановив, що тривалість щоденної роботи за жодних обставин (за винятком надзвичайних ситуацій) не повинна перевищувати 16 годин, навіть якщо, в якості компенсації, це передбачатиме обмеження тривалості щотижневої роботи.⁴¹⁷

Оцінюючи дотримання Державами-учасницями їхніх зобов'язань згідно зі статтею 2§1, Комітет вважає, що додатково до кількості робочих годин, встановлених законодавством у цій Державі, також має враховуватися вплив колективних угод та характер і обсяг права роботодавця вимагати виконання понаднормової роботи.⁴¹⁸

Понаднормова робота не повинна просто залишатися на розсуд роботодавця чи працівника.⁴¹⁹ Підстави для понаднормової роботи та її тривалість мають підлягати регулюванню.⁴²⁰ Держави-учасниці зобов'язані створити відповідний орган для нагляду за дотриманням на практиці щотижневих і тижневих обмежень робочого часу.⁴²¹

Стаття 2§1 передбачає поступове скорочення тривалості щотижневої роботи настільки, наскільки це дозволяє підвищення продуктивності праці та інші відповідні фактори. Такими «іншими факторами» можуть бути характер роботи та ризики для безпеки та здоров'я, на які наражаються працівники.⁴²² Широке впровадження тривалості робочого тижня менше 40 годин суттєво знизило потребу в скороченні робочого тижня.⁴²³

З метою захисту приватного та сімейного життя працівників Комітет надає важливого значення тому факту, що їх необхідно чітко та належним чином інформувати про будь-які зміни тривалості робочого часу.⁴²⁴

409 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

410 Confédération générale du travail (CGT) проти Франції, скарга № 22/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §34

411 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

412 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

413 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

414 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

415 Висновки (2014), Нідерланди

416 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 2§1

417 Висновки XIV-2 (1998), Норвегія; Висновки (2014), Вірменія

418 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 2§1

419 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

420 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

421 Висновки 2018, Грузія

422 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

423 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

424 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§1

У багатьох Державах-учасницях було прийнято законодавчі положення, які запроваджують або дозволяють запроваджувати гнучкий робочий час.⁴²⁵ Тривалість робочого часу розраховується як середнє значення за задані звітні періоди.⁴²⁶ Результатом застосування цих схем є те, що відпрацьовані години понад середню кількість, на практиці компенсуються періодами відпочинку протягом інших тижнів у межах звітного періоду.⁴²⁷ Комітет вважає, що такі заходи не порушують Хартію.⁴²⁸ Заходи щодо гнучкості робочого часу не становлять порушення Хартії.⁴²⁹

Для того, щоб національні закони або нормативні акти вважалися такими, що відповідають Хартії, повинні відповідати трьом критеріям:

- (I) вони мають запобігати необґрунтованій тривалості щоденного та щотижневого робочого часу;⁴³⁰
- (II) вони повинні діяти в межах законодавчої бази, що забезпечує відповідні гарантії;⁴³¹
- (III) вони повинні передбачати розумні звітні періоди для розрахунку середньої тривалості робочого часу.⁴³² Періоди, що не перевищують чотирьох-шести місяців, є прийнятними відповідно до статті 2§1; періоди тривалістю максимум до одного року також можуть бути прийнятними за виняткових обставин.⁴³³ Таке продовження звітного періоду повинні виправдовувати об'єктивні чи технічні причини або причини, що стосуються організації роботи.⁴³⁴

Не є розумною загальна тривалість робочого тижня (звичайні години плюс понаднормові), яка в межах «положень про гнучкість» може становити до шістдесяти годин на тиждень або перевищувати шістдесят годин на тиждень.⁴³⁵ Виключення певних категорій працівників зі сфери законодавчого захисту від нерозумної тривалості робочого часу є підставою для визнання невідповідності.⁴³⁶ Право моряків на розумну тривалість щотижневої роботи має гарантуватися законодавством.⁴³⁷

Комітет вимагає більше гарантій, якщо гнучкі робочі години було узгоджено в колективних угодах, укладених на рівні підприємств.⁴³⁸

Від працівників із гнучким робочим часом та тривалими звітними періодами (тобто тривалістю один рік) не слід вимагати відпрацьовувати необґрунтовані години або надмірну кількість тривалих робочих тижнів.⁴³⁹

Періоди «чергування за викликом» (*“périodes d’astreinte”*), протягом яких працівник не був зобов'язаний виконувати роботу для роботодавця, хоча вони не є ефективним робочим часом, не можуть розглядатися як період відпочинку в розумінні статті 2 Хартії.⁴⁴⁰ Прирівнювання *“périodes d’astreinte”* до періодів відпочинку є порушенням права на розумну тривалість робочого часу, передбаченого статтею 2§1.⁴⁴¹ Відсутність ефективноної роботи, визначена апостеріорі (*a posteriori*) за період часу, який працівник апріорі не мав у своєму розпорядженні, не може бути адекватним критерієм для того, щоб вважати такий період періодом відпочинку, як у разі чергування в приміщенні роботодавця, так і в разі чергування за викликом у себе вдома.⁴⁴²

425 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 2§1](#)

426 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статей 2§1 та 4§2](#)

427 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статей 2§1 та 4§2](#)

428 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 2§1](#)

429 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статей 2§1 та 4§2](#)

430 [Confédération Française de l’Encadrement \(CFE-CGC\) проти Франції, скарга №9/2000, рішення по суті від 16 листопада 2001 р., §29](#)

431 [Confédération Française de l’Encadrement \(CFE-CGC\) проти Франції, скарга №9/2000, рішення по суті від 16 листопада 2001 р., §29](#)

432 [Confédération Française de l’Encadrement \(CFE-CGC\) проти Франції, скарга №9/2000, рішення по суті від 16 листопада 2001 р., §29](#)

433 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 2§1](#)

434 [Висновки XIX-3 \(2010\), Іспанія](#)

435 [Висновки XIV-2 \(1998\), Нідерланди; Висновки 2018, Туреччина](#)

436 [Висновки 2018, Нідерланди](#)

437 [Висновки 2018, Естонія](#)

438 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 2§1](#)

439 [Висновки XX-3 \(2014\), Німеччина](#)

440 [Confédération générale du travail \(CGT\) проти Франції, скарга № 55/2009, рішення по суті від 23 червня 2010 р., §64](#)

441 [Confédération Française de l’Encadrement \(CFE-CGC\) проти Франції, скарга №16/2003, рішення по суті від 12 жовтня 2004 р., §53](#)

442 [Confédération Française de l’Encadrement \(CFE-CGC\) проти Франції, скарга №16/2003, рішення по суті від 12 жовтня 2004 р., §§50–53](#)

2§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці, Сторони зобов'язуються встановити оплачувані державні святкові дні.

Стаття 2§2 гарантує право на оплачувані державні святкові дні додатково до щотижневих періодів відпочинку та щорічної відпустки.⁴⁴³ Державні святкові дні може бути визначено у законодавстві або колективних договорах.⁴⁴⁴

Хартія не визначає кількості державних святкових днів. Кількість державних святкових днів залежить від Держав-учасниць. Не було виявлено невідповідності цьому положенню через надання Державами-учасницями занадто малої кількості державних святкових днів. Однак право на оплачувані державні святкові дні повинні гарантуватися всім працівникам.⁴⁴⁵

Як правило, робота у державні святкові дні має бути заборонена.⁴⁴⁶ Проте у державні святкові дні робота може виконуватися за особливих обставин, встановлених законодавством або колективними договорами.⁴⁴⁷

Робота, яка виконується у державний святковий день, передбачає обмеження для працівника, тому він повинен отримати компенсацію.⁴⁴⁸ Враховуючи різні підходи, прийняті в різних країнах щодо форм і рівнів такої компенсації, а також відсутність конвергенції (схожості) між Державами-учасницями в цьому аспекті, Держави-учасниці користуються свободою розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*) в цьому питанні, за умови дотримання вимоги, що всі працівники мають право на належну компенсацію, коли вони працюють у державний святковий день.⁴⁴⁹

У процесі оцінювання належності компенсації за роботу, виконану у державні святкові дні, враховуються рівні компенсації, передбачені у вигляді підвищеної заробітної плати та/або компенсаційного відгулу відповідно до законодавства чи різних чинних колективних договорів, окрім звичайної заробітної плати, яка виплачується у державний святковий день, незалежно від того, чи вона розраховується на щоденній, щотижневій або місячній основі.⁴⁵⁰

Робота, виконана в державний святковий день, повинна передбачати вищу винагороду, ніж звичайна оплата праці: додатково до оплати за працю у державний святковий день, робота, виконана в цей день, винагороджується сумою, принаймні удвічі більшою за розмір звичайної заробітної плати.⁴⁵¹ Винагорода також може надаватися як компенсаційний відгул, і в цьому разі його тривалість має бути не менше подвійної кількості відпрацьованих днів.⁴⁵²

2§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці Сторони зобов'язуються встановити щорічну оплачувану відпустку тривалістю не менше чотирьох тижнів.

Стаття 2§3 гарантує право на щорічну оплачувану відпустку тривалістю не менше чотирьох тижнів (або 20 робочих днів).

Взяття щорічної відпустки може залежати від вимоги щодо обов'язку пропрацювати дванадцять робочих місяців до моменту, на який припадає така відпустка.⁴⁵³

Щорічну відпустку не можна замінити грошовою компенсацією, та у працівників не повинно бути можливості відмовитися від щорічної відпустки.⁴⁵⁴ Однак цей принцип не перешкоджає виплаті одноразової суми працівнику після закінчення його трудової діяльності як компенсації за оплачувану відпустку, яку він мав право взяти, але не зробив цього.⁴⁵⁵

443 [Висновки 2018, Латвія](#)

444 [Висновки 2018, Латвія](#)

445 [Висновки XXI-3 \(2019\), Сполучене Королівство](#)

446 [Висновки 2018, Латвія](#)

447 [Висновки 2014, Нідерланди](#)

448 [Висновки 2014, Нідерланди](#)

449 [Висновки 2014, Андорра](#)

450 [Висновки 2014, Франція](#)

451 [Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 2§2](#)

452 [Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 2§2](#)

453 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 2§3](#)

454 [Висновки I \(1969\), Ірландія](#)

455 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 2§3](#)

Щорічну відпустку тривалістю принаймні два безперервні тижні потрібно використати протягом року, на який припадає відпустка.⁴⁵⁶ Підставою для невідповідності є те, що не всі працівники мають право взяти принаймні два тижні безперервної відпустки протягом року.⁴⁵⁷ Щорічну відпустку, що перевищує два тижні, можна відкласти за визначених національним законодавством особливих обставин, характер яких повинен виправдовувати таке відкладення.⁴⁵⁸

Дозвіл на перенесення всієї щорічної відпустки на наступний рік не відповідає статті 2§3 Хартії.⁴⁵⁹

Працівники, які захворіли або отримали травму під час щорічної відпустки, можуть взяти відпустку за втрачені дні в інший час, щоб повністю використати щорічну відпустку тривалістю чотири тижні, як передбачено в цьому абзаці.⁴⁶⁰ Ця вимога застосовується в усіх випадках, незалежно від того, чи непрацездатність почалася до або під час періоду відпустки, а також у випадках працевлаштування, коли для всіх працівників підприємства встановлено фіксований (визначений) період відпустки.⁴⁶¹ Встановлення умови, яка вимагає від працівника негайно повідомити свого роботодавця та надати медичну довідку, не суперечить статті 2§3 Хартії.⁴⁶²

2§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці Сторони зобов'язуються усунути ризики, що властиві роботам з небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці, а у випадках, коли усунути або достатньою мірою зменшити такі ризики ще неможливо, встановити для працівників, зайнятих на таких роботах, скорочену тривалість робочого часу або додаткові оплачувані відпустки.

Держави-учасниці Хартії зобов'язані усунути ризики, що властиві роботам з небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці.⁴⁶³ Комітет залишає за національним законодавчим органом певну свободу у виборі професій, які класифікуються як такі, що мають небезпечні або шкідливі для здоров'я умови праці.⁴⁶⁴ Однак деякі галузі та професії слід вважати такими, що мають небезпечні або шкідливі для здоров'я умови праці: наприклад, гірничодобувна промисловість, розробка кар'єрів, виробництво сталі та суднобудування, а також професії, які піддають працівників впливу іонізуючого випромінювання, екстремальних температур і шуму.⁴⁶⁵

Хоча викорінення професій із небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці є ідеальним варіантом, до якого слід прагнути, у свою чергу стаття 2§4 вимагає вживати конкретних заходів, доки ці професії все ще існують.⁴⁶⁶

Якщо, з одного боку, постійне поліпшення технічних умов, у яких виконуються певні роботи з небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці, є основним чинником для зниження ризику нещасних випадків або захворювань, з іншого боку, скорочення робочого часу та надання додаткових відпусток однаково необхідні, оскільки вони дають змогу зменшити накопичення фізичної та психічної втоми та знизити вплив ризику, водночас надаючи працівникам триваліші періоди відпочинку.⁴⁶⁷

Оцінюючи дотримання Державами-учасницями статті 2§4, Комітет, по-перше, вивчає, яких заходів було вжито для поступового усунення ризиків у небезпечних або шкідливих для здоров'я професіях.⁴⁶⁸ По-друге, він вивчає, які компенсаційні заходи застосовуються до працівників, які піддаються ризикам, що неможливо усунути або ще не було усунуто чи достатньо зменшені, незважаючи на ефективне застосування превентивних заходів, або тому, що такі заходи ще не було застосовано.⁴⁶⁹

456 Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 2§3

457 Висновки XXI-3 (2018), Іспанія

458 Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 2§3

459 Висновки 2018, Російська Федерація

460 Висновки XII-2 (1992), Заява про тлумачення статті 2§3

461 Висновки XII-2 (1992), Заява про тлумачення статті 2§3

462 Висновки 2014, Австрія

463 Висновки XX-3 (2014), Німеччина

464 Висновки II (1971), Заява про тлумачення статті 2§4

465 Висновки XIV-2 (1998), Норвегія; STTK ry and Tehy ry проти Фінляндії, скарга № 10/2000, рішення по суті від 17 жовтня 2001 р., §27; Висновки 2018, Боснія і Герцеговина

466 Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 2§4

467 Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 2§4

468 Висновки XX-3 (2014), Німеччина

469 Висновки XX-3 (2014), Німеччина

Усунення або зниження ризиків

Перша частина статті 2§4 вимагає від Держав-учасниць усунути ризики, характерні професіям із небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці.⁴⁷⁰ Ця частина тісно пов'язана зі статтею 3 Хартії (право на безпечні та здорові умови праці, див. нижче), відповідно до якої Держави-учасниці зобов'язуються проводити політики та вживати заходів для поліпшення охорони праці та безпеки.⁴⁷¹ За необхідності Комітет візьме до уваги надану інформацію та висновки, які були зроблені щодо статті 3 Хартії.⁴⁷²

Наприклад, законодавче положення про те, що вплив на працівників такого виду випромінювання, як радіація, що спричиняє небезпеку або ризики для безпеки чи здоров'я, має бути знижено до такого рівня, щоб не було жодних загроз чи ризиків для безпеки, здоров'я чи репродуктивного здоров'я працівників, було визнано таким, що відповідає статті 2§4.⁴⁷³

Норми щодо охорони праці та техніки безпеки повинні поширюватися достатньою мірою на самозайнятих працівників.⁴⁷⁴

Заходи у відповідь на залишкові ризики

Якщо усунення ризику неможливе або якщо ризики не були знижено чи усунуто, у статті 2§4 згадано про дві форми компенсації, а саме скорочений робочий день та додаткові оплачувані відпустки.⁴⁷⁵ Комітет наголосив на важливості скорочення робочого часу та надання додаткових відпусток як через необхідність бути пильними для працівників, які перебувають у небезпечних обставинах, так і для того, щоб обмежити тривалість впливу ризиків на безпеку та здоров'я.⁴⁷⁶

Однак, зважаючи на акцент у цьому положенні на цілях охорони здоров'я та безпеки, інші підходи до зниження впливу ризиків також можуть забезпечити відповідність Хартії.⁴⁷⁷ Альтернативні підходи будуть оцінюватися в кожному конкретному випадку.⁴⁷⁸

За жодних обставин фінансова компенсація не може вважатися релевантним і відповідним заходом для досягнення цілей статті 2§4.⁴⁷⁹ Достроковий вихід на пенсію, підвищення заробітної плати або споживання харчових добавок не є доречними або належними заходами для досягнення цілей статті 2§4 переглянутої Хартії.⁴⁸⁰

Компенсаційні заходи, такі як один додатковий день відпустки та максимальна тривалість робочого тижня 40 годин, вважаються неналежними, оскільки вони не пропонують працівникам, які піддаються ризикам, регулярного і достатнього часу для відновлення.⁴⁸¹

Заходи, спрямовані на компенсацію працівникам за вплив на них залишкових ризиків, повинні регулюватися на центральному рівні та не повинні зводитися до угод між соціальними партнерами.⁴⁸²

2§5 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці Сторони зобов'язуються забезпечити щотижневий відпочинок, який по можливості має збігатися з днем, що за традиціями або звичаями відповідної країни чи регіону визнається днем відпочинку.

Стаття 2§5 гарантує щотижневий відпочинок, який, наскільки це можливо, повинен збігатися з днем, який за традиціями або звичаями визнається днем відпочинку у відповідних країні або регіоні.⁴⁸³ Однак стаття 2§5 дозволяє взяти для відпочинку інший день, окрім неділі, якщо цього вимагає вид діяльності

470 [Висновки 2018, Латвія](#)

471 [Висновки 2018, Латвія](#)

472 [Висновки XVIII-2 \(2007\), Заява про тлумачення статті 2§4](#)

473 [Висновки 2014, Фінляндія](#)

474 [Висновки XX-3 \(2014\), Греція](#)

475 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §236](#)

476 [Висновки III \(1973\), Ірландія](#)

477 [Висновки \(XVIII-2\) 2007, Заява про тлумачення статті 2§4](#)

478 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §236](#)

479 [Висновки XIII-3 \(1995\), Греція](#)

480 [Висновки 2003, Болгарія; Висновки 2007, Румунія](#)

481 [Висновки XX-3 \(2014\), Греція](#)

482 [Висновки 2014, Нідерланди](#)

483 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 2§5](#)

або причини економічного характеру.⁴⁸⁴ Крім того, необхідно передбачити ще один день відпочинку протягом тижня.⁴⁸⁵

Хоча відпочинок має бути «щотижневим», він може переноситися на наступний тиждень, якщо жоден працівник не працює більше дванадцяти днів поспіль, перш ніж йому буде надано дводенний відпочинок.⁴⁸⁶ Проте дванадцять робочих днів поспіль перед періодом відпочинку є максимумом.⁴⁸⁷

Відхилення від цього правила можуть відповідати статті 2§5, якщо таке відстрочення справді є винятковим та супроводжується суворими гарантіями (наприклад, дозвіл інспекції праці, за згодою профспілки або, залежно від обставин, представників працівників, чи можливість для представника служби техніки безпеки реагувати, якщо роботодавець не дотримується відповідних правил).⁴⁸⁸

Право на щотижневий відпочинок не може бути замінено компенсацією, та працівникам не дозволяється відмовлятися від нього.⁴⁸⁹

Періоди чергування за викликом під час щотижневого відпочинку, протягом яких працівник не був зобов'язаний працювати, не можуть вважатися щотижневим відпочинком.⁴⁹⁰

2§6 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб працівники були письмово поінформовані якнайшвидше і в будь-якому разі не пізніше ніж через два місяці після дати початку виконання ними своїх службових обов'язків про головні аспекти договору або трудових відносин.

Додаток: Сторони можуть передбачити, що цей пункт не застосовується:

- a. до працівників, які мають трудовий договір або трудові відносини на загальний період, що не перевищує одного місяця, та/або з робочим тижнем, що не перевищує восьми годин;*
- b. коли трудовий договір або трудові відносини мають нерегулярний та/або специфічний характер за умови, що у таких випадках його незастосування зумовлюється об'єктивними міркуваннями.⁴⁹¹*

Стаття 2§6 гарантує право працівників на письмову інформацію при працевлаштуванні. Цю інформацію може бути включено до трудового договору або будь-яких інших обов'язкових документів, які надаються працівникам при прийомі на роботу (права та обов'язки роботодавців і працівників, колективні контракти або корпоративні правила; офіційні накази про призначення на роботу, довідка про заробітну плату, колективний договір, посадові інструкції тощо).⁴⁹²

Ця інформація повинна принаймні охоплювати ключові аспекти трудових відносин або трудового договору, тобто такі:

- ▶ особи сторін;
- ▶ місце роботи;
- ▶ дата початку дії трудового договору або трудових відносин;
- ▶ у разі строкового трудового договору або трудових відносин, їх очікувана тривалість;
- ▶ розмір оплачуваної відпустки;
- ▶ тривалість строків попередження у разі розірвання договору або трудових відносин;
- ▶ винагорода;
- ▶ тривалість звичайного робочого дня або тижня працівника;
- ▶ у відповідних випадках, посилання на колективні договори, що регулюють умови праці працівника.⁴⁹³

484 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§5

485 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§5

486 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§5

487 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 2§5

488 Висновки 2010, Румунія; Висновки 2014, Швеція; Висновки XX-3 (2014), Данія

489 Висновки 2016, Вірменія

490 Confédération générale du travail (CGT) проти Франції, скарга № 22/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §39

491 Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), Серія європейських договорів, EST., № 163

492 Висновки 2014, Республіка Молдова; Висновки 2018, Україна

493 Висновки 2003, Болгарія

2§7 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб працівники, зайняті на роботах у нічний час, користувалися заходами, які враховують особливий характер такої роботи.

Стаття 2§7 гарантує компенсаційні заходи для осіб, зайнятих на роботах у нічний час. Національне законодавство або практика повинні визначити, що саме вважається «роботою в нічний час» у контексті цього положення, тобто який період вважається «нічним часом» і хто вважається «зайнятим на роботах у нічний час».⁴⁹⁴

Заходи, що враховують особливий характер такої роботи, повинні включати щонайменше таке:

- ▶ регулярні медичні огляди, в тому числі перевірка перед початком роботи в нічний час;⁴⁹⁵
- ▶ надання можливостей переведення на роботу в денний час;⁴⁹⁶
- ▶ постійні консультації з представниками працівників щодо запровадження роботи в нічний час, умов праці в нічний час та заходів, вжитих для узгодження потреб працівників з особливим характером роботи в нічний час.⁴⁹⁷

Відсутність у законодавстві положень про обов'язковий медичний огляд працівників, яким доручено роботу в нічний час, перед тим, як вони почнуть виконувати свої обов'язки, або регулярні огляди після цього є підставою для невідповідності згідно зі статтею 2§7.⁴⁹⁸ Таке медичне обстеження має проводитися безкоштовно.⁴⁹⁹

Непроведення регулярних консультацій із представниками працівників щодо умов праці в нічний час та заходів, вжитих для узгодження потреб працівників з особливим характером роботи в нічний час, є підставою для невідповідності згідно зі статтею 2§7.⁵⁰⁰

СТАТТЯ 3. ПРАВО НА БЕЗПЕЧНІ ТА ЗДОРОВІ УМОВИ ПРАЦІ

Усі працівники мають право на безпечні та здорові умови праці

Право кожного працівника на безпечне та здорове робоче середовище є загально визнаним принципом, який безпосередньо впливає з права на особисту недоторканність, одного з фундаментальних принципів прав людини.⁵⁰¹ Мета статті 3 безпосередньо пов'язана зі статтею 2 Європейської конвенції з прав людини, яка визнає право на життя.⁵⁰² Це стосується всієї економіки, охоплюючи як державний, так і приватний сектори, найманих працівників і самозайнятих осіб.⁵⁰³

Стосовно застосування права на безпечні та здорові умови праці, зазначеного в статті 3, спостерігаються різноманітні нові тенденції, такі як посилення конкуренції; вільне пересування осіб; нові технології; організаційні обмеження; самозайнятість, аутсорсинг та працевлаштування в межах малих і середніх підприємств; підвищена інтенсивність роботи.⁵⁰⁴ Це призводить до постійних змін у робочому середовищі та виникнення нових форм працевлаштування, що породжує збільшення кількості та зміну чинників ризику для здоров'я і безпеки працівників.⁵⁰⁵ Зокрема, нові технології, організаційні обмеження та психологічні вимоги сприяють розвитку психосоціальних чинників ризику, призводячи до стресу, пов'язаного з роботою, агресії, насильства та переслідувань.⁵⁰⁶ У свою чергу це може спричинити проблеми з психічним здоров'ям відповідних осіб і мати серйозні наслідки, пов'язані з ефективністю роботи, рівнем захворювань, прогулами, нещасними випадками та плинністю кадрів.⁵⁰⁷ Ці чинники ризику також було визначено як одні з найбільш значущих факторів захворювань та інвалідності

494 Висновки 2014, Болгарія; Висновки 2018, Грузія

495 Висновки 2003, Румунія

496 Висновки 2003, Румунія

497 Висновки 2003, Румунія

498 Висновки 2018, Андорра

499 Висновки 2018, Боснія і Герцеговина

500 Висновки 2018, Північна Македонія

501 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 3

502 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3

503 Висновки II (1971), Заява про тлумачення статті 3; Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3§3

504 Висновки II (1971), Заява про тлумачення статті 3; Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3§3

505 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3

506 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3

507 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3

в усьому світі, що однаково стосуються різного віку, статі та соціальних прошарків, впливаючи як на країни з низьким, так і з високим рівнем доходу.⁵⁰⁸

Дослідження також встановили, що політика безпеки та гігієни праці й управління психосоціальними ризиками більш поширені на великих підприємствах, і що на практиці основними рушійними силами вирішення психосоціальних ризиків є дотримання юридичних зобов'язань і вимог працівників.⁵⁰⁹ Окрім того, дослідження демонструють, що стимули та перешкоди для управління психосоціальними ризиками самі по собі є багатовимірними, оскільки готовність роботодавців діяти залежить від низки чинників, таких як організаційна раціональність, економічні можливості або у будь-якому разі дотримання юридичних зобов'язань.⁵¹⁰ Такі комплексні та багатовимірні чинники висувають суттєві вимоги до компетенції, ресурсів та інституційної спроможності систем інспекції праці, які Держави-учасниці повинні враховувати, намагаючись виконати свої зобов'язання за Хартією.⁵¹¹

Під час пандемії необхідно вжити всіх можливих заходів для забезпечення здорових і безпечних умов праці медичних працівників.⁵¹² Це передбачає запровадження негайних заходів охорони здоров'я та техніки безпеки на робочому місці, таких як належне фізичне дистанціювання, використання засобів індивідуального захисту, посилена гігієна та дезінфекція, а також більш ретельний медичний нагляд, де це необхідно.⁵¹³ В цьому аспекті слід належним чином враховувати той факт, що певні категорії працівників наражаються на підвищені ризики, наприклад, медичні працівники першої ланки, соціальні працівники, вчителі, працівники галузі транспорту та доставки, працівники, які займаються збором сміття, працівники галузі переробки сільськогосподарської харчової продукції.⁵¹⁴

Держави-учасниці повинні провести ретельний аналіз запобігання професійним ризикам на рівні національної політики, а також на рівні компанії, тісно співпрацюючи та консультуючись із соціальними партнерами, як це передбачено статтею 3§1 Хартії.⁵¹⁵ Національна законодавча база може вимагати внесення поправок, а оцінки ризиків на рівні компанії необхідно адаптувати до нових обставин.⁵¹⁶

3§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права на безпечні та здорові умови праці Сторони зобов'язуються, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, розробити, здійснювати та періодично переглядати послідовну національну політику в галузі охорони праці, виробничої гігієни та виробничого середовища. Головною метою цієї політики є поліпшення охорони праці та виробничої гігієни, а також запобігання нещасним випадкам та травматизму, що виникають внаслідок виробничої діяльності, пов'язані з нею або мають місце у процесі її здійснення, зокрема шляхом мінімізації причин виникнення ризиків, властивих виробничому середовищу.

У статті 3§1 Держави-учасниці зобов'язуються розробляти, здійснювати та періодично переглядати послідовну політику в галузі виробничої гігієни та охорони праці, консультуючись із соціальними партнерами.⁵¹⁷

Згідно зі статтею 3§1, така політика повинна включати стратегії, спрямовані на те, щоб запобігання професійному ризику стало невід'ємним аспектом діяльності органів державної влади на всіх рівнях.⁵¹⁸ Для дотримання цього положення Держави повинні забезпечити таке:

- ▶ оцінку ризиків, пов'язаних із роботою, та впровадження низки профілактичних заходів з урахуванням конкретних відповідних ризиків. Щодо ефективності цих заходів необхідно проводити моніторинг, а інформування і підготовка працівників повинні забезпечуватися. На окремих підприємствах запобігання професійним ризикам означає більше, ніж просто застосування нормативних актів і усунення ситуацій, які призвели до виробничих травм,⁵¹⁹
- ▶ розробка відповідної системи громадського моніторингу, за яку часто відповідає інспекція праці, для підтримки стандартів та забезпечення їх застосування на робочому місці;⁵²⁰

508 [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3](#)

509 [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3](#)

510 [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3](#)

511 [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3](#)

512 [Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії](#), 20 квітня 2020 р.

513 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

514 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

515 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

516 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

517 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 3§1; див., зокрема, \[Висновки 2003, Болгарія\]\(#\)](#)

518 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 3§1; див., зокрема, \[Висновки 2003, Болгарія\]\(#\)](#)

519 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 3§1; див., зокрема, \[Висновки 2003, Болгарія\]\(#\)](#)

520 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 3§1; див., зокрема, \[Висновки 2003, Болгарія\]\(#\)](#)

- ▶ створення та подальша розробка програм у таких сферах, як: навчання (кваліфікований персонал); інформація (статистичні системи та поширення знань); забезпечення якості (професійна кваліфікація, системи сертифікації приміщень і обладнання); та, у відповідних випадках, дослідження (наукова та технічна експертиза).⁵²¹

Загальна мета національної політики

Головною метою політики має бути формування та підтримання культури профілактики у сфері охорони праці та виробничої гігієни на національному рівні.⁵²²

Запобігання професійним ризикам має бути пріоритетом, який необхідно включити до діяльності органів державної влади на всіх рівнях і в усіх сферах, наприклад, щодо працевлаштування, інвалідності, рівних можливостей і гендерних питань.⁵²³ Для того, щоб оцінити належне виконання статті 3§1, Комітет бере до уваги такі показники:

- ▶ Імплементация Конвенції Міжнародної організації праці №155 про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище (1981 р.);⁵²⁴
- ▶ Імплементация Конвенції Міжнародної організації праці №187 про основи, які сприяють безпеці та гігієні праці (2006 р.);⁵²⁵
- ▶ Транспонування Директиви 89/391/ЄЕС Європейського Парламенту та Ради від 12 червня 1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі, зі змінами, внесеними Директивою 2007/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 червня 2007 р.;⁵²⁶
- ▶ а також імплементация, де це доцільно, Стратегічної рамкової програми Європейського Союзу з охорони здоров'я і безпеки праці на робочому місці на 2014–2020 рр. (COM(2014)0332).

Прийняті політики та стратегії необхідно регулярно оцінювати та переглядати, особливо у світлі мінливих ризиків.⁵²⁷

Організація профілактики професійних ризиків

Культура профілактики передбачає, що всі партнери (органи влади, роботодавці та працівники) беруть активну участь у запобіганні професійним ризикам, працюючи в межах чітко визначених прав і обов'язків та заздалегідь визначених структур. Основними аспектами є:

- ▶ щодо компаній: окрім дотримання правил захисту, оцінка ризиків, пов'язаних із роботою, та вжиття превентивних заходів, адаптованих до характеру ризиків, а також інформування і навчання працівників.⁵²⁸ Особливу увагу слід приділити окремим галузям діяльності (будівництво; сільське господарство; рибальство; лісове господарство; металообробка, гірничодобувна промисловість тощо), окремим підприємствам (малим і середнім) та особливим формам працевлаштування (проміжні проекти; строкова; тимчасова; сезонна), що більше вразливі до впливу ризиків. Щодо особливих форм працевлаштування, то роботодавці та/або користувачі зобов'язані надавати відповідну інформацію, навчання та медичний нагляд, щоб належним чином враховувати вплив професійних ризиків під час роботи в різних роботодавців.⁵²⁹
- ▶ щодо принципового аспекту інспекції праці, який охоплюється статтею 3§1, є обов'язок інспекторів, у межах інформаційної, навчальної та профілактичної діяльності, ділитися знаннями про ризики та запобігання ризикам, отриманими під час перевірок і розслідувань.⁵³⁰

521 Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 3§1; див., зокрема, [Висновки 2003, Болгарія](#)

522 [Висновки 2009, Вірменія](#)

523 [Висновки 2005, Литва](#); [Висновки 2009, Вірменія](#)

524 [Висновки 2013, Албанія](#)

525 [Висновки 2013, Австрія](#)

526 [Висновки 2013, Албанія](#)

527 [Висновки 2005, Литва](#)

528 [Висновки 2009, Вірменія](#)

529 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 3](#)

530 [Висновки 2009, Мальта](#)

Поліпшення виробничої гігієни та безпеки праці (дослідження та навчання)

З метою підвищення загальної обізнаності, рівня знань і розуміння понять небезпеки та ризику, а також шляхів їх запобігання та управління ними, державні органи повинні брати участь у таких заходах:⁵³¹

- ▶ навчання (кваліфікований персонал);
- ▶ інформація (статистичні системи та поширення знань);
- ▶ забезпечення якості (професійна кваліфікація, системи сертифікації приміщень і обладнання);
- ▶ дослідження (наукова та технічна експертиза).

Консультації з організаціями роботодавців і працівників

Під час розробки та впровадження національних політик і стратегій, обраних відповідними органами влади, консультації з організаціями роботодавців та працівників мають відбуватися на національному, галузевому та корпоративному рівнях.⁵³²

Стаття 3§1 вимагає проведення консультацій не лише для співробітництва між органами влади, роботодавцями та працівниками для пошуку шляхів поліпшення умов праці та робочого середовища.⁵³³ Положеннями зазначеної статті вимагається проведення консультацій для координації дій органів влади, роботодавців і працівників, а також співпраці з ключових питань безпеки та профілактики.⁵³⁴

На національному та галузевому рівнях має бути встановлено механізми та процедури консультування з організаціями роботодавців та працівників.⁵³⁵ Право на консультації задовольняється, де існують спеціалізовані органи, що складаються з представників уряду та організацій роботодавців і працівників, яким надаються консультації органами державної влади.⁵³⁶ Ці консультації можуть відбуватися як на постійній основі, так і ситуативно, але в будь-якому разі вони повинні ефективно сприяти соціальному діалогу з безпеки праці та виробничої гігієни.⁵³⁷

3§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права на безпечні та здорові умови праці Сторони зобов'язуються, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, прийняти правила з техніки безпеки та гігієни праці.⁵³⁸

Ризики, які повинні охоплюватися нормативно-правова базою

Основним зобов'язанням Держав-учасниць згідно зі статтею 3 є забезпечення права на безпечні та здорові стандарти на максимально високому рівні.⁵³⁹ Згідно зі статтею 3§2, це зобов'язання передбачає прийняття правил із техніки безпеки та гігієни праці, що передбачають профілактичні та захисні заходи проти ризиків на робочому місці, визнаних науковою спільнотою та викладених у міжнародних положеннях і стандартах.⁵⁴⁰

Хартія не визначає ризики, які підлягають регулюванню. Нагляд має опосередковану форму, посиляючись на міжнародні технічні стандарти гігієни праці та техніки безпеки, такі як Конвенції Міжнародної організації праці та Директиви Європейського Союзу щодо охорони праці й виробничої безпеки.⁵⁴¹

Національне право має включати рамкове законодавство, яке визначає обов'язки роботодавців, права та обов'язки працівників, а також спеціальні нормативні акти. З технічним розвитком нормативні акти щодо охорони праці та виробничої безпеки можуть перестати відповідати новій ситуації, у зв'язку з цим Держави-учасниці повинні довести, що чинні нормативні акти все ще є актуальними, і, якщо це доцільно, постійно адаптувати їх до цього розвитку.⁵⁴²

531 Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 3§1; див., зокрема, [Висновки 2003, Болгарія](#)

532 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 3](#)

533 [Висновки 2017, Україна](#)

534 [Висновки 2017, Україна](#)

535 [Висновки 2017, Албанія](#)

536 [Висновки 2017, Україна](#)

537 [Висновки 2009, Литва](#); [Висновки 2017, Україна](#)

538 Стаття 3§2 переглянутої Хартії 1996 року відповідає статті 3§1 Хартії 1961 року

539 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §224

540 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §224

541 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

542 Висновки II (1971), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

Сфери ризиків, якими наразі займається Комітет, є:

1. Психосоціальні ризики, стрес, пов'язаний з роботою, агресія, насильство та переслідування на робочому місці.⁵⁴³
2. Робочі місця та обладнання, зокрема захист машин, ручне переміщення вантажів, робота з екранним обладнанням; гігієна (магазини та офіси); максимальна вага; забруднення повітря, шум і вібрація; засоби індивідуального захисту; знаки безпеки та/або охорони здоров'я на роботі.⁵⁴⁴
3. Небезпечні агенти та речовини, такі як хімічні, фізичні та біологічні агенти, зокрема канцерогени, у тому числі: свинцеві білила (у фарбі); бензол, азбест; вінілхлорид-мономер; металевий свинець та його іонні сполуки й іонізуюче випромінювання, а також контроль за великими аваріями, пов'язаними з небезпечними речовинами.⁵⁴⁵
4. Секторальні ризики, в тому числі: зазначення ваги на упаковках для транспортування кораблем; захист докерів від нещасних випадків; обробка доків; правила безпеки на будівництві, тимчасові або мобільні будівельні майданчики; шахти, підприємства добувної промисловості, що використовують буріння та гірничі роботи з розробкою родовищ відкритим або підземним способом; кораблі та рибачькі судна; запобігання масштабним промисловим аваріям; сільське господарство, транспорт.⁵⁴⁶

Рівні запобігання та захисту

Нормативні акти повинні передбачати профілактичні та захисні заходи проти більшості ризиків, передбачених міжнародними технічними еталонними стандартами.⁵⁴⁷ Оцінюючи дотримання Державами-учасницями статті 3, стосовно впливу небезпечних речовин, Комітет посилається на граничні показники впливу, встановлені в міжнародних технічних нормах.⁵⁴⁸

Вважається, що Держава-учасниця задовольнила цю загальну вимогу, якщо вона транспонувала у своє національне законодавство більшу частину *acquis communautaire* (примітка – сукупність актів законодавства, політичних документів та практики їх застосування, що у даний момент існують у Європейському Союзі) щодо виробничої безпеки та гігієни праці.⁵⁴⁹

Захист від небезпечних агентів і речовин

Держави-учасниці зобов'язані приділяти особливу увагу азбесту та іонізуючому випромінюванню, надаючи докази того, що працівники захищені на рівні, принаймні еквівалентному тому, що встановлений міжнародними еталонними стандартами.⁵⁵⁰

I. Захист від азбесту

Нормативну базу встановлює Рекомендація 1369 (1998 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи про безпеку азбесту для працівників і навколишнього середовища.⁵⁵¹ Міжнародними еталонними стандартами, що визначають мінімальні граничні значення впливу, які мають бути впроваджені на національному рівні, є Конвенція Міжнародної організації праці №162 (1986 р.), Роттердамська конвенція (2004 р.) і Директива Ради 83/477/ЕЕС від 19 вересня 1983 р. про захист працівників від ризиків, пов'язаних із впливом азбесту на роботі, зі змінами.⁵⁵² Граничні значення впливу необхідно переглядати та оновлювати у світлі технологічного прогресу та розвитку технічних і наукових знань.⁵⁵³ Повна заборона азбесту — захід, який забезпечить більш ефективне гарантування права, передбаченого статтею 3§1 Хартії.⁵⁵⁴ Проте Комітет вважає, що відсутність законодавчих положень, які

543 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

544 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

545 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

546 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

547 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

548 [Висновки XIV-2 \(1998\), Італія](#)

549 [Висновки 2005, Кіпр](#)

550 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 3](#)

551 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

552 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

553 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 3](#)

554 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

забороняють азбест, не створює жодних проблем згідно зі статтею 3§1, яка, відповідно до чинних міжнародних стандартів, вимагає заборони на використання азбесту у формах, що вважаються найбільш небезпечними (амфіболові волокна), але не повної заборони на азбест.⁵⁵⁵ Держави повинні скласти опис усіх забруднених будівель і матеріалів, а азбест необхідно ліквідувати, якщо це дозволяють технічні знання.⁵⁵⁶ Використання на робочому місці азбесту в його формах, що вважаються найбільш шкідливими (амфіболах), має бути заборонено.⁵⁵⁷ Оскільки Директиву Ради 83/477/ЄС було скасовано, необхідно зробити посилання на єдине граничне значення для всіх волокон, зменшене до значення 0,1 волокна/см³, як встановлено в Директиві 2009/148/ЄС Парламенту та Ради від 30 листопада 2009 року про захист працівників від ризиків, пов'язаних із впливом азбесту на роботі.⁵⁵⁸

II. Захист від іонізуючого випромінювання

Національні стандарти щодо іонізуючого випромінювання повинні враховувати рекомендації, надані у 2007 році Міжнародною комісією з радіаційного захисту (ICRP, публікація № 103).⁵⁵⁹ Національні стандарти також повинні враховувати рекомендації Міжнародної комісії з радіологічного захисту, що стосуються, зокрема, максимальних доз опромінення на робочому місці, а також осіб, які, поки що не призначені на роботу безпосередньо в радіоактивному середовищі, можуть періодично піддаватися впливу радіації (ICRP, публікація № 60).⁵⁶⁰

Транспонування в національне законодавство Директиви 2013/59/Євратом Ради від 5 грудня 2013 року, що встановлює базові стандарти безпеки проти небезпек, пов'язаних із впливом іонізуючого випромінювання, і скасовує Директиви 89/618/Євратом, 90/641/Євратом, 96/29/Євратом, 97/43/Євратом та 2003/122/Євратом (Держави-члени ЄС мають транспонувати її до 6 лютого 2018 року) є достатнім для цілей оцінки Державами-учасницями згідно зі статтею 3 стосовно захисту від радіації, як у цій Директиві враховано рекомендації ICRP.⁵⁶¹

Коло осіб, до яких застосовується рамкове законодавство та окремі нормативні акти

Положення про виробничу безпеку та гігієну праці повинні поширюватися на всіх працівників, усі робочі місця та всі напрямки діяльності.⁵⁶²

Термін «працівники», який використовується в статті 3, охоплює як найманих, так і самозайнятих осіб, особливо тому, що останні часто працюють у секторах високого ризику.⁵⁶³ Мета полягає в безпечному та здоровому середовищі для всіх операторів.⁵⁶⁴

Працівникам на проміжних проєктах, тимчасовим, сезонним працівникам і особам, які працюють за договорами на фіксований (визначений) строк, необхідно забезпечити належний захист (у тому числі проти ризиків, що є наслідком послідовності накопичених періодів, проведених у різних роботодавців, що передбачали вплив небезпечних речовин), щоб уникнути будь-якої дискримінації щодо виробничої безпеки та гігієни праці порівняно з постійними працівниками.⁵⁶⁵ У разі необхідності нормативні положення повинні забороняти найм тимчасових працівників в деяких особливо небезпечних видах діяльності.⁵⁶⁶ В цьому аспекті Комітет враховує впровадження міжнародних еталонних стандартів у сфері: Конвенція Міжнародної організації праці № 96 про платні бюро по найму (1949 р.) та Конвенція про приватні агентства зайнятості № 181 (1997 р.);⁵⁶⁷ Конвенція Міжнародної організації праці № 155 про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище (1981 р.),⁵⁶⁸ та Директива Ради 91/383/ЄЕС від

555 [Висновки XIV-2 \(1998\), Бельгія](#)

556 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 3§2 \(тобто статті 3§1 Хартії 1961 року\)](#)

557 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 3§2 \(тобто статті 3§1 Хартії 1961 року\)](#)

558 [Висновки 2013, Португалія](#)

559 [Висновки 2009, Андорра](#)

560 [Висновки 2007, Румунія](#)

561 [Висновки 2005, Кіпр](#); [Висновки 2017, Португалія](#)

562 [Висновки II \(1971\), Заява про тлумачення статті 3§2 \(тобто статті 3§1 Хартії 1961 року\)](#)

563 [Висновки 2005, Естонія](#)

564 [Висновки III \(1973\), Заява про тлумачення статті 3§2 \(тобто статті 3§1 Хартії 1961 року\)](#); [Висновки IV \(1975\), Заява про тлумачення статті 3§2 \(тобто статті 3§1 Хартії 1961 року\)](#); [Висновки XIII-4 \(1996\), Бельгія](#)

565 [Загальне запитання в Загальному вступі 2012: стаття 1§2: наявність примусової праці в домашньому середовищі; див. також \[Висновки 2009, Андорра\]\(#\)](#)

566 [Висновки 2013, Болгарія](#)

567 [Висновки 2017, Франція](#)

568 [Висновки 2017, Україна](#)

25 червня 1991 року, що доповнює заходи щодо заохочення поліпшень виробничої безпеки та гігієни праці працівників, які мають трудові відносини на фіксований строк або тимчасові трудові відносини, зі змінами, внесеними Директивою 2007/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 червня 2007 р.⁵⁶⁹ Комітет також бере до уваги зобов'язання відповідно до положень, що застосовуються до тимчасових працівників щодо медичного огляду, інформування та навчання з питань виробничої безпеки та гігієни праці під час найму, переведення або впровадження нової технології,⁵⁷⁰ а також представництво цих працівників у сфері виробничої безпеки та гігієни праці,⁵⁷¹ і навіть заходи, прийняті для зменшення високої частоти нещасних випадків на виробництві, яких зазнали ці працівники.

Рамкове законодавство та нормативні акти повинні охоплювати всі сектори економіки.⁵⁷² Немає необхідності ухвалювати окремий текст для кожного виду діяльності чи сектору, але формулювання текстів має бути достатньо точним, щоб дозволити їх ефективне застосування в усіх секторах, особливо враховуючи масштаб або ступінь небезпеки в кожному секторі. Сектори має бути охоплені в повному обсязі, і всі компанії має бути охоплені незалежно від кількості співробітників.⁵⁷³

Тому працівники, зайняті у житлових приміщеннях, тобто домашні робітники та надомники мають бути охоплені правилами, але їх можна адаптувати до виду діяльності та відносно безпечного характеру професій цих працівників, і формулюватися в загальних рисах.⁵⁷⁴

Консультації з організаціями роботодавців і працівників

Правила повинні бути розроблені за результатами консультацій з організаціями роботодавців і працівників.⁵⁷⁵

Як і у випадку зі статтею 3§1, консультації виходять за межі (*mere tripartite*) співробітництва державних органів, організацій роботодавців та працівників у пошуку шляхів поліпшення умов праці та середовища загалом, і включають координацію їхніх дій та співробітництво в розробці законів і нормативних актів на всіх рівнях і в усіх секторах.⁵⁷⁶

3§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права на безпечні та здорові умови праці Сторони зобов'язуються, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, забезпечити виконання таких правил шляхом заходів нагляду за дотриманням їхніх вимог.

Мета статті 3§3 гарантувати ефективну реалізацію права на безпеку та здоров'я на роботі. Це передбачає моніторинг динаміки кількості випадків травматизму на роботі та професійних захворювань, перевірку застосування нормативних актів та консультації з організаціями роботодавців і працівників з цього питання.⁵⁷⁷

Виробничі травми та захворювання

Частота та тенденції виробничих травм є вирішальними для оцінювання ефективної імплементації прав, викладених у статті 3§3.⁵⁷⁸ У зв'язку з цим здійснюється моніторинг кількості всіх нещасних випадків на робочому місці (що визначаються як нещасні випадки, за винятком дорожньо-транспортних пригод із відсутністю на роботі більше трьох днів) і кількості таких нещасних випадків пропорційно до кількості робочої сили порівняно з кількістю працівників у кожному секторі економіки (тобто стандартний коефіцієнт нещасних випадків на 100 000 працівників, визначений Євростатом, який враховує відносну важливість кожного сектора в економіці країни).⁵⁷⁹

Комітет відстежує загальну кількість нещасних випадків, пов'язаних із роботою, в усіх сферах діяльності та щодо всіх типів працівників, у тому числі тимчасових працівників та працівників-іммігрантів.⁵⁸⁰

569 Висновки 2009, Румунія

570 Висновки 2009, Литва

571 Висновки 2009, Бельгія

572 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

573 Висновки XIII-1 (1993), Греція

574 Висновки XIV-2 (1998), Бельгія; Висновки XIII-1 (1993), Заява про тлумачення статті 3§2 (тобто статті 3§1 Хартії 1961 року)

575 Висновки 2017, Латвія

576

577 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга №30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §231; Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

578 Висновки 2017, Франція

579 Висновки XIV-2 (1998), Італія

580 Висновки 2009, Італія

Ситуація вважається несумісною з Хартією, коли частота нещасних випадків на виробництві та смертельних випадків є явно занадто високою, щоб Комітет міг зробити висновок, що ефективне здійснення права на здоров'я та безпеку на роботі ефективно забезпечується.⁵⁸¹ Таку оцінку можна зробити на основі абсолютних цифр⁵⁸² або у зв'язку із середніми цифрами у країнах-членах Європейського Союзу.⁵⁸³

Такий самий підхід застосовується до кількості смертельних нещасних випадків на виробництві та до їх кількості у співвідношенні до робочої сили.⁵⁸⁴ Рівень аварій зі смертельними наслідками, який більш ніж удвічі перевищує середній показник Європейського Союзу, свідчить про те, що заходи, вжиті для зменшення кількості аварій зі смертельними наслідками, є недостатніми, а отже, ситуація не відповідає Хартії.⁵⁸⁵

Держави-учасниці повинні забезпечити: юридичне визначення професійних захворювань; механізм визнання, перевірки та перегляду професійних захворювань (або перелік професійних захворювань); визначення рівня захворюваності та кількості визнаних і зареєстрованих професійних захворювань (з розподілом за сферами діяльності та роками), включно з випадками смертельних професійних захворювань, а також заходами, вжитими та/або передбаченими для протидії недостатності в декларуванні та визнанні випадків професійних захворювань; визначення професійних захворювань, які найчастіше ставалися протягом звітного періоду, а також вжитих або передбачених профілактичних заходів.⁵⁸⁶ Поки що не розроблено критеріїв для оцінки відповідності Хартії різних рівнів захворюваності на ці хвороби.⁵⁸⁷

Держави-учасниці зобов'язані надавати точну інформацію про динаміку нещасних випадків на виробництві; а при оцінюванні дотримання права, закріпленого в статті 3§3, кількість і частота нещасних випадків на виробництві та їх тенденції є вирішальним фактором.⁵⁸⁸ Держави-учасниці повинні вживати заходів для боротьби з можливими випадками неповідомлення та/або приховування нещасних випадків і захворювань.⁵⁸⁹ Неефективна або недосконала система звітності про нещасні випадки та захворювання може призвести до виявлення невідповідності.⁵⁹⁰

Забезпечення інспекцією праці дотримання законів і нормативних актів

Забезпечення дотримання нормативних положень щодо безпеки та гігієни праці за допомогою заходів нагляду здійснюється у світлі частини III статті A§4 Хартії, згідно з якою Держави-учасниці мають підтримувати систему інспекцій праці, яка відповідає національним умовам.⁵⁹¹ Зокрема, Держави-учасниці повинні:

- ▶ вживати заходів для вирішення все більш комплексних і багатовимірних вимог залежно від компетенції, ресурсів та інституційної спроможності систем інспекції праці;⁵⁹²
- ▶ впроваджувати заходи щодо зосередження інспекції праці на малих і середніх підприємствах (МСП).⁵⁹³

Належне застосування Хартії «не може бути забезпечене лише дією законодавства, якщо воно не застосовується ефективно та суворо не контролюється».⁵⁹⁴ Контроль за дотриманням законів і нормативних актів про виробничу гігієну та безпеку праці є необхідною умовою для того, щоб право, гарантоване статтею 3, було ефективним.⁵⁹⁵

581 [Висновки XIV-2 \(1998\), Португалія](#)

582 [Висновки 2003, Словенія](#)

583 [Висновки XIV-2 \(1998\), Португалія](#)

584 [Висновки 2013, Литва](#)

585 [Висновки 2013, Литва](#)

586 [Висновки XXI-2 \(2017\), Іспанія](#)

587 [Висновки 2013, Литва](#)

588 [Висновки 2013, Росія](#)

589 [Висновки 2013, Албанія](#)

590 [Висновки 2013, Албанія](#)

591 [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3§3](#) (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

592 [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3§3](#) (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

593 [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3§3](#) (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року); [Висновки 2017, Латвія](#)

594 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §228, цит. [Міжнародна комісія юристів проти Португалії](#), скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §32

595 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §228

I. Організація

Стаття 3§3 не передбачає жодної стандартної моделі для організації інспекції праці, оскільки стаття А§4 частини III посилається на систему, яка «відповідає національним умовам».⁵⁹⁶ Служби інспекції праці можуть бути розподілені між кількома органами, що мають спеціалізовану юрисдикцію.⁵⁹⁷ Однак надмірний розподіл служб між декількома контролюючими органами, які працюють в умовах нестачі ресурсів і недосконалої співпраці, може позбавити інспекцію праці її ефективності.⁵⁹⁸

II. Діяльність і засоби

Держави-учасниці повинні виділити достатньо ресурсів для інспекторів праці, щоб вони могли проводити мінімальну кількість регулярних інспекцій, забезпечивши можливість якомога більшої кількості працівників ефективно користуватися правом, закріпленим у статті 3, і зведення до мінімуму ризику нещасних випадків.⁵⁹⁹

При перевірці виділених ресурсів Комітет враховує:

- ▶ кількість і періодичність проведення інспекційних відвідувань з питань охорони праці та виробничої гігієни, які проводять служби інспекції праці;⁶⁰⁰
- ▶ кількість підприємств, що підпадають під вимогу проведення інспекційних відвідувань, за сферою діяльності;⁶⁰¹
- ▶ кількість і відсоток працівників, стосовно яких проводилися інспекційні відвідування, у кожному секторі діяльності, з розподілом цієї інформації, наскільки це можливо, за статтю та віком працівників;⁶⁰²
- ▶ кількість персоналу, що працює в інспекціях праці з питань виробничої безпеки та гігієни праці за кожною галуззю діяльності. Стаття 3§3 порушується, коли кадрова укомплектованість інспекційних служб і кількість проведених відвідувань явно не відповідає кількості зацікавлених працівників;⁶⁰³
- ▶ заходи, вжиті з метою підтримки професійної спроможності інспекторів, з урахуванням технологічного та правового розвитку;⁶⁰⁴
- ▶ у застосовних випадках, загальні звіти центральних інспекційних органів, включно з тими, які вони періодично передають до Міжнародної організації праці.⁶⁰⁵

Інспектори повинні бути наділені правом перевіряти всі робочі місця, у тому числі житлові приміщення, в усіх галузях економіки, приватних і державних.⁶⁰⁶ Вони також повинні мати достатні та належні засоби інформування і повноваження щодо розслідування та забезпечення виконання, зокрема повноваження вживати екстрених заходів, якщо вони помічають безпосередню загрозу для здоров'я чи безпеки працівників.⁶⁰⁷ Оцінюючи обсяг повноважень інспекторів на проведення перевірки, Комітет враховує:

- ▶ чи можуть інспектори отримати доступ до будь-якого робочого місця без попереднього повідомлення та чи мають вони право проводити всі перевірки, які вони вважають необхідними, включно із взяттям та вилученням зразків для аналізу;⁶⁰⁸
- ▶ адміністративний потенціал інспекції праці;⁶⁰⁹
- ▶ початкова та постійна підготовка, яку проходять інспектори;⁶¹⁰

596 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

597 Висновки 2013, Австрія

598 Висновки 2013, Україна

599 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §229, цит. Висновки XIV-2 (1998), Бельгія

600 Висновки XIII-1 (1993), Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

601 Висновки XIII-1 (1993), Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

602 Висновки XIII-1 (1993), Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

603 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §229; Висновки 2017, Бельгія, Туреччина

604 Висновки XIII-1 (1993), Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

605 Висновки XIII-1 (1993), Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року)

606 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року), Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року); Висновки XX-2 (2013), Заява про тлумачення статті 3§2

607 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 3§3 (тобто статті 3§2 Хартії 1961 року); Висновки 2009, Республіка Молдова

608 Висновки 2005, Литва

609 Висновки 2005, Литва

610 Висновки 2005, Литва

- ▶ кількість підприємств, які підлягають інспекції праці;⁶¹¹
- ▶ адміністративні та судові процедури, які застосовуються у разі виявлення інспекторами праці порушень правил виробничої безпеки та гігієни праці;⁶¹²
- ▶ чи застосовуються кримінальні санкції та за яких обставин.⁶¹³

III. Заходи та санкції

Система покарань у разі порушення правил має бути ефективною та стримувальною.

Ситуація буде розглядатися з огляду на:

- ▶ кількість зареєстрованих правопорушень по відношенню до кількості накладених штрафних санкцій;⁶¹⁴
- ▶ частоту правопорушень у співвідношенні до суворості покарань;
- ▶ види накладених стягнень та їх адміністративний чи кримінальний характер;
- ▶ кількість і загальну суму накладених адміністративних штрафів і чи пропорційна сума цих штрафів кількості відповідних працівників;⁶¹⁵
- ▶ кількість накладених штрафів, відповідні суми та їх стримувальний ефект;⁶¹⁶
- ▶ незалежно від того, чи це результат самого законодавства, чи його застосування на практиці, рівень санкцій, який є надмірно низьким, позбавляє інспекцію праці її ефективності.⁶¹⁷

Консультації з організаціями роботодавців і працівників

Застосування нормативних актів у законодавстві та на практиці має здійснюватися після консультацій з організаціями роботодавців та працівників щодо діяльності інспекції праці, окрім участі в інспекціях компаній, включених до «права працівників брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища на підприємстві», гарантованого статтею 22 Хартії.⁶¹⁸

3§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права на безпечні та здорові умови праці Сторони зобов'язуються, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, сприяти поступовому розвитку призначених для всіх працівників служб виробничої гігієни, головне завдання яких полягає у здійсненні профілактичних і консультативних функцій.

Додаток: Варто розуміти, що для цілей цього пункту функції, порядок організації та умови функціонування таких служб визначаються національними законами або правилами, колективними договорами або іншими засобами, що відповідають національним умовам.⁶¹⁹

Стаття 3§4 вимагає від Держав-учасниць сприяти, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, поступовому розвитку служб виробничої гігієни, які є доступними для всіх працівників, у всіх галузях економічної діяльності та для всіх підприємств.⁶²⁰ Якщо ці служби не створено на всіх підприємствах, державні органи повинні розробити стратегію, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, для цієї мети.⁶²¹

Відповідно до статті 3§4, від Держав-учасниць вимагається сприяти поступовому розвитку професійних служб.⁶²² Це означає, що Держава-учасниця повинна вжити заходів, які дозволять досягти цілей Хартії в межах розумного строку, з вимірюваним прогресом і тією мірою, яка відповідає максимальному використанню наявних ресурсів.⁶²³ Таким чином, якщо служби виробничої гігієни не створено для всіх

⁶¹¹ Висновки 2005, Литва

⁶¹² Висновки 2005, Литва

⁶¹³ Висновки 2005, Литва

⁶¹⁴ Висновки 2017, Естонія

⁶¹⁵ Висновки 2005, Литва

⁶¹⁶ Висновки 2017, Естонія

⁶¹⁷ Висновки 2013, Румунія

⁶¹⁸ Висновки 2005, Норвегія

⁶¹⁹ Додаток до Європейської соціальної хартії, (Серія Європейських договорів, EST.), № 163

⁶²⁰ Висновки 2003, Болгарія

⁶²¹ Висновки 2003, Болгарія

⁶²² Висновки 2009, Албанія

⁶²³ Висновки 2009, Албанія, цит. Міжнародна асоціація Autism Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., § 53.

підприємств, органи влади повинні розробити стратегію, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, для цієї мети.⁶²⁴ Будь-яка стратегія сприяння поступовому розвитку служб виробничої гігієни повинна охоплювати всю національну територію та застосовуватися до громадян інших Держав-учасниць, і не лише до окремих галузей діяльності, найбільших підприємств чи особливо серйозних ризиків, але й усіх типів працівників.⁶²⁵

Кількість лікарів з питань професійних захворювань до загальної чисельності працівників, кількість підприємств, що забезпечують служби виробничої гігієни або які спільно використовують ці служби, а також будь-яке збільшення кількості працівників, яких контролюють ці служби, порівняно з попереднім звітним періодом, мають значення для оцінки відповідності Держави-учасниці цьому положенню, як і ратифікація Конвенції Міжнародної організації праці про служби гігієни праці №161 (1985 р.) або транспонування Директиви Ради 89/391/ЕЕС від 12 червня 1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі.⁶²⁶

Служби гігієни праці, які спеціалізуються на профілактиці та лікуванні професійних захворювань, виконують профілактичні та консультативні функції, крім простого забезпечення безпеки на роботі.⁶²⁷ Вони роблять внесок у проведення оцінки та запобігання ризикам на робочому місці, нагляд за здоров'ям працівників, навчання з виробничої безпеки та гігієни, а також оцінку впливу умов праці на здоров'я працівників.⁶²⁸ Служби гігієни праці повинні бути підготовлені, укомплектовані відповідними ресурсами та персоналом для виявлення, вимірювання та запобігання стресу, агресії й насильству, пов'язаним із роботою.⁶²⁹

СТАТТЯ 4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВУ ВИНАГОРОДУ

Усі працівники мають право на справедливу винагороду, яка забезпечить їм та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень

Статтю 4 може бути імplementовано за допомогою колективних договорів, законодавчих положень або інших засобів, що відповідають національним умовам, якщо вона застосовується до всіх працівників.

4§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливу винагороду Сторони зобов'язуються визнати право працівників на таку винагороду, яка забезпечує їм і їхнім сім'ям достатній життєвий рівень.

Стаття 4§1 гарантує право на справедливу винагороду, яка забезпечує достатній життєвий рівень. Це поширюється на всіх працівників, у тому числі на державних службовців і працівників за контрактом у державному,⁶³⁰ регіональному та місцевому громадських секторах, на галузі або професії, не охоплені колективним договором, на нетипові професії (допомога в працевлаштуванні),⁶³¹ а також на спеціальні режими чи статуси (наприклад, трудові мігранти).⁶³²

Поняття «достатній життєвий рівень» виходить за межі виключно матеріальних базових потреб, таких як їжа, одяг і житло, та включає ресурси, необхідні для участі в культурній, освітній та соціальній діяльності.⁶³³

«Винагорода» стосується компенсації у грошовій або натуральній формі, яку роботодавець виплачує працівникові за відпрацьований час або виконану роботу. Вона охоплює, у застосовних випадках, спеціальні бонуси та премії. З іншого боку, соціальні виплати (наприклад, допомога з соціального страхування чи пільги) враховуються лише тоді, коли вони безпосередньо пов'язані із заробітною платою.

Щоб вважатися справедливою у значенні статті 4§1, мінімальна заробітна плата, яка виплачується на ринку праці, не повинна опускатися нижче 60% чистої середньої заробітної плати по країні.⁶³⁴ Оцінка

624 Висновки 2009, Албанія

625 Висновки 2013, Україна

626 Висновки 2009, Франція; Албанія, Словенія; Висновки 2017, Болгарія

627 Висновки 2009, Андорра

628 Висновки 2003, Болгарія

629 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 3

630 Висновки ХХ-3 (2014), Греція

631 Висновки 2014, Франція

632 Висновки 2014, Андорра

633 Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 4§1

634 Висновки ХІV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 4§1

базується на чистих сумах, тобто після вирахування податків і внесків на соціальне страхування.⁶³⁵ Для цих цілей, податками є всі податки від отриманого доходу, таким чином, непрямі податки не враховуються.⁶³⁶ Якщо чисті цифри важко встановити, відповідна Держава-учасниця повинна надати оцінку цієї суми.⁶³⁷

Якщо існує законодавчо встановлена державою мінімальна заробітна плата, її чиста вартість для працівника, зайнятого повний робочий день, використовується як основа для порівняння з чистою середньою заробітною платою за повний робочий день (якщо можливо, розраховується для всіх секторів економіки, а в інших випадках для репрезентативної галузі, такої як обробна промисловість, або для кількох секторів).⁶³⁸ В іншому випадку враховується найнижча заробітна плата, визначена колективним договором, або найнижча фактично виплачена заробітна плата.⁶³⁹ Це може бути найнижча заробітна плата в репрезентативному секторі, наприклад, обробній промисловості.⁶⁴⁰

Якщо чиста мінімальна заробітна плата становить від 50% до 60% чистої середньої заробітної плати, Держава-учасниця повинна встановити, що ця заробітна плата забезпечує достатній життєвий рівень.⁶⁴¹ Якщо мінімальна заробітна плата є низькою, Комітет може, оцінюючи відповідність статті 4§1, враховувати інші елементи, наприклад, чи звільняються працівники від доплати за медичне обслуговування або мають право на підвищені сімейні виплати.⁶⁴²

Заробітна плата не відповідає вимогам Хартії, незалежно від відсотка, якщо вона не забезпечує достатній життєвий рівень у реальному прояві для працівника, тобто вона повинна бути явно вищою межі бідності для конкретної країни.⁶⁴³

У крайніх випадках, наприклад, коли найнижча заробітна плата становить менше половини середньої заробітної плати, ситуація буде вважатися такою, що порушує Хартію, незалежно від таких доказів.⁶⁴⁴

Слід зазначити, що встановлення нижчої мінімальної заробітної плати для молодих працівників віком до 25 років не суперечить Хартії, якщо і тільки якщо це сприяє законній меті політики зайнятості та є пропорційним для досягнення цієї мети (наприклад, коли молоді працівники беруть участь у програмі виробничого навчання або іншим чином долучаються до форми професійної підготовки).⁶⁴⁵ Таке зниження мінімальної заробітної плати може розширити доступ молодих працівників до ринку праці; також це може бути виправданим, оскільки відображає статистичну тенденцію про зменшення у середньому витрат, ніж інші категорії працівників, коли йдеться про житло, підтримку сім'ї та інші витрати на життя.⁶⁴⁶ Однак будь-яке таке зниження мінімальної заробітної плати не повинно опускатися нижче рівня бідності у відповідній країні.⁶⁴⁷ Комітет визнав непропорційним зниження мінімальної заробітної плати нижче рівня бідності та його застосування до всіх працівників віком до 25 років.⁶⁴⁸

У контексті пандемії COVID-19 Держави-учасниці повинні докласти необхідних зусиль для досягнення та дотримання цієї мінімальної вимоги та регулярно коригувати мінімальні ставки оплати праці.⁶⁴⁹ Право на справедливий винагороду включає право на підвищену оплату для працівників, які найбільше піддаються ризикам, пов'язаним із COVID-19.⁶⁵⁰ Загалом, втрати доходу під час карантину або додаткові витрати, пов'язані з практикою дистанційної роботи та надомної роботи через COVID-19, має бути належним чином компенсовано.⁶⁵¹

635 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 4§1

636 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 4§1

637 Висновки XVI-2 (2003), Данія

638 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 4§1

639 Висновки XVI-2 (2003), Данія

640 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 4§1

641 Висновки XXI-3 (2019), Данія

642 Висновки XVI-2 (2004), Португалія

643 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 4§1

644 Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 4§1

645 Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 66/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., §§60, 68

646 Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 66/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., §60

647 Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 66/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., §60

648 Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 66/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., §§68 та 70

649 Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

650 Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

651 Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

4§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливу винагороду Сторони зобов'язуються визнати право працівників на підвищену ставку винагороди за роботу в надурочний час з урахуванням винятків, передбачених для окремих випадків.

Стаття 4§2 нерозривно пов'язана зі статтею 2§1, яка гарантує право на розумну щоденну та щотижневу тривалість робочого часу.⁶⁵² Надурочна робота — це робота, яка виконується додатково до звичайного робочого часу.⁶⁵³

Принцип цього положення полягає в тому, що робота, яка виконується поза звичайним робочим часом, вимагає підвищених зусиль з боку працівника, який повинен отримувати оплату за ставкою, вищою за звичайну заробітну плату.⁶⁵⁴

Комітет вважає, що він не несе відповідальності за прийняття рішень щодо рівня фіксованої оплати за роботу в позаурочний час та її впливу на купівельну спроможність.⁶⁵⁵ Від Комітету вимагається лише визначити, згідно зі статтею 4§2 переглянутої Хартії, чи отримують зацікавлені особи винагороду за роботу в надурочний час і, передусім, чи є ця ставка вищою, ніж їх звичайна оплата.⁶⁵⁶

Якщо винагорода за роботу в надурочний час повністю надається у формі відгулу, стаття 4§2 вимагає, щоб її тривалість була довшою за додаткові відпрацьовані години.⁶⁵⁷ Таким чином, недостатньо пропонувати працівникам відпустку такої ж тривалості, як кількість відпрацьованих надурочних годин.⁶⁵⁸

Змішані системи компенсації за роботу в надурочний час, наприклад, коли працівник отримує звичайну оплату за відпрацьований надурочний час, але також отримує час (тобто відгул) замість нього, не суперечать статті 4§2.⁶⁵⁹

У ряді країн тривалість робочого часу розраховується на основі середньої кількості годин на тиждень за кілька місяців.⁶⁶⁰ Протягом таких періодів тижнева кількість робочих годин може варіюватися між вказаними максимальними та мінімальними цифрами. При цьому жодна з цих годин не зараховується як надурочний час і, таким чином, не підлягає оплаті за вищою ставкою.⁶⁶¹ Схеми такого типу як такі не становлять порушення статті 4§2, якщо дотримано умови, викладені в статті 2§1 [право на справедливі умови праці], яка передбачає розумну щоденну та щотижневу тривалість робочого часу, в тому числі:

- (I) дотримується максимальна тижнева (понад 60) і щоденна (до 16) кількість робочих годин;⁶⁶²
- (II) заходи гнучкості діють у межах законодавчої бази, забезпечуючи адекватні гарантії, які чітко обмежують право роботодавців і працівників на власний розсуд змінювати тривалість робочого часу за допомогою колективного договору;⁶⁶³
- (III) схеми гнучкого робочого часу передбачають розумний звітний період для розрахунку середньої тривалості робочого часу.⁶⁶⁴

Можливі винятки щодо права працівників на підвищену ставку винагороди за роботу в надурочний час у деяких особливих випадках. Ці «особливі випадки» було визначено як «державні службовці та керівники вищої ланки приватного сектору».⁶⁶⁵

Державні службовці: Єдиним прийнятним винятком є категорія «вищих посадових осіб».⁶⁶⁶ Це стосується, наприклад, комісарів поліції⁶⁶⁷ чи суддів адміністративного суду.⁶⁶⁸ Винятки щодо вищої ставки оплати

652 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статей 2§1 та 4§2](#)

653 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 4§2](#)

654 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 4§2](#); [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 4§2](#)

655 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Франції](#), скарга №57/2009, рішення по суті від 1 грудня 2010 р., §35

656 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Франції](#), скарга №57/2009, рішення по суті від 1 грудня 2010 р., §35

657 [Висновки XIV-2 \(1998\), Бельгія](#)

658 [Висновки XIV-2 \(1998\), Бельгія](#)

659 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Португалії](#), скарга №60/2010, рішення по суті від 17 жовтня 2011 р., § 21; див. також [Висновки 2014, Словенія](#)

660 [Висновки XIV-2 \(1998\), Заява про тлумачення статті 4§2](#)

661 [Висновки 2014, Португалія](#)

662 [Висновки 2014, Португалія](#)

663 [Висновки 2014, Португалія](#)

664 [Висновки 2014, Португалія](#)

665 [Висновки IX-2 \(1986\), Ірландія](#); [Висновки X-2 \(1990\), Ірландія](#)

666 [Conseil Européen des Syndicats de Police \(CESP\) проти Франції](#), скарга №57/2009, рішення по суті від 1 грудня 2010 р., §42

667 [Conseil Européen des Syndicats de Police \(CESP\) проти Франції](#), скарга №57/2009, рішення по суті від 1 грудня 2010 р., §§ 42–44

668 [Union syndicale des magistrats administratifs \(USMA\) проти Франції](#), скарга №84/2012, рішення по суті від 2 грудня 2013 р., §§ 67 та 69

роботи в надурочний час для всіх поліцейських, незалежно від їхнього звання та обов'язків,⁶⁶⁹ або для всіх державних службовців чи чиновників, незалежно від рівня їхньої відповідальності, не відповідають статті 4§2.⁶⁷⁰

Обмеження щодо підвищення винагороди за додаткові години роботи можуть існувати лише в тому разі, якщо вони передбачені законом, переслідують законну мету та є пропорційними цій меті.⁶⁷¹ У зв'язку з цим Комітет встановив, що запровадження «дня солідарності» для фінансування заходів, спрямованих на надання людям старшого віку чи особам з інвалідністю можливості жити самостійно, у формі неоплачуваного додаткового робочого дня (сім годин додаткової роботи на 1600 відпрацьованих годин щорічно) було допустимим обмеженням за статтею 4§2.

4§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливу винагороду Сторони зобов'язуються визнати право працюючих чоловіків і жінок на рівну винагороду за працю рівної цінності.

Стаття 4§3 гарантує право на рівну оплату праці без дискримінації за ознакою статі.⁶⁷² Це один із аспектів права на рівні можливості у сфері зайнятості, гарантованого статтею 20. Як результат, практика відповідно до статті 20 (див. нижче) застосовується *mutatis mutandis* до статті 4§3. Далі розглядаються лише аспекти, конкретно пов'язані з рівною винагородою за працю.

Незважаючи на зобов'язання, що випливають із Хартії та інших міжнародних і європейських документів щодо визнання та забезпечення права на рівні можливості та рівну оплату для жінок і чоловіків за однакову працю або працю рівної цінності, гендерний розрив в оплаті праці сьогодні все ще існує.⁶⁷³ Наявні статистичні дані виявляють тенденції як до зниження, так і до підвищення показників гендерного розриву в оплаті праці в європейських державах, а також недостатні результати зусиль Держав щодо забезпечення збалансованого представництва жінок на ключових керівних посадах.⁶⁷⁴

Зобов'язання Держав-учасниць щодо визнання та забезпечення виконання права на рівну винагороду за працю згідно зі статтею 4§3 включають таке:

- ▶ визнання в законодавстві права на рівну оплату за однакову працю або працю рівної цінності;⁶⁷⁵
- ▶ забезпечення доступу до ефективних засобів правового захисту, коли не було гарантовано право на рівну оплату за однакову працю або працю рівної цінності;⁶⁷⁶
- ▶ забезпечення прозорості оплати праці та можливість порівняння видів праці;⁶⁷⁷
- ▶ підтримка ефективної роботи органів з питань рівності та інших відповідних інституцій.⁶⁷⁸

Принцип рівної оплати праці

Держави повинні забезпечити відсутність прямої чи непрямої дискримінації між чоловіками та жінками щодо винагороди.⁶⁷⁹ Рівна оплата для працюючих чоловіків і жінок вимагається не лише за однакову працю, але й за працю рівної цінності.⁶⁸⁰

Для того, щоб визначити, чи є виконана робота однаковою чи рівноцінною, необхідно враховувати такі чинники, як характер завдань, навички, вимоги до освіти й підготовки.⁶⁸¹ Поняття рівної праці або праці рівної цінності має якісний вимір і його не завжди можна задовільно визначити, що підриває юридичну

669 Conseil Européen des Syndicats de Police (CESP) проти Франції, скарга № 38/2006, рішення по суті від 3 грудня 2007 р., §22

670 Висновки XV-2 (2001), Польща

671 Confédération Générale du Travail (CGT) проти Франції, скарга № 55/2009, рішення по суті від 23 червня 2010 р., §§ 87–89

672 Висновки XII-5 (1997), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

673 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §110

674 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §110

675 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §115

676 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §115

677 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §115

678 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §115

679 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Франції, скарга № 130/2016, рішення по суті від 5 грудня 2019 р., §164

680 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 4§3; див. також Висновки VIII (1982), Заява про тлумачення статті 4§3

681 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §156

визначеність.⁶⁸² Тому Держави повинні намагатися роз'яснити це поняття у національному законодавстві, якщо це необхідно, або через законодавство чи практику.⁶⁸³

Принцип рівності має охоплювати всі елементи оплати праці, тобто заробітну плату плюс усі інші виплати, які роботодавець виплачує прямо чи опосередковано готівкою або в натуральній формі працівникові у зв'язку із зайнятістю останнього.⁶⁸⁴

Принцип відсутності дискримінації між статями передбачає дотримання правила рівної оплати для працівників, які працюють повний і неповний робочий день.⁶⁸⁵ Недотримання цього принципу може призвести до непрямой дискримінації, оскільки більшість працівників, які працюють неповний робочий день, — це жінки.⁶⁸⁶

Гарантії примусового виконання та судові гарантії

Стаття 4§3 зобов'язує Держави-учасниці, які її прийняли, визнавати принцип рівної оплати за працю рівної цінності — не тільки юридично, але й фактично.⁶⁸⁷

Законодавчі засоби

Відповідно до Хартії, право жінок і чоловіків на рівну оплату за працю рівної цінності має бути прямо передбачено у національному законодавстві.⁶⁸⁸ Недостатньо просто викласти принцип у конституції.⁶⁸⁹ Гарантія рівної винагороди за працю має поширюватися на працівників державного і приватного секторів.⁶⁹⁰

Принцип рівної оплати виключає нерівну оплату незалежно від механізму, який породжує таку нерівність.⁶⁹¹ Джерелом дискримінаційної оплати праці може бути законодавство, колективні договори, індивідуальні трудові договори, внутрішні інструкції роботодавця.⁶⁹²

Будь-які закони, нормативні акти чи інші адміністративні заходи, які не відповідають принципу рівної оплати праці, має бути скасовано або відкликано.⁶⁹³ Незастосування дискримінаційного законодавства недостатньо для того, щоб вважати ситуацію відповідною Хартії.⁶⁹⁴ Повинна бути можливість відхилити, відкликати, скасувати або змінити будь-яке положення колективних договорів, індивідуальних трудових договорів або внутрішніх положень компанії, які є несумісними з принципом рівної оплати праці.⁶⁹⁵

Що стосується встановлення рівнів заробітної плати, Держави-учасниці вільні обирати власні методи та можуть розглядати це як питання, яке вирішується шляхом колективних переговорів. Однак національне законодавство повинно гарантувати, що за порушення принципу рівної оплати праці буде накладено санкції, і встановлювати загальні правила, що застосовуються до працівників та керівництва, коли вони ведуть переговори щодо заробітної плати (наприклад, необхідно виключити диференційовані шкали оплати праці та дискримінаційні положення). Якщо рівної оплати праці в повному обсязі неможливо досягти шляхом колективних переговорів, держава має втрутитися, використовуючи законні методи встановлення фіксованої заробітної плати або будь-які інші відповідні засоби.

682 [Організація «Університет жінок Європи» \(UWE\) проти Бельгії](#), скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §156

683 [Організація «Університет жінок Європи» \(UWE\) проти Бельгії](#), скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §156

684 [Висновки XVIII-2 \(2007\)](#), Мальта

685 [Висновки XVI-2 \(2003\)](#), Португалія

686 [Висновки XVI-2 \(2003\)](#), Португалія

687 [Висновки I \(1969\)](#), Заява про тлумачення статті 4§3

688 [Висновки XV-2 \(2001\)](#), Словацька Республіка; [Висновки 2014](#), Грузія

689 [Організація «Університет жінок Європи» \(UWE\) проти Бельгії](#), скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §115

690 [Висновки 2018](#), Грузія

691 [Організація «Університет жінок Європи» \(UWE\) проти Бельгії](#), скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §141

692 [Організація «Університет жінок Європи» \(UWE\) проти Бельгії](#), скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §141

693 [Організація «Університет жінок Європи» \(UWE\) проти Франції](#), скарга № 130/2016, рішення по суті від 5 грудня 2019 р., §166

694 [Організація «Університет жінок Європи» \(UWE\) проти Франції](#), скарга № 130/2016, рішення по суті від 5 грудня 2019 р., §166

695 [Організація «Університет жінок Європи» \(UWE\) проти Франції](#), скарга № 130/2016, рішення по суті від 5 грудня 2019 р., §166

Судові гарантії

Національне законодавство повинно передбачати належні й ефективні засоби правового захисту в разі ймовірної дискримінації в оплаті праці.⁶⁹⁶ Працівники, які стверджують, що зазнали дискримінації, повинні мати можливість подати свою справу до суду.⁶⁹⁷ Потерпілим від дискримінації в оплаті праці має бути гарантовано ефективний доступ до суду.⁶⁹⁸ Тому провадження мають бути доступними та своєчасними.⁶⁹⁹

Національне законодавство повинно передбачати перенесення тягаря доведення на користь позивача у справах про дискримінацію.⁷⁰⁰ Зміщення тягаря доведення полягає в тому, щоб переконатися, що там, де особа вважає, що вона зазнала дискримінації за ознакою статі, і встановлює факти, які дають підстави припускати, що мала місце дискримінація, відповідач повинен довести, що не було порушення принципу недискримінації.⁷⁰¹

Загальні статистичні дані щодо рівнів оплати праці можуть бути недостатніми для доведення факту дискримінації.⁷⁰² Таким чином, у контексті судового провадження має бути можливість вимагати й отримувати інформацію про оплату праці працівника з належним дотриманням правил захисту персональних даних і комерційної та промислової таємниці.⁷⁰³

Кожен, хто зазнає дискримінації в оплаті праці за ознакою статі, повинен мати право на належну компенсацію, тобто компенсацію, достатню для відшкодування шкоди, заподіяної потерпілому, і виконання функції стримувального чинника для правопорушника.⁷⁰⁴ У випадках нерівної оплати праці будь-яка компенсація повинна, як мінімум, покривати різницю в оплаті праці.⁷⁰⁵ Будь-яке граничне значення компенсації, яке може виключати випадки, коли сума відшкодування збитків є співмірною з понесеними втратами та достатньо стримувальною, суперечить Хартії.⁷⁰⁶ Цей принцип застосовується як до судових процесів, пов'язаних із рівною оплатою праці, так і до звільнень як прояву відплати.⁷⁰⁷

Якщо існує така верхня межа компенсації матеріальної шкоди, потерпілий повинен мати можливість вимагати відшкодування моральної шкоди через інші юридичні механізми (наприклад, антидискримінаційне законодавство).⁷⁰⁸

Стаття 4§3 Хартії також вимагає, щоб усі положення трудових договорів або колективних угод, які порушують принцип рівної оплати праці, визнавалися недійсними.⁷⁰⁹ Крім того, суд повинен мати повноваження утримуватися від застосування протиправних положень.⁷¹⁰

Прозорість оплати

Комітет вважає, що прозорість оплати праці є важливою для ефективного застосування принципу рівної оплати за працю рівної цінності.⁷¹¹ Прозорість сприяє виявленню гендерних упереджень та дискримінації та спрощує вжиття коригувальних заходів працівниками, роботодавцями та їхніми організаціями, а також відповідними органами влади.⁷¹²

Держави повинні вживати заходів відповідно до національних умов і традицій з метою забезпечення належної прозорості оплати праці на практиці, у тому числі заходів, подібних до тих, що висвітлені в *Рекомендації Європейської комісії від 7 березня 2014 року про зміцнення принципу рівної оплати праці*

696 Висновки VIII (1982), Заява про тлумачення статті 4§3

697 697 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 4§3

698 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §145

699 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §145

700 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §147

701 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §147, *цит. Висновки XIII-5, Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу 1988 року*

702 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §157

703 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §157

704 Висновки XIII-5 (1997), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

705 Висновки XVI-2 (2003), Мальта

706 Висновки XIX-3 (2010), Німеччина; Висновки 2018, Вірменія; див. також Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §146

707 Висновки XX-3 (2014), Німеччина

708 Висновки 2018, Туреччина

709 Висновки XV-2 (2001), Словацька Республіка

710 Висновки XV-2 (2001), Словацька Республіка

711 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §154

712 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §154

між чоловіками та жінками через прозорість, зокрема зобов'язати роботодавців регулярно звітувати про заробітну плату й надавати дані, диференційовані за статтю.⁷¹³ Комітет розглядає такі заходи як показники дотримання Хартії в цьому аспекті.⁷¹⁴

Невиконання зобов'язання визнавати та поважати прозорість оплати праці на практиці може призвести до порушення статті 4§3 та статті 20.⁷¹⁵

Методи порівняння

Можливість порівнювати види роботи має ключове значення для забезпечення рівної оплати праці.⁷¹⁶ Через відсутність інформації про порівняння роботи та рівень оплати праці потенційній жертві дискримінації в оплаті праці може бути надзвичайно складно подати справу до суду.⁷¹⁷ Працівники повинні мати право вимагати й отримувати інформацію про рівні оплати праці в розбивці за статтю, включно з додатковими та/або змінними компонентами оплати праці.⁷¹⁸ Державам-учасницям слід збирати надійні та стандартизовані статистичні дані щодо заробітної плати жінок і чоловіків.⁷¹⁹

Зазвичай порівняння заробітної плати проводиться між особами в межах одного підприємства/компанії.⁷²⁰ Однак можуть виникати ситуації, коли для того, щоб вважатися значущим, це порівняння може проводитися виключно між компаніями/підприємствами.⁷²¹ Тому Комітет вимагає, щоб була можливість порівнювати оплату праці між компаніями.⁷²² Вважається, що національне законодавство не повинно надмірно обмежувати обсяг порівняння робіт, наприклад, зводячи його суворо до однієї компанії.⁷²³ Як мінімум, законодавство має вимагати порівняння оплати праці між компаніями в одній або кількох із таких ситуацій:

- ▶ випадки, коли встановлені законодавством правила застосовуються до умов праці та оплати праці в більше ніж одній компанії;⁷²⁴
- ▶ випадки, коли на декілька компаній поширюється колективний трудовий договір або положення, що регулюють умови працевлаштування;⁷²⁵
- ▶ випадки, коли умови працевлаштування встановлюються централізовано для більш ніж однієї компанії в межах холдингу [компанії] або конгломерату.⁷²⁶

Порівняння оплати праці/роботи в компаніях важливе для забезпечення ефективності систем оцінки роботи, особливо в компаніях, де робоча сила переважно або навіть виключно складається з жінок.⁷²⁷

Держави-учасниці повинні сприяти позитивним заходам для скорочення різниці в оплаті праці, зокрема таким:

- ▶ заходи щодо вдосконалення класифікації робіт та оцінювання роботи як засобу зменшення нерівності в оплаті праці;⁷²⁸
- ▶ заходи щодо підвищення якості та охоплення статистики заробітної плати;⁷²⁹
- ▶ кроки для забезпечення того, щоб більше уваги приділялося рівній оплаті праці жінок і чоловіків у національних планах дій щодо зайнятості;⁷³⁰
- ▶ заходи боротьби з професійною сегрегацією за статтю у сфері зайнятості.⁷³¹

713 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §155

714 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §155

715 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §182

716 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §157

717 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §157

718 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §157

719 Висновки 2018, Андорра

720 Висновки 2014, Грузія

721 Висновки 2014, Грузія

722 Висновки 2014, Грузія

723 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §158

724 Висновки 2014, Грузія

725 Висновки 2014, Грузія

726 Висновки 2014, Грузія

727 Висновки XVI-2 (2003), Португалія

728 Висновки XVII-2 (2005), Чеська Республіка

729 Висновки XVII-2 (2005), Чеська Республіка

730 Висновки XVII-2 (2005), Чеська Республіка

731 Висновки 2018, Латвія

Дія у відповідь

Працівники, які заявляють про своє право на рівну оплату праці, повинні бути захищені законодавством від усіх форм дій у відповідь.⁷³² Якщо працівник стає потерпілим внаслідок дій у відповідь, має бути належний засіб правового захисту, який одночасно забезпечуватиме компенсацію працівнику та слугуватиме стримувальним чинником для роботодавця.⁷³³

Якщо звільнення є наслідком вимоги працівника про рівну оплату праці, працівник повинен мати змогу подати скаргу на несправедливе звільнення.⁷³⁴ У цьому разі роботодавець повинен поновити його на ту саму або аналогічну посаду.⁷³⁵ Якщо таке поновлення на роботі неможливе, роботодавець повинен виплатити компенсацію, яка повинна бути достатньою для відшкодування збитків працівника (тобто для покриття матеріальної та моральної шкоди) та для стримування роботодавця.⁷³⁶ Суди повинні мати право приймати рішення щодо суми, спрямованої на відшкодування збитків, завданих припиненням трудових відносин.⁷³⁷

4§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливий винагороду Сторони зобов'язуються визнати право всіх працівників на розумний строк попередження про звільнення з роботи.

*Додаток: Варто розуміти, що цей пункт не забороняє негайного звільнення у разі скоєння будь-якого серйозного порушення.*⁷³⁸

Цей пункт є частиною статті про винагороду, оскільки головна мета надання розумного попередження полягає в тому, щоб дати відповідній особі певний час для пошуку іншої роботи до закінчення її поточного працевлаштування, тобто поки вона ще отримує заробітну плату.

Комітет оцінюватиме національну ситуацію за статтею 4§4 на основі таких аспектів:

1. Правила, що регулюють встановлення строків попередження (або рівня компенсації замість попередження):
 - a. відповідно до джерела правила, а саме закону, колективних договорів, індивідуальних договорів та судових рішень;⁷³⁹
 - b. протягом будь-яких випробувальних періодів, у тому числі на державній службі; Комітет бажає бачити чіткий мінімальний строк попередження, навіть якщо тривалість випробувального періоду працевлаштування є незначною або її було нещодавно скорочено за законодавством;⁷⁴⁰
 - c. щодо поводження з працівниками на небезпечних роботах;⁷⁴¹
 - d. у разі припинення трудових відносин із причин, що знаходяться поза межами контролю сторін (у тому числі неплатоспроможність, смерть роботодавця, якщо він є фізичною особою); в принципі, такі обставини не можуть виправдовувати ненадання попередження;⁷⁴²
 - e. а також будь-які обставини, за яких працівників може бути звільнено без попередження або компенсації.⁷⁴³
2. Визнання трудового стажу відповідно до законодавства, колективної угоди чи індивідуального договору, як у того самого роботодавця, так і в умовах послідовних нестандартних форм трудових відносин.⁷⁴⁴
3. Компоненти винагороди працівника під час строку попередження.⁷⁴⁵

732 Висновки XV-2 (2001), Словацька Республіка

733 Висновки XV-2 (2001), Словацька Республіка

734 Організація «Університет жінок Європи» (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §148

735 Висновки XIX-3 (2010), Ісландія

736 Висновки XIII-2 (1994), Мальта

737 Висновки XIX-3 (2010), Німеччина

738 Додаток до Європейської соціальної хартії, (Європейська серія договорів, EST.) № 35

739 Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

740 Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

741 Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

742 Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

743 Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

744 Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

745 Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

Розумний характер строку попередження

Комітет утримався від визначення в абсолютних термінах слова «розумний».⁷⁴⁶ Фактично він дотримувався зворотної процедури та вивчав у кожному конкретному випадку, чи була тривалість певних строків попередження явно «нерозумною».⁷⁴⁷ Розумний строк попередження — це період, який враховує трудовий стаж працівників, необхідність не позбавляти їх раптово засобів до існування та необхідність своєчасно повідомляти їх про звільнення, щоб вони могли знайти нову роботу, і протягом якого працівники мають право на свою звичайну винагороду.⁷⁴⁸ Уряди повинні довести, що ці елементи було враховано під час розробки та застосування основних правил щодо строків попередження.⁷⁴⁹ Наприклад, Комітет дійшов висновку, що визначені нижче строки попередження та/або компенсація замість них не відповідають Хартії:

- ▶ п'ять днів після менш ніж трьох місяців роботи, навіть під час випробувального періоду;⁷⁵⁰
- ▶ один тиждень після менш ніж шести місяців роботи;⁷⁵¹
- ▶ два тижні після більш ніж шести місяців роботи;⁷⁵²
- ▶ менш ніж за один місяць після одного року роботи;⁷⁵³
- ▶ один місяць для працівників, які мають стаж роботи п'ять і більше років;⁷⁵⁴
- ▶ вісім тижнів після принаймні десяти років роботи;⁷⁵⁵
- ▶ дванадцять тижнів для працівників, звільнених у зв'язку з довготривалою непрацездатністю, які мають стаж роботи п'ять і більше років.⁷⁵⁶

Отримання заробітної плати замість попередження допускається за умови, що виплачена сума еквівалентна тій, яку працівник заробив би за відповідний строк попередження.⁷⁵⁷ Щоб гарантувати ефективність захисту, наданого статтею 4§4 Хартії, попередження та/або компенсація не повинні залишатися на розсуд сторін трудового договору, а мають регулюватися правовими інструментами, такими як законодавство, практика, нормативні акти чи колективні угоди.⁷⁵⁸

Випадки, коли має застосовуватися строк попередження

Стаття 4§4 застосовується не лише до звільнень, але й до всіх випадків припинення трудових відносин, таких як припинення через банкрутство, інвалідність або смерть роботодавця, який є фізичною особою.⁷⁵⁹

Право на розумний строк попередження про звільнення з роботи застосовується до всіх категорій працівників незалежно від їхнього статусу, включно з нестандартними, такими як зайнятість на фіксований (визначений) строк,⁷⁶⁰ тимчасова, неповна,⁷⁶¹ нерегулярна (переривчаста), сезонна або додаткова⁷⁶² зайнятість. Застосовується до державних службовців і контрактного персоналу на державній службі,⁷⁶³ працівників фізичної праці⁷⁶⁴ та в усіх сферах діяльності.⁷⁶⁵ Також це право застосовується під час випробувального періоду⁷⁶⁶ та при достроковому розірванні строкових

⁷⁴⁶ Висновки XIII-3 (1995), Португалія

⁷⁴⁷ Висновки XIII-3 (1995), Португалія

⁷⁴⁸ Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

⁷⁴⁹ Висновки 2018, Заява про тлумачення статті 4§4

⁷⁵⁰ Висновки 2007, Албанія

⁷⁵¹ Висновки XIII-3 (1995), Португалія

⁷⁵² Висновки XVI-2 (2004), Польща

⁷⁵³ Висновки XIV-2 (1998), Іспанія

⁷⁵⁴ Висновки 2007, Албанія

⁷⁵⁵ Висновки 2010, Туреччина

⁷⁵⁶ Висновки 2010, Естонія

⁷⁵⁷ Висновки 2010, Туреччина

⁷⁵⁸ Висновки 2014, Російська Федерація

⁷⁵⁹ Висновки XIV-2 (1998), Іспанія

⁷⁶⁰ Висновки XIV-2 (1998), Іспанія

⁷⁶¹ Висновки XVIII-2 (2007), Словацька Республіка, див. також Висновки 2007, Албанія

⁷⁶² Висновки 2010, Болгарія

⁷⁶³ Висновки 2010, Грузія

⁷⁶⁴ Висновки XVI-2 (2003), Греція

⁷⁶⁵ Висновки I (1969), Італія

⁷⁶⁶ Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI) та Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 65/2011, рішення по суті від 23 травня 2012 р., §§26 та 28

контрактів.⁷⁶⁷ Національне законодавство має бути достатньо обширним, щоб забезпечити працівників від ситуації відсутності захисту.⁷⁶⁸

Якщо рішення про звільнення з роботи з підстав, відмінних від дисциплінарних, підлягає дотриманню певних процедур, строк попередження починається лише після прийняття рішення.⁷⁶⁹ Строк попередження для працівників, зайнятих неповний робочий день, обчислюється на основі трудового стажу, а не фактичної тижневої тривалості робочого часу.⁷⁷⁰ Строк попередження для працівників, які мають послідовні строкові трудові договори, розраховують на підставі стажу, накопиченого за всіма послідовними трудовими договорами.⁷⁷¹ Будь-яке скорочення передбаченого колективним договором законного строку попередження допускається лише за умови дотримання розумного строку попередження.⁷⁷² Строк попередження, який застосовується під час випробувального періоду, може бути коротшим, поки він залишається розумним щодо дозволеної максимальної тривалості випробувального періоду.⁷⁷³

Винятки щодо строку попередження

Єдиний виняток із права всіх працівників на розумний строк попередження стосується негайного звільнення за серйозні правопорушення, викладені в Додатку до Хартії.⁷⁷⁴ Це може бути результат накопичення кількох менш серйозних правопорушень, якщо були попередні письмові попередження від роботодавця.⁷⁷⁵

Наприклад, Комітет вважає, що викладені нижче факти становлять серйозні порушення:

- ▶ розголошення державної, професійної, комерційної чи технологічної таємниці;⁷⁷⁶
- ▶ порушення політики рівних можливостей або сексуальні домагання;⁷⁷⁷
- ▶ відмова надати інформацію відповідно до законодавства, нормативно-правових актів чи правил внутрішнього трудового розпорядку;⁷⁷⁸
- ▶ робота в стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння;⁷⁷⁹
- ▶ залишення робочого місця;⁷⁸⁰
- ▶ відмова від проходження обов'язкових медичних оглядів;⁷⁸¹
- ▶ невиправдана відсутність на роботі більше п'яти днів поспіль або більше десяти днів на рік;⁷⁸²
- ▶ аномальне зниження продуктивності;⁷⁸³
- ▶ аморальні вчинки, що унеможливають утримання працівників на викладацьких посадах.⁷⁸⁴

Інші дозволені підстави для звільнення з роботи без передбаченого строку попередження або компенсації, зокрема невиконання працівником своїх обов'язків, втрата довіри до працівника або призов працівника на військову службу, було визнано такими, що не відповідають Хартії.⁷⁸⁵ Також відмовлено в негайному звільненні з роботи з таких підстав:

- ▶ смерть роботодавця, що є фізичною особою, або ліквідація компанії;⁷⁸⁶
- ▶ відкликання адміністративних ліцензій, необхідних для виконання роботи;⁷⁸⁷

767 Висновки XIV-2 (1998), Іспанія

768 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §199

769 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §200

770 Висновки XVIII-2 (2007), Словацька Республіка

771 Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §200

772 Висновки XVIII-2 (2007), Нідерланди

773 Висновки 2014, Естонія

774 Додаток до Європейської соціальної хартії, (Європейська серія договорів, EST.), № 35

775 Висновки 2010, Албанія

776 Висновки 2014, Литва

777 Висновки 2014, Литва

778 Висновки 2014, Литва

779 Висновки 2014, Литва

780 Висновки 2014, Литва

781 Висновки 2014, Литва

782 Висновки 2014, Португалія

783 Висновки 2014, Португалія

784 Висновки 2014, Російська Федерація

785 Висновки 2010, Вірменія

786 Висновки 2014, Грузія

787 Висновки 2014, Литва

- ▶ запит уповноважених законодавством органів чи посадових осіб;⁷⁸⁸
- ▶ засвідчена в установленому порядку непридатність до роботи;⁷⁸⁹
- ▶ економічні, технологічні чи організаційні обставини, що вимагають змін у робочій силі;⁷⁹⁰
- ▶ недостатня кваліфікація для посади;⁷⁹¹
- ▶ передача трудового договору роботодавцю- правонаступнику;⁷⁹²
- ▶ форс-мажорні обставини;⁷⁹³
- ▶ арешт і тримання під вартою.⁷⁹⁴

4§5 З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливу винагороду Сторони зобов'язуються дозволити відрахування із заробітної плати тільки на умовах і в розмірах, передбачених національними законами або правилами чи встановлених колективними договорами або арбітражними рішеннями.

*Додаток: Варто розуміти, що Сторона може взяти на себе зобов'язання за цим пунктом, якщо відрахування із заробітної плати переважної більшості працівників забороняються законом або колективними договорами чи арбітражними рішеннями, за винятком осіб, на яких такі положення не поширюються.*⁷⁹⁵

Відрахування, передбачені статтею 4§5, може бути дозволено лише за певних обставин, чітко визначених у юридичному документі (законі, постанові, колективному договорі чи арбітражному рішенні).⁷⁹⁶ Тому працівникам не може бути дозволено відмовлятися від свого права на обмеження відрахувань із заробітної плати, а спосіб визначення таких відрахувань не повинен залишатися на розсуд виключно сторін трудового договору.⁷⁹⁷ Стаття 4§5 також поширюється на державних службовців і співробітників за контрактом на державній службі.⁷⁹⁸

Такі відрахування повинні обмежуватися розумними граничними значеннями та самі по собі не повинні призводити до позбавлення засобів до існування працівників та осіб, які знаходяться на їхньому утриманні.⁷⁹⁹

Ці положення охоплює всі форми відрахувань, включно з профспілковими внесками, дисциплінарними штрафами, виплатою аліментів, погашенням або авансами із заробітної плати, податковою заборгованістю, компенсацією пільг у натуральній формі, призначенням чи переведенням заробітної плати тощо.⁸⁰⁰

СТАТТЯ 5. ПРАВО НА СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ

Усі працівники та роботодавці мають право на свободу об'єднання у національні або міжнародні організації для захисту своїх економічних і соціальних інтересів

З метою забезпечення здійснення або сприяння здійсненню свободи працівників і роботодавців створювати місцеві, національні або міжнародні організації для захисту своїх економічних і соціальних інтересів та вступати у такі організації, Держави-учасниці зобов'язуються, що національне законодавство жодним чином не обмежуватиме цю свободу та не використовуватиметься для її обмеження. Обсяг застосування гарантій, передбачених цією статтею, щодо поліції визначається національними законами або правилами. Порядок застосування цих гарантій до осіб, які входять до складу збройних сил, і обсяг їхнього застосування до осіб цієї категорії також визначаються національними законами або правилами.

788 Висновки 2014, Литва

789 Висновки 2014, Литва

790 Висновки 2014, Мальта

791 Висновки 2014, Російська Федерація

792 Висновки 2014, Словенія

793 Висновки 2014, Туреччина

794 Висновки 2014, Туреччина

795 Додаток до Європейської соціальної хартії, (Європейська серія договорів, ETS.) № 35

796 Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 4§5

797 Висновки 2005, Норвегія; Висновки 2018, Нідерланди

798 Висновки 2014, Португалія

799 Висновки 2014, Естонія

800 Висновки 2014, Естонія

Ця стаття встановлює принцип, згідно з яким роботодавці та працівники мають право створювати національні або міжнародні організації для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.⁸⁰¹ У цьому положенні втілено два зобов'язання, які мають негативний і позитивний аспекти відповідно.⁸⁰²

Виконання першого зобов'язання вимагає відсутності в системі права кожної Держави-учасниці будь-якого законодавства, нормативних актів чи будь-якої адміністративної практики, яка б обмежувала свободу роботодавців або працівників створювати або приєднуватися до відповідних організацій.⁸⁰³ Відповідно до другого зобов'язання, Держава-учасниця зобов'язана вжити належних законодавчих чи інших заходів, щоб гарантувати здійснення права на створення організацій та, зокрема, захистити організації працівників від будь-якого втручання з боку роботодавців.⁸⁰⁴

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Усі категорії роботодавців та працівників, включно з державними службовцями, за винятками, зазначеними нижче, можуть скористатися правом на створення організацій відповідно до Хартії.⁸⁰⁵ Проте певні обмеження цього права є допустимими відповідно до двох останніх речень статті 5 стосовно представників поліції та збройних сил.⁸⁰⁶

Безробітні та особи літнього віку можуть вступати у профспілки та залишатися їх членами.⁸⁰⁷ Однак від Держав-учасниць не вимагається давати їм дозвіл на створення профспілок, поки у них є право створювати організації, які можуть брати участь у процесах консультацій, що можуть вплинути на їхні права та інтереси.⁸⁰⁸

Згідно зі статтею 19§4b Хартії, Держави-учасниці повинні забезпечити для громадян інших сторін ставлення не менш сприятливе, ніж до їхніх власних громадян, якщо йдеться про можливість стати членом-засновником профспілки, членство у профспілках, а також право користуватися перевагами колективних переговорів.⁸⁰⁹

Хоча право, гарантоване статтею 5, є правом осіб створювати профспілки та приєднуватися до них, ця стаття передбачає, що працівники повинні мати свободу створювати місцеві, національні або міжнародні організації.⁸¹⁰ Це передбачає право самих організацій створювати федерації та приєднуватися до них.⁸¹¹ Держава-учасниця не може обмежувати рівень, на якому працівники можуть створювати організації, і повинна дозволяти організаціям об'єднуватися у федерації та конфедерації.⁸¹²

а) Обмеження стосовно поліції

Що стосується поліції, то з другого речення статті 5 і з *travaux préparatoires* щодо цього пункту зрозуміло, що хоча Держави-учасниці може бути дозволено обмежувати свободу створення організацій представників поліції, не є виправданим позбавляти їх усіх гарантій, передбачених статтею.⁸¹³ Інакше кажучи, стаття 5 дозволяє Державам-учасницям обмежувати, але не повністю заперечувати право поліцейських на створення організацій.⁸¹⁴ Обмеження права поліцейських на створення організацій відповідає Хартії, лише якщо воно задовольняє умови, викладені у статті G, яка передбачає, що будь-яке обмеження має бути встановлене законодавством, переслідувати законну мету та бути необхідним у демократичному суспільстві для досягнення цієї мети.⁸¹⁵

801 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

802 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

803 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

804 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

805 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

806 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

807 Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 5

808 Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 5

809 Висновки XIX-3 (2010), «колишня югославська Республіка Македонія», стаття 5

810 Європейська організація військових асоціацій та профспілок (EUROMIL) проти Ірландії, скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §48

811 Європейська організація військових асоціацій та профспілок (EUROMIL) проти Ірландії, скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §48

812 Європейська організація військових асоціацій та профспілок (EUROMIL) проти Ірландії, скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §48

813 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

814 Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Португалії, скарга № 11/2001, рішення по суті від 22 травня 2002 р., §25

815 Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Франції, скарга № 101/2013, рішення по суті від 27 січня 2016 р., §§61–63, див. також Висновки XX-3 (2014), Сполучене Королівство

Звідси випливає, по-перше, що працівники поліції повинні мати можливість створювати справжні організації або приєднуватися до них для захисту своїх матеріальних і моральних інтересів, а по-друге, що такі організації повинні мати змогу користуватися більшістю прерогатив профспілок.⁸¹⁶ Основні прерогативи профспілок означають право висловлювати вимоги щодо умов та оплати праці, право на доступ до робочого місця, а також право на зібрання та виступи.⁸¹⁷ Таке поняття стосується як професійних організацій співробітників поліції, так і інших професійних організацій.⁸¹⁸

Право співробітників поліцейської служби вступати до національних організацій, що представляють інтереси найманих працівників, не може бути обмежено з метою заборони їм вести переговори щодо оплати праці, пенсій та умов проходження служби.⁸¹⁹

Більше того, коли обмеження має фактичний ефект позбавлення представницьких асоціацій найефективнішого засобу ведення переговорів щодо умов працевлаштування від імені їх членів, воно не може розглядатися як пропорційний захід для досягнення цілей громадської безпеки та суспільних інтересів.⁸²⁰

Поки що передбачено основні профспілкові гарантії, Держави-учасниці можуть визначати відмінності за різними категоріями поліцейського персоналу та забезпечувати більш чи менш сприятливі підходи до цих різних категорій.⁸²¹ Вони можуть навіть виключити старших офіцерів поліції зі сфери застосування права на створення організацій, за певних обставин і за умови дотримання вимог статті G Хартії.⁸²²

Стаття 5 Хартії дозволяє передбачати у національному законодавстві вимоги про те, щоб професійні поліцейські організації склалися виключно зі співробітників поліції.⁸²³

Ситуація відповідає статті 5, якщо співробітники поліцейської служби не мають права створювати профспілки, але їм надається право створювати професійні асоціації, які мають характеристики та повноваження, подібні до тих, що є у профспілок.⁸²⁴

b) Збройні сили

Стосовно збройних сил стаття 5 містить таке твердження: *«Порядок застосування цих гарантій до осіб, які входять до складу збройних сил, і обсяг їхнього застосування до осіб цієї категорії також визначаються національними законами або правилами»*.⁸²⁵ Проте Комітет перевіряє, чи органи, визначені у національному законодавстві як такі, що належать до збройних сил, фактично виконують військові функції.⁸²⁶

Стаття 5 Хартії дозволяє Державам-учасницям накладати обмеження на військовослужбовців і надає їм широку свободу розсуду в цьому аспекті відповідно до умов, викладених у статті G Хартії.⁸²⁷ Проте ці обмеження не можуть доходити до повного придушення права на створення організацій, як, наприклад, загальна заборона професійних асоціацій профспілкового характеру та приєднання таких асоціацій до національних федерацій/конфедерацій.⁸²⁸

816 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Португалії](#), скарга № 11/2001, рішення по суті від 22 травня 2002 р., §26

817 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Португалії](#), скарга № 11/2001, рішення по суті від 22 травня 2002 р., §40

818 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Португалії](#), скарга № 11/2001, рішення по суті від 22 травня 2002 р., §40

819 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті від 2 грудня 2013 р., §§ 119 та 121

820 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті від 2 грудня 2013 р., § 121

821 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Португалії](#), скарга № 11/2001, рішення по суті від 27 січня 2016 р., §27, див. також [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті від 2 грудня 2013 р., §109

822 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті від 2 грудня 2013 р., §79.

823 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Португалії](#), скарга № 11/2001, рішення по суті від 22 травня 2002 р., §35

824 [824 Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті від 2 грудня 2013 р., § 77

825 [Стаття 5 Європейської соціальної хартії](#)

826 [Європейська рада профспілок \(CESP\) проти Франції](#), скарга № 101/2013, рішення по суті від 27 січня 2016 р., §59, див. також [Висновки XVIII-1 \(2006\), Польща](#)

827 [Європейська рада профспілок \(CESP\) проти Франції](#), скарга № 101/2013, рішення по суті від 27 січня 2016 р., §80

828 [Європейська рада профспілок \(CESP\) проти Франції](#), скарга № 101/2013, рішення по суті від 27 січня 2016 р., §84, див. також [Європейська організація військових асоціацій \(EUROMIL\) проти Ірландії](#), скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §47

Розглядаючи питання про те, чи обмеження є необхідним у демократичному суспільстві в розумінні статті G Хартії, Комітет вважає, що військовослужбовців, яких може бути виключено з права на свободу об'єднання, має бути визначено в обмежувальний спосіб, і що повне придушення права на створення організацій (що передбачає свободу створювати організації/профспілки, а також свободу вступати чи не вступати до профспілок) не є заходом, необхідним у демократичному суспільстві для захисту, зокрема, національної безпеки.⁸²⁹

У разі військових представницьких асоціацій повна заборона на членство в національних організаціях, що представляють інтереси найманих працівників, не є необхідною чи пропорційною і, отже, не відповідає вимогам статей 5 і G Хартії, зокрема, коли фактичним результатом обмеження є позбавлення представницьких асоціацій ефективного засобу ведення переговорів щодо умов працевлаштування від імені їхніх членів, оскільки головні національні організації найманих працівників мають значну переконливу силу під час національних переговорів.⁸³⁰

Створення профспілок та організацій роботодавців

Профспілки й організації роботодавців повинні мати свободу формування без попереднього дозволу, а початкові формальності, такі як декларування та реєстрація, повинні виконуватися просто і без зусиль.⁸³¹

Якщо за реєстрацію або заснування організації стягується плата, вона має бути розумною та розрахованою лише на покриття суворо необхідних адміністративних витрат.⁸³²

Законодавство, яке встановлює мінімальну кількість членів, необхідну для створення профспілки, що може вважатися явно надмірним, становитиме перешкоду для заснування профспілок і, як таке, порушувати свободу об'єднання.⁸³³ Мінімальна вимога про принаймні одну чверть працівників підприємства, які повинні створити профспілку, та 50 членів-засновників, які повинні створити профспілку поза межами підприємства, становить надмірне обмеження права на створення організацій.⁸³⁴

У транснаціональних компаніях право створювати профспілки та вступати до них має забезпечуватися на практиці.⁸³⁵

У національному законодавстві також має бути передбачено право на звернення до суду, щоб гарантувати дотримання всіх цих прав.⁸³⁶

Свобода вступати чи не вступати до профспілки

Працівники повинні мати право не тільки вступати у профспілки, але й не вступати в них.⁸³⁷ Будь-яка форма примусового профспілкового руху, встановлена законодавством, повинна вважатися несумісною із зобов'язанням, що випливає із цієї статті Хартії.⁸³⁸

Національне законодавство має гарантувати право працівників на вступ до профспілки та передбачати ефективні санкції і засоби правового захисту, якщо це право не дотримується.⁸³⁹ Члени профспілок повинні бути захищені від будь-яких шкідливих наслідків, які їхнє членство або діяльність у профспілці можуть мати для їх працевлаштування, особливо від будь-якої форми відплати чи дискримінації у сферах найму, звільнення або просування по службі через те, що вони належать до профспілки чи беруть участь у профспілковій діяльності.⁸⁴⁰ Форми дискримінації, заборонені статтею 5, це всі форми дискримінації, які можуть мати місце у зв'язку з наймом (прийомом на роботу) та умовами працевлаштування загалом (передусім винагорода, навчання, просування по службі, переведення,

829 Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §92

830 Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §90

831 Висновки 2010, Грузія

832 Висновки XV-1 (2000), Сполучене Королівство; Висновки XVI-1 (2002), Сполучене Королівство

833 Висновки XIII-5 (1997), Португалія

834 Висновки 2018, Латвія

835 Висновки 2018, Азербайджан

836 Висновки 2016, Мальта

837 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

838 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 5

839 Висновки 2016, Естонія

840 Висновки 2010, Республіка Молдова

звільнення та інші шкідливі дії).⁸⁴¹ Якщо така дискримінація має місце, національне законодавство повинно передбачати компенсацію, яка є належною та пропорційною шкоді, заподіяній потерпілому.⁸⁴² В окремих випадках припинення трудових відносин на підставі профспілкової діяльності Комітет вважає (відповідно до свого рішення згідно зі статтею 24 переглянутої Хартії, яка забороняє припинення трудових відносин без поважної причини), що компенсація повинна відповідати щонайменше сумі заробітної плати, яка мала б підлягати до сплати між датою звільнення та датою судового рішення чи поновлення на роботі.⁸⁴³

Свобода, гарантована статтею 5, передбачає, що здійснення працівником права на вступ до профспілки є результатом вибору, тобто працівник не приймає це рішення під впливом обмежень, які виключають здійснення цієї свободи.⁸⁴⁴ Для забезпечення цієї свободи, національне законодавство має чітко забороняти будь-які положення про те, що прийняття на роботу на підприємстві здійснюється виключно за умови вступу у профспілку (перед або після працевлаштування), а також усі положення про безпеку профспілок (у тому числі автоматичні відрахування із заробітної плати всіх працівників, незалежно від того, є вони членами профспілки чи ні, для фінансування профспілки, що діє в межах компанії).⁸⁴⁵ Відповідно, положення в колективних договорах або законодавчо дозволених угодах, згідно з якими робочі місця на практиці зберігаються за членами конкретної профспілки, становлять порушення свободи, гарантованої статтею 5.⁸⁴⁶ Наявність у колективних договорах положень про пріоритет, які зобов'язують при здійсненні прийому та звільнення з роботи віддавати перевагу членам певних профспілок, порушує право відмовитися від вступу у профспілку.⁸⁴⁷

Профспілкова діяльність

Профспілки (та організації роботодавців) повинні мати широку автономію щодо своєї внутрішньої структури чи функціонування.⁸⁴⁸ Вони повинні мати право ефективно виконувати свою діяльність і розробляти робочу програму.⁸⁴⁹ Відповідно, будь-яке надмірне втручання Держави становить порушення статті 5.⁸⁵⁰ Така автономія має різні аспекти:

- ▶ профспілки мають право обирати своїх членів і представників;⁸⁵¹
- ▶ суворе обмеження підстав, на яких профспілка може законно притягнути до дисциплінарної відповідальності своїх членів, становить невинуватене вторгнення в автономію профспілок, характерне для статті 5;⁸⁵²
- ▶ керівники профспілки повинні мати право доступу до робочого місця, а члени профспілки повинні мати змогу проводити там збори, в межах, пов'язаних з інтересами роботодавця та потребами бізнесу.⁸⁵³

Зазначені приклади становлять порушення статті 5: заборона обрання або призначення представників іноземних профспілок; суттєве обмеження використання профспілкою своїх активів; а також суттєве обмеження причин, за якими профспілка має право застосовувати дисциплінарні заходи до своїх членів.⁸⁵⁴

Представництво

Національне законодавство може дозволяти участь у різноманітних процедурах консультацій і колективних переговорах виключно представницьким профспілкам.⁸⁵⁵

841 Висновки 2004, Болгарія

842 Висновки 2004, Болгарія

843 Висновки 2004, Болгарія

844 Конфедерація шведського підприємництва проти Швеції, скарга № 12/2002, рішення по суті від 15 травня 2003 р., §29

845 Висновки VIII (1984), Заява про тлумачення статті 5, Конфедерація шведського підприємництва проти Швеції, скарга № 12/2002, рішення по суті від 22 травня 2003 р., §42

846 Висновки XIX-3 (2010), Ісландія

847 Висновки XXI-3 (2018), Ісландія

848 Висновки 2014, Сербія

849 Висновки XII-2 (1992), Німеччина

850 Висновки 2014, Сербія, цит. Висновки XII-2 (1992), Німеччина

851 Висновки 2014, Сербія

852 Висновки 2014, Сербія, цит. Висновки XVII-1 (2005), Сполучене Королівство

853 Висновки 2014, Сербія, цит. Висновки XV-1 (2000), Франція

854 Висновки 2010, Грузія, Висновки XX-3 (2014), Сполучене Королівство

855 Висновки 2014, Сербія

Для відповідності ситуації статті 5, мають бути виконані такі умови:

- ▶ рішення про представництво не повинні становити пряму або непряму перешкоду для створення профспілок;⁸⁵⁶
- ▶ сфери діяльності, обмежені представницькими профспілками, не повинні включати ключові прерогативи профспілок;⁸⁵⁷
- ▶ критерії, які використовуються для визначення представництва, мають бути обґрунтованими, чіткими, заздалегідь визначеними, об'єктивними, встановленими законодавством і відкритими для судового розгляду.⁸⁵⁸

СТАТТЯ 6. ПРАВО НА УКЛАДЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ДОГОВОРІВ

Усі працівники та роботодавці мають право на укладення колективних договорів

Здійснення права на укладення колективних договорів і права на колективні дії, гарантованих статтями 6§2 і 6§4 Хартії, є важливою основою для виконання інших основоположних прав, гарантованих Хартією, наприклад, включаючи ті, що стосуються:

- ▶ справедливих умов праці (стаття 2),
- ▶ безпечних та здорових умов праці (стаття 3),
- ▶ справедливої винагороди за працю (стаття 4),
- ▶ інформування та консультивання (стаття 21),
- ▶ участі у визначенні та поліпшенні умов праці й виробничого середовища (стаття 22),
- ▶ захисту у випадках припинення трудових відносин (стаття 24),
- ▶ захисту вимог працівників у разі неплатоспроможності їх роботодавця (стаття 25),
- ▶ гідності на роботі (стаття 26),
- ▶ захисту представників працівників на підприємстві та можливостей, які їм надаються (стаття 28),
- ▶ інформування і консультивання в процедурах колективного звільнення (стаття 29).⁸⁵⁹

Ніщо у формулюванні статті 6 не дає Державам-учасницям права вводити обмеження зокрема щодо поліції чи збройних сил.⁸⁶⁰ Отже, будь-які обмеження повинні відповідати вимогам, викладеним у статті G Хартії.⁸⁶¹

6§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права на укладення колективних договорів Сторони зобов'язуються сприяти проведенню спільних консультацій між працівниками та роботодавцями.

У значенні статті 6§1 спільними консультаціями є консультації між працівниками та роботодавцями або організаціями, які їх представляють, на умовах рівності з метою консультивання з усіх питань, що становлять взаємний інтерес на всіх рівнях.⁸⁶² Вираз «спільні консультації» слід тлумачити як застосовний до всіх видів консультацій між обома сторонами галузі з будь-якими представниками уряду або без них, за умови, що обидві сторони галузі беруть рівноправну участь у вирішенні питання.⁸⁶³ У деяких Державах-учасницях консультації відбуваються в межах спільних органів, у яких представник уряду часто виконує функції голови.⁸⁶⁴ Цю форму спільних консультацій було визнано такою, що відповідає вимогам, викладеним у статті 6§1.⁸⁶⁵

Комітет тлумачить статтю 6§1 таким чином, що Держави-учасниці повинні вживати позитивних заходів для заохочення консультацій між профспілками та організаціями роботодавців.⁸⁶⁶ Якщо такі консультації

856 Висновки 2014, Андорра

857 Висновки XV-1 (2000), Бельгія

858 Висновки XV-1 (2000), Франція

859 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., § 109

860 Європейська конфедерація поліції (EuroCOP) проти Ірландії, скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті від 2 грудня 2013 р., §159

861 Європейська рада профспілок (CESP) проти Франції, скарга № 101/2013, рішення по суті від 27 січня 2016 р., §118

862 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§1, див. також Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 6§1

863 Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 6§1

864 Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 6§1

865 Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 6§1

866 Centrale générale des services publics (CGSP) проти Бельгії, скарга № 25/2004, рішення по суті від 9 травня 2005 р., §41

не відбуваються спонтанно, Держави-учасниці повинні створити постійні органи та механізми, за якими профспілки й організації роботодавців буде представлено рівноправно та спільно.⁸⁶⁷

Консультації мають відбуватися на декількох рівнях: національному, регіональному/секторальному та на рівні підприємства.⁸⁶⁸ Вони мають проводитися в приватному та державному секторах (включно з державною службою).⁸⁶⁹

Консультації на рівні підприємства розглядаються відповідно до статті 6§1 і статті 21.⁸⁷⁰ Для Держави-учасниць, які ратифікували обидва положення, консультації на рівні підприємства аналізуються відповідно до статті 21.⁸⁷¹

Консультації повинні охоплювати всі питання, що становлять взаємний інтерес, зокрема: продуктивність, ефективність, промислову гігієну, безпеку та добробут, а також інші професійні питання (умови праці, професійне навчання тощо), економічні проблеми (організація й управління фірмою, робочий час, норми виробництва, структура і кількість персоналу тощо) та соціальні питання (соціальне страхування, соціальне забезпечення тощо).⁸⁷²

Щоб забезпечити ефективну участь профспілок у різноманітних процедурах консультацій, Держави-учасниці можуть вимагати від профспілок відповідності критеріям представництва за певних загальних умов.⁸⁷³ Така вимога не повинна надмірно обмежувати можливість профспілок брати ефективну участь у консультаціях.⁸⁷⁴ Для забезпечення відповідності статті 6§1, критерії представництва мають бути встановлено законодавством, і вони повинні бути об'єктивними, розумними та підлягати судовому перегляду, що забезпечує належний захист від свавільної відмови.⁸⁷⁵

6§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права на укладення колективних договорів Сторони зобов'язуються сприяти, коли це необхідно і доцільно, створенню механізму переговорів на добровільній основі між роботодавцями або організаціями роботодавців та організаціями працівників з метою регулювання умов праці за допомогою колективних договорів.

Згідно зі статтею 6§2, національне законодавство має визнавати, що організації роботодавців і працівників можуть регулювати свої відносини за допомогою колективного договору.⁸⁷⁶ Якщо спонтанного розвитку колективних переговорів недостатньо, слід вжити позитивних заходів для полегшення та стимулювання укладення колективних договорів і, зокрема, для забезпечення готовності кожної зі сторін укласти колективні договори з іншою. Якщо лише 30% від загальної кількості працівників охоплено колективними договорами, це означає, що переговори на добровільній основі не отримують достатнього сприяння на практиці.⁸⁷⁷

Якими б не були встановлені процедури, укладення колективних договорів має залишатися вільним та добровільним.⁸⁷⁸

Держави-учасниці не повинні втручатися у свободу профспілок самостійно вирішувати, які виробничі відносини вони бажають регулювати в колективних договорах і які законні методи повинні застосовуватися в їхніх зусиллях щодо заохочення та захисту інтересів відповідних працівників.⁸⁷⁹ Профспілком має бути дозволено намагатися поліпшувати поточні умови життя та праці працівників, і в цій сфері права профспілок не повинні обмежуватися законодавством до досягнення мінімальних умов.⁸⁸⁰

867 [Centrale générale des services publics \(CGSP\) проти Бельгії](#), скарга № 25/2004, рішення по суті від 9 травня 2005 р., §41, цит. Висновки XVI-2 (2004), Угорщина

868 [Висновки 2010, Україна](#)

869 [Висновки III \(1973\), Данія, Німеччина, Норвегія, Швеція](#); [Confederazione Generale Italiana del Lavoro \(CGIL\) проти Італії](#), скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §107

870 [Висновки 2010, Україна](#)

871 [Висновки 2010, Україна](#)

872 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 6§1](#); [Висновки V \(1977\), Ірландія](#)

873 [Висновки 2006, Албанія](#)

874 [Висновки 2006, Албанія](#)

875 [Висновки 2006, Албанія](#)

876 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 6§2](#)

877 [Висновки 2018, Словацька Республіка](#)

878 [Ірландський конгрес профспілок проти Ірландії](#), скарга № 123/2016, рішення по суті від 19 вересня 2018 р., §93

879 [Конфедерація профспілок Швеції \(LO\) та Шведська конфедерація професійних працівників \(TCO\) проти Швеції](#), скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §§111

880 [Конфедерація профспілок Швеції \(LO\) та Шведська конфедерація професійних працівників \(TCO\) проти Швеції](#), скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §§111 та 120

Ступінь, до якого укладення колективних договорів застосовується до державних службовців, у тому числі співробітників поліції та військовослужбовців, може визначатися законодавством.⁸⁸¹ Проте посадові особи завжди залишають за собою право брати участь у будь-яких процесах, які безпосередньо стосуються визначення застосованих до них процедур.⁸⁸² Однак саме заслуховування сторони щодо заздалегідь визначеного результату не відповідатиме вимогам статті 6§2 Хартії.⁸⁸³ Навпаки, обов'язковою вимогою є регулярне проведення консультацій з усіма сторонами протягом усього процесу встановлення умов працевлаштування і передбачення таким чином можливості впливати на результат.⁸⁸⁴ Особливо в ситуації, коли права профспілки було обмежено, вона повинна зберегти свою здатність виступати від імені своїх членів за допомогою принаймні одного ефективного механізму.⁸⁸⁵ Крім того, щоб задовольнити цю вимогу, механізм укладення колективних договорів має бути таким, щоб фактично передбачати можливість результату переговорів на користь працівників.⁸⁸⁶

Сфера праці, що швидко змінюється і поширення контрактних угод, часто з явною метою уникнути трудових договорів згідно з трудовим законодавством, призвели до збільшення кількості працівників, які не підпадають під визначення залежного працівника, включно з низькооплачуваними працівниками або постачальниками послуг, які фактично є «залежними» від одного чи кількох роботодавців.⁸⁸⁷ Ці зміни необхідно брати до уваги при визначенні сфери застосування статті 6§2 щодо самозайнятих працівників.⁸⁸⁸

Встановлюючи тип проведення колективних переговорів, який захищається Хартією, недостатньо покладатися на відмінності між найманим працівником і самозайнятим працівником, вирішальним критерієм є наявність дисбалансу повноважень між тими, хто пропонує робочу силу, і тими, хто її залучає.⁸⁸⁹ Якщо постачальники робочої сили не мають суттєвого впливу на зміст договірних умов, їм має бути надано можливість поліпшити дисбаланс повноважень шляхом колективних переговорів.⁸⁹⁰

Зі сказаного вище випливає, що пряма заборона на укладення колективних договорів усіх самозайнятих працівників була б надмірною, оскільки суперечила б об'єкту та меті цього положення.⁸⁹¹

Держави-учасниці можуть вимагати від профспілок виконання обов'язку представництва за певних загальних умов. Стосовно статті 6§2, така вимога не повинна надмірно обмежувати можливість профспілок брати ефективну участь у колективних переговорах.⁸⁹² Вважається, що обмеження на укладення колективних договорів профспілками, що представляють принаймні 33% працівників, яких стосується відповідне укладення, було порушенням статті 6§2.⁸⁹³

Розширення колективних договорів має відбуватися за умови тристороннього аналізу наслідків для галузі, до якої воно застосовується.⁸⁹⁴

Ситуації, коли законодавство дозволяє роботодавцям в односторонньому порядку не застосовувати умови, узгоджені в колективних договорах, є несумісними зі статтею 6§2.⁸⁹⁵

881 [Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Португалії](#), скарга № 11/2001, рішення по суті від 22 травня 2002 р., §58

882 [Висновки III \(1973\), Німеччина; Європейська рада поліцейських профспілок \(CESP\) проти Португалії](#), скарга № 11/2001, рішення по суті від 22 травня 2002 р., §58

883 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті, 2 грудня 2013 р., §176

884 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті, 2 грудня 2013 р., §176

885 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті, 2 грудня 2013 р., §177; [Європейська організація військових асоціацій \(EUROMIL\) проти Ірландії](#), скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §§87–88

886 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті, 2 грудня 2013 р., §177; див. також [Unione Generale Lavoratori — Federazione Nazionale Corpo forestale dello Stato \(UGL–CFS\) та Sindacato autonomo polizia ambientale forestale \(SAPAF\) проти Італії](#), скарга № 143/2017, рішення по суті від 3 липня 2019 р., §118

887 [Ірландський конгрес профспілок проти Ірландії](#), скарга № 123/2016, рішення по суті від 12 вересня 2018 р., §37

888 [Ірландський конгрес профспілок проти Ірландії](#), скарга № 123/2016, рішення по суті від 12 вересня 2018 р., §37

889 [Ірландський конгрес профспілок проти Ірландії](#), скарга № 123/2016, рішення по суті від 12 вересня 2018 р., §38

890 [Ірландський конгрес профспілок проти Ірландії](#), скарга № 123/2016, рішення по суті від 12 вересня 2018 р., §38

891 [Ірландський конгрес профспілок проти Ірландії](#), скарга № 123/2016, рішення по суті від 12 вересня 2018 р., §40.

892 [Висновки 2006, Албанія](#)

893 [Висновки XIX-3 \(2010\), «колишня Югославська Республіка Македонія»](#)

894 [Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 6§2](#), цит. Дайджест Комітету зі свободи об'єднання Адміністративної ради Міжнародної організації праці, 5-е (переглянуте видання), 2006 р., §1051

895 [Висновки XXI-3 \(2018\), Іспанія](#)

Ситуації, коли працівники та профспілки не мають права порушувати судові процеси, якщо роботодавці пропонують фінансові стимули для спонукання працівників виключити себе з процесу укладення колективних договорів, не відповідають статті 6§2.⁸⁹⁶

6§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права на укладення колективних договорів Сторони зобов'язуються сприяти створенню та використанню належного механізму примирення та добровільного арбітражу для вирішення трудових спорів.

Згідно зі статтею 6§3, для полегшення вирішення колективних трудових спорів має бути запроваджено процедури примирення, медіації та/або арбітражу.⁸⁹⁷ Їх може встановлювати законодавство, колективний договір або галузева практика.⁸⁹⁸ Такі процедури також повинні існувати для вирішення спорів, які, ймовірно, можуть виникнути між адміністрацією та її посадовими особами.⁸⁹⁹

Стаття 6§3 застосовується до конфліктів інтересів, тобто, як правило, конфліктів, які стосуються укладення колективного договору або зміни, шляхом колективних переговорів, умов праці, що містяться в поточному колективному договорі.⁹⁰⁰ Вона не стосується конфліктів прав, тобто конфліктів, пов'язаних із застосуванням та імплементацією колективного договору, або політичних суперечок.⁹⁰¹

Примирення є процесом, який спрямований на мирне врегулювання трудового конфлікту, тоді як арбітраж може вирішити конфлікт на основі рішення, прийнятого однією або кількома особами, обраними сторонами.⁹⁰² Ця відмінність є важливою, оскільки результати процедури примирення не є обов'язковими для сторін, а звернення до арбітражу має бути добровільним (за згодою сторін).⁹⁰³ Однак, якщо сторони вирішили врегулювати суперечку через арбітраж, результат арбітражного розгляду є обов'язковим для сторін.⁹⁰⁴

Усі арбітражні системи мають бути незалежними, і результат арбітражу не може визначатися заздалегідь встановленими критеріями.⁹⁰⁵

Будь-яка форма обов'язкового звернення до арбітражу є порушенням цього положення, незалежно від того, чи дозволяє національне законодавство одній зі сторін передати спір до арбітражу без згоди іншої сторони та чи дозволяє воно уряду або будь-якому іншому органу влади передати спір до арбітражу без згоди однієї або обох сторін.⁹⁰⁶ Таке обмеження допускається лише в межах, передбачених статтею G.⁹⁰⁷

6§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права на укладення колективних договорів Сторони зобов'язуються визнавати право працівників і роботодавців на колективні дії у випадках конфліктів інтересів, включаючи право на страйк, з урахуванням зобов'язань, які можуть впливати з раніше укладених колективних договорів.

Додаток: Варто розуміти, що кожна Сторона, у тому, що її стосується, може регулювати законодавчим шляхом здійснення права на страйк за умови, що будь-яке інше можливе обмеження нею цього права може бути виправдане положеннями статті G.⁹⁰⁸

Захист права на колективні дії відповідно до Хартії має на меті вирішення колективних конфліктів.⁹⁰⁹ Поки така мета ефективно забезпечується на практиці, для цього може бути встановлено еквівалентні засоби.⁹¹⁰

Стаття 6§4 гарантує право на страйк і право оголосити локаут.⁹¹¹

896 [Висновки XXI-3 \(2018\), Сполучене Королівство](#)

897 [Висновки 2014, Республіка Молдова](#)

898 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 6§3](#)

899 [Висновки 2014, Республіка Молдова](#); [Висновки III \(1973\), Данія, Німеччина, Норвегія, Швеція](#)

900 [Висновки 2010, Грузія](#)

901 [Висновки 2010, Грузія](#)

902 [Висновки 2014, Республіка Молдова](#)

903 [Висновки 2014, Республіка Молдова](#)

904 [Висновки 2014, Республіка Молдова](#)

905 [Висновки 2010, Грузія](#); див. також [Висновки XIV-1 \(1998\), Ісландія](#)

906 [Висновки 2010, Грузія](#)

907 [Висновки 2010, Грузія](#); див. також [Висновки 2006, Республіка Молдова, стаття 6§3](#)

908 Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

909 [Висновки XX-3 \(2014\), Німеччина](#)

910 [Висновки XX-3 \(2014\), Німеччина](#)

911 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 6§4](#)

Відповідно до статті 6§4, Хартія визнає право працівників і роботодавців на колективні дії у разі виникнення конфлікту інтересів.⁹¹² Однак це не створює жодних перешкод для існування законодавства, яке регулює здійснення права на страйк, а також права на оголошення локауту, за умови, що ні законодавство, ні судові рішення не впливають на саме існування права, визнаного таким чином.⁹¹³

Право на страйк нерозривно пов'язане з правом на укладання колективних договорів, оскільки воно є найефективнішим засобом досягнення сприятливого результату в процесі переговорів.⁹¹⁴ Тому воно має особливе значення для профспілок.⁹¹⁵ Скасування права на страйк впливає на один із суттєвих елементів права на укладання колективних договорів, передбаченого статтею 6 Хартії, без якого зміст цього права втрачає саму суть, отже, позбавляється своєї ефективності.⁹¹⁶ Як наслідок, обмеження цього права можуть бути прийнятними лише за певних умов.⁹¹⁷

Якщо межі, в яких може бути реалізовано право на страйк, у Державі-учасниці визначили суди, а не законодавство, саме Комітету належить перевірити, чи відповідає практика, встановлена таким чином, вимогам Хартії.⁹¹⁸ Комітет вивчає практику національних судів, щоб перевірити, чи не обмежують суди право на страйк надмірно і, зокрема, чи не зменшує будь-яке втручання національних судів змісту права на страйк настільки, щоб зробити його неефективним.⁹¹⁹ У цьому аспекті той факт, що національний суддя може визначати, чи є застосування страйку «передчасним», не відповідає статті 6§4, оскільки це дає змогу судді скористатися ключовою прерогативою профспілок вирішувати, чи необхідний страйк і коли він необхідний.⁹²⁰

Суди не можуть виключати колективні дії щодо майбутнього роботодавця та майбутніх умов працевлаштування в контексті передачі частини бізнесу.⁹²¹ Законні колективні дії не можуть обмежуватися суперечками між працівниками та їх роботодавцем, таким чином перешкоджаючи профспілці вжити заходів проти *de facto* роботодавця, який не є безпосереднім роботодавцем.⁹²² Стаття 6§4 також гарантує право брати участь у вторинних діях.⁹²³

Хартія не обов'язково передбачає, що законодавство та практика повинні встановлювати повну юридичну рівність між правом на страйк, яке дійсно прямо згадується в Хартії та декілька держав-членів визнають основним правом за Конституцією, та правом оголошувати локаут.⁹²⁴ Отже, Державу-учасницю Хартії не може бути визнано винною в тому, що вона не прийняла законодавства, яке регулює застосування локауту.⁹²⁵ Крім того, компетентні судові органи також мають право встановлювати певні обмеження на застосування локауту в окремих випадках, зокрема, коли це становитиме зловживання правом або не матиме виправдання на підставі «форс-мажорних обставин» чи дезорганізації підприємства, спричиненої колективними діями працівників.⁹²⁶

Групи, що мають право вдаватися до колективних дій

Стаття 6§4 не вимагає від Держав-учасниць надавати будь-якій групі працівників повноваження оголошувати страйк, але дає Державам-учасницям можливість вирішувати, які групи матимуть це право, таким чином, вони можуть залишити право оголошувати страйк лише за профспілками.⁹²⁷ Однак такі обмеження сумісні зі статтею 6§4, лише якщо є повна свобода створювати профспілки та до процесу не застосовуються надмірні формальності, які перешкождали б швидкому прийняттю рішень про що іноді вимагають страйки.⁹²⁸

912 Висновки VIII (1984), Заява про тлумачення статті 6§4

913 Висновки VIII (1984), Заява про тлумачення статті 6§4

914 Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §143

915 Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §143

916 Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §144

917 Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §143

918 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§4

919 Висновки XVII-1 (2005), Нідерланди

920 Висновки 2018, Нідерланди

921 Висновки XXI-3 (2018), Сполучене Королівство

922 Висновки XXI-3 (2018), Сполучене Королівство

923 Висновки XX-3 (2014), Сполучене Королівство

924 Висновки VIII (1984), Заява про тлумачення статті 6§4

925 Висновки VIII (1984), Заява про тлумачення статті 6§4

926 Висновки VIII (1984), Заява про тлумачення статті 6§4

927 Висновки 2004, Швеція

928 Висновки 2004, Швеція

Натомість, обмеження права оголошувати страйки для найбільш представницьких профспілок на національному рівні, у професійній категорії або у відповідній фірмі, організації чи відділі є обмеженням, яке не відповідає статті 6§4.⁹²⁹ Крім того, ситуація не відповідає статті 6§4, якщо право оголосити страйк зберігається за профспілками, а строк реєстрації профспілки може тривати до тридцяти днів.⁹³⁰

Норма муніципального законодавства, згідно з якою працівники мають право на страйк, лише якщо профспілка, до якої вони належать, спочатку отримала «ліцензію на переговори» від органів державної влади, і надання такої ліцензії здійснюється на розсуд органу влади та не підлягає судовому розгляду, є несумісною з положеннями статті 6§4 Хартії.⁹³¹

Несумісною з Хартією є також відмова у визнанні права на страйк за працівниками, що працюють на платній основі, але виконують некомерційні види діяльності.⁹³²

Після оголошення страйку будь-який відповідний працівник, незалежно від того, чи є він членом профспілки, яка оголосила страйк, має право взяти участь у ньому.⁹³³ Ситуації, коли профспілки мають монополію на проведення страйків, не відповідають статті 6§4.⁹³⁴

Дозволені цілі колективних дій

Стаття 6§4 визнає право на колективні дії лише у випадках конфлікту інтересів.⁹³⁵ Це не стосується конфліктів прав, тобто пов'язаних з існуванням, чинністю чи тлумаченням колективного договору та порушенням колективного договору.⁹³⁶ Політичні страйки не охоплюються статтею 6, мета якої спрямована на захист «права наведення колективних переговорів», а такі страйки виходять за межі сфери дії колективних переговорів.⁹³⁷

Отже, особливий підхід, згідно з яким конфлікти прав вирішуються судами чи арбітражними органами, водночас вимагаючи, щоб колективні дії були спрямовані на вирішення конфлікту інтересів, у принципі відповідає положенням статті 6§4 Хартії 1961 року, до тих пір, поки не накладаються обмеження на право робітників і найманих працівників брати участь у колективних діях щодо конфліктів інтересів.⁹³⁸

Особливі обмеження права на страйк

Право на страйк може бути обмежене за умови, що будь-яке обмеження відповідає умовам, викладеним у статті G. Ця стаття передбачає, що обмеження прав, гарантованих Хартією, мають бути встановлені законом, що служать законній меті та необхідні в демократичному суспільстві для захисту прав і свобод інших людей або для захисту державних інтересів, національної безпеки, здоров'я людей чи моралі.⁹³⁹ Передбачаючи, що обмеження на реалізацію прав за Хартією має бути «встановлено законом», стаття G не вимагає, щоб такі обмеження обов'язково вводилися виключно через положення статутного права.⁹⁴⁰ Практика національних судів також може відповідати цій вимозі за умови, що вона є достатньо стабільною і передбачуваною забезпечити належну правову визначеність для зацікавлених сторін.⁹⁴¹ Окрім того, це формулювання включає дотримання справедливих процедур.⁹⁴²

929 Висновки XV-1 (2000), Франція

930 Висновки XXI-3 (2018), Хорватія

931 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§4

932 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§4

933 Висновки XVI-1 (2003), Португалія

934 Висновки XVI-1 (2003), Португалія

935 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§4

936 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§4

937 Висновки II (1971), Заява про тлумачення статті 6§4

938 Висновки XX-3 (2014), Німеччина

939 Висновки 2014, Норвегія; див. також Висновки X-1 (1987), Норвегія (щодо статті 31 Хартії 1961 року, якій відповідає стаття G переглянутої Хартії).

940 Європейська конфедерація профспілок (ETUC)/ Centrale Générale des Syndicats Libéraux de Belgique (CGSLB)/Confédération des Syndicats Chrétiens de Belgique (CSC)/Fédération Générale du Travail de Belgique (FGTB) проти Бельгії, скарга № 59/2009, рішення по суті від 13 вересня 2011 р., §43

941 Європейська конфедерація профспілок (ETUC)/ Centrale Générale des Syndicats Libéraux de Belgique (CGSLB)/Confédération des Syndicats Chrétiens de Belgique (CSC)/Fédération Générale du Travail de Belgique (FGTB) проти Бельгії, скарга № 59/2009, рішення по суті від 13 вересня 2011 р., §43

942 Європейська конфедерація профспілок (ETUC)/ Centrale Générale des Syndicats Libéraux de Belgique (CGSLB)/Confédération des Syndicats Chrétiens de Belgique (CSC)/Fédération Générale du Travail de Belgique (FGTB) проти Бельгії, скарга № 59/2009, рішення по суті від 13 вересня 2011 р., §44

Заборона певних видів колективних дій або навіть запровадження загального законодавчого обмеження права на колективні дії з метою запобігання ініціативам, спрямованих на досягнення нелегітимних або неправомірних цілей (наприклад, цілей, які не стосуються реалізації трудових прав або стосуються дискримінаційних цілей), не обов'язково суперечить статті 6§4 Хартії.⁹⁴³ Надмірні чи неправомірні форми колективних дій, такі як тривалі блокади, які поставили б під загрозу підтримку громадського порядку або необґрунтовано обмежили права і свободи інших осіб (наприклад, право колег на роботу чи право роботодавців займатися прибутковою діяльністю) може бути обмежено або заборонено законом.⁹⁴⁴

Однак національне законодавство, яке апіорі перешкоджає здійсненню права на колективні дії чи дозволяє здійснення цього права лише тією мірою, якою це необхідно для досягнення заданих мінімальних робочих стандартів, не відповідає статті 6§4 Хартії, оскільки порушує фундаментальне право працівників і профспілок брати участь у колективних діях для захисту економічних і соціальних інтересів працівників.⁹⁴⁵ У цьому контексті в межах системи цінностей, принципів і основних прав, втілених у Хартії, право на ведення колективних переговорів і колективні дії критично важливе для забезпечення автономії профспілок і захисту умов працевлаштування працівників: дотримання суті цього права означає, що профспілкам має бути дозволено прагнути до поліпшення існуючих умов життя та роботи працівників, а його сфера дії не повинна зводитися законодавством до досягнення мінімальних умов.⁹⁴⁶

Роботодавці не повинні мати повноважень в односторонньому порядку визначати мінімальні послуги, що вимагаються під час страйку.⁹⁴⁷

I. Обмеження, пов'язані з основними послугами/секторами

Вважається, що заборона страйків у секторах, які мають ключове значення для суспільства, переслідує законну мету, оскільки страйки в цих секторах можуть становити загрозу суспільним інтересам, національній безпеці та/або громадському здоров'ю.⁹⁴⁸ Однак проста заборона страйків навіть у ключових секторах, особливо, коли вони мають розширене визначення, наприклад, «енергетика» чи «охорона здоров'я», не вважається пропорційною конкретним вимогам кожного сектору.⁹⁴⁹ Проста заборона працівникам страйкувати у таких галузях, без розмежування їхніх конкретних функцій, не може вважатися пропорційною конкретним обставинам кожного із відповідних секторів, й тому необхідною в демократичному суспільстві.⁹⁵⁰ Як максимум, запровадження мінімальної вимоги щодо послуг у цих секторах можна розглядати як таке, що відповідає статті 6§4.⁹⁵¹ Ситуація не відповідає Хартії, якщо відсутні положення про запровадження мінімальних послуг для аварійно-рятувальних служб, ядерних об'єктів і транспортної галузі, і якщо страйки просто заборонені для певних категорій працівників.⁹⁵²

II. Обмеження щодо посадових осіб

Що стосується права державних службовців на страйк, Комітет визнає, що згідно зі статтею G переглянутої Хартії, право на страйк певних категорій державних службовців, у тому числі співробітників поліції та військовослужбовців, суддів і держслужбовців вищої ланки, може бути обмеженим.⁹⁵³ Обмеження права на страйк певних категорій державних службовців, наприклад, тих, чий обов'язок та функції, з огляду на

943 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §119

944 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §119

945 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §120

946 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §120

947 Висновки 2018, Сербія

948 *Matica Hrvatskih Sindikata* проти Хорватії, скарга № 116/2015, рішення по суті від 21 березня 2018 р., §114; *Висновки I (1969)*, Заява про тлумачення статті 6§4

949 *Matica Hrvatskih Sindikata* проти Хорватії, скарга № 116/2015, рішення по суті від 21 березня 2018 р., §114

950 *Висновки XVII-1 (2006)*, Чеська Республіка

951 *Matica Hrvatskih Sindikata* проти Хорватії, скарга № 116/2015, рішення по суті від 21 березня 2018 р., §114; див. також *Висновки XVII-1 (2006)*, Чеська Республіка

952 *Висновки 2018*, Україна

953 *Європейська організація військових асоціацій та профспілок (EUROMIL) проти Ірландії*, скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §113, цит. *Висновки I (1969)*, Заява про тлумачення статті 6§4

їхній характер або рівень відповідальності, безпосередньо впливають на права інших осіб, національну безпеку чи суспільні інтереси, можуть служити законній меті в розумінні статті G.⁹⁵⁴

З іншого боку, Комітет дотримується такої точки зору, що загальна відмова державним службовцям у наданні права на страйк не може розглядатися як сумісна з Хартією.⁹⁵⁵ Дозволити державним службовцям лише оголошувати символічні страйки недостатньо.⁹⁵⁶

Право на страйк певних категорій державних службовців, наприклад збройним силам, може бути обмеженим.⁹⁵⁷

Якщо йдеться про збройні сили, яким необхідно мати можливість підтримувати оперативне командування в найбільш екстремальних ситуаціях військових загроз, може не виправдовувати абсолютну заборону права на страйк, оскільки вона не є пропорційною законній меті, що переслідується, отже, не є необхідною в демократичному суспільстві.⁹⁵⁸ У разі страйку в оборонному секторі може бути встановлено мінімальні послуги.⁹⁵⁹ Законодавство може передбачати інші заходи, такі як ефективна і регулярна процедура переговорів на найвищому рівні між представниками збройних сил та командуванням не лише щодо матеріальних умов і умов виплати заробітної плати, але й організації роботи, або процедура примирення чи арбітражу.⁹⁶⁰ З такими заходами, як визначення мінімальних послуг та/або дієюю процедурою переговорів чи примирення, заборона на здійснення права на страйк буде пропорційною.⁹⁶¹

Простір обдумування або поле розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*), що надається Державам стосовно права на страйк збройних сил, є більшим, ніж той, що надається Державам-учасницям стосовно поліції.⁹⁶²

Якщо йдеться про поліцейських, то абсолютна заборона права на страйк може вважатися такою, що відповідає статті 6§4, лише за наявності вагомих причин, які її виправдовують.⁹⁶³ З іншого боку, встановлення обмежень щодо способу та форми такого страйку може відповідати Хартії.⁹⁶⁴

III. Обмеження у формі втручання Парламенту чи Уряду для припинення страйку

Що стосується ситуацій, у яких Парламент призначив арбітраж для припинення страйку, такі обмеження можуть бути сумісними зі статтею 6§4 лише в межах, визначених статтею G, а саме якщо вони встановлені законом і необхідні в демократичному суспільстві для захисту прав і свобод інших людей або для захисту державних інтересів, національної безпеки, здоров'я людей чи моралі.⁹⁶⁵ Іншими словами застосування примусового арбітражу для припинення страйку суперечить Хартії, за винятком випадків, встановлених статтею G. Національні законодавчі, виконавчі та судові органи несуть відповідальність за забезпечення суворого дотримання цих умов.⁹⁶⁶ Органи влади повинні продемонструвати, що ці умови виконуються для кожного конкретного випадку та Комітет залишає за собою право перевірити, чи було дотримано умови статті G.⁹⁶⁷

954 [Конфедерація незалежних профспілок Болгарії \(CITUB\), Конфедерація праці «Podkrepa» та Європейська конфедерація профспілок \(CES\) проти Болгарії](#), скарга № 32/2005, рішення по суті від 16 жовтня 2006 р., §45

955 [Європейська організація військових асоціацій \(EUROMIL\) проти Ірландії](#), скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §113, цит. [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 6§4](#)

956 [Конфедерація незалежних профспілок Болгарії \(CITUB\), Конфедерація праці «Podkrepa» та Європейська конфедерація профспілок \(CES\) проти Болгарії](#), скарга № 32/2005, рішення по суті від 16 жовтня 2006 р., §44–46

957 [Європейська організація військових асоціацій \(EUROMIL\) проти Ірландії](#), скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §113

958 [Confederazione Generale Italiana del Lavoro \(CGIL\) проти Італії](#), скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §152

959 [Confederazione Generale Italiana del Lavoro \(CGIL\) проти Італії](#), скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §152

960 [Confederazione Generale Italiana del Lavoro \(CGIL\) проти Італії](#), скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §152

961 [Confederazione Generale Italiana del Lavoro \(CGIL\) проти Італії](#), скарга № 140/2016, рішення по суті від 22 січня 2019 р., §152

962 [Європейська організація військових асоціацій \(EUROMIL\) проти Ірландії](#), скарга № 112/2014, рішення по суті від 12 вересня 2017 р., §116

963 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті від 2 грудня 2013 р., § 211

964 [Європейська конфедерація поліції \(EuroCOP\) проти Ірландії](#), скарга № 83/2012, рішення про прийнятність та по суті від 2 грудня 2013 р., § 211

965 [Висновки 2004, Норвегія](#)

966 [Висновки 2004, Норвегія](#)

967 [Висновки 2014, Норвегія](#)

Збалансування економічних свобод відповідно до законодавства ЄС і національного законодавства та права на страйк

Юридичні норми, що стосуються реалізації економічних свобод, встановлених Державами-учасницями або безпосередньо через національне законодавство, або через законодавство ЄС, слід тлумачити таким чином, щоб не накладати непропорційні обмеження на здійснення трудових прав, передбачених національним законодавством, законодавством ЄС та іншими міжнародними обов'язковими стандартами.⁹⁶⁸ Зокрема, національні норми та норми ЄС, що регулюють реалізацію таких свобод, слід тлумачити та застосовувати у спосіб, що визнає фундаментальну важливість права профспілок та їхніх членів боротися як за захист, так і за поліпшення умов життя і праці працівників, а також домагатися рівного ставлення до працівників незалежно від національності чи будь-якої іншої ознаки.⁹⁶⁹

Отже, сприяння вільному транскордонному переміщенню послуг і заохочення свободи роботодавця чи підприємства надавати послуги на території інших Держав, які становлять важливі та цінні економічні свободи в межах законодавства ЄС, не можна розглядати, з точки зору системи цінностей, принципів і основоположних прав, втілених у Хартії, як такі, що мають більшу *a priori* цінність, ніж основні трудові права, включно з правом вдаватися до колективних дій, щоб вимагати подальшого та кращого захисту економічних і соціальних прав та інтересів працівників.⁹⁷⁰ Окрім того, будь-які обмеження, що накладаються на здійснення цього права, не повинні перешкоджати профспілкам брати участь у колективних діях для поліпшення умов праці працівників незалежно від їх національності, зокрема підвищення рівня їх заробітної плати.⁹⁷¹

Процедурні вимоги

I. Зобов'язання щодо мирного врегулювання

Системи виробничих відносин, у яких колективні договори розглядається як такі, що передбачають зобов'язання щодо мирного врегулювання, під час дії яких страйки заборонені, відповідають статті 6§4.⁹⁷² Проте зобов'язання щодо мирного врегулювання має достовірно відображати волю соціальних партнерів, а сторони спору повинні мати можливість вдатися до механізму врегулювання спорів, який відповідає статті 6§3 (див. вище).⁹⁷³

II. Інші процедурні вимоги

Застосування попередньої згоди певного відсотка працівників до реалізації права на страйк відповідає статті 6§4, за умови, що метод голосування, кворум і необхідна більшість не є такими, що надмірно обмежують здійснення права на страйк.⁹⁷⁴ Надмірне обмеження права профспілок на колективні дії становлять ситуації, коли страйк може бути оголошено лише за умови згоди половини працівників, на яких поширюється дія колективного договору.⁹⁷⁵

Строки попередження або періоди роздумів, передбачені у зв'язку з процедурами примирення перед страйком, відповідають статті 6§4, якщо вони мають розумну тривалість.⁹⁷⁶ Надмірною є вимога про те, що має пройти 30-денний термін, перш ніж спроби посередництва (медіації) вважатимуться невдалими та можна буде розпочати страйк.⁹⁷⁷

Вимога повідомляти роботодавця про тривалість страйку, що стосується основних державних послуг, до початку страйку також є надмірною.⁹⁷⁸

968 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §121

969 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §121

970 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §122

971 Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (TCO) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення про прийнятність та по суті від 3 липня 2013 р., §122

972 Висновки 2004, Норвегія

973 Висновки 2004, Норвегія

974 Висновки XVII-2 (2005), Латвія; Висновки II (1971), Кіпр

975 Висновки XVII-1 (2004), Чеська Республіка

976 Висновки XIV-1 (1998), Кіпр

977 Висновки XVII-1 (2004), Чеська Республіка

978 Висновки 2006, Італія

Наслідки страйку

В принципі Комітет вважає, що правило, згідно з яким страйк припиняє дію трудових договорів, несумісне з повагою до права на страйк, передбаченого Хартією.⁹⁷⁹ Проте на питання, чи є в цьому випадку норма такого виду порушенням Хартії, слід відповідати не абстрактно, а у світлі наслідків, які законодавство та виробнича практика конкретної країни пов'язують із припиненням та відновленням трудових відносин.⁹⁸⁰ Якщо на практиці учасники страйку після його припинення повністю поновлюються на роботі та якщо їхні раніше набуті права (наприклад, щодо пенсії, відпусток та трудового стажу) не порушено, офіційне розірвання трудових договорів через страйк не становить порушення Хартії.⁹⁸¹

Будь-яке відрахування із заробітної плати учасників страйку не має перевищувати частки їхньої заробітної плати, яку можна було б віднести до тривалості їх участі у страйку.⁹⁸²

Працівники, які беруть участь у страйку і не є членами профспілки, що оголосила страйк, мають право на такий же захист, як і члени профспілки, та не повинні вважатися такими, що порушили свій трудовий договір унаслідок страйку.⁹⁸³

СТАТТЯ 7. ПРАВО ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ НА ЗАХИСТ

Діти та молодь мають право на особливий захист від фізичних та моральних ризиків, на які вони наражаються

7§1 3 метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються встановити, що мінімальний вік прийняття на роботу становить 15 років, за винятком дітей, які залучаються до виконання робіт, визнаних легкими роботами, які не завдають шкоди здоров'ю дітей, їхній моралі або освіті.

При застосуванні статті 7§1 національне законодавство повинно встановлювати мінімальний вік в 15 років при прийнятті на роботу.

Заборона на працевлаштування дітей віком до 15 років поширюється на всі галузі економіки, у тому числі сільське господарство, і на всі місця роботи, у тому числі на роботу в сімейних підприємствах і в приватних домогосподарствах.⁹⁸⁴ Також поширюється на всі форми економічної діяльності, незалежно від статусу працівника (найманий працівник, самозайнятий працівник, безкоштовний помічник на сімейному підприємстві тощо).⁹⁸⁵

Ефективний захист прав, гарантованих статтею 7§1, не може бути забезпечено виключно законодавством; законодавство має ефективно застосовуватися на практиці та суворо контролюватися.⁹⁸⁶ Вирішальну роль у цьому аспекті відіграє інспекція праці.⁹⁸⁷

Стаття 7§1 допускає винятки щодо легкої роботи, тобто роботи, яка не несе жодного ризику для здоров'я, морального благополуччя, розвитку чи освіти дітей.⁹⁸⁸ Від Держав-учасниць вимагається визначити типи робіт, які можуть вважатися легкими, або принаймні скласти перелік тих, які такими не вважаються.⁹⁸⁹ Визначення легкої роботи, дозволеної законодавством, має бути достатньо точним.⁹⁹⁰ Робота, яка вважається легкою, перестає бути такою, якщо виконується надмірно довго.⁹⁹¹ Тому від держав вимагається визначити умови для виконання «легкої роботи» та максимально дозволена тривалість такої роботи.⁹⁹²

979 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§4

980 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§4

981 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 6§4

982 Висновки XIII-1 (1993), Франція

983 Висновки XVIII-1 (2006), Данія

984 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 7§1

985 Міжнародна комісія юристів проти Португалії, скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §§27–28

986 Міжнародна комісія юристів проти Португалії, скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §32

987 Міжнародна комісія юристів проти Португалії, скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §32

988 Міжнародна комісія юристів проти Португалії, скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §29

989 Міжнародна комісія юристів проти Португалії, скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §29

990 Висновки 2019, Албанія

991 Міжнародна комісія юристів проти Португалії, скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §§29–31

992 Висновки 2015, Заява про тлумачення статей 7§1 та 7§3

Комітет вважає, що діти віком до 15 років і ті, що повинні здобути обов'язкову шкільну освіту, не повинні виконувати легку роботу під час шкільних канікул більше 6 годин на день і 30 годин на тиждень, щоб уникнути будь-яких ризиків для їхнього здоров'я, морального благополуччя, розвитку чи освіти.⁹⁹³

Діти, які все ще здобувають обов'язкову шкільну освіту, можуть виконувати легку роботу протягом двох годин у шкільний день і 12 годин на тиждень у семестр поза часом, встановленим для відвідування школи.⁹⁹⁴ Однак суперечитимуть Хартії ситуації, коли діти віком до 15 років працюють більше 20–25 годин на тиждень протягом шкільного семестру або трьох годин у шкільний день та 6-8 годин у будні дні, коли школи немає.⁹⁹⁵

У період літніх канікул дітям має бути гарантовано відпочинок протягом щонайменше двох тижнів поспіль.⁹⁹⁶

Якщо робота виконується вдома, Держави-учасниці зобов'язані контролювати умови, за яких така праця реалізується на практиці.⁹⁹⁷

7§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються встановити, що мінімальний вік прийняття на роботу, де умови праці визнано небезпечними або шкідливими для здоров'я, становить 18 років.

Додаток: Цей пункт не перешкоджає Сторонам передбачати у їхньому законодавстві, що молодь, яка не досягла встановленого мінімального віку, може виконувати роботи, які конче необхідні для їхньої професійної підготовки, коли такі роботи виконуються відповідно до умов, визначених компетентним органом, і вживаються заходи для захисту здоров'я такої молоді і забезпечення їхньої безпеки.⁹⁹⁸

При застосуванні статті 7§2 національне законодавство має встановлювати 18 років як мінімальний вік для допуску до призначених професій, умови праці яких визнано небезпечними або шкідливими для здоров'я. Повинна існувати належна законодавча база для ідентифікації роботи з потенційно небезпечними умовами праці, яка перелічує такі форми роботи, або визначає види ризиків (фізичний, хімічний, біологічний), що може виникнути під час виконання цієї роботи.⁹⁹⁹

Проте, якщо така робота виявляється абсолютно необхідною для професійного навчання, дітям може бути дозволено виконувати її до досягнення 18 років, але лише якщо така робота виконується відповідно до умов, встановлених компетентним органом.¹⁰⁰⁰ Діти повинні пройти навчання для виконання небезпечних завдань.¹⁰⁰¹ Інспекція праці повинна контролювати ці заходи.¹⁰⁰²

7§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються заборонити застосування праці осіб, які ще здобувають обов'язкову освіту, на роботах, що можуть порушити процес їхнього повного навчання.

Стаття 7§3 вимагає від Держав-учасниць забезпечити, щоб діти, які все ще здобувають обов'язкову освіту та зайняті на роботі, не були позбавлені можливості пройти процес повного навчання.¹⁰⁰³

Відповідно до цього положення, школярам дозволяється виконувати лише легку роботу.¹⁰⁰⁴ Поняття «легка робота» таке ж, як і в статті 7§1.¹⁰⁰⁵

У випадку, коли Держави-учасниці встановили однаковий віковий ценз для прийняття на роботу і закінчення обов'язкової освіти, що перевищує 15 років, питання, пов'язані з легкою роботою,

993 [Висновки 2015, Заява про тлумачення статей 7§1 та 7§3](#)

994 [Висновки 2011, Португалія](#); [Висновки 2019, Вірменія](#)

995 [Висновки 2019, Вірменія](#)

996 [Висновки 2015, Заява про тлумачення статей 7§1 та 7§3](#)

997 [Висновки 2006, Загальний вступ до статті 7§1](#)

998 Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

999 [Висновки 2006, Франція](#)

1000 [Висновки 2006, Норвегія](#)

1001 [Висновки 2006, Франція](#)

1002 [Висновки 2006, Норвегія](#)

1003 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 7§3](#)

1004 [Висновки 2015, Заява про тлумачення статей 7§1 та 7§3](#)

1005 [Висновки I \(1969\), Заява про тлумачення статті 7§1](#); [Висновки 2015, Заява про тлумачення статей 7§1 та 7§3](#)

розглядаються відповідно до статті 7§1.¹⁰⁰⁶ Проте, оскільки стаття 7§3 стосується ефективного здійснення права на обов'язкову освіту, питання, щодо цього права, оцінюються відповідно до цієї статті.¹⁰⁰⁷ Мають бути встановлені належні гарантії, що дозволили б органам влади (інспекція праці, соціальні та освітні служби) захистити дітей від роботи, яка могла б порушити процес їхнього повного навчання.¹⁰⁰⁸

Під час шкільного семестру час, протягом якого діти можуть працювати, має бути обмеженим, щоб робота не впливала на їхнє відвідування школи, сприйняття інформації та виконання домашніх завдань.¹⁰⁰⁹

У принципі суперечить статті 7§3 дозвіл дітям працювати вранці до початку занять у школі.¹⁰¹⁰ Не відповідає Хартії дозвіл дітям віком від 15 років, які все ще здобувають обов'язкову освіту, розносити газети з 6 ранку протягом максимум 2 годин на день, 5 днів на тиждень до початку занять у школі.¹⁰¹¹

Щоб не позбавляти дітей можливості пройти процес повного навчання, Держави-учасниці повинні передбачити обов'язковий і безперервний період відпочинку під час шкільних канікул.¹⁰¹² Оцінка відповідності протягом навчального року враховує тривалість і розподіл канікул, час безперервних періодів відпочинку, характер і тривалість легкої роботи й ефективність контролю інспекції праці.¹⁰¹³

Держави-учасниці повинні передбачити обов'язковий і безперервний період відпочинку під час шкільних канікул.¹⁰¹⁴ Його тривалість не повинна бути менше 2 тижнів поспіль під час літніх канікул.¹⁰¹⁵

7§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються обмежити тривалість робочого часу для осіб молодше 18 років відповідно до потреб їхнього розвитку, і особливо потреб у професійній підготовці.

Згідно зі статтею 7§4, національне законодавство має обмежувати робочий час осіб віком до 18 років, які більше не здобувають обов'язкову шкільну освіту.¹⁰¹⁶ Обмеження може впливати із законодавства, правил, договорів або практики.¹⁰¹⁷

Для осіб віком до 16 років обмеження у вісім годин на день або сорок годин на тиждень суперечить статті 7§4.¹⁰¹⁸ Однак для осіб старше 16 років аналогічні обмеження відповідають статті 7§4.¹⁰¹⁹

7§5 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються визнати право молодих працівників і учнів на справедливу заробітну плату або іншу відповідну допомогу.

Стосовно застосування статті 7§5, національне законодавство повинно передбачати право молодих працівників на справедливу заробітну плату, а учнів на відповідну допомогу.¹⁰²⁰ Це право може впливати зі статутного права, колективних договорів або інших засобів.¹⁰²¹

«Справедливий» або «відповідний» характер заробітної плати оцінюється шляхом порівняння винагороди молодих працівників із початковою заробітною платою або мінімальною заробітною платою, що виплачується повнолітнім (віком від вісімнадцяти років).¹⁰²²

Відповідно до методології, прийнятої згідно зі статтею 4§1, заробітна плата береться до уваги після вирахування податків і внесків на соціальне страхування.¹⁰²³

¹⁰⁰⁶ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 7§3

¹⁰⁰⁷ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 7§3

¹⁰⁰⁸ Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 7§3; Висновки 2006, Португалія

¹⁰⁰⁹ Висновки 2006, Албанія; Висновки 2019, Сербія

¹⁰¹⁰ Висновки 2011, 2019, Італія

¹⁰¹¹ Висновки XVII-2 (2005), Нідерланди

¹⁰¹² Висновки XVII-2 (2005), Нідерланди

¹⁰¹³ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 7§3

¹⁰¹⁴ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 7§3

¹⁰¹⁵ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 7§3

¹⁰¹⁶ Висновки 2006, Албанія

¹⁰¹⁷ Висновки 2006, Албанія

¹⁰¹⁸ Висновки XI-1 (1991), Нідерланди

¹⁰¹⁹ Висновки 2002, Італія

¹⁰²⁰ Висновки 2019, Азербайджан

¹⁰²¹ Висновки 2019, Азербайджан

¹⁰²² Висновки XI-1 (1991), Сполучене Королівство

¹⁰²³ Висновки XI-1 (1991), Сполучене Королівство; Висновки 2019, Албанія

Молоді працівники

Заробітна плата молодого працівника може бути нижчою за початкову заробітну плату повнолітнього працівника, але будь-яка різниця має бути розумною.¹⁰²⁴ Вона не має бути надто значною і повинна застосовуватися протягом обмеженого періоду.¹⁰²⁵ Для п'ятнадцятирічних/шістнадцятирічних осіб заробітна плата, що на 30% нижча від початкової зарплати повнолітнього працівника, є прийнятною, а для шістнадцятирічних/вісімнадцятирічних осіб така різниця не може перевищувати 20%.¹⁰²⁶

Базова заробітна плата повнолітнього працівника в усіх випадках повинна бути достатньою для дотримання статті 4§1 Хартії.¹⁰²⁷ Якщо базова заробітна плата занадто низька, навіть заробітна плата молодого працівника, яка враховує ці відсоткові різниці, не вважається справедливою.¹⁰²⁸

Учні

Учні можуть отримувати нижчу заробітну плату, оскільки необхідно враховувати цінність навчання без відриву від виробництва, яке вони отримують.¹⁰²⁹ Однак система виробничого навчання не повинна відхилитися від своєї мети та використовуватися як виправдання недоплати молодим працівникам.¹⁰³⁰ Відповідно, строки виробничого навчання не повинні бути надто тривалими, та у міру набуття навичок, фінансову допомогу учню слід поступово збільшувати протягом усього строку дії контракту, починаючи з принаймні однієї третини початкової заробітної плати повнолітнього працівника або мінімальної заробітної плати на початку періоду виробничого навчання та до принаймні двох третин наприкінці.¹⁰³¹ Після двох-трьох років професійної підготовки учень є достатньо підготовленим і його слід розглядати як повнолітнього працівника для цілей оплати праці.¹⁰³²

7§6 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються встановити, що час, витрачений молодими працівниками за згодою роботодавця на професійну підготовку в нормовані робочі години, зараховується як робочий час.

Час, витрачений молоддю на професійну підготовку протягом звичайного робочого часу, повинен розглядатися як частина робочого дня.¹⁰³³ Така підготовка в принципі повинна проводитися за згодою роботодавця, але вона не обов'язково фінансується останнім і пов'язана з роботою молоді.

Таким чином, час проходження підготовки має оплачуватися як звичайний робочий час (або роботодавцем, або за рахунок державних коштів залежно від обставин) та не повинно існувати зобов'язання компенсувати час, витрачений на підготовку, що фактично збільшило б загальну кількість відпрацьованих годин.¹⁰³⁴

7§7 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються встановити, що працюючі особи молодше 18 років мають право на щорічну оплачувану відпустку тривалістю не менше чотирьох тижнів.

Відповідно до застосування статті 7§7, молоді віком до вісімнадцяти років повинна надаватися щорічна оплачувана відпустка тривалістю не менше чотирьох тижнів.

Механізми, що застосовуються є аналогічними до застосованих механізмів надання щорічної оплачуваної відпустки для повнолітніх працівників (стаття 2§3).¹⁰³⁵ У найманих осіб віком до 18 років не повинно бути можливості відмовитися від щорічної оплачуваної відпустки.¹⁰³⁶ Також не повинно бути можливості відмовитися від щорічної відпустки за фінансову компенсацію.¹⁰³⁷

¹⁰²⁴ Висновки 2019, Азербайджан

¹⁰²⁵ Висновки II (1971), Заява про тлумачення статті 7§5

¹⁰²⁶ Висновки 2006, Албанія

¹⁰²⁷ Висновки IX-1 (1987), Сполучене Королівство

¹⁰²⁸ Висновки IX-1 (1987), Сполучене Королівство

¹⁰²⁹ Висновки II (1971), Заява про тлумачення статті 7§5

¹⁰³⁰ Висновки 2019, Албанія

¹⁰³¹ Висновки 2006, Португалія; Висновки XVII-2 (2005), Німеччина; Висновки 2019, Австрія

¹⁰³² Висновки II (1971), Заява про тлумачення статті 7§5

¹⁰³³ Висновки XV-2 (2001), Нідерланди

¹⁰³⁴ Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 7§6

¹⁰³⁵ Висновки 2019, Албанія

¹⁰³⁶ Висновки 2019, Албанія

¹⁰³⁷ Висновки 2019, Азербайджан

Згідно зі статтею 7§7, працівники, які втратили працездатність через хворобу або нещасний випадок протягом усієї або частини своєї щорічної відпустки, повинні мати право взяти втрачену відпустку в інший час, принаймні в обсязі, необхідному для забезпечення їм оплачуваної щорічної відпустки тривалістю чотири тижні, передбаченої Хартією.¹⁰³⁸ Цей принцип застосовується за будь-яких обставин, незалежно від того, чи почалася непрацездатність до чи під час відпустки, а також у випадках, коли компанія вимагає від працівників взяти відпустку у визначений час.¹⁰³⁹

7§8 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються заборонити застосування праці осіб молодше 18 років на роботах у нічний час, за винятком деяких робіт, визначених національними законами чи правилами.

Додаток: Варто розуміти, що Сторона може взяти на себе зобов'язання за цим пунктом, якщо вона на виконання суті цього зобов'язання у своєму законодавстві забороняє застосування праці переважної більшості осіб молодше 18 років на роботах у нічний час.¹⁰⁴⁰

У разі застосування статті 7§8 національне законодавство повинно передбачати, що особи, молодші вісімнадцяти років, не залучаються до роботи в нічний час.

Законодавчі акти не повинні стосуватися лише промислових робіт.¹⁰⁴¹ Винятки можуть допускатися щодо певних професій у дуже обмежених випадках, якщо вони: прямо передбачені у національному законодавстві; необхідні для належного функціонування економічного сектору, і якщо кількість відповідних молодих працівників низька.¹⁰⁴²

Визначення періоду часу, який вважається «нічним», залежить від національних законів чи правил.¹⁰⁴³

7§9 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються передбачити, що особи молодше 18 років, праця яких застосовується на роботах, визначених національними законами чи правилами, підлягають регулярному медичному оглядові.

При застосуванні статті 7§9 національне законодавство має передбачати обов'язкові регулярні медичні огляди для осіб віком до вісімнадцяти років, які працюють на роботах, визначених національним законодавством чи правилами.¹⁰⁴⁴

Ці огляди мають бути адаптовані до конкретної ситуації молодих працівників та конкретних ризиків, яким вони піддаються.¹⁰⁴⁵ Проте вони можуть виконуватися службами виробничої гігієни, якщо ці служби мають для цього спеціальну підготовку.¹⁰⁴⁶

Зобов'язання передбачає повне медичне обстеження при прийомі на роботу та регулярні огляди після цього.¹⁰⁴⁷ Інтервали між обстеженнями не повинні бути надто довгими: у зв'язку з цим інтервал у два роки вважається надмірним.¹⁰⁴⁸

Медичні огляди, передбачені статтею 7§9, повинні враховувати навички, що вимагаються для передбаченої роботи.¹⁰⁴⁹

7§10 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді на захист Сторони зобов'язуються забезпечити особливий захист дітей та молоді від фізичних і моральних ризиків, на які вони наражаються, і зокрема від тих ризиків, що безпосередньо або опосередковано впливають з виконуваної ними роботи.

Стаття 7§10 гарантує право дітей на захист від фізичних і моральних небезпек у робочому середовищі та поза ним.¹⁰⁵⁰ Це стосується, зокрема, захисту дітей від усіх форм експлуатації та від зловживання інформаційними технологіями.¹⁰⁵¹

¹⁰³⁸ Висновки 2006, Франція

¹⁰³⁹ Висновки 2006, Франція, цит. Висновки XII-2, стаття 2§3

¹⁰⁴⁰ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

¹⁰⁴¹ Висновки XVII-2 (2005), Португалія, Туреччина

¹⁰⁴² Висновки XVII-2 (2005), Мальта

¹⁰⁴³ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 7§8

¹⁰⁴⁴ Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 7§9; Висновки 2006, Албанія

¹⁰⁴⁵ Висновки 2006, Албанія

¹⁰⁴⁶ Висновки VIII (1984), Заява про тлумачення статті 7§9

¹⁰⁴⁷ Висновки XIII-1 (1993), Швеція

¹⁰⁴⁸ Висновки 2011, Естонія

¹⁰⁴⁹ Висновки XIII-2 (1994), Італія; Висновки 2011, Естонія

¹⁰⁵⁰ Висновки 2004, Болгарія

¹⁰⁵¹ Висновки 2004, Болгарія

Держави-учасниці повинні заборонити залучення дітей до таких форм експлуатації, як сексуальна експлуатація, домашня/трудова експлуатація, включно з торгівлею людьми з метою трудової експлуатації, жебракування чи вилучення органів.¹⁰⁵² Вони також повинні вживати заходів для профілактики безпритульності дітей та допомоги безпритульним дітям.¹⁰⁵³ У всіх цих випадках Держави-учасниці повинні забезпечити не тільки наявність необхідного законодавства для запобігання експлуатації та захисту дітей і молоді, але й ефективність цього законодавства на практиці.¹⁰⁵⁴

Той факт, що право дітей та молоді на соціальний, правовий та економічний захист гарантується статтею 17 Хартії, не виключає розгляду певних релевантних питань щодо захисту дітей відповідно до статті 7§10.¹⁰⁵⁵ Питання, які розглядаються за статтею 17, включають захист дітей від жорстокого поведіння, включно з тілесними покараннями.¹⁰⁵⁶ Проте питання тілесних покарань аналізується відповідно до статті 7§10, якщо Держава-учасниця не прийняла статтю 17.¹⁰⁵⁷

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Стаття 7§10 застосовується до дітей-іноземців, які мають нелегальний статус на території Держави-учасниці Хартії, оскільки в іншому випадку їм не будуть гарантовані їхні основоположні права та можуть зазнавати серйозних порушень своїх прав на життя, здоров'я, психологічну і фізичну цілісність.¹⁰⁵⁸

Таким чином, необхідно вжити заходів для забезпечення захисту неповнолітніх без супроводу або розлучених з рідними.¹⁰⁵⁹ Нездатність піклуватися про неповнолітніх іноземців без супроводу, що перебувають у країні, і вживати необхідних заходів, щоб гарантувати цим неповнолітнім особливий захист від фізичних та моральних небезпек, створює серйозну загрозу для реалізації ними найбільш базових прав, таких як право на життя, на психологічну та фізичну цілісність і на повагу до людської гідності.¹⁰⁶⁰

Захист від сексуальної експлуатації

Ефективна політика проти комерційної сексуальної експлуатації дітей повинна охоплювати такі три основні та взаємопов'язані форми: дитячу проституцію, дитячу порнографію та торгівлю дітьми.¹⁰⁶¹

- ▶ Дитяча проституція включає пропозицію, придбання, використання або надання дитини для сексуальних дій за грошову чи будь-яку іншу винагороду.¹⁰⁶²
- ▶ Дитячій порнографії дається розширене визначення та враховується той факт, що новітні технології змінили характер дитячої порнографії. Вона включає закупівлю, виробництво, розповсюдження, надання та володіння матеріалами, які візуально зображують дитину, залучену до дій сексуально відвертого характеру, або реалістичними зображеннями дитини, залученої до дій сексуально відвертого характеру.¹⁰⁶³
- ▶ Торгівля дітьми — це вербування, перевезення, передача, переховування, доставка, продаж або отримання дітей з метою сексуальної експлуатації.¹⁰⁶⁴

Щоб гарантувати право, передбачене статтею 7§10, Сторони повинні вживати конкретних заходів для заборони та боротьби з усіма формами сексуальної експлуатації дітей, зокрема залученням дітей до секс-індустрії.¹⁰⁶⁵ Ця заборона має супроводжуватися належним механізмом нагляду та санкціями.¹⁰⁶⁶

¹⁰⁵² Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §185

¹⁰⁵³ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §185

¹⁰⁵⁴ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §176

¹⁰⁵⁵ Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Кіпру, скарга № 97/2013, рішення про прийнятність від липня 2013 р., §10

¹⁰⁵⁶ Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 7§10

¹⁰⁵⁷ Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Кіпру, скарга № 97/2013, рішення про прийнятність від липня 2013 р., §10

¹⁰⁵⁸ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §85.

¹⁰⁵⁹ Висновки 2019, Греція

¹⁰⁶⁰ Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї (EUROCEF) проти Франції, скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §138

¹⁰⁶¹ Висновки 2004, Болгарія

¹⁰⁶² Федерація католицьких сімейних асоціацій Європи (FAFCE) проти Ірландії, скарга № 89/2013, рішення по суті від 12 вересня 2014 р., §57

¹⁰⁶³ Федерація католицьких сімейних асоціацій Європи (FAFCE) проти Ірландії, скарга № 89/2013, рішення по суті від 12 вересня 2014 р., §57

¹⁰⁶⁴ Висновки 2004, Болгарія; Федерація католицьких сімейних асоціацій Європи (FAFCE) проти Ірландії, скарга № 89/2013, рішення по суті від 12 вересня 2014 р., §57

¹⁰⁶⁵ Висновки 2004, Болгарія

¹⁰⁶⁶ Висновки 2004, Болгарія

Мінімальні зобов'язання викладено нижче:¹⁰⁶⁷

- ▶ Стаття 7§10 вимагає, щоб усі акти сексуальної експлуатації було визнано кримінальними.¹⁰⁶⁸ У цьому аспекті Сторони необов'язково приймати особливий режим криміналізації відповідної діяльності, натомість вона повинна забезпечити можливість порушення кримінальних проваджень щодо цих дій.¹⁰⁶⁹ Окрім того, Держави-учасниці повинні криміналізувати визначені дії з усіма дітьми віком до 18 років, незважаючи на те, що вік сексуальної згоди, прийнятий на рівні країни, може бути нижчим.¹⁰⁷⁰ Діти-жертви сексуальної експлуатації не повинні зазнавати переслідувань за будь-які дії, пов'язані з цією експлуатацією.¹⁰⁷¹
- ▶ Необхідно прийняти національний план дій щодо боротьби з сексуальною експлуатацією дітей, а також механізм моніторингу сексуальної експлуатації дітей та механізми збору статистичних даних щодо сексуальної експлуатації дітей.¹⁰⁷²

Інші заходи щодо заборони усіх форм сексуальної експлуатації дітей та боротьби з ними включають підвищення обізнаності.¹⁰⁷³

Що стосується більш конкретно дівчат-мігранток із супроводом або без супроводу, то ці діти наражаються на підвищений ризик стати жертвами сексуального та гендерного насильства.¹⁰⁷⁴ Отже, Держави-учасниці повинні запровадити спеціальні превентивні заходи для задоволення їхніх потреб щодо життєвого простору, приватності й безпеки у центрах тимчасового перебування та інших закладах розміщення, беручи до уваги їх надзвичайну вразливість.¹⁰⁷⁵ Вони також повинні передбачити гендерно чутливі процедури повідомлення та послуги підтримки, які дозволять дітям повідомляти про можливі випадки насильства та жорстокого поведіння і просити допомоги у безпечний спосіб.¹⁰⁷⁶

Захист від неправомірного використання інформаційних технологій

Інтернет стає одним з інструментів, що найчастіше використовується для поширення дитячої порнографії.¹⁰⁷⁷

З метою боротьби з сексуальною експлуатацією дітей через використання інтернет-технологій Держави-учасниці повинні вжити заходів у законодавстві та на практиці, наприклад, передбачити відповідальність провайдерів інтернет-послуг за контроль матеріалів, які вони розміщують, сприяти розробці та використанню оптимальної системи моніторингу діяльності в мережі (повідомлення про безпеку, кнопки сповіщень про загрози тощо) і процедур реєстрації (системи фільтрації та рейтингу тощо).¹⁰⁷⁸ Деякі Держави-учасниці прийняли положення про «грумінг дітей», тобто організацію зустрічі з дитиною, яка не досягла віку сексуальної згоди, з метою вчинення статевого злочину.¹⁰⁷⁹

Провайдери інтернет-послуг повинні бути зобов'язані видаляти незаконні матеріали, про які їм стає відомо, або запобігати доступу до них.¹⁰⁸⁰ В Інтернеті необхідно створити гарячі лінії безпеки, за допомогою яких можна буде повідомляти про незаконні матеріали.¹⁰⁸¹

Беручи до уваги поширення сексуальної експлуатації дітей за допомогою новітніх інформаційних технологій, Держави-учасниці повинні прийняти заходи у законодавстві та на практиці для захисту дітей від неправомірного використання ними аудіовізуальних і друкованих матеріалів, наприклад, незахищеного доступу до шкідливих вебсайтів.¹⁰⁸²

¹⁰⁶⁷ Висновки 2019, Азербайджан

¹⁰⁶⁸ Висновки XVII-2 (2005), Польща

¹⁰⁶⁹ Федерація католицьких сімейних асоціацій Європи (FAFCE) проти Ірландії, скарга №89/2013, рішення по суті від 12 вересня 2014 р., §58

¹⁰⁷⁰ Висновки XIX-4 (2011), Хорватія

¹⁰⁷¹ Висновки XVII-2 (2005), Сполучене Королівство

¹⁰⁷² Висновки 2004, Болгарія; Висновки 2019, Азербайджан

¹⁰⁷³ Висновки 2019, Албанія

¹⁰⁷⁴ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §189

¹⁰⁷⁵ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §189

¹⁰⁷⁶ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §189

¹⁰⁷⁷ Висновки 2004, Болгарія

¹⁰⁷⁸ Висновки 2004, Румунія, Болгарія

¹⁰⁷⁹ Висновки XIX-4 (2011), Польща

¹⁰⁸⁰ Висновки XIX-4 (2011), Хорватія

¹⁰⁸¹ Висновки XIX-4 (2011), Хорватія

¹⁰⁸² Висновки 2004, Румунія

Тілесні покарання

Комітет вважає, той факт, що право дітей та молоді на соціальний, правовий та економічний захист гарантується статтею 17 Хартії, не виключає розгляду певних релевантних питань щодо захисту дітей відповідно до статті 7§10.¹⁰⁸³ У зв'язку з цим Комітет нагадує, що сфера застосування зазначених двох положень суттєвою мірою збігається.¹⁰⁸⁴ Таким чином, якщо Держави-учасниці не прийняли статтю 17§1 Хартії, Комітет розглядатиме питання, що стосується тілесних покарань, відповідно до статті 7§10.¹⁰⁸⁵

Відповідно до Хартії, заборона всіх форм тілесних покарань дітей є заходом, який дозволяє уникнути дискусій і занепокоєння щодо того, де буде межа між тим, що може бути прийнятною формою тілесного покарання, а що ні.¹⁰⁸⁶ Комітет чітко заявив, що всі форми тілесних покарань повинні бути заборонені у будь-яких обставинах, і ця заборона повинна мати чітку законодавчу основу.¹⁰⁸⁷ Наявні санкції мають бути належними, стримувальними та пропорційними.¹⁰⁸⁸

Захист від інших форм експлуатації

Держави-учасниці повинні заборонити залучення дітей до інших форм експлуатації, таких як домашня/ трудова експлуатація, включно з торгівлею людьми з метою трудової експлуатації, жебракування чи вилучення органів.¹⁰⁸⁹ Вони також повинні вживати заходів для захисту та допомоги дітям у вразливих ситуаціях, приділяючи особливу увагу безпритульним дітям та дітям, яким загрожує залучення до дитячої праці, у тому числі у сільській місцевості.¹⁰⁹⁰

Безпритульним дітям особливо загрожує торгівля людьми та найгірші форми дитячої праці.¹⁰⁹¹ У цьому аспекті Комітет посилався на Зауваження загального порядку №21 Комітету ООН з прав дитини, яке містить авторитетні вказівки для Держав щодо розробки комплексних, довгострокових національних стратегій стосовно безпритульних дітей, використовуючи цілісний підхід до прав дитини та розглядаючи як запобігання, так і реагування відповідно до Конвенції про права дитини.¹⁰⁹²

Держави-учасниці повинні забезпечити не тільки наявність необхідного законодавства для запобігання експлуатації та захисту дітей і молоді, але й повну ефективність прийнятих заходів на практиці.¹⁰⁹³

Держави-учасниці повинні вжити заходів для поліпшення знань відповідних фахівців (у тому числі офіцерів поліції, соціальних працівників, фахівців, які працюють з дітьми, інспекторів праці, медичного персоналу, прокурорів, суддів, ЗМІ та інших зацікавлених груп) про торгівлю людьми та права потерпілих.¹⁰⁹⁴

СТАТТЯ 8. ПРАВО ПРАЦЮЮЧИХ ЖІНОК НА ОХОРОНУ МАТЕРИНСТВА

Працюючі жінки у разі материнства мають право на особливий захист

8§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права працюючих жінок на охорону материнства Сторони зобов'язуються забезпечити працюючим жінкам відпустку на період до і після пологів (декретна відпустка) загальною тривалістю не менше 14 тижнів або з оплатою такої відпустки, або з виплатою достатньої допомоги по соціальному забезпеченню, або з наданням допомоги за рахунок державних коштів.

Стаття 8§1 визнає права працюючих жінок на декретну відпустку та на пільги при працевлаштуванні:

¹⁰⁸³ Висновки 2019, Азербайджан

¹⁰⁸⁴ Висновки 2019, Азербайджан, цит. Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 7§10

¹⁰⁸⁵ Висновки 2019, Азербайджан

¹⁰⁸⁶ Висновки 2019, Азербайджан, цит. Загальний вступ до Висновків XV-2 (2001)

¹⁰⁸⁷ Висновки 2019, Азербайджан; Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Ірландії, скарга №93/2013, рішення по суті від 2 грудня 2014 р., §§53–54

¹⁰⁸⁸ Висновки 2019, Азербайджан, цит. Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Ірландії, скарга № 18/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §56

¹⁰⁸⁹ Висновки 2004, Болгарія

¹⁰⁹⁰ Висновки 2019, Російська Федерація

¹⁰⁹¹ Висновки 2004, Румунія; Висновки 2019, Албанія

¹⁰⁹² Висновки 2019, Албанія

¹⁰⁹³ Висновки 2006, Болгарія

¹⁰⁹⁴ Висновки 2019, Сербія

Право на декретну відпустку

Право на декретну відпустку тривалістю не менше 14 тижнів відповідно до Хартії повинно гарантуватися законодавством.¹⁰⁹⁵ Це право спрямоване як на надання захисту працюючим жінкам у разі материнства, так і на відображення більш загального інтересу до громадського здоров'я, тобто здоров'я матері та дитини.¹⁰⁹⁶ Її має бути гарантовано для всіх категорій працівників,¹⁰⁹⁷ і відпустка має бути декретною, а не лікарняною.

Національне законодавство, з одного боку, має дозволяти жінкам використовувати повністю або частково їхнє визнане право на припинення роботи на період від 14 тижнів, даючи їм свободу вибору за допомогою системи пільг, встановлених на належному рівні, та, з іншого боку, зобов'язувати роботодавця поважати вільний вибір жінок.

Національне законодавство може дозволяти жінкам обирати коротшу декретну відпустку.¹⁰⁹⁸ Вимога надати відпустку після пологів тривалістю шість тижнів є засобом досягнення захисту, передбаченого статтею 8.¹⁰⁹⁹ Якщо обов'язкова відпустка становить менше шести тижнів, права, гарантовані статтею 8, може бути реалізовано через наявність належних правових гарантій, які повністю захищають право працюючих жінок вільно обирати, коли повернутися до роботи після народження дитини, зокрема, адекватний рівень захисту для жінок, які нещодавно народили дитину та бажають взяти повну декретну відпустку (наприклад, законодавство проти дискримінації на роботі за ознакою статі та у зв'язку із сімейними обов'язками); угода між соціальними партнерами, яка захищає свободу вибору відповідних жінок; а також загальна законодавча база, що стосується материнства (наприклад, чи існує система відпусток по догляду за дитиною, за якою будь-хто з батьків може взяти оплачувану відпустку наприкінці декретної відпустки).¹¹⁰⁰

Для того, щоб відповідати статті 8§1, Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб:

- ▶ існували юридичні гарантії для уникнення будь-якого тиску з боку роботодавців на жінок щодо скорочення тривалості їхньої декретної відпустки;¹¹⁰¹
- ▶ існувала домовленість із соціальними партнерами щодо питання відпустки після пологів, що забезпечує вільний вибір жінок та яких має бути захищено за законодавством і на практиці від неналежного тиску, що спонукає їх взяти відпустку після пологів тривалістю менше шести тижнів;¹¹⁰² колективні договори пропонували додатковий захист.¹¹⁰³

Право на допомогу у зв'язку з материнством

Відповідно до статті 8§1 Хартії, Держави-учасниці забезпечують працюючим жінкам належну компенсацію за втрату заробітку під час періоду декретної відпустки.¹¹⁰⁴

Спосіб компенсації знаходиться в межах простору обдумування або поля розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*) Держав-учасниць та може бути оплачуваною відпусткою (продовження виплати заробітної плати роботодавцем), соціальною допомогою у зв'язку з материнством, будь-якою альтернативною виплатою за рахунок державних коштів або поєднанням таких компенсацій.¹¹⁰⁵

Незалежно від способу оплати, рівень має бути належним.¹¹⁰⁶ Її не має бути суттєво зменшено порівняно з попередньою заробітною платою, і вона не може бути нижчою 70% цієї заробітної плати.¹¹⁰⁷

Крім того, мінімальна ставка компенсації не повинна опускатися нижче порогу бідності, визначеного як 50% медіанного еквівалентного доходу, обчисленого на основі порогового значення ризику бідності

¹⁰⁹⁵ Висновки III (1973), Заява про тлумачення статті 8§1, Висновки XIX-4 (2011), Заява про тлумачення статті 8§1, Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 8§1

¹⁰⁹⁶ Висновки XIX-4 (2011), Заява про тлумачення статті 8§1

¹⁰⁹⁷ Висновки XV-2 (2001), Міркування до статті 8§1

¹⁰⁹⁸ Висновки XIX-4 (2011), Заява про тлумачення статті 8§1

¹⁰⁹⁹ Висновки XIX-4 (2011), Заява про тлумачення статті 8§1

¹¹⁰⁰ Висновки XIX-4 (2011), Заява про тлумачення статті 8§1

¹¹⁰¹ Висновки XXI-4 (2019), Сполучене Королівство

¹¹⁰² Висновки XXI-4 (2019), Сполучене Королівство; Україна

¹¹⁰³ Висновки XXI-4 (2019), Сполучене Королівство

¹¹⁰⁴ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 8§1

¹¹⁰⁵ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 8§1

¹¹⁰⁶ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 8§1

¹¹⁰⁷ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 8§1

за даними Євростату.¹¹⁰⁸ Якщо відповідна допомога становить від 40 до 50% медіанного еквівалентного доходу, буде враховано інші види допомоги, в тому числі ті, що стосуються соціального забезпечення або житла.¹¹⁰⁹ Однак ставка, встановлена на рівні менше 40% медіанного еквівалентного доходу, є явно неадекватною, тому поєднання її з іншими видами допомоги не може привести ситуацію у відповідність до статті 8§1.¹¹¹⁰

Для високооплачуваних працівниць встановлення верхнього ліміту суми компенсації під час декретної відпустки саме по собі не суперечить статті 8§1.¹¹¹¹ Щоб оцінити, чи є справедливим зменшення суми, беруться до уваги різні елементи, такі як верхній ліміт для розрахунку допомоги, співставлення його із загальною структурою заробітної плати та кількістю жінок, які отримують зарплату вище цього ліміту.¹¹¹²

Право на компенсацію може залежати від таких умов надання права, як мінімальний період роботи або внесок.¹¹¹³ Однак такі умови не повинні бути надмірними; зокрема, випробувальні періоди повинні допускати певні перерви в трудовому стажі.¹¹¹⁴ Необхідний період тривалістю дванадцять місяців для виплати внесків до програми соціального забезпечення до вагітності, що давав би право на допомогу у зв'язку з материнством, не буде відповідати Хартії.¹¹¹⁵

8§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права працюючих жінок на охорону материнства Сторони зобов'язуються вважати незаконним, якщо роботодавець надсилає жінці попередження про звільнення з роботи у період від дати повідомлення нею свого роботодавця про вагітність до закінчення її відпустки по вагітності та пологах (декретна відпустка) або якщо він робить попередження про звільнення у такий час, що воно втрачає чинність у цей період.

Додаток: Цей пункт не тлумачиться як такий, що передбачає категоричну заборону. Винятки може бути зроблено, наприклад, у таких випадках:

- a. коли працююча жінка винна у неналежній поведінці, яка виправдовує розірвання трудових відносин;*
- b. коли відповідне підприємство припиняє свою діяльність;*
- c. коли строк, встановлений трудовим договором, закінчився.¹¹¹⁶*

Заборона звільнення

Стаття 8§2 встановлено, що звільнення працівниць вважається незаконним з моменту, коли вони повідомили роботодавця про свою вагітність, до закінчення їх декретної відпустки.¹¹¹⁷

Стаття 8§2 однаково застосовується до жінок, які мають строкові та безстрокові контракти.¹¹¹⁸

Попередження роботодавцем про звільнення протягом періоду захисту не прирівнюється до порушення статті 8§2 за умови, що строк попередження та будь-які процедури призупиняються до кінця відпустки.¹¹¹⁹ Ті самі правила, що регулюють призупинення строку попередження та процедур, повинні застосовуватися у разі попередження про звільнення з роботи до періоду захисту.¹¹²⁰

Однак звільнення вагітної жінки не суперечить цьому положенню в разі серйозного порушення поведінки, припинення діяльності фірми або закінчення строкового контракту.¹¹²¹ Ці винятки підлягають суворому тлумаченню.¹¹²² Звільнення працівниці під час декретної відпустки на інших підставах, таких як групове звільнення, не сумісне зі статтею 8§2.¹¹²³

¹¹⁰⁸ Висновки XVII-2 (2005), Латвія

¹¹⁰⁹ Висновки XXI-4 (2019), Сполучене Королівство

¹¹¹⁰ Висновки XXI-4 (2019), Сполучене Королівство

¹¹¹¹ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 8§1

¹¹¹² Висновки XV-2 (2001), Бельгія

¹¹¹³ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 8§1

¹¹¹⁴ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 8§1

¹¹¹⁵ Висновки 2019, Албанія

¹¹¹⁶ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

¹¹¹⁷ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 8§2

¹¹¹⁸ Висновки XIII-4 (1996), Австрія

¹¹¹⁹ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 8§2

¹¹²⁰ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 8§2

¹¹²¹ Висновки X-2 (1990), Іспанія

¹¹²² Висновки XXI-4 (2019), Іспанія

¹¹²³ Висновки XXI-4 (2019), Іспанія

Відшкодування у разі незаконного звільнення

У випадках незаконного звільнення національне законодавство повинно передбачати належні та ефективні засоби правового захисту; працівниці, які вважають, що їхні права в цьому аспекті було порушено, повинні мати право подати свою справу до суду.¹¹²⁴

У разі звільнення, що суперечить цьому положенню, поновлення жінок на роботі буде застосовним правилом.¹¹²⁵ У виняткових випадках, якщо це неможливо (наприклад, якщо підприємство закривається) або відповідна жінка не бажає поновлюватися на роботі, має бути забезпечено відповідну компенсацію.¹¹²⁶ Компенсація має бути достатньою, щоб стримати роботодавця та надати компенсацію працівниці.¹¹²⁷ Заборонено встановлювати будь-яке граничне значення компенсації, що може виключати випадки, коли сума відшкодування збитків є співмірною з понесеними втратами та достатньо стримувальною.¹¹²⁸ Крім того, якщо існує верхній ліміт компенсації матеріальної шкоди, потерпіла повинна мати можливість вимагати необмеженої компенсації моральної шкоди через інші юридичні механізми, а суди, компетентні присуджувати компенсацію матеріальної та моральної шкоди, повинні приймати рішення протягом розумного строку.¹¹²⁹

8§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права працюючих жінок на охорону материнства Сторони зобов'язуються забезпечити матерям, що мають грудних дітей, перерви, тривалість яких достатня для годування дитини.

Згідно зі статтею 8§3, усім працюючим матерям (включно з домашніми працівницями та жінками, що працюють вдома), які годують своїх дітей грудьми, надаються відповідні перерви для цієї мети.¹¹³⁰

Перерви для годування дітей у принципі повинні надаватися протягом робочих годин, розглядатися як звичайний робочий час і оплачуватися як такий.¹¹³¹ Проте надання роботи на неповний робочий день може вважатися достатнім, якщо втрата доходу компенсується допомогою для батьків чи іншою допомогою.¹¹³²

Перерви для годування грудних дітей повинні надаватися принаймні до досягнення дитиною віку дев'яти місяців.¹¹³³

Комітет оцінює дотримання Державами-учасницями статті 8§3 в кожному конкретному випадку. Усі вказані заходи було визнано такими, що відповідають Хартії: дві півгодинні перерви, коли роботодавець надає дитячу кімнату або кімнату для годування дитини;¹¹³⁴ перерви тривалістю одну годину¹¹³⁵ та законодавство, що передбачає дві щоденні перерви протягом періоду в один рік для годування грудьми або право раніше приходити на роботу чи йти з неї.¹¹³⁶

8§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права працюючих жінок на охорону материнства Сторони зобов'язуються регламентувати залучення до робіт у нічний час вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили дитину, і жінок, що годують своїх грудних дітей.

Стаття 8§4 вимагає від Держав-учасниць регламентувати роботу в нічний час вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили, і жінок, які годують своїх грудних дітей, щоб обмежити негативний вплив на здоров'я жінки.

Для дотримання цього положення Держави-учасниці не зобов'язані вводити спеціальні правила для жінок, якщо вони можуть продемонструвати наявність правил, що застосовуються без жодних відмінностей до працівників обох статей.¹¹³⁷

¹¹²⁴ Висновки XXI-4 (2019), Іспанія

¹¹²⁵ Висновки 2005, Кіпр; Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 8

¹¹²⁶ Висновки XXI-4 (2019), Іспанія

¹¹²⁷ Висновки 2005, Кіпр

¹¹²⁸ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 8§2 та статті 27§3

¹¹²⁹ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 8§2 та статті 27§3

¹¹³⁰ Висновки XVII-2 (2005), Іспанія

¹¹³¹ Висновки XIII-4 (1996), Нідерланди

¹¹³² Висновки 2005, Швеція

¹¹³³ Висновки 2005, Кіпр

¹¹³⁴ Висновки I (1969), Італія

¹¹³⁵ Висновки I (1969), Німеччина

¹¹³⁶ Висновки 2011, Франція

¹¹³⁷ Висновки X-2 (1988), Заява про тлумачення статті 8§4

Правила повинні:

- ▶ дозволяти працівникам із сімейними обов'язками, які працюють у нічний час, переводитися на роботу в денний час, та виключити можливості роботодавців зобов'язувати таких працівників переводитися на роботу в нічний час;¹¹³⁸
- ▶ встановлювати умови для роботи в нічний час вагітних жінок, наприклад, попередній дозвіл Інспекції праці (у застосовних випадках), визначені робочі години, перерви, дні відпочинку після періодів роботи в нічний час, право на переведення на роботу в денний час у разі проблем зі здоров'ям, пов'язаних із роботою в нічний час тощо.¹¹³⁹

З метою забезпечення недискримінації за ознакою статі, працюючих жінок протягом періоду захисту не може бути поставлено в менш сприятливе становище, коли потрібне коригування умов їх праці для забезпечення необхідного рівня охорони здоров'я.¹¹⁴⁰ Зокрема, у випадках, коли жінку не може бути працевлаштовано на її робоче місце з міркувань охорони здоров'я та безпеки та внаслідок цього її переводять на іншу посаду, або, якщо таке переведення неможливе, замість нього надається відпустка, Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб протягом періоду захисту вона мала право на свою середню попередню заробітну плату або отримувала виплату соціального забезпечення, що відповідає 100% її попередньої середньої заробітної плати.¹¹⁴¹ Крім того, жінки повинні мати право повернутися на попереднє місце роботи.¹¹⁴² Це право має гарантуватися законодавством.¹¹⁴³

8§5 З метою забезпечення ефективного здійснення права працюючих жінок на охорону материнства Сторони зобов'язуються заборонити застосування праці вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили дитину, і жінок, що годують своїх грудних дітей, на підземних гірничих роботах і всіх інших роботах, які протипоказані жінкам у зв'язку з небезпечними, шкідливими для здоров'я або важкими умовами праці, і вжити відповідних заходів для захисту трудових прав цих жінок.

Стаття 8§5 застосовується до всіх вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили дитину, або жінок, які годують своїх грудних дітей, і такі жінки працюють на оплачуваній роботі.

Це положення забороняє використання праці на підземних гірничих роботах вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили дитину, та жінок, які годують своїх грудних дітей.¹¹⁴⁴ Це стосується власне робіт із видобутку, але не жінок, які:

- ▶ займають керівні посади та не виконують фізичну роботу;
- ▶ працюють у службах охорони здоров'я та соціального забезпечення;
- ▶ проходять підготовку в підземних ділянках шахт протягом нетривалих періодів.¹¹⁴⁵

Певні інші небезпечні види діяльності, такі, що передбачають вплив свинцю, бензолу, іонізуючого випромінювання, високих температур, вібрації або вірусних агентів, має бути заборонено або суворо регламентовано для відповідної групи жінок залежно від ризиків, пов'язаних із роботою.¹¹⁴⁶ Національне законодавство має забезпечувати високий рівень захисту від усіх відомих ризиків для здоров'я та безпеки жінок, які підпадають під дію цього положення.¹¹⁴⁷

Національне законодавство має передбачати можливість повторного призначення вагітних жінок або жінок, які годують грудьми на іншу посаду, якщо їх робота не відповідає їхньому стану, без втрати заробітної плати.¹¹⁴⁸ Якщо це неможливо, жінки повинні мати право на оплачувану відпустку або соціальне забезпечення в розмірі 100% їх попередньої середньої заробітної плати.¹¹⁴⁹ Право працівниць повернутися на попередню посаду після закінчення періоду декретної відпустки чи відпустки по догляду за дитиною має бути передбачено законодавством.¹¹⁵⁰

1138 [Висновки 2003, Франція](#)

1139 [Висновки X-2 \(1988\), Заява про тлумачення статті 8§4](#)

1140 [Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 8§4 та 8§5](#)

1141 [Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 8§4 та 8§5](#)

1142 [Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 8§4 та 8§5](#)

1143 [Висновки 2019, Албанія](#)

1144 [Висновки X-2 \(1988\), Заява про тлумачення статті 8§5 \(тобто 8§4b\) Хартії 1961 року](#)

1145 [Висновки X-2 \(1990\), Заява про тлумачення статті 8§5 \(тобто 8§4b\) Хартії 1961 року](#)

1146 [Висновки 2019, Україна](#)

1147 [Висновки 2003, Болгарія](#)

1148 [Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 8§4 та 8§5](#)

1149 [Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 8§4 та 8§5](#)

1150 [Висновки 2019, Україна](#)

СТАТТЯ 9. ПРАВО НА ПРОФЕСІЙНУ ОРІЄНТАЦІЮ

Кожна людина має право на належні умови для професійної орієнтації, метою якої є допомогти їй вибрати професію згідно зі своїми особистими здібностями та інтересами

З метою забезпечення ефективного здійснення права на професійну орієнтацію Сторони зобов'язуються, у разі необхідності, створити службу або сприяти діяльності служби, яка допомагатиме всім особам, включаючи осіб з інвалідністю, у вирішенні проблем, пов'язаних із вибором професії та набуттям професійних навичок, з належним урахуванням здібностей кожної особи та потреби в них на ринку праці; така допомога повинна надаватись безкоштовно як молоді, включаючи школярів, так і повнолітнім особам.

Стаття 9 вимагає від Держав-учасниць створити та забезпечити функціонування служби, яка безкоштовно допомагатиме всім особам вирішувати їхні проблеми, пов'язані з професійною орієнтацією.¹¹⁵¹

Стаття 9 передбачає подвійне зобов'язання для Держав-учасниць: з одного боку, просування та забезпечення орієнтації щодо можливостей освіти, а з іншого боку, послуги з орієнтації щодо можливостей професійної підготовки.¹¹⁵² Професійна орієнтація є послугою, яка допомагає всім людям вирішити проблеми, пов'язані з вибором професії, належним чином врахувавши індивідуальні характеристики та їх співвідношення з професійними можливостями.¹¹⁵³ Умови для професійної орієнтації повинні надаватись не лише безробітним, а й усім категоріям учнів і особливо молоді, яка закінчує навчання в школі.¹¹⁵⁴ Іноземці та особи без громадянства також повинні мати доступ до професійної орієнтації на рівних умовах як у системі освіти, так і на ринку праці.¹¹⁵⁵

Рівне ставлення в аспекті професійної орієнтації має бути гарантовано кожному, включно з громадянами інших Сторін, які законно проживають або регулярно працюють на території відповідної Сторони.¹¹⁵⁶ Це означає, що від студентів та учнів не вимагається проживати на території відповідної Сторони протягом певного визначеного періоду в будь-якій якості або мати право проживати там через свої зв'язки з особами, які там законно проживають, до початку підготовки.¹¹⁵⁷ З цієї метою вимоги щодо тривалості проживання чи вимоги щодо працевлаштування та/або застосування положення про взаємність суперечать положенням Хартії.¹¹⁵⁸ Це не стосується студентів та учнів, які, не маючи вказаних вище зв'язків, потрапили на територію з єдиною метою проходження підготовки.¹¹⁵⁹

Право на професійну орієнтацію має гарантуватися:

- ▶ в межах системи шкільної освіти (інформація про навчання та доступ до навчання);¹¹⁶⁰
- ▶ у межах ринку праці (інформація про професійну підготовку та перепідготовку, планування кар'єри тощо). У цьому контексті має гарантуватися право на професійну орієнтацію, яке стосується, зокрема, випускників шкіл, осіб, які шукають роботу та безробітних.¹¹⁶¹

Показники, які беруться до уваги під час оцінки професійної орієнтації, включають: цілі, організацію, функціонування, загальні витрати, кількість персоналу та кількість бенефіціарів.¹¹⁶²

Професійна орієнтація повинна надаватись безкоштовно достатньою кількістю кваліфікованого персоналу, значній кількості осіб і з достатнім бюджетом як у межах шкільної системи, так і в межах ринку праці.¹¹⁶³ У період економічного спаду професійна орієнтація дуже важлива.¹¹⁶⁴

¹¹⁵¹ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 9

¹¹⁵² Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 9

¹¹⁵³ Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 9

¹¹⁵⁴ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 9

¹¹⁵⁵ Висновки 2020, Боснія і Герцеговина

¹¹⁵⁶ Висновки 2020, 2012, Чорногорія

¹¹⁵⁷ Висновки 2020, 2012, Чорногорія

¹¹⁵⁸ Висновки XVI-2 (2003), Польща

¹¹⁵⁹ Висновки 2012, Чорногорія

¹¹⁶⁰ Висновки 2012, Чорногорія

¹¹⁶¹ Висновки 2012, Чорногорія

¹¹⁶² Висновки 2012, Чорногорія

¹¹⁶³ Висновки 2020, Литва

¹¹⁶⁴ Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 9

Не відповідають статті 9 Хартії ситуації, коли лише 50% шкіл пропонують послідовні послуги з профорієнтації.¹¹⁶⁵

Якщо Держави-учасниці прийняли статтю 9 і статтю 15, професійна орієнтація осіб з інвалідністю розглядається відповідно до статті 15.¹¹⁶⁶ Відсутність інформації про витрати та персонал, пов'язані з послугами професійної орієнтації, що пропонуються особам з інвалідністю, призводить до висновку про невідповідність за статтею 9.¹¹⁶⁷

СТАТТЯ 10. ПРАВО НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ

Кожна людина має право на належні умови для професійної підготовки

10§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права на професійну підготовку Сторони зобов'язуються у разі необхідності, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, започаткувати професійно-технічну підготовку або сприяти професійно-технічній підготовці всіх осіб, включаючи осіб з інвалідністю, а також створити умови для доступу до вищої технічної та університетської освіти виключно на основі особистих здібностей.

Право на професійну підготовку має бути гарантовано кожному.¹¹⁶⁸

Стаття 10§1 охоплює всі види вищої освіти.¹¹⁶⁹ З огляду на еволюцію національних систем, які мають тенденцію стирати межі між освітою та підготовкою на всіх рівнях і об'єднують їх у підхід, який сприяє навчанню впродовж життя, поняття професійної підготовки за статтею 10§1 охоплює: початкову підготовку (тобто загальну і середню професійну освіту), університетську та неуніверситетську вищу освіту, а також професійну підготовку, організовану іншими державними чи приватними суб'єктами (включно з безперервною підготовкою, яка розглядається відповідно до статті 10§3 Хартії).¹¹⁷⁰ Університетська та неуніверситетська вища освіта вважається професійною підготовкою тією мірою, якою вона дає студентам знання та навички, необхідні для того, щоб займатися відповідною професією.¹¹⁷¹

У період економічного спаду слід наголошувати на важливості професійної підготовки та віддавати пріоритет молоді, яка стикається з високим рівнем безробіття.¹¹⁷²

Для забезпечення професійної підготовки Держави-учасниці повинні:

- ▶ забезпечувати загальну та середню професійну освіту, університетську і неуніверситетську вищу освіту; виробниче навчання та безперервну освіту;¹¹⁷³
- ▶ будувати мости між середньою професійною освітою та університетською і неуніверситетською вищою освітою;¹¹⁷⁴
- ▶ запроваджувати механізми визнання/підтвердження знань і досвіду, набутих у контексті підготовки/робочої діяльності з метою отримання кваліфікації або доступу до загальної, технічної та університетської вищої освіти;¹¹⁷⁵
- ▶ вживати заходів для забезпечення релевантності кваліфікацій загальної середньої та загальної вищої освіти з точки зору професійної інтеграції на ринку праці;¹¹⁷⁶

Доступ до вищої технічної або університетської освіти, заснований виключно на особистих здібностях, не може досягатися лише шляхом створення освітніх структур, які сприяють визнанню знань і досвіду, а також переходу від одного типу чи рівня освіти до іншого: він також означає, що реєстраційні збори чи інші освітні витрати не повинні створювати фінансових перешкод для деяких кандидатів.¹¹⁷⁷ Необхідно вживати інших заходів для спрощення доступу до технічної чи університетської вищої освіти

¹¹⁶⁵ Висновки 2020, Литва

¹¹⁶⁶ Висновки 2003, Франція

¹¹⁶⁷ Висновки 2020, Азербайджан

¹¹⁶⁸ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 10§1

¹¹⁶⁹ Висновки 2003, Франція

¹¹⁷⁰ Висновки 2003, Франція

¹¹⁷¹ Висновки 2003, Франція

¹¹⁷² Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 10

¹¹⁷³ Висновки 2007, Ірландія

¹¹⁷⁴ Висновки 2016, Російська Федерація

¹¹⁷⁵ Висновки 2016, Російська Федерація

¹¹⁷⁶ Висновки 2016, Російська Федерація

¹¹⁷⁷ Висновки 2003, Франція

виключно на основі особистих здібностей (наприклад, через наявність достатньої кількості закладів, розумний рівень плати за навчання, надання стипендій та інших грантів чи пільг).¹¹⁷⁸

Основні показники відповідності статті 10§1 включають: наявність системи освіти та підготовки; загальний потенціал цієї системи (зокрема, співвідношення між кількістю місць підготовки та кандидатів); загальні витрати на освіту та підготовку у відсотках від ВВП; відсоток успішного завершення навчання молоддю, що вступила на курси професійної підготовки, та студентами, що вступили у заклади вищої освіти; рівень працевлаштування осіб із кваліфікацією вищої освіти та час очікування цими особами отримання першої кваліфікованої роботи.¹¹⁷⁹

Необхідно прийняти стратегії та заходи, щоб узгодити навички, здобуті в межах професійної освіти та підготовки, з вимогами ринку праці, зокрема з огляду на технологічні розробки та глобалізацію.¹¹⁸⁰

Згідно з Додатком до Хартії, громадянам інших Сторін, які на законних підставах проживають або працюють на території відповідної Сторони, забезпечується рівне ставлення.¹¹⁸¹ Це означає, що від студентів та учнів не вимагається проживати на території відповідної Сторони протягом певного визначеного періоду в будь-якій якості або мати право проживати там через свої зв'язки з особами, які там законно проживають, до початку підготовки.¹¹⁸²

Це не стосується студентів та учнів, які, не маючи вказаних вище зв'язків, потрапили на територію з єдиною метою проходження підготовки.¹¹⁸³ Вимоги щодо тривалості проживання чи щодо працевлаштування та/або застосування положення про взаємність суперечать положенням Хартії.¹¹⁸⁴

Необхідно вжити заходів для інтеграції мігрантів і біженців у систему професійної освіти та підготовки.¹¹⁸⁵ Якщо законодавство щодо сприяння працевлаштуванню та інститутів ринку праці не передбачає жодних конкретних інструментів для професійної підготовки чи розвитку навичок для біженців, ситуація не відповідає статті 10§1.¹¹⁸⁶

Ситуація не відповідає статті 10§1 Хартії, якщо громадяни інших Держав-учасниць страждають від непрямой дискримінації через вимогу про обов'язкове проживання на території відповідної країни протягом одного року для отримання доступу до вищої освіти в ній.¹¹⁸⁷

Професійна підготовка осіб з інвалідністю регулюється статтею 15 Хартії для Держав-учасниць, які прийняли статтю 15.¹¹⁸⁸

10§2 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на професійну підготовку Сторони зобов'язуються започаткувати систему виробничого навчання та інші регулярні програми професійної підготовки молодих хлопців та дівчат з їхніх різних професій або сприяти функціонуванню такої системи.

Умови для проходження виробничого навчання, згадані в Хартії, не повинні бути суто емпіричними або спрямованими виключно на трудове навчання, а повинні розроблятися в широкому сенсі та включати повну, скоординовану і систематичну підготовку.¹¹⁸⁹ «Виробниче навчання» означає підготовку на основі контракту між молодістю особою та роботодавцем, тоді як інші угоди про навчання можуть ґрунтуватися на такому контракті, але також бути професійною підготовкою на базі навчального закладу.¹¹⁹⁰ Виробниче навчання має поєднувати теоретичну та практичну підготовку, а між закладами освіти та трудовим ринком повинні підтримуватися тісні зв'язки.¹¹⁹¹

Виробниче навчання оцінюється на основі таких елементів: тривалість виробничого навчання та розподіл часу між практичним і теоретичним вивченням; відбір учнів; відбір і підготовка учителів;

¹¹⁷⁸ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 10§1

¹¹⁷⁹ Висновки 2012, Кіпр

¹¹⁸⁰ Висновки 2020, Україна

¹¹⁸¹ Висновки 2003, Словенія

¹¹⁸² Висновки 2003, Словенія

¹¹⁸³ Висновки 2003, Словенія

¹¹⁸⁴ Висновки 2003, Словенія

¹¹⁸⁵ Висновки 2020, Естонія

¹¹⁸⁶ Висновки XXII-1 (2020), Польща

¹¹⁸⁷ Висновки 2007, Ірландія

¹¹⁸⁸ Висновки 2003, Словенія

¹¹⁸⁹ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 10§2

¹¹⁹⁰ Висновки XIX-1 (2008), Словацька Республіка

¹¹⁹¹ Висновки XIV-2 (1998), Словацька Республіка

розірвання договору про виробниче навчання.¹¹⁹² Крім того, основними показниками для оцінки відповідності цьому положенню є наявність системи виробничого навчання та інших умов для підготовки молоді, якість такого навчання, тобто кількість учнів, загальна сума витрат, як державних, так і приватних, присвячених цим видам підготовки, і забезпечення достатньої кількості місць для задоволення всіх вимог.¹¹⁹³

Обов'язкові періоди здобуття часткового досвіду, що є частиною підготовки студентів у таких галузях, як медицина, стоматологія, право та освіта, під час навчання в університеті чи після нього, підпадають під дію статті 10§2.¹¹⁹⁴

Особам, які не є громадянами відповідної держави, має гарантуватися рівне ставлення щодо доступу до виробничого навчання та інших механізмів підготовки на основі умов, зазначених у статті 10§1.¹¹⁹⁵ Це означає, що від студентів та учнів не вимагається проживати на території відповідної Сторони протягом певного визначеного періоду в будь-якій якості або мати право проживати там через свої зв'язки з особами, які там законно проживають, до початку підготовки.¹¹⁹⁶ Це не стосується студентів та учнів, які, не маючи вказаних вище зв'язків, потрапили на територію з єдиною метою проходження підготовки.¹¹⁹⁷

Стосовно доступу до підготовки, вимоги щодо тривалості проживання чи працевлаштування та/або застосування положення про взаємність не відповідають Хартії.¹¹⁹⁸

10§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права на професійну підготовку Сторони зобов'язуються започаткувати або заохочувати, у разі необхідності:

- ▶ належні та легкодоступні програми професійної підготовки повнолітніх працівників;
- ▶ спеціальні програми перепідготовки повнолітніх працівників, необхідність в яких виникає внаслідок технологічного прогресу або нових тенденцій у сфері зайнятості.

Працевлаштованим і безробітним особам, у тому числі безробітній молоді, має бути гарантовано право на безперервну професійну підготовку.¹¹⁹⁹ Це положення також поширюється на самозайнятих осіб.¹²⁰⁰ Стаття 10§3 враховує лише ті заходи активізації для безробітних, які стосуються суто підготовки, тоді як стаття 1§1 стосується загальних заходів активізації для безробітних.¹²⁰¹ Спеціальні заходи для осіб, які є безробітними протягом тривалого часу, розглядаються у статті 10§4.¹²⁰² Поняття безперервної професійної підготовки включає освіту дорослих. Як для зайнятих, так і для безробітних осіб основними показниками відповідності цьому положенню є типи безперервної професійної підготовки та освіти, доступні на ринку праці, навчальні заходи для певних груп (наприклад, жінок), загальний рівень участі осіб у підготовці та гендерний баланс, відсоток працівників, які беруть участь у безперервній професійній підготовці, та загальні витрати.¹²⁰³

Стосовно працевлаштованих осіб, мета статті 10§3 Хартії полягає, зокрема, у тому, щоб зобов'язати Держави-учасниці забезпечувати програми підготовки та перепідготовки повнолітніх працівників, у тому числі механізми перепідготовки скорочених працівників і працівників, які постраждали від економічних та технологічних змін.¹²⁰⁴ Метою є запобігання декваліфікації все ще активних працівників, які ризикують стати безробітними внаслідок технологічного та/або економічного прогресу.¹²⁰⁵ Необхідно запровадити стратегії та заходи (юридичні, нормативні й адміністративні бази, фінансові та практичні заходи) для підготовки та перепідготовки за повним спектром навичок (особливо у галузях цифрової культури, новітніх технологій, людино-машинної взаємодії та нових робочих середовищ, використання та експлуатації нових інструментів і машин), потрібних працівникам, щоб бути конкурентоспроможними на ринках праці, що виникають.¹²⁰⁶

1192 Висновки XVI-2 (2004), Мальта

1193 Висновки 2020, Грузія

1194 Висновки III (1973), Заява про тлумачення статті 10§2

1195 Висновки 2003, Словенія

1196 Висновки 2003, Словенія

1197 Висновки 2003, Словенія

1198 Висновки 2003, Словенія

1199 Висновки 2012, Сербія

1200 Висновки 2012, Сербія

1201 Висновки 2012, Сербія

1202 Висновки 2012, Сербія

1203 Висновки 2012, Сербія

1204 Висновки XIX-1 (2008), Іспанія

1205 Висновки XIX-1 (2008), Іспанія

1206 Висновки XXII-1 (2021), Люксембург

Що стосується безробітних, то для них має бути доступною професійна підготовка.¹²⁰⁷ Коефіцієнт активації, тобто співвідношення між середньорічною кількістю раніше безробітних учасників активних заходів та кількістю зареєстрованих безробітних і учасників активних заходів, що використовується для оцінки впливу політик Держав-учасниць.¹²⁰⁸

Окрім того, враховуються такі аспекти:

- ▶ наявність законодавства про індивідуальну відпустку для проходження підготовки та її характеристики, зокрема тривалість, винагорода та ініціатива щодо участі в ній;¹²⁰⁹
- ▶ розподіл тягаря витрат на професійну підготовку між публічними органами (державними чи іншими колективними органами), системами страхування на випадок безробіття, підприємствами та домогосподарствами щодо безперервної підготовки.¹²¹⁰

Будь-які вимоги щодо тривалості проживання чи працевлаштування суперечать Хартії.¹²¹¹

10§ 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на професійну підготовку Сторони зобов'язуються започаткувати або заохочувати, у разі необхідності, спеціальні програми перепідготовки та реінтеграції осіб, які є безробітними протягом тривалого часу.

Згідно зі статтю 10§4, Держави-учасниці повинні боротися з довгостроковим безробіттям за допомогою заходів із перепідготовки та реінтеграції.¹²¹² Особа, яка не має роботи 12 і більше місяців, вважається безробітною протягом тривалого часу.¹²¹³

Основними показниками відповідності цьому положенню є види заходів із підготовки та перепідготовки, доступні на ринку праці, кількість осіб, які пройшли цей вид підготовки, особлива увага приділяється молодій особі, що є безробітною протягом тривалого часу, та вплив заходів на скорочення довгострокового безробіття.¹²¹⁴

Особам, що не є громадянами відповідної держави, має бути гарантовано рівне ставлення щодо доступу до підготовки та перепідготовки для осіб, безробітних протягом тривалого часу.¹²¹⁵ Доступ до фінансової допомоги для навчання надається громадянам інших Держав-учасниць, які законно проживають у будь-якій якості або мають право на проживання через свої зв'язки з особами, які законно проживають на території відповідної Сторони.¹²¹⁶ Це положення Хартії не поширюється на студентів та учнів, які, не маючи зазначених вище зв'язків, потрапили на територію з єдиною метою проходження підготовки.¹²¹⁷ Таким чином, стаття 10§4 не вимагає від Держав-учасниць надання фінансової допомоги будь-якому іноземному громадянину, який ще не є резидентом у відповідній Державі-учасниці, нарівні з її громадянами.¹²¹⁸ Однак вимагається, щоб громадяни інших Держав-учасниць, які вже мають статус резидента у відповідній Державі-учасниці, отримували рівне з громадянами ставлення як щодо доступу до професійної освіти (стаття 10§1), так і фінансової допомоги на освіту (стаття 10§4).¹²¹⁹ Ті Держави-учасниці, які встановлюють вимогу щодо постійного проживання або будь-якої тривалості проживання для громадян інших Держав-учасниць, щоб ці особи могли подати заявку на фінансову допомогу для здобуття професійної освіти та підготовки, порушують Хартію.¹²²⁰

10§5 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на професійну підготовку Сторони зобов'язуються заохочувати повне використання існуючих програм шляхом вжиття таких належних заходів, як:

Пункт 5 передбачає додаткові заходи, які мають фундаментальне значення для забезпечення ефективного доступу на практиці.

¹²⁰⁷ Висновки XIX-1 (2008), Угорщина

¹²⁰⁸ Висновки 2012, Сербія

¹²⁰⁹ Висновки 2012, Сербія

¹²¹⁰ Висновки 2012, Сербія

¹²¹¹ Висновки XVI-2 (2004), Ірландія

¹²¹² Висновки 2003, Італія

¹²¹³ Висновки 2003, Італія

¹²¹⁴ Висновки 2020, Кіпр

¹²¹⁵ Висновки 2020, Україна

¹²¹⁶ Висновки XXII-1 (2020), Люксембург

¹²¹⁷ Висновки XXII-1 (2020), Люксембург

¹²¹⁸ Висновки XXII-1 (2020), Люксембург

¹²¹⁹ Висновки XXII-1 (2020), Люксембург

¹²²⁰ Висновки XXII-1 (2020), Люксембург

I. Зменшення або скасування будь-яких внесків або зборів

Держави-учасниці повинні забезпечити надання професійної підготовки, як визначено в пункті 1, безкоштовно або з поступовим зниженням оплати.¹²²¹ Згідно з Додатком до Хартії, громадянам інших Сторін, які на законних підставах проживають або працюють на території відповідної Сторони, забезпечується рівне ставлення.¹²²² Це означає, що від студентів та учнів, яким дозволено проживати в країні у будь-якій якості, окрім статусу студента чи учня, або у разі наявності в них права проживати там через свої зв'язки з особами, які там законно проживають, не вимагається проживати на території відповідної Сторони протягом певного визначеного періоду до початку підготовки.¹²²³ Це не стосується студентів та учнів, які не мають вказаних вище зв'язків, потрапили на територію з єдиною метою проходження підготовки.¹²²⁴

Ситуація не відповідає статті 10§5 Хартії, якщо для отримання права на фінансову допомогу на професійну підготовку вимагається проживання на території держави протягом трьох років.¹²²⁵

II. Надання фінансової допомоги у відповідних випадках

Надання фінансової допомоги у відповідних випадках означає надання фінансової допомоги особам, які інакше не мали б можливості пройти виробниче навчання чи підготовку.¹²²⁶ Крім безкоштовної або недорогої підготовки, передбачається надання допомоги у формі грантів, стипендій або інших механізмів, якщо це необхідно.¹²²⁷ Усі питання, що стосуються фінансової допомоги, охоплено статтею 10§5, включно із стипендіями за програмами підготовки в контексті політики ринку праці.¹²²⁸ Держави-учасниці повинні надавати фінансову допомогу або універсально, або за умови перевірки матеріального становища, або присуджувати її на основі заслуг.¹²²⁹ У будь-якому разі допомога повинна бути принаймні доступною для тих, хто її потребує, і бути належною.¹²³⁰ Це можуть бути стипендії або позики за пільговими процентними ставками.¹²³¹ Кількість бенефіціарів та розмір фінансової допомоги також беруться до уваги для оцінки дотримання цього положення.¹²³²

Особам, що не є громадянами відповідної держави, має гарантуватися рівне ставлення щодо фінансової допомоги на основі умов, зазначених у пункті 1.¹²³³

III. Зарахування до нормованих робочих годин часу, витраченого працівником на вимогу його роботодавця на додаткову професійну підготовку без відриву від виробництва

Час, витрачений на додаткову професійну підготовку на вимогу роботодавця, має бути включено до нормованих робочих годин.¹²³⁴ Додаткова професійна підготовка означає будь-який вид підготовки, що може бути корисною у зв'язку з поточною професією працівників і спрямована на підвищення їх кваліфікації.¹²³⁵ Вона не передбачає жодної попередньої підготовки.¹²³⁶ Термін «без відриву від виробництва» означає, що працівник у поточний момент перебуває у трудових відносинах із роботодавцем, який вимагає проходження ним підготовки.¹²³⁷

IV. Забезпечення шляхом належного контролю, після консультацій з організаціями роботодавців і працівників, ефективності виробничого навчання та інших програм професійної підготовки молодих працівників і у цілому належного захисту молодих працівників

1221 Висновки 2020, Мальта

1222 Висновки XVI-2 (2004), Сполучене Королівство

1223 Висновки XVI-2 (2004), Сполучене Королівство

1224 Висновки XVI-2 (2004), Сполучене Королівство

1225 Висновки 2020, Андорра

1226 Висновки XIII-1 (1993), Туреччина

1227 Висновки XIII-1 (1993), Туреччина

1228 Висновки 2016, Італія

1229 Висновки XIX-1 (2008), Туреччина

1230 Висновки XIX-1 (2008), Туреччина

1231 Висновки 2016, Італія

1232 Висновки 2016, Італія; Висновки XIV-2 (1998), Ірландія

1233 Висновки 2003, Словенія

1234 Висновки 2020, Туреччина

1235 Висновки 2020, Туреччина

1236 Висновки 2020, Туреччина

1237 Висновки 2020, Туреччина

Держави-учасниці повинні оцінити свої програми професійної підготовки молодих працівників, включно з виробничим навчанням.¹²³⁸ Зокрема, необхідна участь організацій роботодавців і працівників у контролі ефективності схем підготовки.¹²³⁹

СТАТТЯ 11. ПРАВО НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Кожна людина має право користуватися будь-якими заходами, що дозволяють їй досягти найкращого стану здоров'я, який є можливим

Право на охорону здоров'я, гарантоване статтею 11 Хартії, доповнює статті 2 і 3 Європейської конвенції з прав людини, за тлумаченням Європейського суду з прав людини, накладаючи низку позитивних зобов'язань, спрямованих на забезпечення його ефективного здійснення.¹²⁴⁰ Права, що стосуються охорони здоров'я та закріплені у двох договорах, є нерозривно пов'язаними, оскільки «людська гідність є фундаментальною цінністю та справжнім ядром позитивного європейського законодавства з прав людини, чи відповідно до Європейської соціальної хартії, чи відповідно до Європейської конвенції з прав людини, а охорона здоров'я є необхідною передумовою збереження людської гідності».¹²⁴¹

Право на охорону здоров'я необхідно захищати не лише теоретично, а й фактично. Імплементация Хартії вимагає від Держав-учасниць не лише вжиття юридичних заходів, а й практичних дій, що забезпечують доступ до ресурсів і операційних процедур, необхідних для повної реалізації визначених у ній прав.¹²⁴²

Повага до фізичної та психологічної цілісності є невід'ємною частиною прав на охорону здоров'я, гарантованих статтею 11.¹²⁴³

11§1 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я Сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого, усунути, у міру можливості, причини слабого здоров'я.

Право на найкращий стан здоров'я, який є можливим

Стаття 11 закріплює право на найвищий можливий стан здоров'я та право на доступ до медичної допомоги. Згідно зі статтею 11, здоров'я є не лише відсутністю хвороб або фізичних дефектів, а станом повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, відповідно до визначення здоров'я у Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), прийнятого всіма Сторонами Хартії.¹²⁴⁴

Стаття 11 накладає ряд позитивних і негативних зобов'язань.¹²⁴⁵ Назва статті «право на охорону здоров'я» чітко пояснює, що зобов'язання Держав згідно з цим положенням не обмежуються лише забезпеченням ефективного застосування права користуватися будь-якими позитивними, проактивними заходами Держави, що дають змогу досягати найвищого можливого стану здоров'я (наприклад, забезпечення рівного доступу до якісної медичної допомоги). Також обов'язки Держав не обмежуються вжиттям заходів, зазначених у статті 11 Хартії. Поняття захисту здоров'я радше включає зобов'язання Держави утримуватися від прямого чи опосередкованого втручання у здійснення права на здоров'я. У цьому контексті воно посилається на наведене вище визначення здоров'я.¹²⁴⁶

Таке тлумачення статті 11 узгоджується з юридичним захистом, який надають інші важливі міжнародні положення про права людини, пов'язані зі здоров'ям.¹²⁴⁷

¹²³⁸ Висновки 2020, Литва

¹²³⁹ Висновки XIV-2 (1998), Сполучене Королівство

¹²⁴⁰ Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 11

¹²⁴¹ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Франції, скарга № 14/2003, рішення по суті від 3 листопада 2004 р., §31

¹²⁴² Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

¹²⁴³ Трансгендер Європа і ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., §74

¹²⁴⁴ Трансгендер Європа і ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., §71

¹²⁴⁵ Трансгендер Європа і ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., §79

¹²⁴⁶ Трансгендер Європа і ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., §79

¹²⁴⁷ Трансгендер Європа і ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., §79

Держави-учасниці повинні забезпечити найкращий можливий стан здоров'я населення відповідно до наявних знань. Програми охорони громадського здоров'я повинні передбачати спеціальні заходи для охорони здоров'я матерів, дітей і людей літнього віку.¹²⁴⁸

Системи охорони здоров'я повинні відповідним чином реагувати на ризики для здоров'я, яких можна уникнути, тобто ті, які можна контролювати діями людини.¹²⁴⁹ Основними показниками є середня тривалість життя та основні причини смерті. Ці показники мають демонструвати поліпшення та не надто відставати від середньоєвропейських.¹²⁵⁰

Дитяча та материнська смертність є інформативними показниками, наскільки добре функціонує загальна система охорони здоров'я конкретної країни.¹²⁵¹ Це ризики, яких можна уникнути, та слід вжити всіх заходів, особливо у високорозвинених системах охорони здоров'я, для приведення цих показників якомога ближче до нуля.¹²⁵² Постійною проблемою невідповідності цьому положенню є високі показники дитячої смертності в перший рік життя та материнської смертності в кількох країнах, якщо розглядати їх разом з іншими основними показниками здоров'я, вказують на слабкі місця в системі охорони здоров'я.¹²⁵³

Ризики, яких можна уникнути, включають ті, що впливають з екологічних загроз. Стаття 11§1 гарантує право на здорове довкілля.¹²⁵⁴

Будь-який вид лікування, який не є необхідним, може вважатися таким, що суперечить статті 11, якщо отримання доступу до іншого права залежить від його проходження.¹²⁵⁵

Право на доступ до медичної допомоги

Право на охорону здоров'я включає право на доступ до медичної допомоги, і цей доступ має бути забезпечено кожній людині без дискримінації.¹²⁵⁶ Це означає, що охорона здоров'я має бути ефективною та доступною для всіх, належний захист повинні мати вразливі групи, які наражаються на особливо високі ризики, такі як бездомні особи, особи, які живуть у бідності, особи літнього віку, особи з інвалідністю, особи, які живуть у спеціалізованих установах, особи, які утримуються у в'язницях, та особи, які мають статус нелегальних мігрантів.¹²⁵⁷

Обмеження щодо застосування статті 11 не можуть призводити до перешкоджання незахищеним групам у здійсненні їх права на здоров'я. Цей підхід вимагає суворого тлумачення способу визначення кола осіб, до яких застосовується Хартія, у поєднанні зі статтею 11 про право на охорону здоров'я, зокрема з її першим пунктом про доступ до медичної допомоги.¹²⁵⁸

Згідно з пунктом 1 Додатка, особи, на яких поширюються статті 1–17 і 20–31 Хартії, включають іноземців лише в тій мірі, в якій вони є громадянами інших Сторін, що на законних підставах проживають або працюють на території відповідної Сторони.

Обмеження кола осіб, до яких застосовується Хартія, не слід тлумачити таким чином, щоб позбавити мігрантів із нелегальним статусом захисту їхніх найбільш базових прав, закріплених у Хартії, або порушити їхні основні права, такі як право на життя, фізичну цілісність чи людську гідність.¹²⁵⁹

Законодавство чи практика, що заперечують право на медичну допомогу іноземним громадянам у межах території Держави-учасниці, навіть якщо вони перебувають там нелегально, суперечать Хартії.¹²⁶⁰

¹²⁴⁸ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 11

¹²⁴⁹ Висновки XV-2 (2001), Данія

¹²⁵⁰ Висновки 2005, Литва

¹²⁵¹ Висновки 2003, Румунія

¹²⁵² Висновки 2003, Франція

¹²⁵³ Висновки 2013, Україна

¹²⁵⁴ Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §§194-195, §202

¹²⁵⁵ Трансгендер Європа і ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., §80

¹²⁵⁶ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §218

¹²⁵⁷ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §218

¹²⁵⁸ Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 11

¹²⁵⁹ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §28

¹²⁶⁰ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Франції, скарга № 14/2003, рішення по суті від 3 листопада 2004 р., §32

Надання дітям-мігрантам притулку та відповідного житла є мінімальною передумовою для спроб усунути причини слабкого здоров'я серед цих неповнолітніх (включно з епідемічними, ендемічними чи іншими захворюваннями).¹²⁶¹

Ненадання належного житла та достатнього медичного обслуговування дітям-мігрантам із супроводом та без супроводу, в результаті чого деякі з цих дітей вимушені жити на вулиці або утримуються під вартою в якості «опіки з метою захисту», порушує статті 11§§1 і 3 Хартії.¹²⁶²

Комітет підкреслив важливість ефективних медичних обстежень та психосоціальної підтримки дітей-мігрантів та дітей, які шукають притулку після їх прибуття.¹²⁶³ Такі обстеження є необхідними для виявлення дітей із проблемами здоров'я, у тому числі психічними порушеннями та інфекційними захворюваннями.¹²⁶⁴ Нестача лікарів і медичного персоналу в пунктах прийому призводить до затримок у медичній та психосоціальній оцінці дітей, з ризиком того, що проблеми зі здоров'ям, спричинені поганими умовами життя, що переважають у цих центрах, або передачі хвороб, залишаться невиявленими та виникнуть пізніше.¹²⁶⁵

Мова не може бути перешкодою для доступу до належних медичних послуг.¹²⁶⁶

Право на доступ до медичного обслуговування вимагає, щоб:

- ▶ витрати на охорону здоров'я покривалися, принаймні частково, громадою в цілому;¹²⁶⁷
- ▶ вартість медичної допомоги не була надмірно важким тягарем для особи. Безпосередня оплата приватними особами не повинна бути основним джерелом фінансування системи охорони здоров'я.¹²⁶⁸ Необхідно вжити заходів, щоб зменшити фінансовий тягар для пацієнтів із найбільш соціально незахищених верств суспільства;¹²⁶⁹
- ▶ умови, що регулюють доступ до медичної допомоги, повинні враховувати Рекомендацію Парламентської асамблеї 1626 (2003 р.) щодо «реформування систем охорони здоров'я в Європі: забезпечити рівність, якість та ефективність», яка пропонує Державам-учасницям прийняти як основний критерій для оцінювання успіху реформ системи охорони здоров'я ефективний доступ до медичної допомоги для всіх, без дискримінації, як основне право людини;¹²⁷⁰
- ▶ механізми доступу до медичної допомоги не повинні призводити до зайвих затримок у її наданні. Управління списками очікування та тривалістю очікування в системі охорони здоров'я розглядаються у світлі Рекомендації Комітету Міністрів (99)21 щодо критеріїв такого управління. Доступ до лікування має ґрунтуватися на прозорих критеріях, узгоджених на національному рівні, з урахуванням ризику погіршення клінічного стану чи якості життя;¹²⁷¹
- ▶ кількість медичних працівників та обладнання має бути достатньою. У випадку лікарень слід намагатися досягти мети, встановленої ВООЗ для країн, що розвиваються, 3 ліжка на тисячу населення.¹²⁷² Дуже низька щільність лікарняних ліжок у поєднанні зі списками очікування може стати перешкодою для доступу до медичної допомоги максимально можливої кількості людей.¹²⁷³ Умови перебування в лікарнях, у тому числі психіатричних, мають бути задовільними та відповідати принципам збереження людської гідності;¹²⁷⁴
- ▶ органи державної влади зобов'язані підтримувати осіб, чий ступінь ізоляції, минулий досвід і соціальний статус ставлять їх у ситуацію, коли вони можуть не мати інструментів для пошуку засобів правового захисту, щоб долати бар'єри та ефективно відстоювати свої права.¹²⁷⁵

1261 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §221

1262 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §230

1263 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §227

1264 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §227

1265 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §227

1266 Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 151/2017, рішення по суті від 5 грудня 2018 р., §80

1267 Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 11; Висновки XV-2 (2001), Додаток, Кіпр

1268 Висновки 2013, Грузія

1269 Висновки XVII-2 (2005), Португалія

1270 Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 11

1271 Висновки XV-2 (2001), Сполучене Королівство; Висновки XX-2 (2013), Польща

1272 Висновки XV-2 (2001), Додаток, Туреччина

1273 Висновки XV-2 (2001), Данія

1274 Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 11; Висновки 2005, Румунія

1275 Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 151/2017, рішення по суті від 5 грудня 2018 р., §84

Під час пандемії:

- ▶ охорона здоров'я має бути ефективною та доступною для всіх, і Держави повинні забезпечити належний захист груп, які наражаються на особливо високі ризики, такі як бездомні особи, особи, які живуть у бідності, особи літнього віку, особи з інвалідністю, особи, які живуть у спеціалізованих установах, особи, які утримуються у в'язницях, та особи, що мають статус нелегальних мігрантів, завдяки вжитим заходам у сфері охорони здоров'я.¹²⁷⁶
- ▶ забезпечення рівності у сфері охорони здоров'я, як визначено Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), має бути метою: зокрема, відсутність відмінностей (яких можна уникнути, несправедливих або таких, які можна виправити) між групами людей, незалежно від того, чи визначено ці групи соціально, економічно, демографічно, географічно чи за допомогою інших засобів стратифікації.¹²⁷⁷
- ▶ Держави-учасниці повинні вжити всіх необхідних заходів для лікування тих, хто захворів, у тому числі забезпечити наявність достатньої кількості лікарняних ліжок, відділень інтенсивної терапії та обладнання. Необхідно вжити всіх можливих заходів для забезпечення належної кількості медичних працівників, а також здорових і безпечних умов їхньої праці (див. також статтю 3 Хартії). Це включає забезпечення необхідними засобами індивідуального захисту.¹²⁷⁸

У межах позитивних зобов'язань, які випливають із права на охорону здоров'я, Держави-учасниці повинні надавати відповідну та своєчасну допомогу на недискримінаційній основі, у тому числі послуги, пов'язані з сексуальним і репродуктивним здоров'ям. Як наслідок, система охорони здоров'я, яка не задовольняє особливих потреб здоров'я жінок, не відповідатиме статті 11 або статті Е Хартії разом зі статтею 11.¹²⁷⁹

Окрім того, Комітет вважає, що будь-яке медичне лікування без інформованої згоди обов'язково викликає питання відповідно до статті 11 Хартії 1961 року. Інформовану згоду було визначено Спеціальним доповідачем ООН з питань права кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я (Спеціальний доповідач ООН з питань права кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я, доповідь 2009 р., 1 серпня 2009 р., А/64/272) таким чином: «інформована згода є не просто згода на медичне втручання, а добровільне та достатньо обґрунтоване рішення, яке захищає право пацієнта долучатися до прийняття медичних рішень і покладає відповідні обов'язки та зобов'язання на постачальників медичних послуг. Її етичні та юридичні нормативні обґрунтування впливають зі сприяння автономії, самовизначенню, тілесній цілісності та благополуччю пацієнтів».¹²⁸⁰

Комітет вважає (посилаючись, зокрема, на Конвенцію Ради Європи про права людини та біомедицину (Конвенція Ов'єдо) 1997 року та усталену позицію інших правозахисних органів), що будь-яке медичне лікування без вільної інформованої згоди (за суворими винятками) не може бути сумісним із фізичною цілісністю та обов'язково з правом на охорону здоров'я. Медичне лікування без вільної інформованої згоди порушує фізичну та психологічну цілісність, а в деяких випадках може завдати шкоди як фізичному, так і психологічному здоров'ю. Гарантування вільної згоди є основоположним для здійснення права на здоров'я і є невід'ємною частиною незалежності й людської гідності та зобов'язання захищати право на здоров'я.¹²⁸¹

Стосовно абортів, коли Держави-учасниці запроваджують законодавчі положення, що дозволяють аборти в деяких ситуаціях, вони зобов'язані організувати свою систему охорони здоров'я таким чином, щоб забезпечити ефективне здійснення медичними працівниками права на свободу совісті в професійному контексті не перешкоджало пацієнтам отримувати доступ до послуг, на які вони мають законне право відповідно до чинного законодавства.¹²⁸²

¹²⁷⁶ Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

¹²⁷⁷ Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

¹²⁷⁸ Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

¹²⁷⁹ Міжнародна федерація планового батьківства — Європейська мережа (IPPF EN) проти Італії, скарга № 87/2012, рішення по суті від 10 вересня 2013 р., § 66; див. також Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга № 91/2013, рішення по суті від 12 жовтня 2015 р., § 162 та 190

¹²⁸⁰ Трансгендер Європа і ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., § 81

¹²⁸¹ Трансгендер Європа і ЛГБД-Європа (ILGA-Europe) проти Чеської Республіки, скарга № 117/2015, рішення по суті від 15 травня 2018 р., § 82

¹²⁸² Міжнародна федерація планового батьківства — Європейська мережа (IPPF EN) проти Італії, скарга № 87/2012, рішення по суті від 10 вересня 2013 р., § 69; див. також Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга № 91/2013, рішення по суті від 12 жовтня 2015 р., § 166–167

Держави-учасниці мають широку свободу розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*), що надається Державам у вирішенні того, коли починається життя. Саме тому кожна Держава-учасниця має визначати в межах цієї свободи розсуду, наскільки ембріон/плід має право на здоров'я.¹²⁸³

Крім того, стаття 11 не накладає на Держави позитивного зобов'язання надавати медичним працівникам права на відмову від проходження військової служби через релігійні чи інші переконання.¹²⁸⁴

11§2 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я Сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого, забезпечити діяльність консультативно-просвітницьких служб, які сприяли б поліпшенню здоров'я і підвищенню особистої відповідальності у питаннях здоров'я.

У цьому положенні є два зобов'язання:

Освіта та підвищення обізнаності

Політика охорони громадського здоров'я повинна сприяти поліпшенню громадського здоров'я відповідно до цілей, встановлених ВООЗ. Національні правила повинні передбачати інформування громадськості, освіту та участь. Держави-учасниці повинні продемонструвати, що вони впроваджують ефективну освітню політику у сфері громадського здоров'я як для населення загалом, так і для окремих груп населення, які страждають від конкретних проблем, пов'язаних зі здоров'ям. У разі необхідності це включає освіту з екологічної медицини.¹²⁸⁵

Інформування громадськості, зокрема через інформаційно-просвітницькі кампанії, має бути пріоритетом у сфері охорони громадського здоров'я. Точний обсяг цієї діяльності може змінюватися залежно від характеру проблем громадського здоров'я у відповідних країнах.¹²⁸⁶ Необхідно запроваджувати заходи для запобігання діяльності, яка завдає шкоди здоров'ю, таких як, куріння, зловживання алкоголем та наркотиками, а також розвивати почуття індивідуальної відповідальності, охопивши такі аспекти, як здорове харчування, статеве та репродуктивне здоров'я і турбота про довкілля.¹²⁸⁷

У разі пандемії Держави-учасниці повинні вжити всіх необхідних заходів для інформування людей про ризики, пов'язані з відповідним захворюванням. Це передбачає реалізацію програм інформування громадськості, що повідомлятимуть людей про те, як знизити ризики зараження та як у разі необхідності отримати доступ до медичних послуг.¹²⁸⁸

Освіта з питань охорони здоров'я повинна проводитися протягом усього періоду шкільної освіти та бути частиною шкільної програми.¹²⁸⁹ Після сім'ї школа є найбільш придатним середовищем для освіти з питань охорони здоров'я, оскільки загальна мета освіти полягає в передачі знань та навичок, необхідних для життя. У цьому аспекті враховується Рекомендація Комітету Міністрів №R(88)7 «Про освіту з питань охорони здоров'я в школі та роль і підготовку вчителів».¹²⁹⁰

Освіта з питань охорони здоров'я в школі має забезпечуватися протягом усього періоду шкільного навчання та охоплювати такі теми: профілактика куріння та зловживання алкоголем, освіта з питань статевого і репродуктивного здоров'я, зокрема щодо профілактики захворювань, які передаються статевим шляхом, та СНІДу, безпека дорожнього руху і пропаганда здорових харчових звичок.¹²⁹¹

Освіта з питань статевого і репродуктивного здоров'я розглядається як процес, спрямований на формування здатності дітей та підлітків розуміти свою сексуальність у її біологічному, психологічному,

1283 [Федерація католицьких сімейних асоціацій Європи \(FAFCE\) проти Швеції](#), скарга №99/2013, рішення по суті від 17 березня 2015 р., §73

1284 [Федерація католицьких сімейних асоціацій Європи \(FAFCE\) проти Швеції](#), скарга №99/2013, рішення по суті від 17 березня 2015 р., §71

1285 [Фонд Марангопулоса із захисту прав людини \(MFHR\) проти Греції](#), скарга №30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §§ 216 та 219

1286 [Висновки 2007, Албанія](#)

1287 [Міжнародний центр юридичного захисту прав людини \(INTERIGHTS\) проти Хорватії](#), скарга №45/2007, рішення по суті від 30 березня 2009 р., §43

1288 [Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії](#), 21 квітня 2020 р.

1289 [Висновки 2007, Албанія](#)

1290 [Висновки 2007, Албанія](#)

1291 [Висновки 2007, Албанія](#)

соціально-культурному та репродуктивному вимірах, що дозволить їм приймати відповідальні рішення щодо своєї поведінки в аспекті сексуального та репродуктивного здоров'я.¹²⁹²

Вважається, що культурні норми та релігія, соціальні структури, шкільне середовище й економічні фактори різняться по всій Європі, впливаючи на зміст та реалізацію освіти з питань сексуального та репродуктивного здоров'я. Однак, спираючись на базове та загально визнане припущення про те, що шкільна освіта може бути ефективною у зниженні ризикованої сексуальної поведінки, Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб:

- ▶ освіта з питань сексуального та репродуктивного здоров'я була частиною звичайної шкільної програми;
- ▶ освіта, що надається, була адекватною в кількісному вираженні, тобто щодо часу та інших ресурсів, виділених на неї (вчителі, підготовка вчителів, навчальні матеріали тощо);
- ▶ форма та зміст освіти, включно з навчальними програмами та методами викладання, були релевантними, культурно відповідними та достатньо якісними, зокрема, щоб вони були об'єктивними, базувалися на сучасних наукових доказах і не передбачали цензури, приховування або навмисного спотворення інформації, наприклад, щодо контрацепції та різних засобів підтримки сексуального і репродуктивного здоров'я;
- ▶ існувала процедура моніторингу та оцінки освіти з метою ефективного виконання вказаних вище вимог.¹²⁹³

Зобов'язання згідно зі статтею 11§2, як визначено вище, не впливають на права батьків інформувати та консультувати своїх дітей, виконувати стосовно своїх дітей природні батьківські функції як вихователів або направляти своїх дітей на шлях, який відповідає власним релігійним чи філософським переконанням батьків (див. Європейський суд з прав людини, справа К'єлдсен, Буск Мадсен і Педерсен проти Данії (*Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*), рішення від 7 грудня 1976 р.).¹²⁹⁴

Консультації лікаря та медичні скринінги

По всій країні мають бути доступними безкоштовні регулярні консультації лікаря та скринінги вагітних жінок і дітей.¹²⁹⁵

Безкоштовні медичні огляди повинні проводитися протягом усього періоду навчання в школі. Оцінка відповідності враховує частоту шкільних медичних оглядів, їх цілі, частку залучених учнів та рівень укомплектованості персоналом.¹²⁹⁶

Мають проводитися скринінги, бажано систематичні, на всі захворювання, які є основними причинами смертності.¹²⁹⁷ Там, де скринінги виявилися ефективним засобом профілактики, цей метод необхідно використовувати повною мірою.¹²⁹⁸

11§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я Сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого, запобігати, у міру можливості, епідемічним, ендемічним та іншим захворюванням, а також нещасним випадкам.

Принцип перестороги

З точки зору превентивних заходів, Держави-учасниці повинні застосовувати принцип перестороги: якщо попередня наукова оцінка вказує на наявність обґрунтованих підстав для занепокоєння щодо потенційно небезпечного впливу на здоров'я людини, Держава повинна вжити запобіжних заходів, що відповідають високому рівню захисту, передбаченому статтею 11, для попередження цього потенційно небезпечного впливу.¹²⁹⁹

¹²⁹² Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Хорватії, скарга №45/2007, рішення по суті від 30 березня 2009 р., §46

¹²⁹³ Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Хорватії, скарга №45/2007, рішення по суті від 30 березня 2009 р., §47

¹²⁹⁴ Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Хорватії, скарга №45/2007, рішення по суті від 30 березня 2009 р., §50

¹²⁹⁵ Висновки 2005, Республіка Молдова

¹²⁹⁶ Висновки XV-2 (2001), Франція

¹²⁹⁷ Висновки 2005, Республіка Молдова

¹²⁹⁸ Висновки XV-2 (2001), Бельгія

¹²⁹⁹ Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.; див. також Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Греції, скарга №72/2011, рішення по суті від 23 січня 2013 р., § 150–154.

Такі заходи можуть включати тестування та відстеження, фізичне дистанціювання і самоізоляцію, надання відповідних масок і засобів дезінфекції, а також запровадження карантину та «локдаунів». Усі такі заходи мають розроблятися та впроваджуватися з урахуванням поточного стану наукових знань та відповідно до застосовних стандартів прав людини.¹³⁰⁰ Необхідні заходи мають відповідати не лише зобов'язанню щодо захисту права на охорону здоров'я згідно зі статтею 11, але й іншим зобов'язанням за Хартією, пов'язаним зі здоров'ям, а також включають зобов'язання щодо права працівників на безпечні та здорові умови праці (стаття 3), права на соціальну та медичну допомогу для осіб, які її потребують (стаття 13), прав осіб літнього віку на захист і охорону здоров'я (стаття 23), права дітей і молоді на захист і охорону здоров'я (стаття 7§§9–10 і стаття 17§1).¹³⁰¹

Крім того, такі заходи необхідно вживати в найкоротші терміни з максимальним використанням наявних фінансових, технічних і людських ресурсів, а також з усіма належними засобами. Під час пандемії такі засоби мають здійснюватися як на національному, так і на міжнародному рівні, а також включати міжнародну допомогу та співпрацю.¹³⁰² Також Держави-учасниці повинні особливо пам'ятати про вплив, який їхні рішення чинитимуть на групи з підвищеною вразливістю, а також на інших постраждалих осіб, у тому числі, зокрема, їхні сім'ї, на які лягає найважчий тягар у разі інституційних недоліків.¹³⁰³

Нарешті, Держави-учасниці повинні вживати конкретних, цілеспрямованих заходів для забезпечення реалізації права на охорону здоров'я тих осіб, чия робота (офіційна чи неофіційна) наражає їх на особливий ризик інфікування.¹³⁰⁴

Здорове довкілля

Відповідно до Хартії, подолання забруднення є метою, яка має досягатися поступово. Тим не менш, Держави-учасниці повинні намагатися досягти цієї мети протягом розумного часу, демонструючи вимірний прогрес і оптимально використовуючи наявні в їхньому розпорядженні ресурси.¹³⁰⁵ Заходи, вжиті Державами-учасницями, оцінюються з посиланням на національне законодавство Держав-учасниць, правила та зобов'язання, прийняті щодо Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй,¹³⁰⁶ а також із точки зору, як відповідне законодавство застосовується на практиці.

Забруднення повітря

У цьому аспекті гарантія здорового довкілля вимагає від Держав-учасниць:

- ▶ розробляти та регулярно оновлювати достатньо комплексне екологічне законодавство та нормативні акти;¹³⁰⁷
- ▶ вживати конкретних заходів, таких як модифікація обладнання, запровадження граничних значень викидів і вимірювання якості повітря, щоб запобігати забрудненню повітря на місцевому рівні¹³⁰⁸ та сприяти його зниженню у глобальному масштабі. Якщо йдеться про глобальне забруднення, контроль над викидами оцінюється з посиланням на цілі, встановлені для виконання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) від 9 травня 1992 року та Кіотського протоколу до РКЗК ООН від 11 грудня 1997 року;¹³⁰⁹ забезпечувати належне застосування екологічних стандартів і правил за допомогою відповідних механізмів нагляду, що включають ефективні та результативні заходи, які було встановлено як достатньо стримувальні та такі, що безпосередньо впливають на рівні викидів забруднювальних речовин;¹³¹⁰
- ▶ оцінювати ризики для здоров'я шляхом епідеміологічного моніторингу відповідних груп.¹³¹¹

1300 Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

1301 Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

1302 Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

1303 Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р., цит. Міжнародна асоціація Аутизм-Європа проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53

1304 Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

1305 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §§ 203 та 205

1306 Висновки XV-2 (2001), Італія

1307 Висновки XV-2 (2001), Додаток, Словацька Республіка

1308 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §203

1309 Висновки XV-2 (2001), Італія

1310 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §§ 203, 209, 210 та 215

1311 Фонд Марангопулоса із захисту прав людини (MFHR) проти Греції, скарга № 30/2005, рішення по суті від 6 грудня 2006 р., §§ 203 та 220

Управління водними ресурсами

Для забезпечення відповідності статті 11§3 Держави-учасниці повинні вживати превентивних і захисних заходів щодо водних ресурсів. Ситуація, коли наявність питної води все ще є проблемою для значної частини населення, становить порушення Хартії.¹³¹²

Ядерні небезпеки для громад, які живуть поблизу атомних електростанцій

Максимально допустимі дози опромінення повинні відповідати рекомендаціям Міжнародної комісії з радіаційного захисту від 1990 року. Оцінка змінюватиметься залежно від того, наскільки виробництво енергії базується на атомній енергетиці.¹³¹³

Ризики, пов'язані з азбестом

Стаття 11 вимагає від Держав-учасниць прийняти політику, яка забороняє використання, виробництво та продаж азбесту і продукції, що його містить.¹³¹⁴ Також має бути законодавство, яке вимагатиме від власників житлової нерухомості та громадських будівель шукати будь-який азбест і, у разі необхідності, вилучати його, а також покладатиме зобов'язання на підприємства щодо утилізації відходів.¹³¹⁵

Безпека харчових продуктів

Держави-учасниці повинні встановити національні стандарти харчової гігієни з юридичною силою, які враховуватимуть відповідні наукові дані, створювати та підтримувати механізми для моніторингу дотримання цих стандартів у всьому харчовому ланцюзі, розробляти, впроваджувати та регулярно оновлювати систематичні профілактичні заходи, зокрема через маркування, та контролювати появу хвороб харчового походження.¹³¹⁶

Шумове забруднення

Згідно зі статтею 11, також вимагаються профілактичні та захисні заходи щодо шумового забруднення.

Житло

У випадку Держав-учасниць, які не прийняли статтю 31 (право на житло), стаття 11 вимагає забезпечення виконання стандартів громадського здоров'я щодо житла.¹³¹⁷

Тютюн, алкоголь та наркотики

Заходи проти куріння особливо актуальні для дотримання статті 11, оскільки куріння є основною причиною смертності, якої можна було б уникнути в розвинених країнах. ВООЗ поставила перед європейськими країнами ціль збільшити частку некурців серед населення щонайменше до 80% і захистити некурців від мимовільного впливу тютюнового диму.¹³¹⁸ Для оцінки враховуються показники ВООЗ та Рамкова конвенція з боротьби проти тютюну.¹³¹⁹

Щоб бути ефективною, будь-яка профілактична політика повинна обмежувати пропозицію тютюну шляхом контролю над виробництвом, розповсюдженням, рекламою та ціноутворенням.¹³²⁰ Зокрема, необхідно заборонити продаж тютюну молоді,¹³²¹ куріння в громадських місцях,¹³²² у тому числі в транспорті, рекламу на плакатах і в пресі.¹³²³ Комітет оцінюватиме ефективність таких політик на основі статистики споживання тютюну.¹³²⁴

¹³¹² Висновки 2013, Грузія

¹³¹³ Висновки XV-2 (2001), Франція; Висновки XV-2 (2001), Данія

¹³¹⁴ Висновки XVII-2 (2005), Португалія

¹³¹⁵ Висновки XVII-2 (2005), Латвія

¹³¹⁶ Висновки XV-2 (2001), Додаток, Кіпр

¹³¹⁷ Висновки XVII-2 (2005), Португалія

¹³¹⁸ Висновки XV-2 (2001), Греція

¹³¹⁹ Висновки 2013, Мальта

¹³²⁰ Висновки XVII-2 (2005), Мальта

¹³²¹ Висновки XV-2 (2001), Португалія

¹³²² Висновки 2013, Андорра

¹³²³ Висновки XV-2 (2001), Греція

¹³²⁴ Висновки XVII-2 (2005), Мальта

Такий підхід щодо профілактичних заходів, який необхідно прийняти, також поширюється *mutatis mutandis* на заходи боротьби з алкоголізмом та наркоманією.¹³²⁵

Імунізація та епідеміологічний моніторинг

Держави-учасниці повинні реалізовувати широкодоступні програми імунізації. Вони мають підтримувати високі показники охоплення не тільки для зниження захворюваності на відповідні хвороби, але й для нейтралізації резервуара вірусу, і таким чином досягнути цілей, поставлених ВООЗ щодо викоринення кількох інфекційних захворювань.¹³²⁶

Країни повинні продемонструвати свою здатність впоратися з інфекційними захворюваннями, наприклад, механізми звітності та повідомлення про захворювання, спеціальне лікування для хворих на СНІД та екстрені заходи на випадок епідемій.¹³²⁷

Слід сприяти дослідженню вакцин, належним чином фінансувати та ефективно координуватися між державними та приватними суб'єктами.¹³²⁸

Нещасні випадки

Держави-учасниці повинні вживати заходів для запобігання нещасним випадкам. Основними видами нещасних випадків є дорожньо-транспортні пригоди, побутові нещасні випадки, нещасні випадки в навчальному закладі, нещасні випадки під час дозвілля, у тому числі ті, що спричинені тваринами,¹³²⁹ нещасні випадки на виробництві. Динаміка нещасних випадків на виробництві розглядається з позиції охорони праці та виробничої безпеки (стаття 3).

СТАТТЯ 12. ПРАВО НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Усі працівники та особи, які знаходяться на їхньому утриманні, мають право на соціальне забезпечення

12§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення Сторони зобов'язуються започаткувати систему соціального забезпечення або підтримувати її функціонування.

Визначення

Стаття 12§1 гарантує право на соціальне забезпечення для працівників та осіб, які знаходяться на їхньому утриманні, включно із самозайнятими особами.¹³³⁰ Держави-учасниці повинні забезпечити це право через існування системи соціального забезпечення, встановленої законодавством і такої, що функціонує на практиці.¹³³¹

Складно розрізнити виплати соціального забезпечення та інші виплати, зокрема виплати соціальної допомоги. При розмежуванні виплат соціального забезпечення та виплат соціальної допомоги згідно зі статтями 12 та 13 відповідно, Комітет звертає увагу на мету та умови, пов'язані з відповідною виплатою. Якщо йде мова про виплати соціального забезпечення, то це виплати, які надаються у разі виникнення соціальних ризиків, але вони не призначені для компенсації потенційного стану потреби, яка може виникнути внаслідок самого ризику.¹³³²

Соціальне забезпечення, що включає універсальні схеми, а також професійні схеми, охоплює контрибуційні, неконтрибуційні та комбіновані види допомоги, пов'язані з певними ризиками.¹³³³

¹³²⁵ Висновки XVII-2 (2005), Мальта

¹³²⁶ Висновки XV-2 (2001), Бельгія

¹³²⁷ Висновки XVII-2 (2005), Латвія

¹³²⁸ Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії, 21 квітня 2020 р.

¹³²⁹ Висновки 2005, Республіка Молдова

¹³³⁰ Висновки XIV-1 (1998), Ірландія

¹³³¹ Висновки 2017, Боснія і Герцеговина

¹³³² Заява про тлумачення статей 12 та 13, Висновки XIII-4

¹³³³ Висновки 2017, Грузія

Матеріальний обсяг та коло осіб, до яких застосовується Хартія

Система соціального забезпечення існує в розумній статті 12§1, якщо вона відповідає таким критеріям:¹³³⁴

- ▶ кількість охоплених ризиків: система соціального забезпечення повинна охоплювати традиційні ризики, отже, забезпечувати такі виплати: медичне обслуговування, допомога у зв'язку з хворобою, допомога по безробіттю, допомога людям літнього віку, допомога у разі нещасного випадку на виробництві, допомога сім'ї та допомога у зв'язку з материнством.¹³³⁵
- ▶ коло осіб, до яких застосовується: система соціального забезпечення повинна охоплювати значний відсоток населення медичним страхуванням і сімейними виплатами.¹³³⁶ Покриття медичним страхуванням має виходити за межі трудових відносин.¹³³⁷ Система повинна охоплювати значний відсоток активного населення щодо допомоги, яка замінює дохід, як, наприклад, допомога у зв'язку з хворобою, материнством та по безробіттю, пенсія, допомога у зв'язку з нещасними випадками на виробництві чи професійними захворюваннями.¹³³⁸
- ▶ фінансування: система соціального забезпечення повинна фінансуватися колективно, тобто за рахунок внесків роботодавців і працівників та/або з державного бюджету. Якщо система фінансується за рахунок оподаткування, її охоплення захищених осіб має ґрунтуватися на принципі недискримінації, без шкоди для умов отримання права на виплати (перевірка майнового стану тощо).¹³³⁹

Принцип колективного фінансування [тобто фінансування за рахунок внесків роботодавців і працівників та/або за рахунок державного бюджету]¹³⁴⁰ є фундаментальною характеристикою системи соціального забезпечення, передбаченої статтею 12, оскільки вона гарантує, що тягар ризиків буде розподілено між членами спільноти, включно з роботодавцями, у справедливий та економічно прийнятний спосіб, і сприяє уникненню дискримінації вразливих категорій працівників.¹³⁴¹

Належність виплат соціального забезпечення

Система соціального забезпечення повинна гарантувати ефективне право на соціальне забезпечення щодо виплат, які надаються в межах кожної ланки цієї системи.¹³⁴²

Згідно зі статтею 12§1, якщо виплати є виплатами, що замінюють дохід, їх рівень повинен бути таким, щоб знаходитися в розумній пропорції до попереднього доходу, і не може опускатися нижче порогу бідності, визначеного як 50% медіанного еквівалентного доходу.¹³⁴³ Комітет обчислює його на основі порогового значення ризику бідності за даними Євростату.¹³⁴⁴ Проте, якщо виплата на заміну доходу становить від 40% до 50% медіанного еквівалентного доходу, також братимуться до уваги інші виплати, у застосовних випадках.¹³⁴⁵ Якщо мінімальний рівень виплати, що замінює дохід, падає нижче 40% медіанного еквівалентного доходу (або показника прожиткового мінімуму), її розгляд у сукупності з іншими виплатами не може привести ситуацію у відповідність.¹³⁴⁶

Допомога по безробіттю також повинна відповідати певним умовам, щоб було забезпечено дотримання статті 12§1:

- ▶ Виплата допомоги має здійснюватися протягом розумного строку.¹³⁴⁷
- ▶ Має бути розумний початковий період, протягом якого безробітна особа може відмовитися від роботи чи пропозиції щодо проходження підготовки, які не відповідають її попереднім навичкам,

¹³³⁴ Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статті 12

¹³³⁵ Висновки 2006, Болгарія

¹³³⁶ Висновки 2017, Грузія

¹³³⁷ Висновки 2017, Грузія

¹³³⁸ Висновки 2017, Туреччина

¹³³⁹ Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, скарга № 88/2012, рішення по суті від 9 вересня 2014 р., §58, цит. Висновки XVIII-1 (2006), Нідерланди, стаття 12§1

¹³⁴⁰ Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, скарга № 88/2012, рішення по суті від 9 вересня 2014 р., §58, цит. Висновки XVIII-1 (2006), Нідерланди, стаття 12§1

¹³⁴¹ Висновки XVIII-1 (2006), Нідерланди

¹³⁴² Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 12

¹³⁴³ Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, скарга № 88/2012, рішення по суті від 9 вересня 2014 р., §63

¹³⁴⁴ Висновки XXI-2 (2017), Сполучене Королівство

¹³⁴⁵ Висновки 2013, Угорщина

¹³⁴⁶ Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, скарга № 88/2012, рішення по суті від 9 вересня 2014 р., §§59–63

¹³⁴⁷ Висновки XVIII-1 (2006), Мальта

без втрати допомоги по безробіттю. Це рівнозначно дискримінації у значенні статті Е (стан здоров'я).¹³⁴⁸

Якщо йдеться про допомогу у зв'язку з материнством та допомогу на сім'ю, хоча для цілей статті 12§1 існування ланок системи соціального забезпечення для виплат у зв'язку з материнством та допомоги на сім'ю береться до уваги, обсяг і рівень цих виплат оцінюються за статтями 8¹³⁴⁹ та 16,¹³⁵⁰ відповідно.¹³⁵¹ Аналогічно, у своїй оцінці Держав-учасниць відповідності статті 12§1 Комітет посилається на оцінювання, проведене за статтею 23, що стосується виплат по старості, та оцінювання, проведене за статтею 13§1, що стосується виплат соціальної допомоги. У зв'язку з цим він постановив, що висновок про невідповідність згідно зі статтею 23 через неналежний рівень пенсій за віком буде згадано за статтею 12§1, але це не призведе до висновку про невідповідність на тій же підставі.¹³⁵²

12§2 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення Сторони зобов'язуються підтримувати систему соціального забезпечення на задовільному рівні, принаймні на такому, який дорівнює рівню, необхідному для ратифікації Європейського кодексу соціального забезпечення.

Стаття 12§2 зобов'язує Держави-учасниці підтримувати систему соціального забезпечення на рівні, що принаймні дорівнює рівню, необхідному для ратифікації Європейського кодексу соціального забезпечення. Європейський кодекс соціального забезпечення вимагає прийняття більшої кількості частин, ніж Конвенція Міжнародної організації праці № 102; має бути прийнято шість Части II–X, а певні напрямки враховуються більше ніж один раз: Частина II (медична допомога) вважається двома частинами, а частина V (допомога людям літнього віку) вважається трьома.¹³⁵³ Кожна ланка встановлює мінімальні рівні охоплення відповідних осіб та мінімальні рівні виплат.¹³⁵⁴

Якщо Держава ратифікувала Європейський кодекс соціального забезпечення, висновок згідно з цим пунктом ґрунтується на Резолюціях Комітету Міністрів відповідно до Кодексу (які, у свою чергу, базуються на оцінці Комітету експертів Міжнародної організації праці та Урядового комітету Європейської соціальної хартії та Європейського кодексу соціального забезпечення).¹³⁵⁵ Недотримання Європейського кодексу соціального забезпечення призведе до висновку про невідповідність статті 12§2, якщо Держава не дотримується принаймні мінімальних частин для ратифікації.¹³⁵⁶

Якщо відповідна Держава не ратифікувала Європейський кодекс соціального забезпечення, Комітет оцінюватиме її систему соціального забезпечення, щоб прийняти рішення щодо відповідності цієї системи статті 12§2.¹³⁵⁷ Для того, щоб перевірити, чи система соціального забезпечення знаходиться на рівні, що принаймні дорівнює рівню, необхідному для ратифікації Кодексу, Комітет повинен отримати вичерпну інформацію щодо охоплених напрямків, кола осіб, до яких застосовується система та рівня пропонувані виплат.¹³⁵⁸ Висновки за статтею 12§1 також беруться до уваги.¹³⁵⁹

12§3 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення Сторони зобов'язуються докладати зусиль для поступового підвищення системи соціального забезпечення на більш високий рівень.

Стаття 12§3 вимагає від Держав-учасниць удосконалювати свою систему соціального забезпечення. Таким чином, ситуація прогресу може поступово забезпечувати відповідність статті 12§3, навіть якщо вимоги статті 12§1 і 12§2 не було виконано або якщо ці положення не було прийнято відповідною державою.¹³⁶⁰

Розширення схем, захист від нових ризиків або підвищення рівня виплат, усе це приклади вдосконалення.¹³⁶¹

¹³⁴⁸ Висновки 2013, Словачька Республіка

¹³⁴⁹ Висновки XX-4 (2015), Заява про тлумачення статті 8§1

¹³⁵⁰ Висновки I (1969); Заява про тлумачення статті 16

¹³⁵¹ Висновки 2017, Загальний вступ

¹³⁵² Висновки 2017, Загальний вступ

¹³⁵³ Висновки 2013, Сербія

¹³⁵⁴ Висновки 2013, Сербія

¹³⁵⁵ Висновки 2006, Італія

¹³⁵⁶ Висновки 2006, Італія

¹³⁵⁷ Висновки XIV-1 (1998), Фінляндія

¹³⁵⁸ Висновки 2013, Сербія

¹³⁵⁹ Див., напр., Висновки 2017, Андорра

¹³⁶⁰ Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 12§3

¹³⁶¹ Висновки 2013, Грузія

Частково обмежувальний розвиток системи соціального забезпечення (який також можна описати як «звуження» або «обмеження» «прав у сфері соціального забезпечення») не становить автоматичне порушення статті 12§3.¹³⁶² Його слід оцінювати відповідно до статті G переглянутої Хартії.¹³⁶³ Оцінка ситуації базується на таких критеріях:

- ▶ характер змін (сфера застосування, умови надання допомоги, суми допомоги тощо);¹³⁶⁴
- ▶ причини змін (цілі, яких намагаються досягти) і нормативна база соціальної та економічної політики, в якій вони виникають;¹³⁶⁵
- ▶ обсяг запроваджених змін (категорії та кількість відповідних осіб, рівні виплат до та після зміни);¹³⁶⁶
- ▶ необхідність реформи;¹³⁶⁷
- ▶ наявність заходів соціальної допомоги особам, які внаслідок внесених змін опинилися в скрутному становищі (цю інформацію може бути подано відповідно до статті 13);¹³⁶⁸
- ▶ результати, отримані завдяки таким змінам.¹³⁶⁹

Навіть якщо конкретні обмежувальні заходи як такі відповідають Хартії, їхній сукупний ефект може порівнюватися до порушення статті 12§3 Хартії.¹³⁷⁰

Заходи, вжиті з метою консолідації державних фінансів, можна розглядати як необхідний засіб для забезпечення підтримки та сталості системи соціального забезпечення. З огляду на тісний зв'язок між економікою та соціальними правами, досягнення економічних цілей не є несумісним зі статтею 12.¹³⁷¹

Проте, якщо йдеться про такі заходи консолідації, будь-які такі заходи не повинні підривати основну структуру національної системи соціального забезпечення або позбавляти осіб можливості користуватися захистом від серйозних соціальних та економічних ризиків.¹³⁷² Таким чином, будь-які зміни в системі соціального забезпечення повинні підтримувати достатньо розгалужену систему обов'язкового соціального забезпечення та не допускати виключення цілих категорій працівників із соціального захисту, який пропонує ця система.¹³⁷³ Вони не повинні перетворювати систему соціального забезпечення на систему базової соціальної допомоги.¹³⁷⁴ Заходи фінансової консолідації, які не відповідають цим обмеженням, є регресивними кроками, які не можна вважати такими, що відповідають статті 12§3.¹³⁷⁵

12§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення Сторони зобов'язуються вживати заходів шляхом укладення відповідних двосторонніх і багатосторонніх угод або в інший спосіб і відповідно до умов, визначених у таких угодах, для забезпечення:

- a. рівності між їхніми власними громадянами та громадянами інших Сторін у тому, що стосується прав на соціальне забезпечення, включаючи збереження пільг, які надаються законодавством про соціальне забезпечення, незалежно від пересування захищених осіб по територіях держав Сторін;

¹³⁶² Див., наприклад, [Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції \(ІКА-ЕТАМ\) проти Греції](#), скарга № 76/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., §70

¹³⁶³ Див., наприклад, [Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції \(ІКА-ЕТАМ\) проти Греції](#), скарга № 76/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., §72

¹³⁶⁴ Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статей 12§1, 12§2, 12§3

¹³⁶⁵ Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статей 12§1, 12§2, 12§3

¹³⁶⁶ Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статей 12§1, 12§2, 12§3

¹³⁶⁷ Всегрецька федерація людей старшого віку державної корпорації електроенергетики (POS-DEI) проти Греції, скарга № 79/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., §67, цит. Загальний вступ до Висновків XIV-1, с. 11

¹³⁶⁸ Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статей 12§1, 12§2, 12§3

¹³⁶⁹ Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статей 12§1, 12§2, 12§3

¹³⁷⁰ [Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції \(ІКА-ЕТАМ\) проти Греції](#), скарга № 76/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., §§ 78–83

¹³⁷¹ [Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції \(ІКА-ЕТАМ\) проти Греції](#), скарга № 76/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., §71

¹³⁷² [Федерація працевлаштованих людей старшого віку Греції \(ІКА-ЕТАМ\) проти Греції](#), скарга № 76/2012, рішення по суті від 7 грудня 2012 р., §47

¹³⁷³ Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 66/2011, рішення від 23 травня 2012 р., §47

¹³⁷⁴ Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, скарга № 88/2012, рішення по суті від 9 вересня 2014 р., §85.

¹³⁷⁵ Загальна федерація службовців національної корпорації електроенергетики (GENOP-DEI)/Конфедерація профспілок грецьких державних службовців (ADEDY) проти Греції, скарга № 66/2011, рішення від 23 травня 2012 р., §47. Варто зауважити, що, незважаючи на використані формулювання, Комітет не використовує регресійний аналіз, наприклад, як це робить низка договірних органів ООН. Натомість Комітет оцінює відповідність таких обмежень Хартії, використовуючи те, що в міжнародному законодавстві з прав людини розглядалось би як аналіз «обмежень» через призму статті 31 оригінальної Хартії та статті G переглянутої Хартії про «Обмеження».

Додаток: У вступній частині цього пункту вираз «і відповідно до умов, визначених у таких угодах» означає, серед іншого, що стосовно допомоги, яка надається незалежно від будь-яких страхових внесків, Сторона може вимагати в якості умови надання такої допомоги громадянам інших Сторін закінчення встановленого періоду проживання.¹³⁷⁶

Коло осіб, до яких застосовується стаття 12§4

Визначаючи коло осіб, до яких застосовується стаття 12§4, необхідно зробити посилання на пункт 1 Додатка до Хартії, у якому йдеться про таке: «Без шкоди для пункту 4 статті 12, особи, на яких поширюється дія статей 1–17, включають тільки тих іноземців, які є громадянами інших Держав-учасниць та на законних підставах проживають або працюють на території відповідної Держави-учасниці». З Додатка до Хартії випливає, що стаття 12§4 застосовується до громадян інших Держав-учасниць, які більше не проживають на відповідній території, але на законних підставах проживали чи працювали там у минулому і отримали права на соціальне забезпечення.

Сфера дії статті 12§4 поширюється на біженців та осіб без громадянства.¹³⁷⁷ Також охоплює самозайнятих працівників.¹³⁷⁸

Нарешті, принцип взаємності не застосовується до статті 12§4.¹³⁷⁹

Матеріальна сфера застосування статті 12§4а

З метою забезпечення права на соціальне забезпечення осіб, які переміщуються між Державами-учасницями, необхідно гарантувати такі принципи щодо всіх існуючих напрямків системи соціального забезпечення:

Право на рівне ставлення

Гарантія рівного ставлення у значенні статті 12§4 вимагає від Держав-учасниць усунути всі форми дискримінації зі свого законодавства про соціальне забезпечення щодо іноземців, якщо вони є громадянами інших Держав.¹³⁸⁰

Це включає як пряму, так і непряму дискримінацію. Національне законодавство не може здійснювати виплату соціального забезпечення виключно громадянам країни або встановлювати додаткові чи більш обмежувальні умови для іноземців.¹³⁸¹ Окрім того, національне законодавство не може передбачати критерії для виплат соціального забезпечення, хоча вони застосовуються незалежно від громадянства, іноземцям складніше їх дотримуватись, ніж громадянам країни, тому це впливає на них більшою мірою.¹³⁸² Проте законодавство може вимагати завершення встановленого періоду проживання для отримання виплат, не пов'язаних із внесками.¹³⁸³ У цьому аспекті стаття 12§4 вимагає, щоб будь-який такий встановлений період проживання був розумним.¹³⁸⁴ Строк у п'ять років вважається занадто довгим.¹³⁸⁵

Що стосується виплат на дітей, то умова про проживання відповідної дитини на території держави, яка здійснює виплати, може бути сумісною зі статтею 12§4.¹³⁸⁶ Питання про те, чи є обов'язковим проживання дитини на території держави до того, як будуть здійснюватися виплати на таку дитину, розглядається виключно відповідно до статті 12§4, а не відповідно до статті 16.¹³⁸⁷ Однак, поки не всі країни застосовують таку систему, держави, які застосовують «вимогу щодо проживання дитини», зобов'язані протягом розумного періоду та з метою забезпечення рівного ставлення в розумінні статті 12§4 укласти двосторонні або багатосторонні угоди з тими державами, що застосовують інший принцип надання прав.¹³⁸⁸

¹³⁷⁶ Європейська соціальна хартія (Додаток), 18 листопада 1961 р., (Європейська серія договорів, ETS.), № 35

¹³⁷⁷ [Висновки XIV-1 \(1998\), Туреччина](#)

¹³⁷⁸ [Висновки XIV-1 \(1998\), Туреччина](#)

¹³⁷⁹ [Висновки XIII-4 \(1996\), Заява про тлумачення статті 12§4](#)

¹³⁸⁰ [Висновки XIII-4 \(1996\), Заява про тлумачення статті 12§4](#)

¹³⁸¹ [Висновки XIII-4 \(1996\), Заява про тлумачення статті 12§4](#)

¹³⁸² [Висновки XIII-4 \(1996\), Заява про тлумачення статті 12§4](#)

¹³⁸³ [Висновки 2004, Литва](#)

¹³⁸⁴ [Висновки 2004, Литва](#)

¹³⁸⁵ [Висновки 2004, Литва](#)

¹³⁸⁶ [Висновки 2006, Італія](#)

¹³⁸⁷ [Висновки XVI-1 \(2002\), Заява про тлумачення статей 12§4 та 16](#)

¹³⁸⁸ [Висновки 2006, Італія](#)

Рівне ставлення не обов'язково означає, що виплати сім'ям мають виплачуватися в однаковій сумі, якщо діти, для яких вони надаються, не проживають у тій самій країні, що й одержувач. У таких випадках рівень виплат може бути знижено, якщо вартість життя у країні проживання дитини є значно меншою, але таке зниження має бути пропорційним до різниці у вартості життя у відповідних країнах.¹³⁸⁹

Право на збереження набутих прав

Пільгові виплати у зв'язку з інвалідністю, виплати людям літнього віку, у зв'язку з втратою годувальника та виплати у зв'язку з нещасним випадком на виробництві чи професійним захворюванням, отримані за законодавством однієї держави відповідно до критеріїв набуття прав на виплати, встановлених національним законодавством, зберігаються незалежно від того, чи переміщується бенефіціар між територіями.¹³⁹⁰ Через особливий характер виплат по безробіттю, які є короткостроковою допомогою, тісно пов'язаною з тенденціями на ринку праці, стаття 12§4 не вимагає її експорту.¹³⁹¹

Для того, щоб забезпечити можливість експорту пільгових виплат, Держави можуть обирати двосторонні угоди або будь-які інші засоби, такі як односторонні, законодавчі чи адміністративні заходи.¹³⁹²

- b. надання, збереження та поновлення прав на соціальне забезпечення такими засобами, як сумарний залік періодів страхування або роботи, що були здійснені за законодавством кожної зі Сторін.

Матеріальна сфера застосування статті 12§4b

Право на збереження набутих прав

Особа, яка змінює країну працевлаштування, не повинна опинятися у не вигідному становищі у плані набуття прав у випадках, коли вона не завершила період роботи або страхування, необхідний відповідно до національного законодавства для присудження права та визначення розміру певних пільгових виплат. Реалізація права на збереження набутих прав у разі необхідності вимагає накопичення трудових або страхових періодів, завершених на іншій території. У разі довгострокових пільгових виплат також слід застосовувати пропорційний підхід.¹³⁹³

Для забезпечення збереження набутих прав держави можуть обирати між такими засобами: багатостороння конвенція, двостороння угода або односторонні законодавчі чи адміністративні заходи.¹³⁹⁴ Вважається, що держави, які ратифікували Європейську конвенцію про соціальне забезпечення, доклали достатніх зусиль, щоб гарантувати збереження накопичених прав.¹³⁹⁵

СТАТТЯ 13. ПРАВО НА СОЦІАЛЬНУ ТА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ

Кожен, хто немає належних засобів для існування має право на соціальну та медичну допомогу

13§1 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальну та медичну допомогу Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб будь-якій особі, яка немає належних ресурсів для існування та яка не в змозі забезпечити такі ресурси ні власними зусиллями, ні з інших джерел, зокрема за рахунок допомоги по соціальному забезпеченню, надавалась належна допомога, а в разі захворювання забезпечувався догляд, якого вимагає стан її здоров'я.

Соціальна хартія йде врозріз із традиційною концепцією допомоги, яка була пов'язана з моральним обов'язком милосердя: «Держави-учасниці не просто уповноважені надавати допомогу, яку вони вважають належною; вони мають зобов'язання, виконання якого від них може вимагати суд».¹³⁹⁶

Хартія передбачає соціальне забезпечення та соціальну допомогу у двох окремих статтях (статті 12 та 13), які містять різні зобов'язання.¹³⁹⁷ Тому Комітет повинен взяти до уваги цей розподіл. У самому формулюванні

¹³⁸⁹ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 12

¹³⁹⁰ Висновки XVI-1 (2002), Бельгія; див. також Висновки XIV-1 (1998), Фінляндія

¹³⁹¹ Висновки XIV-1 (1998), Норвегія

¹³⁹² Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 12

¹³⁹³ Висновки 2009, Фінляндія

¹³⁹⁴ Висновки 2009, Фінляндія

¹³⁹⁵ Висновки 2006, Італія

¹³⁹⁶ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 13

¹³⁹⁷ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статей 12 та 13

Хартії немає конкретних вказівок щодо сфери застосування будь-якого з цих двох понять.¹³⁹⁸ Основними критеріями для визначення того, чи належить конкретна пільгова виплата до соціального забезпечення чи до соціальної допомоги, є мета такої виплати та відповідні пов'язані з нею умови.¹³⁹⁹

Таким чином, Комітет вважає «соціальною допомогою» ті виплати, основним критерієм для отримання права на які є індивідуальна потреба, без жодної вимоги приналежності до схеми соціального забезпечення, спрямованої на покриття певного ризику, або жодної вимоги щодо професійної діяльності чи сплати внесків.¹⁴⁰⁰ Окрім того, як зазначено у статті 13§1, допомога надається тоді, коли жодна виплата соціального забезпечення не гарантує, що відповідна особа матиме достатні ресурси чи засоби для покриття витрат на лікування, необхідні за станом її здоров'я.¹⁴⁰¹

Таким чином, стаття 13§1 передбачає право на пільгові виплати, головним критерієм для отримання якого є індивідуальна потреба і коли такі виплати підлягають до сплати будь-якій особі лише на підставі її відповідної потреби.¹⁴⁰²

Умови надання допомоги

Система виплати допомоги має бути універсальною в тому сенсі, що допомога має виплачуватися «будь-якій особі» лише на тій підставі, що вона потребує допомоги.¹⁴⁰³ Для присудження пільгових виплат може бути встановлено мінімальний віковий ценз за умови, що це правило гарантує, що молоді люди, які не досягли цього мінімального віку, отримують відповідну допомогу на проживання,¹⁴⁰⁴ що не зводиться до додаткової чи умовної допомоги.¹⁴⁰⁵ Умова щодо певної тривалості проживання в країні або частині її території (на відміну від умови щодо перебування чи присутності, див. нижче) або виключення з системи соціальної допомоги осіб, звільнених за серйозні проступки,¹⁴⁰⁶ не відповідає статті 13§1.¹⁴⁰⁷

Зобов'язання надавати допомогу виникає, як тільки в особі з'являється відповідна потреба, тобто коли вона не може отримати «належні ресурси».¹⁴⁰⁸ Це означає ресурси, необхідні для гідного життя та належного задоволення основних потреб.¹⁴⁰⁹ І навпаки, належна допомога дає змогу будь-якій особі задовольнити свої основні потреби (див. *нижче*). Рівень ресурсів, нижче якого особа має право на допомогу, оцінюється за допомогою порогу бідності у сенсі, визначеному *нижче*.

Право на соціальну допомогу виникає, коли особа не в змозі отримати ресурси «своїми власними зусиллями або з інших джерел, зокрема за рахунок допомоги по соціальному забезпеченню».¹⁴¹⁰ Сімейна солідарність, коли вона виявляється «моральною цінністю, не визначеною юридично», не розглядається як «інше джерело» доходу для малозабезпечених осіб, оскільки не забезпечує для осіб із відповідною потребою чіткої та точно визначеної підстави для соціальної підтримки.¹⁴¹¹

Встановлення зв'язку між соціальною допомогою та бажанням шукати роботу або отримати професійну підготовку відповідає Хартії, оскільки такі умови є обґрунтованими та сумісними з поставленою метою, тобто пошуком довгострокового вирішення труднощів конкретної особи. Зменшення або призупинення виплат соціальної допомоги може відповідати Хартії лише в тому разі, якщо це не позбавляє відповідну особу засобів до існування (принаймні екстрена допомога повинна залишатися доступною).¹⁴¹² Крім того, повинна бути можливість оскаржити рішення про призупинення або скорочення допомоги (див. *нижче*).¹⁴¹³

1398 Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статей 12 та 13

1399 Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статей 12 та 13

1400 Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статей 12 та 13

1401 Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статей 12 та 13

1402 [Висновки 2013, Боснія і Герцеговина](#)

1403 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Болгарії](#), скарга № 48/2008, рішення по суті від 18 лютого 2009 р., §38

1404 [Висновки XV-1 \(2000\), Франція](#)

1405 [Висновки 2009, Франція](#)

1406 [Висновки XIX-2 \(2009\), Люксембург](#)

1407 [Висновки XVI-1 \(2003\), Іспанія](#); див. також [Висновки 2013, Боснія і Герцеговина](#)

1408 [Висновки 2013, Болгарія](#)

1409 [Висновки XIV-1 \(1998\), Португалія](#)

1410 [Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії](#), скарга № 88/2012, рішення по суті від 9 вересня 2014 р., §111

1411 [Висновки 2009, Франція](#)

1412 [Висновки XIV-1 \(1998\), Заява про тлумачення статті 13§1](#); [Висновки 2006](#); [2009 Естонія](#)

1413 [Висновки 2006, Естонія](#)

Форма допомоги

Соціальна допомога

Стаття 13§1 не вказує, якою повинна бути форма соціальної допомоги. Отже, вона може набувати форми грошової чи натуральної допомоги. Комітет зауважив, що «гарантію доходу було встановлено в більшості Держав-учасниць»,¹⁴¹⁴ але теоретично не зробив запровадження системи гарантування доходу умовою відповідності статті 13§1. Проте, якщо Держави-учасниці не запровадили загальну систему гарантування доходу, було встановлено, що вони не відповідають статті 13§1 на тій підставі, що їхня система допомоги не охоплює все населення.¹⁴¹⁵

Більше того, навіть якщо відповідно до національного законодавства відповідальність за постачання/надання соціальної допомоги несуть місцеві чи регіональні органи влади, Держави-учасниці Хартії залишаються основними носіями обов'язків щодо своїх міжнародних зобов'язань для забезпечення належного виконання цих обов'язків.¹⁴¹⁶ Остаточна відповідальність за реалізацію офіційної політики покладається на державу.¹⁴¹⁷ Відповідно, якщо служби соціального забезпечення децентралізовані, оцінка відповідності Хартії включатиме врахування ефективного застосування субнаціональними органами адміністративно-територіальних одиниць.¹⁴¹⁸ У цьому аспекті, хоча Хартія не вимагає однакового рівня захисту по всій країні, вимагається розумне однакове ставлення.¹⁴¹⁹ Незалежно від стратегічного вибору та пріоритетів, місцеві суб'єкти (регіони, провінції та/або муніципалітети) повинні дотримуватися статті 13 Хартії.¹⁴²⁰

Оскільки гарантія доходу для людей літнього віку стосується статей 13§1 та 23, рівень пенсії без сплати внесків, що виплачується самотній малозабезпеченій особі літнього віку, розглядається з точки зору статті 23 Хартії (право осіб літнього віку на соціальний захист) для тих Держав-учасниць, які прийняли це положення. Якщо Держави-учасниці не прийняли статтю 23, це питання буде розглядатися відповідно до статті 13§1.¹⁴²¹

Медична допомога

Кожна особа, яка не має належних ресурсів повинна мати можливість у разі хвороби отримувати безкоштовне медичне обслуговування, якого вимагає її стан.¹⁴²² У цьому контексті медична допомога включає безкоштовне або субсидоване медичне обслуговування, або виплати, що дадуть змогу особам оплачувати надання медичних послуг, яких вимагає їх стан.¹⁴²³

Комітет не визначив, що саме має охоплювати надання медичних послуг, а також те, чи обмежується воно лікуванням хвороби. Він заявив, що «до його компетенції не входить визначення характеру необхідного медичного обслуговування чи місця його надання».¹⁴²⁴ Однак він вважає, що право на медичну допомогу не повинно обмежуватися екстремними ситуаціями.¹⁴²⁵ Система, що покриває витрати протягом обмеженого часу або не включає первинну чи спеціалізовану амбулаторну медичну допомогу, яка може знадобитися особі без належних ресурсів, недостатньо забезпечувала медичне обслуговування бідних або соціально незахищених осіб, які захворіли.¹⁴²⁶ Крім того, серйозність відповідного захворювання не може бути підставою для відмови у наданні медичної допомоги.¹⁴²⁷

Рівень і тривалість допомоги

Допомога має бути «належною», тобто давати можливість жити гідним життям і бути достатньою для задоволення основних потреб людини.¹⁴²⁸ Для оцінки рівня допомоги враховуються базові виплати,

¹⁴¹⁴ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13§1

¹⁴¹⁵ Висновки 2006, Республіка Молдова

¹⁴¹⁶ Висновки 2013, Італія

¹⁴¹⁷ Висновки 2013, Італія

¹⁴¹⁸ Висновки 2013, Італія

¹⁴¹⁹ Висновки 2013, Італія

¹⁴²⁰ Висновки 2013, Італія

¹⁴²¹ Висновки 2009, Вірменія

¹⁴²² Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 46/2007, рішення по суті від 3 грудня 2008 р., §44

¹⁴²³ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 46/2007, рішення по суті від 3 грудня 2008 р., §44

¹⁴²⁴ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴²⁵ Висновки 2009, Вірменія

¹⁴²⁶ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 46/2007, рішення по суті від 3 грудня 2008 р., §44

¹⁴²⁷ Висновки XIII-4 (1996), Греція

¹⁴²⁸ Висновки XIX-2 (2009), Латвія

додаткові виплати та поріг бідності в країні.¹⁴²⁹ (Поріг бідності h встановлюється на рівні 50% медіанного еквівалентного наявного доходу та розраховується на основі порогового значення ризику бідності за даними Євростату).¹⁴³⁰ Еквівалентний наявний дохід розраховується Євростатом на основі доходу родини (домогосподарства), встановленого шляхом підсумовування всіх грошових доходів, отриманих із будь-якого джерела кожним членом родини (домогосподарства), та вирахування сплачених податків і соціальних внесків. Щоб відобразити відмінності в розмірі та складі родини (домогосподарства), ця сума ділиться на кількість «еквівалентних дорослих» за стандартною шкалою, так званою «модифікованою шкалою ОЕСР». Отримана цифра приписується кожному члену родини (домогосподарства) (Джерело: Євростат).¹⁴³¹

За відсутності цього показника враховується національний поріг бідності.¹⁴³²

Допомога є належною, якщо щомісячна сума виплати допомоги, основної та/або додаткової, яка виплачується самотній особі, явно не нижча за поріг бідності у вказаному вище значенні.¹⁴³³

При проведенні цієї оцінки також враховується рівень медичної допомоги.¹⁴³⁴

Соціальна допомога повинна надаватися доти, доки зберігається ситуація потреби, і, отже, вона не може мати часові обмеження.¹⁴³⁵ За умови участі в підготовці або прийнятті на роботу (див. вище) право на соціальну допомогу має залежати лише від критерію необхідності, а наявність достатніх ресурсів має бути єдиним критерієм, згідно з яким у наданні допомоги може бути відмовлено, її може бути призупинено або зменшено.¹⁴³⁶

Індивідуальне право, підкріплене правом на оскарження

Право на допомогу не може залежати виключно від розсуду адміністративних органів: воно має становити індивідуальне право, встановлене законодавством, і підкріплюватись ефективним правом на оскарження.¹⁴³⁷ Зокрема, встановлення залежності певних форм соціальної допомоги від бюджетних коштів є несумісним із Хартією.¹⁴³⁸

Право, передбачене законодавством

Законодавство має встановлювати об'єктивні критерії та формулювати їх достатньо чітко, щоб не залишати оцінку стану потреби та необхідності допомоги повністю на розсуд компетентного органу,¹⁴³⁹ законодавство має визначати елементи, які беруться до уваги для оцінки стану потреби, і зробити критерії для оцінки цієї потреби чіткими, а також процедуру визначення того, чи особа справді не має належних ресурсів, включно з методами, що використовуються для дослідження ресурсів і потреб.¹⁴⁴⁰ За відсутності чітко визначеного законом порогу, нижче якого особа вважається такою, що має відповідну потребу, або загального комплексу критеріїв, що лежать в основі надання пільг, одноразова допомога не може вважатися достатньою гарантією доходу для осіб без ресурсу.¹⁴⁴¹

Ефективне оскарження

Право, закріплене у статті 13§1, покладає на держави зобов'язання, «виконання якого від них може вимагати суд».¹⁴⁴² Це не обов'язково має бути суд у межах судової системи країни або судовий орган в інституційному сенсі. Комітет зосереджується на судовій ролі контрольного органу, яка полягає у винесенні рішень у справах, що належать до його юрисдикції, та ухваленні обов'язкових до виконання

¹⁴²⁹ Висновки XIX-2 (2009), Латвія

¹⁴³⁰ Висновки XIX-2 (2009), Латвія

¹⁴³¹ Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, скарга №88/2012, рішення по суті від 9 вересня 2014 р., §62

¹⁴³² Висновки 2009, Вірменія

¹⁴³³ Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, скарга №88/2012, рішення по суті від 9 вересня 2014 р., §113, цит. Висновки 2004, Литва

¹⁴³⁴ Висновки 2009, Литва

¹⁴³⁵ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга №48/2008, рішення по суті від 18 лютого 2009 р., §39

¹⁴³⁶ Висновки XVIII-1 (2006), Іспанія

¹⁴³⁷ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 13§1; Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴³⁸ Висновки XV-1 (2000), Іспанія

¹⁴³⁹ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁴⁰ Див. також Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁴¹ Висновки XIX-2 (2009), Греція

¹⁴⁴² Висновки 2009, Андорра

рішень на основі законодавства.¹⁴⁴³ Таким чином, таким органом може бути звичайний суд або адміністративний орган за умови, що він пропонує зазначені нижче гарантії:

- ▶ Це має бути орган, незалежний від виконавчої влади та сторін. Вирішуючи, чи можна вважати орган незалежним, перевіряється спосіб призначення його членів, тривалість їх повноважень та наявні гарантії захисту від зовнішнього тиску (правила, що регулюють усунення з посади, звільнення, інструкції, вимоги до кваліфікації тощо).¹⁴⁴⁴
- ▶ Усі несприятливі рішення щодо надання та збереження допомоги мають підлягати оскарженню, включно з рішеннями про призупинення або скорочення виплат допомоги, наприклад, у разі відмови відповідної особи прийняти пропозицію про роботу чи проходження підготовки.¹⁴⁴⁵
- ▶ Контрольний орган повинен мати повноваження розглядати справу по суті, а не лише з питань права.¹⁴⁴⁶

Щоб гарантувати заявникам ефективну реалізацію їхнього права на оскарження, має бути забезпечено юридичну допомогу.¹⁴⁴⁷

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Громадяни Держав-учасниць, які на законній підставі проживають або працюють на території відповідної держави

Відповідно до Додатка до Хартії, іноземці, які є громадянами Держав-учасниць і на законних підставах проживають або працюють на території іншої Сторони та є такими, що не мають належних ресурсів, повинні користуватися індивідуальним правом на відповідну допомогу нарівні з громадянами,¹⁴⁴⁸ без необхідності застосування принципу взаємності.¹⁴⁴⁹ Додаток до Хартії 1961 року вимагає від Держав надавати «біженцям, визначення яких наводиться у Конвенції про статус біженців, підписаній у Женеві 28 липня 1951 року, і які на законних підставах перебувають на її території, якомога сприятливіший режим і у будь-якому випадку не менш сприятливий, ніж режим, передбачений зобов'язаннями Договірної сторони за цією Конвенцією і будь-якими іншими існуючими міжнародними документами, які можуть застосовуватися до таких біженців».¹⁴⁵⁰ Хартія поширює цю вимогу на осіб без громадянства в розумінні Нью-Йоркської конвенції 1954 року про статус осіб без громадянства, а також на осіб, які фактично залишилися без громадянства через відсутність документів.¹⁴⁵¹

Рівне ставлення має гарантуватися після того, як іноземцю буде надано дозвіл на законне проживання або постійну роботу на території Держави-учасниці. Хартія не регулює процедури допуску іноземців на територію Сторін, а правила, що регулюють статус «резидента», визначаються національним законодавством. Це, зокрема, впливає з Додатка до Хартії щодо статті 18§1: «Встановлюється, що положення цих пунктів [стаття 18§1 і пункт 18 Частини I] не стосуються питання в'їзду на територію [Держав, які ратифікували Хартію] і не зашкоджують положенням Європейської конвенції про встановлення, підписаної у Парижі 13 грудня 1955 року».¹⁴⁵²

У результаті статус резидента може залежати від тривалості проживання або перебування на території, що забезпечить рівне ставлення, завжди за умови, що така вимога не є явно надмірною.¹⁴⁵³

Гарантію рівного ставлення щодо допомоги має бути закріплено на законодавчому рівні. Однак Комітет визнав, що ця умова виконується, коли рівне ставлення забезпечується адміністративним циркуляром.¹⁴⁵⁴

Рівне ставлення означає, що надання права на виплати допомоги, включно з гарантіями доходу, не обмежується у законодавстві громадянами або певними категоріями іноземців, а критерії, які

1443 [Висновки 2009, Андорра](#)

1444 [Висновки XVIII-1 \(2006\), Ісландія](#)

1445 [Висновки XVIII-1 \(2006\), Угорщина](#); [Висновки 2009, Андорра](#)

1446 [Висновки XIII-4 \(1996\), Заява про тлумачення статті 13](#)

1447 [Висновки XVI-1 \(2003\), Ірландія](#)

1448 [Висновки XIII-4 \(1996\), Заява про тлумачення статті 13²](#)

1449 [Висновки VII \(1981\), Заява про тлумачення статті 13§4](#)

1450 Додаток до Хартії 1961 р., (Європейська серія договорів, EST.), № 35, §2

1451 [Висновки 2013, Сербія](#)

1452 Додаток до Хартії 1961 р., (Європейська серія договорів, EST.), № 35, §2; Додаток до Хартії 1996 р., (Європейська серія договорів, EST.), № 163

1453 [Висновки XVIII-1 \(2006\), Чеська Республіка](#)

1454 [Висновки XIV-1 \(1998\), Греція](#)

застосовуються на практиці для надання пільгових виплат, не відрізняються за ознакою національності.¹⁴⁵⁵ Рівне ставлення також передбачає, що додаткові умови, такі як тривалість проживання, або умови, які іноземцям складніше виконати, не може бути встановлено для таких іноземців.¹⁴⁵⁶

Репатріація

Іноземців, які законно проживають на території Держави-учасниці, не може бути репатрійовано лише на тій підставі, що вони потребують допомоги.¹⁴⁵⁷ До тих пір, поки вони на законних підставах проживають або працюють на території відповідної держави, вони користуються рівним ставленням.¹⁴⁵⁸ Якщо такі особи є трудовими мігрантами, вони також користуються захистом, передбаченим статтею 19§8, яка не дозволяє видворення на підставі потреби в допомозі.¹⁴⁵⁹

Після закінчення строку дії дозволу на проживання та/або роботу Сторони не мають подальших зобов'язань щодо іноземців, на яких поширюється дія Хартії, навіть якщо вони потребують допомоги.¹⁴⁶⁰ Однак це не означає, що органи влади країни мають право позбавити відповідну особу дозволу на проживання лише на тій підставі, що вона без належних ресурсів і не може задовольнити потреби своєї сім'ї.¹⁴⁶¹

Іноземці з нелегальним статусом

Стаття 13§1 також передбачає право на надання екстреної соціальної та медичної допомоги іноземцям із нелегальним статусом в обмеженому та винятковому порядку.¹⁴⁶² Це той самий вид екстреної соціальної та медичної допомоги, який застосовується відповідно до статті 13§4 до іноземців, які не є резидентами.¹⁴⁶³

13§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальну та медичну допомогу Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб політичні або соціальні права осіб, які отримують таку допомогу, на цій підставі не обмежувалися.

Згідно зі статтею 13§2, особи, які отримують допомогу, не повинні страждати від будь-якого обмеження своїх політичних або соціальних прав унаслідок цього.

Необхідно викоринити будь-яку дискримінацію щодо осіб, які отримують допомогу, що може виникнути прямо чи опосередковано¹⁴⁶⁴ внаслідок її прямого надання.¹⁴⁶⁵

Окрім того, положення, що закріплюють принцип рівності та забороняють дискримінацію, мають тлумачитися на практиці таким чином, щоб не допускати використання матеріальних умов життя, соціального статусу чи будь-яких інших особистих обставин (наприклад, стану здоров'я) як виправдання для обмежень щодо громадянських чи соціальних прав.¹⁴⁶⁶

Обмеження права на соціальні послуги загалом і допомогу зокрема власникам документів, що посвідчують особу, або довідок про місце проживання в конкретному муніципалітеті може бути несумісним зі статтею 13§2, оскільки осіб, які не мають ресурсів, необхідних для встановлення постійного місця проживання, може бути позбавлено допомоги.¹⁴⁶⁷

Відповідні політичні права виходять за межі тих, що втілені в Європейській конвенції з прав людини, тому що сфера застосування статті 13§2 є ширшою, адже вона забороняє дискримінацію (як пряму, так і опосередковану) щодо всіх громадянських, політичних, соціальних та економічних прав, у тому числі щодо прав, не гарантованих Європейською конвенцією з прав людини.¹⁴⁶⁸

¹⁴⁵⁵ Висновки XVIII-1 (2006), Бельгія; Висновки XVIII-1 (2006), Німеччина

¹⁴⁵⁶ *Médecins du Monde — International проти Франції*, скарга №67/2011, рішення по суті від 11 вересня 2012 р., §176; Висновки XVIII-1 (2006), Данія

¹⁴⁵⁷ Висновки 2017, Боснія і Герцеговина

¹⁴⁵⁸ Висновки XIV-1 (1998), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁵⁹ Висновки XIV-1 (1998), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁶⁰ Висновки XXI-2 (2017), Данія

¹⁴⁶¹ Висновки XIV-1 (1998), Норвегія; Висновки XXI-2 (2017), Данія

¹⁴⁶² Висновки 2013, Заява про тлумачення статей 13§1 та 13§4

¹⁴⁶³ Висновки XXI-2 (2017), Іспанія

¹⁴⁶⁴ Висновки XVIII-1 (2006), Хорватія

¹⁴⁶⁵ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13§2

¹⁴⁶⁶ Висновки 2002, Словенія

¹⁴⁶⁷ Висновки 2006, Болгарія

¹⁴⁶⁸ Висновки XVIII-1 (2006), Мальта

Бенефіціари соціальної чи медичної допомоги повинні користуватися ефективним захистом від дискримінаційних заходів, особливо щодо їхнього доступу до працевлаштування та державних послуг.¹⁴⁶⁹

Оскільки політичні права, такі як виборче право, в принципі надаються виключно громадянам, на тій підставі, що вони передбачають певну роль у здійсненні публічної влади, «[будь-яка] оцінка можливої дискримінації за цією ознакою, звичайно, повинна проводитися у світлі політичних прав, на які ці іноземці можуть претендувати відповідно до національного законодавства; при цьому вважається, що іноземці, що прожили на території відповідної держави певний час, можуть користуватися ширшими правами».¹⁴⁷⁰

13§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальну та медичну допомогу Сторони зобов'язуються передбачити, що кожна людина може отримувати у відповідних державних чи приватних службах такі поради та персональну допомогу, які можуть бути необхідними для запобігання виникненню, усуненню або полегшенню особистих або сімейних потреб.

Стаття 13§3 стосується безкоштовних служб, що пропонують консультації та персональну допомогу, спеціально призначені для осіб, які не мають належних ресурсів або осіб, що ризикують стати такими.¹⁴⁷¹

Стаття 14§1 стосується послуг соціального забезпечення загалом, тоді як стаття 13§3 є більш конкретним положенням.¹⁴⁷² Заходи з координації служб, пов'язаних із бідністю та соціальним відчуженням, розглядаються відповідно до статті 30 Хартії, а ті, що стосуються соціального житла та заходів щодо боротьби з бездомністю, охоплює стаття 31.¹⁴⁷³

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Громадяни Держав-учасниць, які на законних підставах працюють або проживають на території іншої Держави-учасниці, повинні мати доступ до консультацій та персональної допомоги, які пропонують соціальні служби, на тих же умовах, що й громадяни відповідної держави.¹⁴⁷⁴

Пільги та послуги

Соціальні служби, на які поширюється дія статті 13§3, повинні відігравати превентивну, підтримуючу та впливову роль. Це означає пропонувати поради та допомогу, спрямованих на інформування повною мірою зацікавлених осіб про їхні права на соціальну та медичну допомогу, а також про реалізацію цих прав.¹⁴⁷⁵

Зокрема, система соціального забезпечення повинна охоплювати інтегровану стратегію подолання бідності та розширення можливостей осіб, щоб вони могли відновити своє становище як повноправні члени суспільства, за допомогою засобів, які найбільше відповідають їхнім особистим обставинам, бажанням і здібностям та загальноприйнятій у суспільстві, де вони проживають.¹⁴⁷⁶ У більшості випадків можливість працевлаштування разом із професійною підготовкою чи перепідготовкою є ключовим елементом будь-якої такої стратегії.¹⁴⁷⁷

Стаття 13§3 не вимагає наявності спеціальних служб, відокремлених від служб соціального забезпечення згідно зі статтею 14, якщо особи, які не мають належних ресурсів отримують пільги та послуги, адаптовані до їхніх потреб.¹⁴⁷⁸

Критерії рівного та ефективного доступу

Щоб відповідати вимогам Хартії, основні релевантні служби соціального забезпечення повинні гарантувати своїм користувачам рівний та ефективний доступ за допомогою таких елементів: спосіб їх роботи та організації, включно з їх географічним розподілом; кількість, кваліфікація та обов'язки

¹⁴⁶⁹ Висновки XVI-2 (2004), Угорщина

¹⁴⁷⁰ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13§2

¹⁴⁷¹ Висновки 2013, Боснія і Герцеговина

¹⁴⁷² Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁷³ Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁴⁷⁴ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁷⁵ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁷⁶ Висновки XIV-1 (1998), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁷⁷ Висновки XIV-1 (1998), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁷⁸ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

найнятого персоналу, в тому числі волонтерів; фінансування цих служб, а також, з одного боку, достатність матеріальних і кадрових ресурсів, а з іншого — кількість користувачів.¹⁴⁷⁹

Критерії, вибрані для визначення того, чи мають зацікавлені особи рівний та ефективний доступ до послуг, а також для оцінки якості цих послуг та інших питань, пов'язаних із правами й участю користувачів, є такими самими, як ті, що використовуються для оцінки загальних соціальних послуг (див. статтю 14). Зокрема:

- ▶ Критерієм відповідності, що регулює доступ до соціальних послуг, є відсутність особистих можливостей і засобів для того, щоб впоратися з ситуацією;
- ▶ Особисте право на доступ до консультацій і порад соціальних служб гарантується кожному, хто може їх потребувати;
- ▶ Права клієнта має бути захищено: будь-яке рішення має прийматися після консультації з клієнтом, а не проти його волі; засоби правового захисту повинні бути доступними для тих, хто бажає подати скаргу на служби соціального забезпечення; і має бути право на оскарження у незалежному органі, якщо висуваються заяви про дискримінацію та порушення людської гідності.¹⁴⁸⁰

У країнах, де за застосування статті 13§3 несуть відповідальність загальні соціальні служби, робиться посилання на оцінку ситуації відповідно до статті 14§1.¹⁴⁸¹ Для осіб, які не мають достатніх фінансових ресурсів у розумінні статті 13§1, такі послуги повинні надаватися безкоштовно.¹⁴⁸²

13§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальну та медичну допомогу Сторони зобов'язуються застосовувати положення пунктів 1, 2 і 3 цієї статті на засадах рівності між своїми громадянами та громадянами інших Держав-учасниць, які на законних підставах перебувають на території їхніх держав, відповідно до своїх зобов'язань за Європейською конвенцією про соціальну та медичну допомогу, яка була підписана у Парижі 11 грудня 1953 року.

*Додаток: Уряди, які не є Сторонами Європейської конвенції про соціальну та медичну допомогу, можуть ратифікувати Хартію стосовно цього пункту за умови, що вони надають громадянам інших Сторін соціальну та медичну допомогу, яка відповідає положенням цієї Конвенції.*¹⁴⁸³

Стаття 13§4 надає іноземцям-нерезидентам право на екстрену соціальну та медичну допомогу.

Коло осіб, до яких застосовується стаття 13§4

Коло осіб, до яких застосовується стаття 13§4, відрізняється від кола осіб, до яких застосовуються інші положення Хартії. Фактично, пункт 1§1 Додатка, що стосується кола осіб, до яких застосовується Хартія, зазначає, що статті 1–17 і 20–31 застосовуються до іноземців, «які є громадянами інших Сторін та на законних підставах проживають або працюють на території держави відповідної Сторони», але додає, що це правило застосовується «без шкоди для пункту 4 статті 12 і пункту 4 статті 13». Тому стаття 13§4 посилається на «громадян інших Держав-учасниць, що на законних підставах перебувають на їхній території». Відповідно, бенефіціарами в цьому пункті є іноземні громадяни, які перебувають у певній країні на законних підставах, але не мають статусу резидента.¹⁴⁸⁴

Згідно з визначенням, для отримання права на екстрену допомогу не можна встановлювати жодних умов стосовно певної тривалості перебування у країні.¹⁴⁸⁵

Зміст екстреної допомоги

Держави-учасниці зобов'язані надавати іноземцям-нерезидентам, які не мають належних ресурсів, незалежно від того, чи перебувають вони у країні на законних підставах, чи у нелегальному статусі, екстрену соціальну та медичну допомогу (проживання, харчування, невідкладна допомога та одяг) для того, щоб впоратися з їх терміновою та серйозною потребою (без надто вузького тлумачення

¹⁴⁷⁹ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁸⁰ Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁴⁸¹ Висновки XVIII-1 (2006), Ісландія

¹⁴⁸² Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁴⁸³ Додаток до Хартії 1961 р., (Європейська серія договорів, EST.), № 35; Додаток до Хартії 1996 р., (Європейська серія договорів, EST.), № 163

¹⁴⁸⁴ Висновки XIV-1 (1998), Заява про тлумачення статті 13§4

¹⁴⁸⁵ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §171

критеріїв «терміновості» та «серйозності»¹⁴⁸⁶ Держави-учасниці не зобов'язані застосовувати механізми гарантованого доходу в межах своїх систем соціального захисту.¹⁴⁸⁷

Надання безкоштовної невідкладної медичної допомоги має регулюватися відповідно до конкретного стану здоров'я особи.¹⁴⁸⁸ Неповнолітні мігранти, які з нелегальним статусом проживають у країні, мають право на отримання медичного обслуговування, що охоплює не тільки термінову медичну допомогу, а й первинне та вторинне медичне обслуговування і психологічну допомогу.¹⁴⁸⁹

Право на оскарження

Екстрена соціальна допомога має передбачати право оскарження у незалежному органі. Повинен існувати функціональний механізм оскарження перед незалежним судовим органом для визначення належного адміністрування розподілу притулків. Це право також має бути ефективним на практиці.¹⁴⁹⁰

Умови, що регулюють репатріацію — зв'язки з Конвенцією 1953 року

Матеріальна сфера та коло осіб до яких застосовується статті 13§4 визначається текстом Додатка та текстом самої статті 13§4. Відповідно, на таку сферу застосування не впливає посилання на Конвенцію 1953 року. Єдиний зв'язок між статтею 13§4 і Конвенцією 1953 року стосується умов, за яких Держави-учасниці можуть репатріювати іноземців-нерезидентів, які не мають належних ресурсів на тій підставі, що вони потребують допомоги, а саме, що стан здоров'я таких осіб дозволяє їх транспортування (стаття 7.a.ii Конвенції 1953 року). Цей варіант може застосовуватися лише в найбільшій поміркованості та лише тоді, коли немає заперечень із гуманітарних міркувань (стаття 7.b Конвенції 1953 року, див. також статті 8–10).¹⁴⁹¹

Вищезазначені умови для репатріації громадян-нерезидентів інших Держав-учасниць, які перебувають у стані необхідності, також застосовуються до Держав-учасниць, які не ратифікували Конвенцію 1953 року.¹⁴⁹²

Інші умови, встановлені у статті 7 Конвенції 1953 року, не застосовуються, оскільки громадян інших Держав-учасниць, які працюють або проживають на законних підставах у межах території іншої Держави-учасниці, не може бути репатрійовано лише на тій підставі, що вони потребують допомоги. До тих пір, поки вони законно проживають або працюють на території відповідної держави, вони користуються рівним ставленням, визначеним у Додатку. Якщо такі особи є трудовими мігрантами, вони також захищені за статтею 19§8, яка не дозволяє видворення на підставі потреби в соціальній допомозі.¹⁴⁹³

СТАТТЯ 14. ПРАВО НА КОРИСТУВАННЯ ПОСЛУГАМИ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

Кожна людина має право користуватися послугами соціальних служб

14§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права на користування послугами соціальних служб Сторони зобов'язуються сприяти функціонуванню служб або створювати служби, які, завдяки використанню методів соціальної роботи, сприяли б підвищенню добробуту і розвитку як окремих осіб, так і груп осіб у суспільстві, а також їхній адаптації до соціального середовища.

Право користуватися послугами соціальних служб, передбачене статтею 14§1, вимагає від Сторін створення мережі соціальних служб, щоб допомогти людям досягти добробуту чи зберегти його та подолати будь-які проблеми соціальної адаптації.¹⁴⁹⁴

Стаття 14 передбачає індивідуальне право, до якого застосовується ефективно право оскарження.¹⁴⁹⁵

¹⁴⁸⁶ Висновки XIV-1 (1998), Нідерланди; *Médecins du Monde — International проти Франції*, скарга №67/2011, рішення по суті від 11 вересня 2012 р.: §178; Висновки XX-2 (2013), Чеська Республіка

¹⁴⁸⁷ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁸⁸ Висновки XX-2 (2013), Чеська Республіка; Висновки 2013, Швеція; Висновки XIV-1 (1998), Ісландія

¹⁴⁸⁹ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга №69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §128

¹⁴⁹⁰ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга №86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §187

¹⁴⁹¹ Висновки XIII-4 (1996), Заява про тлумачення статті 13

¹⁴⁹² Висновки XIV-1 (1998), Заява про тлумачення статті 13§4

¹⁴⁹³ Висновки XIV-1 (1998), Заява про тлумачення статті 13§4

¹⁴⁹⁴ Висновки 2005, Болгарія

¹⁴⁹⁵ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Бельгії, скарга №75/2011, рішення по суті від 18 березня 2013 р., §108

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Стаття 14§1 гарантує право на користування службами загального соціального забезпечення. Право користування послугами соціального забезпечення має потенційно поширюватися на все населення.¹⁴⁹⁶ Це відрізняє право, гарантоване статтею 14, від «різних статей Хартії, які вимагають від Держав-учасниць надання послуг соціального забезпечення із вузькоспеціалізованою метою».¹⁴⁹⁷

Надання послуг соціальних служб стосується кожного, хто опиняється в ситуації залежності, зокрема вразливих груп та осіб, які мають соціальні проблеми.¹⁴⁹⁸ Тому соціальні послуги мають бути доступними для всіх категорій населення, які можуть їх потребувати.¹⁴⁹⁹ Надання таких послуг часто передбачає особистий контакт і залежить від нього, і якщо цифрове надання стає пріоритетним або необхідним у поточному контексті, Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб користувачі послуг соціальних служб мали ефективний доступ до необхідної технології.¹⁵⁰⁰

Комітет визначив такі групи, які, ймовірно, особливо потребуватимуть соціальних послуг: діти, особи літнього віку, особи з інвалідністю, молодь у скрутному становищі та неповнолітні правопорушники, меншини (мігранти, роми, біженці тощо), бездомні особи, особи з алкогольною чи наркотичною залежністю, жінки, які постраждали від насильства, та колишні ув'язнені особи.¹⁵⁰¹ Перелік не є вичерпним, оскільки право на послуги соціальних служб має бути доступним для всіх осіб і груп у суспільстві.¹⁵⁰² Має існувати право на оскарження у незалежному органі в екстрених випадках дискримінації та порушення людської гідності.¹⁵⁰³

Критерії для набуття права на допомогу від соціальних служб для іноземців, які на законних підставах проживають та працюють у відповідній країні, не повинні бути надто обмежувальними.¹⁵⁰⁴ Вимога щодо тривалості проживання на території відповідної країни у п'ять років є надмірною.¹⁵⁰⁵

«Тимчасові резиденти», тобто іноземні громадяни, які на законних підставах проживають та працюють на території країни та не є її постійними резидентами, повинні мати такий же доступ до соціальних послуг, як і громадяни Держави-учасниці.¹⁵⁰⁶

Інші положення Хартії, в яких ідеться про соціальні послуги (статті 12 і 13, включно з послугами, що підпадають під сферу дії статті 13§3), стосуються, як зазначено вище, послуг «із вузькоспеціалізованою метою». Якщо ці різноманітні положення не було прийнято Державою-учасницею, ситуація щодо соціальних служб для відповідних конкретних цільових груп розглядається відповідно до статті 14.¹⁵⁰⁷

Види послуг

Соціальні послуги включають, зокрема: консультування, поради, перекваліфікацію та інші форми підтримки від соціальних працівників; послуги допомоги по дому (допомога в утриманні будинку, особиста гігієна, соціальний супровід, доставка їжі); опіку за місцем проживання; та невідкладну соціальну допомогу (притулки).¹⁵⁰⁸

Слід зазначити, що такі питання, як догляд за дітьми, нагляд за ними, домашнє насильство, сімейна медіація, усиновлення, виховання дітей прийомними батьками та у дитбудинках, послуги, пов'язані з жорстоким поведженням із дітьми, та послуги для людей літнього віку переважно охоплюються статтями 7§10, 16, 17, 23 і 27.¹⁵⁰⁹ Заходи щодо боротьби з бідністю і соціальним відчуженням розглядаються відповідно до статті 30 Хартії, тоді як послуги з надання соціального житла та заходи боротьби з бездомністю розглядаються відповідно до статті 31.¹⁵¹⁰

¹⁴⁹⁶ Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁴⁹⁷ Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁴⁹⁸ Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁴⁹⁹ Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁵⁰⁰ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁵⁰¹ Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁵⁰² Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁵⁰³ Висновки 2017, Австрія

¹⁵⁰⁴ Висновки 2017, Азербайджан

¹⁵⁰⁵ Висновки 2017, Азербайджан

¹⁵⁰⁶ Висновки 2017, Болгарія

¹⁵⁰⁷ Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 14§1

¹⁵⁰⁸ Висновки 2005, Болгарія

¹⁵⁰⁹ Висновки 2005, Болгарія

¹⁵¹⁰ Висновки 2005, Болгарія

Якість соціальних служб

Згідно зі статтею 14§1, Комітет переглядає правила, що регулюють умови отримання права на користування послугами служб соціального забезпечення (як і питання, пов'язане з ефективним і рівним доступом), перевіряє якість соціальних послуг і здійснює відповідний нагляд за ними, а також аналізує права бенефіціарів і їх участь у створенні та підтримці соціальних служб (стаття 14§2). Особи, що звертаються за послугами до соціальних служб, повинні отримати будь-які необхідні поради та консультації, які дадуть їм змогу скористатися доступними послугами відповідно до їхніх потреб.¹⁵¹¹

Ефективний і рівний доступ до соціальних послуг передбачає, що:

- ▶ Особисте право на доступ до консультацій і порад соціальних служб гарантується кожному. Доступ до інших видів послуг може бути організовано за критеріями відповідності, які не повинні бути надто обмежувальними та в будь-якому разі мають забезпечувати належне обслуговування у разі невідкладної потреби;¹⁵¹²
- ▶ Доступ до соціальних служб має бути гарантовано тим, у кого немає особистих можливостей і засобів, щоб впоратися з ситуацією. Метою соціальних служб є благополуччя, забезпечення економічної незалежності та адаптація відповідної особи та груп до соціального середовища;¹⁵¹³
- ▶ Права бенефіціара має бути захищено: будь-яке рішення має прийматися після консультації з отримувачем, а не проти його волі; мають бути доступні засоби правового захисту щодо подання скарг і права на оскарження у незалежному органі у випадках дискримінації та порушення людської гідності.¹⁵¹⁴
- ▶ Соціальні послуги можуть надаватися за плату, фіксовану або змінну, але вона не повинна бути настільки високою, щоб перешкоджати ефективному доступу до цих послуг. Для осіб, які не мають достатніх фінансових ресурсів у розумінні статті 13§1, такі послуги повинні надаватися безкоштовно.¹⁵¹⁵
- ▶ Географічний розподіл цих служб має бути достатньо розширеним.¹⁵¹⁶
- ▶ Звернення до цих послуг не повинно порушувати право людей на приватність, у тому числі захист персональних даних.¹⁵¹⁷

Право на послуги соціальних служб має гарантуватися законодавством і на практиці.¹⁵¹⁸ Соціальні служби повинні мати ресурси, які відповідають їхнім обов'язкам і мінливим потребам користувачів.¹⁵¹⁹ Це означає, що:

- ▶ персонал повинен бути кваліфікованим і наявним у достатній кількості;
- ▶ прийняття рішень повинно бути максимально орієнтованим на отримувачів і здійснюватися у тісній взаємодії з ними;
- ▶ мають існувати механізми нагляду за відповідністю служб, як державних, так і приватних.¹⁵²⁰

14§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права на користування послугами соціальних служб Сторони зобов'язуються заохочувати окремих осіб та волонтерські або інші організації до участі у створенні та функціонуванні таких служб.

Стаття 14§2 вимагає від Держав-учасниць надавати підтримку волонтерським організаціям, які намагаються створити соціальні служби.¹⁵²¹ Це не передбачає єдиної моделі, і Держави-учасниці можуть досягати цієї мети різними способами: вони можуть сприяти створенню соціальних служб, якими спільно керують державні органи, приватні концерни та волонтерські організації, або вони можуть повністю залишити надання певних послуг волонтерському сектору. «Окремі особи та волонтерські

1511 [Висновки 2009, Заява про тлумачення статті 14§1](#)

1512 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1513 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1514 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1515 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1516 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1517 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1518 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1519 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1520 [Висновки 2005, Болгарія](#)

1521 [Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 14§2](#)

або інші організації», згадані в пункті 2, включають: волонтерський сектор (неурядові організації та інші асоціації); приватних осіб та приватні фірми.¹⁵²²

Комітет аналізує всі форми підтримки та піклування, згадані в статті 14§1, а також фінансову допомогу чи податкові пільги, запроваджені з тією ж метою. Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб приватні послуги були доступними на рівних умовах для всіх і були ефективними відповідно до критеріїв, зазначених у статті 14§1. Зокрема, Держави-учасниці повинні гарантувати належну координацію державних і приватних служб, і щоб на їх ефективність не впливала кількість залучених надавачів. Для контролю якості послуг та забезпечення прав отримувачів, а також поваги до людської гідності й основних свобод потрібна ефективна превентивна та репаративна система нагляду.¹⁵²³

Стаття 14§2 також вимагає від Держав-учасниць заохочувати окремих осіб та організації брати участь у підтримці функціонування служб, наприклад, вживаючи заходів для посилення діалогу з громадянським суспільством у сферах політики соціального забезпечення, які впливають на соціальні служби. Це включає заходи щодо сприяння представництву конкретних груп отримувачів у органах, де також представлені державні органи, а також заходи зі сприяння консультаціям користувачів з питань організації різноманітних соціальних служб та допомоги, яку вони надають.¹⁵²⁴ Необхідно створити систему авторизації або акредитації та контролювати рівень послуг, що надаються волонтерськими організаціями.¹⁵²⁵

СТАТТЯ 15. ПРАВО ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ НА САМОСТІЙНІСТЬ, СОЦІАЛЬНУ ІНТЕГРАЦІЮ ТА УЧАСТЬ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

З метою забезпечення особам з інвалідністю, незалежно від їхнього віку та характеру і походження їхньої інвалідності, ефективного здійснення права на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства Сторони зобов'язуються, зокрема:

1. вжити необхідних заходів для забезпечення особам з інвалідністю орієнтації, освіти та професійної підготовки, коли це можливо, у межах загальних програм або, коли це видається неможливим, у державних або приватних спеціалізованих закладах;
2. сприяти їхньому доступу до роботи усіма засобами, які можуть заохочувати роботодавців приймати на роботу осіб з інвалідністю і утримувати їх у звичайному виробничому середовищі та пристосовувати умови праці до потреб осіб з інвалідністю, або, коли це видається неможливим у зв'язку з інвалідністю, шляхом облаштування або створення спеціальних робочих місць з урахуванням ступеня інвалідності. У деяких випадках такі заходи можуть вимагати використання спеціалізованих служб працевлаштування та надання допомоги;
3. сприяти їхній всебічній соціальній інтеграції та участі у житті суспільства, зокрема, шляхом вжиття заходів, включаючи технічну допомогу, що спрямовані на усунення перешкод для спілкування і пересування, і що надають доступ до транспорту, житла, культурної діяльності та відпочинку.

Визначення інвалідності

Комітет раніше наголошував на важливості переходу від медичного визначення інвалідності до соціального визначення.¹⁵²⁶ Одним із ранніх прикладів є визначення, яке Всесвітня організація охорони здоров'я схвалила у своїй Міжнародній класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (ICF 2001), який сфокусований на взаємодії стану здоров'я, факторів навколишнього середовища та особистих факторів.¹⁵²⁷ Стаття 1 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD) (2006 р.) узагальнює цю тенденцію, наголошуючи на тому, що особи з інвалідністю включають тих, хто має тривалу інвалідність, у тому числі фізичні, психічні або інтелектуальні порушення, які при взаємодії з різноманітними бар'єрами можуть перешкоджати їх повній та ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими. Важливо зауважити, що це означає, що ап'оріорі немає винятків з інклюзивної освіти на основі типу інвалідності.¹⁵²⁸ Справді, статтю 2 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка забороняє

¹⁵²² Висновки 2015, Туреччина

¹⁵²³ Висновки 2005, Болгарія

¹⁵²⁴ Висновки 2005, Болгарія

¹⁵²⁵ Висновки 2017, Вірменія

¹⁵²⁶ Висновки 2020, Заява про тлумачення статті 15§1

¹⁵²⁷ Висновки 2020, Заява про тлумачення статті 15§1

¹⁵²⁸ Висновки 2020, Заява про тлумачення статті 15§1

дискримінацію «за ознакою інвалідності», можна трактувати глибше, включивши тих, хто мав інвалідність у минулому, але до них продовжують негативно ставитися, і тих, хто ніколи не мав інвалідності, але, незважаючи на це, інші можуть ставитися до них так, ніби вони мали інвалідність («так звані особи з інвалідністю за відношенням до неї»).¹⁵²⁹

Стаття 15 поширюється на всіх осіб з інвалідністю, незалежно від характеру та походження їхньої інвалідності та незалежно від їхнього віку.¹⁵³⁰ Рівність у ставленні має існувати не лише за законодавством, а й на практиці між особами з інвалідністю, які є громадянами інших Держав-учасниць Хартії та законно проживають або працюють на території відповідної Держави-учасниці.¹⁵³¹

15§1 Сторони зобов'язуються, зокрема, вжити необхідних заходів для забезпечення особам з інвалідністю орієнтації, освіти та професійної підготовки, коли це можливо, у межах загальних програм або, коли це видається неможливим, у державних або приватних спеціалізованих закладах.

Згідно зі статтею 15§1, усі особи з інвалідністю, незалежно від віку і характеру та походження їхньої інвалідності, мають право на орієнтацію, освіту та професійну підготовку в межах загальних програм або, коли це видається неможливим, у державних або приватних спеціалізованих закладах.¹⁵³² Відповідно до статті 10 Хартії, професійна підготовка за статтею 15 охоплює всі види вищої освіти, в тому числі університетську освіту.¹⁵³³ Комітет розглядає питання за статтею 15§1 щодо застосування до всіх осіб з інвалідністю (а не тільки в тому, що стосується дітей).¹⁵³⁴

Нормативна база

Забезпечення права на освіту для дітей та інших осіб з інвалідністю відіграє важливу роль у просуванні їхніх громадянських прав та гарантуванні їхніх основоположних прав.¹⁵³⁵ Згідно зі статтею 15§1, існування недискримінаційного законодавства необхідне як важливий інструмент для сприяння включенню дітей з інвалідністю в загальні або звичайні освітні програми.¹⁵³⁶ Таке законодавство повинно, як мінімум, вимагати переконливого обґрунтування для спеціальних або сегрегованих освітніх систем і надавати ефективний засіб правового захисту тим, кого було визнано незаконно виключеним, сегрегованим чи іншим чином позбавленим ефективного права на освіту.¹⁵³⁷ Законодавство може складатися із загального антидискримінаційного законодавства, спеціального законодавства щодо освіти або поєднання обох.¹⁵³⁸

Стаття 15§1 Хартії зобов'язує Держави-учасниці забезпечувати освіту для осіб з інвалідністю разом із професійною орієнтацією та підготовкою в тому чи іншому опорному елементі системи освіти, тобто, у звичайних або спеціалізованих школах.¹⁵³⁹ Пріоритет, який слід віддавати освіті у звичайних закладах, що прямо зазначається у статті, підлягає умовному застереженню, яке, якщо його тлумачити звичайним чином і з належним урахуванням контексту та мети положення, вказує державним органам, що з метою забезпечення самостійності, соціальної інтеграції та участі в житті суспільства осіб з інвалідністю через їхню освіту, вони повинні брати до уваги тип інвалідності, наскільки вона серйозна, а також ряд індивідуальних обставин, які необхідно розглядати в кожному конкретному випадку.¹⁵⁴⁰ Таким чином, стаття 15§1 Хартії не залишає Державам-учасницям широкої свободи розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*), коли йдеться про вибір типу школи, у якій вони сприятимуть самостійності, інтеграції та участі осіб з інвалідністю, оскільки це однозначно має бути звичайна школа.¹⁵⁴¹

Держави-учасниці зобов'язані забезпечувати персонал, що надаватиме належну допомогу, коли її потребують відповідні особи протягом періоду свого навчання в школі.¹⁵⁴² Свобода розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*) поширюється лише на засоби, які Держави-учасниці вважають найбільш

¹⁵²⁹ Висновки 2020, Заява про тлумачення статті 15§1

¹⁵³⁰ Міжнародна асоціація Autism Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §48

¹⁵³¹ Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 15

¹⁵³² Висновки 2020, Андорра

¹⁵³³ Висновки 2012, Ірландія

¹⁵³⁴ Висновки 2020, Заява про тлумачення статті 15§1

¹⁵³⁵ Міжнародна асоціація Autism Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §48

¹⁵³⁶ Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 15§1

¹⁵³⁷ Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 15§1

¹⁵³⁸ Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 15§1

¹⁵³⁹ Європейська акція людей з інвалідністю (АЕН) проти Франції, скарга № 81/2012, рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §78

¹⁵⁴⁰ Європейська акція людей з інвалідністю (АЕН) проти Франції, скарга № 81/2012, рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §78

¹⁵⁴¹ Європейська акція людей з інвалідністю (АЕН) проти Франції, скарга № 81/2012, рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §78

¹⁵⁴² Європейська акція людей з інвалідністю (АЕН) проти Франції, скарга № 81/2012, рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §81

доцільними для забезпечення надання такої допомоги, беручи до уваги культурні, політичні чи фінансові обставини, в яких функціонує їхня система освіти.¹⁵⁴³ Однак при цьому застосовується положення, що в будь-якому разі зроблений вибір і прийняті засоби не мають характеру або не застосовуються таким чином, що позбавляє ефективності встановленого права та перетворює на суто теоретичне право.¹⁵⁴⁴ Ситуація не відповідає статті 15§1 Хартії, якщо не було встановлено, що право дітей з інвалідністю на звичайну освіту та підготовку ефективно гарантується.¹⁵⁴⁵

Заходи, спрямовані на сприяння інклюзії та якості в освіті

«Інтеграція» та «інклюзія» є двома різними поняттями: інтеграція не обов'язково веде до інклюзії.¹⁵⁴⁶ Інтеграція означає, що від учнів вимагається адаптуватися до звичайної системи, в той час як інклюзія означає право дитини навчатися у звичайній школі та обов'язку школи прийняти дитину, першочергово враховуючи найкращі інтереси дитини, а також її здібності та освітні потреби.¹⁵⁴⁷

Комітет зазначив, що Комітет ООН з прав осіб з інвалідністю у своєму Загальному коментарі № 4 (2016 р.) щодо права на інклюзивну освіту вказав, що «інклюзія передбачає процес системної реформи, яка включає зміни та модифікації змісту, методів викладання, підходів, структур і стратегій в освіті для подолання бар'єрів, із баченням, яке слугує для того, щоб забезпечити всім учням відповідного вікового діапазону рівноправний досвід навчання на засадах спільної участі та середовище, яке найкраще відповідає їхнім вимогам і вподобанням. Розміщення учнів з інвалідністю у звичайних класах без супутніх структурних змін, наприклад, в організації, навчальному плані та стратегіях викладання і навчання, не є інклюзією. Крім того, інтеграція не гарантує автоматичного переходу від сегрегації до інклюзії».¹⁵⁴⁸

Право на інклюзивну освіту є правом, захищеним Хартією, відповідно до якого дитині повинно бути гарантовано доступ до якісної освіти.¹⁵⁴⁹ Також воно служить основою для створення інклюзивного суспільства, яке захищає дитину з інтелектуальними порушеннями від відчуження та ізоляції.¹⁵⁵⁰ Держави-учасниці повинні демонструвати відчутний прогрес у створенні інклюзивних та адаптованих систем освіти.¹⁵⁵¹

Інклюзивна освіта передбачає надання підтримки та розумних пристосувань, на які особи з інвалідністю мають право розраховувати, щоб отримати ефективний доступ до школи.¹⁵⁵² Такі розумні пристосування стосуються окремої особи та допомагають виправляти фактичну нерівність.¹⁵⁵³ Належні розумні пристосування можуть включати: способи адаптації до класу та його розташування, забезпечення різноманітних форм комунікації та навчальних матеріалів, надання асистента або допоміжних технологій у ситуаціях навчання чи оцінювання, а також нематеріальні пристосування, наприклад, надання учню більше часу, зниження рівня фонового шуму, чутливість до сенсорного перевантаження, альтернативні методи оцінювання чи заміна елемента навчального плану альтернативним елементом.¹⁵⁵⁴ Забезпечення допомоги асистента в школі є особливо важливим засобом, який дає змогу дітям та підліткам з аутизмом навчатися у звичайних школах.¹⁵⁵⁵

Освіта і професійна підготовка є важливим фундаментом для отримання посади на відкритому ринку праці та здатності вести самостійне життя.¹⁵⁵⁶ Молоді люди з інвалідністю, що мають освіту нижче рівня повної середньої освіти, самі по собі перебувають у не вигідному становищі на ринку праці з точки зору різноманітних аспектів.¹⁵⁵⁷ Держави-учасниці повинні вжити заходів для того, щоб створити умови для інтеграції та гарантувати забезпечення належного навчання у звичайних та спеціалізованих школах.¹⁵⁵⁸

1543 [Європейська акція людей з інвалідністю \(АЕН\) проти Франції, скарга № 81/2012](#), рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §81

1544 [Європейська акція людей з інвалідністю \(АЕН\) проти Франції, скарга № 81/2012](#), рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §81

1545 [Висновки 2020, Сербія](#)

1546 [Висновки 2020, Заява про тлумачення статті 15§1](#)

1547 [Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Бельгії, скарга № 109/2014](#), рішення по суті від 16 жовтня 2014 р., §66

1548 [Висновки 2020, Андорра](#)

1549 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) та організація Inclusion Europe проти Бельгії, скарга № 141/2017](#), рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §181

1550 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) та організація Inclusion Europe проти Бельгії, скарга № 141/2017](#), рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §181

1551 [Висновки 2020, Заява про тлумачення статті 15§1](#)

1552 [Висновки 2020, Андорра](#)

1553 [Висновки 2020, Андорра](#)

1554 [Висновки 2020, Андорра](#)

1555 [Європейська акція людей з інвалідністю \(АЕН\) проти Франції, скарга № 81/2012](#), рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §85

1556 [Висновки ХХ-1 \(2012\), Австрія](#)

1557 [Висновки ХХ-1 \(2012\), Австрія](#)

1558 [Висновки ХХ-1 \(2012\), Австрія](#)

Крім того, Держави-учасниці повинні демонструвати відчутний прогрес у створенні інклюзивних та адаптованих систем освіти.¹⁵⁵⁹

Спеціалізовані заклади повинні забезпечувати, через свою внутрішню організацію та/або методи роботи, перевагу наставництва, освіти та професійної підготовки над іншими функціями й обов'язками, які вони можуть бути зобов'язані виконувати відповідно до національного законодавства, навіть якщо законодавство лише передбачає надання освіти в цих закладах як допоміжного елемента з-поміж низки інших видів діяльності (педагогічної, психологічної, соціальної, медичної та парамедичної).¹⁵⁶⁰

Доступ до освіти

Для оцінки ефективного рівного доступу дітей та дорослих з інвалідністю до освіти та професійної підготовки враховуються такі ключові показники:

- ▶ загальна кількість осіб з інвалідністю, включно з дітьми;¹⁵⁶¹
- ▶ кількість учнів з інвалідністю у звичайних класах, спеціальних структурних одиницях у звичайних школах (або з додатковими видами діяльності в умовах звичайної школи), у спеціальних школах і професійно-технічних закладах;¹⁵⁶²
- ▶ кількість і пропорційна частка дітей з інвалідністю, які не навчаються;¹⁵⁶³
- ▶ відсоток студентів з інвалідністю, які виходять на ринок праці після здобуття загальної або спеціальної освіти та/або професійної підготовки;¹⁵⁶⁴
- ▶ кількість осіб з інвалідністю (дітей і дорослих), які проживають у спеціалізованих закладах;¹⁵⁶⁵
- ▶ будь-яка релевантна практика та скарги, подані до відповідних органів щодо дискримінації за ознакою інвалідності стосовно освіти та професійної підготовки;¹⁵⁶⁶
- ▶ кількість дітей з інвалідністю, які не завершують обов'язкову шкільну освіту, порівняно із загальною кількістю дітей, які не завершують обов'язкову шкільну освіту;¹⁵⁶⁷
- ▶ кількість і пропорційна частка дітей з інвалідністю в інших типах навчальних закладів, у тому числі дітей, які навчаються вдома; дітей, які відвідують школу на неповний день або навчаються в закладах інтернатного типу, як на тимчасовій, так і на довгостроковій основі;¹⁵⁶⁸
- ▶ рівень відрухувань зі школи дітей з інвалідністю порівняно із загальною кількістю школярів.¹⁵⁶⁹

У статті 15§1 йдеться про одне з прав, захищених Хартією, реалізація якого є винятково складною і особливо дорогою.¹⁵⁷⁰ Таким чином, заходи, вжиті Державою для досягнення цілей Хартії, повинні відповідати таким трьом критеріям: (i) розумні часові межі, (ii) вимірюваний прогрес і (iii) фінансування, яке відповідає максимальному використанню наявних ресурсів.¹⁵⁷¹

Держави-учасниці повинні особливо пам'ятати про вплив, який їхні рішення чинитимуть на групи з підвищеною вразливістю, а також на інших постраждалих осіб, у тому числі, зокрема, їхні сім'ї, на які лягає найважчий тягар у разі інституційних недоліків.¹⁵⁷²

15§2 Сторони зобов'язуються, зокрема, сприяти їхньому доступу до роботи усіма засобами, які можуть заохочувати роботодавців приймати на роботу осіб з інвалідністю і утримувати їх у звичайному виробничому середовищі та пристосовувати умови праці до потреб осіб з інвалідністю, або, коли це видається неможливим у зв'язку з інвалідністю, шляхом облаштування або створення спеціальних робочих місць з урахуванням ступеня інвалідності. У деяких випадках такі заходи можуть вимагати використання спеціалізованих служб працевлаштування та надання допомоги.

¹⁵⁵⁹ Висновки ХХ-1 (2012), Австрія

¹⁵⁶⁰ Європейська акція людей з інвалідністю (АЕН) проти Франції, скарга №81/2012, рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §111, §116

¹⁵⁶¹ Висновки 2012, Російська Федерація

¹⁵⁶² Висновки 2020, Андорра; Висновки 2012, Російська Федерація

¹⁵⁶³ Висновки 2020, Андорра

¹⁵⁶⁴ Висновки 2012, Російська Федерація

¹⁵⁶⁵ Висновки 2008, Литва

¹⁵⁶⁶ Висновки 2008, Литва

¹⁵⁶⁷ Висновки 2020, Андорра

¹⁵⁶⁸ Висновки 2020, Андорра

¹⁵⁶⁹ Висновки 2020, Андорра

¹⁵⁷⁰ Міжнародна асоціація Autism Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53

¹⁵⁷¹ Міжнародна асоціація Autism Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53

¹⁵⁷² Міжнародна асоціація Autism Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53

Стаття 15, встановлюючи окреме право на професійну підготовку, реабілітацію та соціальну реадaptaцію для осіб із фізичними та розумовими порушеннями, має на меті запропонувати їм підвищений захист у цій сфері, а саме сфері працевлаштування, в якій вони є більш вразливими, ніж решта робочої сили.¹⁵⁷³ Відповідно до підходу, прийнятого в статті 15, Держава-учасниця несе відповідальність за вжиття заходів, що допоможуть особам з інвалідністю брати повну та активну участь у житті суспільства.¹⁵⁷⁴

Стаття 15§2 вимагає від Держав-учасниць сприяти рівному та ефективному доступу осіб з інвалідністю до роботи на відкритому ринку праці.¹⁵⁷⁵ Це стосується осіб з фізичними та/або інтелектуальними порушеннями.¹⁵⁷⁶ Таке зобов'язання не зменшується під час кризи у сфері охорони здоров'я.¹⁵⁷⁷ Воно вимагає від Держав вживати заходів розумного пристосування, необхідних для забезпечення захисту осіб з інвалідністю від ризиків, спричинених вірусом та пов'язаних із контекстом робочого місця (у тому числі поїздками на роботу та з роботи).¹⁵⁷⁸

Держави-учасниці повинні систематично надавати оновлені цифри щодо загальної кількості осіб з інвалідністю, у тому числі осіб працездатного віку; працевлаштованих осіб (на відкритому ринку та на спеціальних робочих місцях); осіб, що скористалися заходами зі сприяння працевлаштуванню; осіб, що шукають роботу; безробітних, а також загального рівня переведення осіб з інвалідністю зі спеціальних робочих місць на роботу на відкритому ринку праці.¹⁵⁷⁹

Нормативна база

З цією метою законодавство має забороняти дискримінацію за ознакою інвалідності, щоб створити фактичну рівність можливостей на відкритому ринку праці.¹⁵⁸⁰ Згідно зі статтею 15§2, антидискримінаційне законодавство має включати коригування умов праці (розумне пристосування) і надавати ефективні засоби правового захисту тим, кого було визнано незаконно дискримінованими.¹⁵⁸¹ Крім того, роботодавець повинен бути зобов'язаний вживати заходів відповідно до вимоги розумного пристосування для забезпечення ефективного доступу до роботи та утримання на роботі осіб з інвалідністю, зокрема осіб, які отримали інвалідність під час роботи внаслідок нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання.¹⁵⁸²

Оскільки працевлаштування осіб з інвалідністю на звичайному ринку праці є менш імовірним, ніж працевлаштування інших осіб, криза, спричинена пандемією COVID-19, створює загрозу ще більшій їх маргіналізації.¹⁵⁸³ У цій ситуації Держави-учасниці повинні, з одного боку, забезпечити, щоб втрата робочих місць і доходів осіб з інвалідністю компенсувалася відповідними виплатами соціального забезпечення, а з іншого боку, посилити зусилля з інтеграції осіб з інвалідністю на ринок праці.¹⁵⁸⁴ У цьому останньому аспекті умови пандемії надають особливої важливості тому, щоб національне законодавство передбачало зобов'язання роботодавця вживати заходів відповідно до вимоги розумного пристосування для забезпечення ефективного доступу до працевлаштування та утримання на роботі осіб з інвалідністю.¹⁵⁸⁵

Доступ осіб з інвалідністю до працевлаштування

Ефективне здійснення права осіб з інвалідністю на професійну підготовку та реабілітацію вимагає вжиття конкретних заходів, які, за потреби, можуть набувати форми позитивних дій, спрямованих на поліпшення «здатності до працевлаштування» осіб з інвалідністю та їхнього доступу до роботи та можливості залишатися на ній.¹⁵⁸⁶ Політика працевлаштування для осіб з інвалідністю повинна давати їм змогу використовувати свої навички, пропонуючи роботу, яка відповідає їх потенціалу до

¹⁵⁷³ Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 15

¹⁵⁷⁴ Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 15

¹⁵⁷⁵ Висновки XX-1 (2012), Чеська Республіка

¹⁵⁷⁶ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 15§2

¹⁵⁷⁷ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁵⁷⁸ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁵⁷⁹ Висновки XX-1 (2012), Чеська Республіка; Висновки 2012, Кіпр

¹⁵⁸⁰ Висновки 2012, Російська Федерація; Висновки 2003, Словенія

¹⁵⁸¹ Висновки XIX-1 (2008), Чеська Республіка

¹⁵⁸² Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 15§2

¹⁵⁸³ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁵⁸⁴ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁵⁸⁵ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁵⁸⁶ Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 15

працевлаштування у межах звичайного робочого середовища.¹⁵⁸⁷ Крім того, особливу увагу необхідно приділити захисту осіб, які отримали інвалідність унаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.¹⁵⁸⁸

Конкретне врахування інвалідності у трудовому житті передбачає відповідальність усіх його учасників: Держави, роботодавців і профспілок.¹⁵⁸⁹ Таким чином, метою цього положення Хартії є досягнення рівних можливостей працевлаштування для осіб з інвалідністю, не лише шляхом переосмислення самої інвалідності, але й засобів для забезпечення участі осіб з інвалідністю в житті суспільства на засадах рівноправності.¹⁵⁹⁰

Держави-учасниці користуються свободою дій щодо інших заходів, які вживаються для сприяння доступу до працевлаштування осіб з інвалідністю. Стаття 15§2 не вимагає запровадження квот, але якщо така система застосовується, її ефективність береться до уваги під час оцінки відповідності статті 15§2.¹⁵⁹¹

Стаття 15§2 переглянутої Хартії вимагає, щоб особи з інвалідністю працевлаштовувалися у звичайних робочих середовищах, за винятком випадків, коли це неможливо через характер інвалідності.¹⁵⁹² У таких виняткових випадках може бути передбачено положення про спеціалізовані підприємства.¹⁵⁹³ Вони повинні призначатися для того, щоб допомогти своїм бенефіціарам вийти на відкритий ринок праці.¹⁵⁹⁴

Особи, які працюють на спеціалізованих підприємствах, де основним видом діяльності є виробництво, мають право на дотримання базових положень трудового законодавства, зокрема право на справедливий винагороду та профспілкові права.¹⁵⁹⁵

15§3 Сторони зобов'язуються, зокрема, сприяти їхній всебічній соціальній інтеграції та участі у житті суспільства, зокрема, шляхом вжиття заходів, включаючи технічну допомогу, що спрямовані на усунення перешкод для спілкування і пересування та надають доступ до транспорту, житла, культурної діяльності та відпочинку.

Право осіб з інвалідністю на соціальну інтеграцію, визначене статтею 15§3, передбачає усунення перешкод для спілкування і пересування, щоб забезпечити доступ до транспорту (наземного, залізничного, морського та повітряного), житла (державного, соціального та приватного), культурної діяльності та дозвілля (суспільні та спортивні заходи).¹⁵⁹⁶ Такі заходи, включно з технічною допомогою, не повинні здійснюватися ізольовано і мають проєктуватися таким чином, щоб доповнювати один одного, на чіткій законодавчій основі.¹⁵⁹⁷

Належна нормативна база та засоби правового захисту

Для цієї мети стаття 15§3 вимагає:

- ▶ існування комплексного антидискримінаційного законодавства, яке охоплює як державну, так і приватну сферу в таких галузях, як житло, транспорт, телекомунікації, культурна діяльність і дозвілля, а також ефективних засобів правового захисту для тих, хто зазнав незаконного ставлення.¹⁵⁹⁸ Таке законодавство може складатися із загального антидискримінаційного законодавства, спеціального законодавства або поєднання обох.¹⁵⁹⁹
- ▶ прийняття узгодженої політики в контексті інвалідності: заходи позитивних дій для досягнення цілей соціальної інтеграції та повноцінної участі осіб з інвалідністю.¹⁶⁰⁰ Такі заходи повинні мати чітке юридичне підґрунтя та бути скоординованими.¹⁶⁰¹

¹⁵⁸⁷ Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 15

¹⁵⁸⁸ Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 15

¹⁵⁸⁹ Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 15

¹⁵⁹⁰ Висновки XIV-2 (1998), Заява про тлумачення статті 15

¹⁵⁹¹ Висновки XIV-2 (1998), Бельгія

¹⁵⁹² Висновки 2005, Естонія

¹⁵⁹³ Висновки 2005, Естонія

¹⁵⁹⁴ Висновки 2005, Естонія

¹⁵⁹⁵ Висновки XVII-2 (2005), Чеська Республіка

¹⁵⁹⁶ Висновки 2005, Норвегія

¹⁵⁹⁷ Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 15§3; Висновки 2005, Норвегія

¹⁵⁹⁸ Висновки 2005, Норвегія

¹⁵⁹⁹ Висновки 2012, Естонія

¹⁶⁰⁰ Висновки 2007, Словенія

¹⁶⁰¹ Висновки 2007, Словенія

Для надання значущого ефекту сприяння повній соціальній інтеграції та участі в житті суспільства осіб з інвалідністю:

- ▶ Необхідно створити механізми для оцінки перешкод у спілкуванні та пересуванні, з якими стикаються особи з інвалідністю, і визначити заходи підтримки, необхідні для того, щоб допомогти їм подолати ці перешкоди.¹⁶⁰²
- ▶ Технічна допомога повинна бути доступною або безкоштовною, або за умови сплати відповідного внеску в її вартість, і з урахуванням фінансових можливостей бенефіціара. Така допомога може, наприклад, надаватися у формі протезів, ходунків, крісел колісних, собак-поводирів і відповідних допоміжних пристосувань для дому.¹⁶⁰³
- ▶ Послуги допомоги, такі як особистий супровід асистента та допоміжні засоби, повинні бути доступними або безкоштовними, або за умови сплати відповідного внеску до їх вартості, і з урахуванням фінансових можливостей бенефіціара.¹⁶⁰⁴

Консультавання

Стаття 15§3 вимагає проведення консультацій з особами з інвалідністю та організаціями, що їх представляють, у процесі розробки та постійного перегляду заходів позитивних дій, а також існування відповідного форуму, щоб це можна було здійснити.¹⁶⁰⁵

З особами з інвалідністю та їхніми організаціями мають проводитися консультації, та брати участь у розробці, реалізації та перегляді політик щодо інвалідності в контексті пандемії COVID-19.¹⁶⁰⁶ COVID-19 не повинен призводити до посилення інституціоналізації осіб з інвалідністю.¹⁶⁰⁷

Заходи щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на самостійне життя у суспільстві

Телекомунікації та новітні інформаційні технології мають бути доступними, а мова жестів повинна мати офіційний статус.¹⁶⁰⁸

У контексті пандемії COVID-19 послуги для населення, спеціально створені для боротьби з пандемією, в тому числі дистанційні та онлайн-послуги, карантинні заклади, засоби індивідуального захисту, а також публічна інформація та вказівки, повинні бути доступними для осіб з інвалідністю нарівні з іншими членами суспільства.¹⁶⁰⁹ Серед іншого, інформація про громадське здоров'я має бути доступною мовою жестів і подаватися доступними засобами, способами та форматах.¹⁶¹⁰

Пересування і транспорт

Громадський транспорт (наземний, залізничний, морський та повітряний), усі нещодавно збудовані чи відремонтовані громадські будівлі, об'єкти та споруди, відкриті для громадськості, а також культурні та дозвільні заходи повинні бути фізично доступними.¹⁶¹¹

Житло

Потреби осіб з інвалідністю повинні враховуватися в житловій політиці, включаючи будівництво та належне забезпечення відповідним державним, соціальним або приватним житлом.¹⁶¹² Окрім того, має надаватися фінансова допомога для адаптації наявного житла.¹⁶¹³

Фінансова та персональна допомога

Поширеність бідності серед осіб з інвалідністю в Державі-учасниці, незалежно від того, чи її визначено або виміряно в грошовому чи багатомірному аспектах, є важливим показником ефективності зусиль

¹⁶⁰² Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 15§3

¹⁶⁰³ Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 15§3

¹⁶⁰⁴ Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 15§3

¹⁶⁰⁵ Висновки 2020, Сербія; Висновки 2005, Норвегія

¹⁶⁰⁶ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁶⁰⁷ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁶⁰⁸ Висновки 2016, Австрія, цит. Висновки 2005, Естонія, та Висновки 2003, Словенія

¹⁶⁰⁹ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁶¹⁰ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁶¹¹ Висновки 2016, Латвія, цит. Висновки 2003, Італія

¹⁶¹² Висновки 2003, Італія

¹⁶¹³ Висновки 2003, Італія

Держави щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства.¹⁶¹⁴ Зобов'язання Держав вживати заходів для сприяння повній соціальній інтеграції та участі осіб з інвалідністю в житті суспільства тісно пов'язане із заходами, спрямованими на зниження та викорінення бідності серед осіб з інвалідністю.¹⁶¹⁵ Таким чином, Комітет бере до уваги рівень бідності серед осіб з інвалідністю розглядаючи зобов'язання Держави відповідно до статті 15§3 Хартії.¹⁶¹⁶

Заходи також мають бути зосереджені на боротьбі з дискримінацією та сприянні рівним можливостям для осіб з інвалідністю з особливо вразливих груп, таких як етнічні меншини, роми, особи, які шукають притулок та мігранти.¹⁶¹⁷

СТАТТЯ 16. ПРАВО СІМ'Ї НА СОЦІАЛЬНИЙ, ПРАВОВИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗАХИСТ

Сім'я як головний осередок суспільства має право на належний соціальний, правовий та економічний захист для забезпечення її всебічного розвитку

З метою забезпечення умов, необхідних для всебічного розвитку сім'ї, яка є головним осередком суспільства, Сторони зобов'язуються сприяти економічному, правовому та соціальному захисту сімейного життя такими засобами, як соціальна допомога та допомога сім'ям з дітьми, фіскальні заходи, надання сім'ям житла, допомога щойно одруженим та інші відповідні засоби.

Додаток: Варто розуміти, що захист, який надається цією статтею, охоплює неповні сім'ї.¹⁶¹⁸

Оскільки поняття «сім'я» може мати різні значення в різних місцях і в різний час, Комітет посилається на визначення, які використовуються у національному законодавстві кожної Держави-учасниці.¹⁶¹⁹ Однак національне законодавство не повинно передбачати надмірно обмежувальне визначення.¹⁶²⁰

Сфера застосування статті 16 не обмежується сім'єю, заснованою на шлюбі.¹⁶²¹ Сім'я означає домогосподарства батьків з дітьми, в тому числі батьків-одинаків і молодих пар, які потенційно матимуть дітей.¹⁶²² Принцип рівності та недискримінації є невід'ємною частиною статті 16.¹⁶²³ Ставлення до членів сім'ї, які перебувають на території Держави-учасниці відповідно до права на воз'єднання сім'ї, гарантованого статтею 19§6, має бути еквівалентним ставленню до громадян відповідної держави в усіх аспектах, пов'язаних із захистом сім'ї.¹⁶²⁴

Комітет вивчає засоби, що використовуються Державами-учасницями для забезпечення соціального, правового та економічного захисту різноманітних типів сімей з-поміж населення, включно з неповними сім'ями та вразливими сім'ями, наприклад, сім'ями ромів.¹⁶²⁵ Держави можуть вільно обирати такі засоби, за умови, що вони не повинні ставити під загрозу ефективний захист сімей ромів.¹⁶²⁶

Соціальний захист

Житло для сімей

Достатнє/гідне житло

Стаття 16 гарантує право сімей на гідне житло.¹⁶²⁷ Дійсно, той факт, що право на житло передбачено статтею 31 Хартії, не перешкоджає аналізу відповідних житлових питань, які виникають, відповідно до

¹⁶¹⁴ Висновки 2020, Андорра

¹⁶¹⁵ Висновки 2020, Андорра

¹⁶¹⁶ Висновки 2020, Андорра

¹⁶¹⁷ Висновки 2020, Андорра

¹⁶¹⁸ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

¹⁶¹⁹ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶²⁰ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶²¹ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶²² Висновки XVII-1 (2005), Туреччина

¹⁶²³ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 26

¹⁶²⁴ Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статей 12§4 та 16

¹⁶²⁵ Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статті 16

¹⁶²⁶ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁶²⁷ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 31/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §9

статті 16, що розглядає житло в контексті забезпечення права сімей на соціальний, правовий та економічний захист.¹⁶²⁸ Поняття достатнього житла та примусового виселення є ідентичними за статтями 16 і 31.¹⁶²⁹

Право на житло дає змогу здійснювати багато інших прав, як громадянських і політичних, так і економічних, соціальних та культурних.¹⁶³⁰ Воно також має центральне значення для сім'ї.¹⁶³¹ Щоб досягти відповідності статті 16, Держави-учасниці повинні сприяти забезпеченню належного житла у відповідній кількості для сімей, враховувати потреби сімей у житловій політиці та гарантувати відповідність наявного житла застосовним стандартам.¹⁶³² Також сюди входять основні послуги (наприклад, опалення та електропостачання).¹⁶³³ Достатнє житло означає не лише житло, якість якого не має бути нижчою за визначений стандарт і яке повинно мати необхідні зручності, а й житло відповідного розміру з урахуванням складу сім'ї, що там проживає.¹⁶³⁴

Держави-учасниці повинні вжити юридичних і практичних заходів, які є необхідними та адекватними для досягнення мети ефективного захисту права на достатнє житло відповідно до статті 16.¹⁶³⁵ Цієї мети має бути досягнуто протягом розумного строку, з вимірюваним прогресом і тією мірою, яка відповідає максимальному використанню наявних ресурсів.¹⁶³⁶

Житлові пільги

Повинні також бути доступні житлові пільги, спеціально орієнтовані на сім'ї (наприклад, гранти або субсидії на купівлю чи будівництво сімейного житла, податкові пільги на виплату іпотеки, субсидовані кредити на придбання першого житла, субсидована орендна плата для сімей, житлові субсидії тощо).¹⁶³⁷ Має бути забезпечено рівне ставлення до громадян інших Держав-учасниць і сімей біженців стосовно виплати житлових субсидій.¹⁶³⁸ Частина статті 16, яка стосується права сімей на гідне житло і, зокрема, права не бути позбавленими притулку, також застосовується до іноземних сімей, які перебувають у країні незаконно.¹⁶³⁹

Щоб забезпечити задовільне застосування права на сімейне житло згідно зі статтею 16 Хартії, має бути дотримано тих самих вимог, що стосуються права на достатнє житло відповідно до статті 31.¹⁶⁴⁰ Держави-учасниці повинні:

- ▶ прийняти необхідні правові, фінансові та оперативні засоби для забезпечення стабільного прогресу на шляху до досягнення цілей, викладених у Хартії;¹⁶⁴¹
- ▶ вести змістовну статистику потреб, ресурсів і результатів;¹⁶⁴²
- ▶ проводити регулярні перевірки впливу прийнятих стратегій;¹⁶⁴³

1628 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Болгарії](#), скарга № 31/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., § 9

1629 [Центр житлових прав та виселення \(COHRE\) проти Італії](#), скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., § 115; Висновки 2011, Азербайджан

1630 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Греції](#), скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 24

1631 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Греції](#), скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 24

1632 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Греції](#), скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 24

1633 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Греції](#), скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 24

1634 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Греції](#), скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 24

1635 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Бельгії](#), скарга № 62/2010, рішення від 21 березня 2013 р., § 113

1636 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Бельгії](#), скарга № 62/2010, рішення від 21 березня 2013 р., § 113

1637 [Висновки XVII-1 \(2005\), Туреччина](#)

1638 [Висновки 2019, Австрія](#)

1639 [Міжнародний захист дітей \(DCI\) проти Бельгії](#), скарга № 69/2011, рішення по суті від 20 жовтня 2012 р., § 136

1640 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Ірландії](#), скарга № 110/2014, рішення по суті від 12 травня 2017 р., § 109, цит. [Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми \(FEANTSA\) проти Франції](#), скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 54

1641 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Ірландії](#), скарга № 110/2014, рішення по суті від 12 травня 2017 р., § 109, цит. [Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми \(FEANTSA\) проти Франції](#), скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 54

1642 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Ірландії](#), скарга № 110/2014, рішення по суті від 12 травня 2017 р., § 109, цит. [Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми \(FEANTSA\) проти Франції](#), скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 54

1643 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Ірландії](#), скарга № 110/2014, рішення по суті від 12 травня 2017 р., § 109, цит. [Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми \(FEANTSA\) проти Франції](#), скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 54

- ▶ встановити графік і не відкладати на невизначений строк кінцеву дату для досягнення цілей кожного етапу,¹⁶⁴⁴
- ▶ звертати пильну увагу на вплив прийнятих політик на кожну з категорій зацікавлених осіб, особливо на найбільш вразливих.¹⁶⁴⁵

Однак, згідно зі статтею 16 Хартії, недотримання кожної та всіх зазначених вище вимог не обов'язково означає порушення права на сімейне житло.¹⁶⁴⁶

Захист від виселення

Ефективність права на достатнє житло за статтею 16 вимагає його правового захисту за допомогою належних процедурних гарантій.¹⁶⁴⁷ Жителі й орендарі повинні мати доступ до доступних і неупереджених судових чи інших засобів правового захисту.¹⁶⁴⁸ Будь-яка процедура оскарження має бути ефективною.¹⁶⁴⁹ Крім того, обов'язок сприяти забезпеченню та наданню житла поширюється на захист від незаконного виселення.¹⁶⁵⁰

З метою дотримання Хартії, правовий захист осіб, яким загрожує виселення, має бути передбачений законодавством, і він має включати:

- ▶ зобов'язання проводити консультації з постраждалими сторонами з метою пошуку альтернативних рішень щодо виселення,¹⁶⁵¹
- ▶ зобов'язання встановити розумний строк попередження перед виселенням,¹⁶⁵²
- ▶ заборону здійснювати виселення в нічний час або протягом зими;¹⁶⁵³
- ▶ доступ до законних засобів правового захисту;¹⁶⁵⁴
- ▶ доступ до юридичної допомоги;¹⁶⁵⁵
- ▶ компенсацію в разі незаконного виселення.¹⁶⁵⁶

Крім того, коли виселення все-таки відбувається, воно має:

- ▶ здійснюватися в умовах поваги до гідності відповідних осіб;¹⁶⁵⁷
- ▶ регулюватися правилами, які достатньою мірою захищають права осіб;¹⁶⁵⁸
- ▶ супроводжуватися пропозиціями щодо альтернативного житла.¹⁶⁵⁹

Незаконне зайняття ділянки чи житла може бути підставою для виселення незаконних мешканців.¹⁶⁶⁰ Однак критерії незаконного зайняття не повинні бути надмірно широкими, а виселення має відбуватися відповідно до застосовних правил процедури, і вони мають достатньою мірою захищати права відповідних осіб.¹⁶⁶¹

¹⁶⁴⁴ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Ірландії, скарга № 110/2014, рішення по суті від 12 травня 2017 р., § 109, цит. Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 54

¹⁶⁴⁵ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Ірландії, скарга № 110/2014, рішення по суті від 12 травня 2017 р., § 109, цит. Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 54

¹⁶⁴⁶ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Ірландії, скарга № 110/2014, рішення по суті від 12 травня 2017 р., § 110

¹⁶⁴⁷ Висновки 2015, Австрія

¹⁶⁴⁸ Висновки 2015, Австрія

¹⁶⁴⁹ Висновки 2015, Австрія

¹⁶⁵⁰ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 24

¹⁶⁵¹ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶⁵² Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶⁵³ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Італії, скарга № 27/2004, рішення по суті від 7 грудня 2005 р., § 41

¹⁶⁵⁴ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶⁵⁵ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶⁵⁶ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶⁵⁷ Висновки 2011, Туреччина, стаття 31§2; Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Чеської Республіки, скарга № 104/2014, рішення по суті від 17 травня 2016 р., § 82

¹⁶⁵⁸ Висновки 2011, Туреччина, стаття 31§2; Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Чеської Республіки, скарга № 104/2014, рішення по суті від 17 травня 2016 р., § 82

¹⁶⁵⁹ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Італії, скарга № 27/2004, рішення по суті від 7 грудня 2005 р., § 41

¹⁶⁶⁰ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 51

¹⁶⁶¹ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 51

Якщо мали місце примусова евакуація поселень або руйнування житла, Держави-учасниці повинні надати постраждалим особам ефективні засоби правового захисту та вжити заходів для переселення сімей у гідне житло або надання їм фінансової допомоги.¹⁶⁶²

Якщо сім'ї було переміщено внаслідок війни, Держави-учасниці несуть позитивне зобов'язання згідно зі статтею 16 вжити відповідних заходів для забезпечення житла і гарантії проти незаконного виселення для сімей переміщених осіб, які втратили права на житло та висловили чітке бажання повернутися до своєї країни, або яким відмовили у поверненні через відсутність житла та інших форм захисту.¹⁶⁶³

Вразливі групи

Якщо дефіцит засобів медичного обслуговування та соціальних послуг, адаптованих до потреб осіб із важкими формами інвалідності, призводить до того, що багато сімей живуть у нестабільних умовах й у свою чергу підриває їхню згуртованість, це означає відсутність захисту сім'ї як осередку суспільства, що становить порушення статті 16 Хартії.¹⁶⁶⁴

У результаті своєї історії роми стали особливим типом соціально незахищеної групи та вразливої меншини.¹⁶⁶⁵ Першочергова вимога уникати соціального відчуження, поважати відмінності та не вдаватися до дискримінації стосується всіх груп ромів — як мандрівних, так і осілих.¹⁶⁶⁶ Тому вони потребують особливого захисту.¹⁶⁶⁷ Слід приділяти особливу увагу їхнім потребам у житлі та відмінному від звичного способу життя, як у відповідній нормативно-правовій базі, так і під час прийняття рішень у конкретних випадках, не тільки з метою захисту інтересів меншин як таких, але й для збереження культурного розмаїття, що має цінність для суспільства загалом.¹⁶⁶⁸ У цьому аспекті має бути доступним відповідне тимчасове та постійне житло.¹⁶⁶⁹

Будь-яке місце, де сім'я проживає на законних чи незаконних підставах, будь-то будівля чи рухоме майно, наприклад, будинок-фургон, має розглядатися як житло в розумінні Хартії.¹⁶⁷⁰ Права та обов'язки, що випливають із юридичного визнання житла, повинні застосовуватися до всіх форм житла, включно з альтернативними формами, такими як фургони.¹⁶⁷¹ Тому нормативно-правові акти про житлові умови (зокрема, про здоров'я та безпеку) необхідно розумно адаптувати до цих альтернативних форм житла, щоб не накладати безпідставних обмежень на можливість проживання в таких помешканнях.¹⁶⁷²

Якщо йдеться про мандрівний спосіб життя, то ця вимога породжує позитивне зобов'язання забезпечити достатню кількість зон для проживання, де мандрівники могли б паркувати свої фургони.¹⁶⁷³

Заклади по догляду за дітьми

Якщо Держава-учасниця прийняла статтю 27 Хартії, заклади по догляду за дітьми та відповідні механізми розглядаються згідно з цим положенням.¹⁶⁷⁴

Держави-учасниці зобов'язані забезпечити наявність, доступність і високу якість закладів по догляду за дітьми (охоплення щодо кількості дітей віком від 0 до 6 років, співвідношення кількості персоналу до кількості дітей, підготовка персоналу, відповідні приміщення та вартість догляду за дітьми для батьків тощо).¹⁶⁷⁵

¹⁶⁶² Висновки XIII-3 (1995), Туреччина

¹⁶⁶³ Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Хорватії, скарга № 52/2008, рішення по суті від 22 червня 2010 р., § 63

¹⁶⁶⁴ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Бельгії, скарга № 75/2011, рішення по суті від 18 березня 2013 р., § 187

¹⁶⁶⁵ Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§ 39–40

¹⁶⁶⁶ Європейський центр захисту прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 25

¹⁶⁶⁷ Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§ 39–40

¹⁶⁶⁸ Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§ 39–40

¹⁶⁶⁹ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁶⁷⁰ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Бельгії, скарга № 62/2010, рішення від 21 березня 2013 р., § 73

¹⁶⁷¹ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Бельгії, скарга № 62/2010, рішення від 21 березня 2013 р., § 74

¹⁶⁷² Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Бельгії, скарга № 62/2010, рішення від 21 березня 2013 р., § 74

¹⁶⁷³ Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Бельгії, скарга № 62/2010, рішення від 21 березня 2013 р., § 112, цит. Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 25

¹⁶⁷⁴ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶⁷⁵ Висновки 2019, Азербайджан

У сільській місцевості повинні бути доступні дитячі ясла та денний дитсадок або аналогічні заклади, а також інформація щодо планування сім'ї.¹⁶⁷⁶

Послуги сімейного консультування

Сім'ї повинні мати доступ до належних соціальних послуг, особливо в часи труднощів.¹⁶⁷⁷ Держави-учасниці повинні надавати *inter alia* сімейні консультації та психологічні поради щодо виховання дітей.¹⁶⁷⁸

Участь асоціацій, що представляють сім'ї

Щоб забезпечити врахування поглядів сімей при формулюванні сімейної політики, відповідні органи повинні консультиватися з усіма громадськими організаціями, що представляють сім'ї.¹⁶⁷⁹

Правовий захист

Права та обов'язки подружжя

Подружжя має бути рівним у правах та обов'язках, зокрема в питаннях, пов'язаних із володінням, розпорядженням та користуванням майном, батьківськими повноваженнями та управлінням майном дітей.¹⁶⁸⁰

У випадках розпаду сім'ї стаття 16 вимагає надання правових механізмів для врегулювання подружніх конфліктів і, зокрема, конфліктів, пов'язаних із дітьми, включно з доглядом та утриманням, позбавленням та обмеженням батьківських прав, опікою і доступом до дітей.¹⁶⁸¹

Батьківські права

Будь-які заборони або обмеження прав батьків на опіку мають ґрунтуватися на адекватних і розумних критеріях, встановлених законодавством, та не повинні виходити за межі того, що необхідно для захисту і найкращих інтересів дитини та реабілітації сім'ї.¹⁶⁸²

Розміщення дітей поза домом має бути винятковим заходом; воно є виправданим лише тоді, коли ґрунтується на потребах дитини, а саме якщо подальше перебування в сімейному середовищі становить небезпеку для дитини.¹⁶⁸³ З іншого боку, фінансовий стан або матеріальні обставини сім'ї не повинні бути єдиною причиною такого розміщення.¹⁶⁸⁴ За будь-яких обставин спочатку варто дослідити відповідні альтернативи розміщенню дитини, беручи до уваги погляди та побажання, висловлені самою дитиною, її батьками та іншими членами сім'ї.¹⁶⁸⁵

Якщо розміщення дитини поза домом є необхідним, його слід розглядати як тимчасове рішення, протягом якого потрібно підтримувати безперервні відносини із сім'єю.¹⁶⁸⁶ При цьому метою є реінтеграція дитини в сім'ю, а протягом періоду розміщення дитини поза домом для неї має бути передбачено можливість підтримувати контакти з сім'єю, якщо це не суперечить її найкращим інтересам.¹⁶⁸⁷ Якщо це можливо, розміщення дитини у прийомну сім'ю або в середовище сімейного типу має перевагу перед розміщенням у заклад.¹⁶⁸⁸

Питання щодо обмеження батьківських прав та розміщення дітей розглядаються відповідно до статті 17§1.¹⁶⁸⁹

¹⁶⁷⁶ Висновки XIII-3 (1995), Туреччина

¹⁶⁷⁷ Висновки 2011, Туреччина

¹⁶⁷⁸ Висновки 2011, Туреччина

¹⁶⁷⁹ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁶⁸⁰ Висновки XIII-3 (1995), Туреччина; Висновки XVI-1 (2002), Сполучене Королівство; Висновки 2019, Австрія

¹⁶⁸¹ Висновки 2011, Азербайджан

¹⁶⁸² Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 17§1

¹⁶⁸³ Висновки 2011, Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁶⁸⁴ Висновки 2011, Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁶⁸⁵ Висновки 2011, Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁶⁸⁶ Висновки 2011, Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁶⁸⁷ Висновки 2011, Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁶⁸⁸ Висновки 2011, Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁶⁸⁹ Висновки 2019, Австрія

Послуги медіації

Згідно зі статтею 16 Хартії, правовий захист сім'ї включає наявність послуг медіації, метою яких є запобігання поглибленню сімейних конфліктів, сприяння врегулюванню суперечок і забезпечення того, щоб майбутні відносини між батьками, а також між ними та їхніми дітьми не погіршувалися надмірно.¹⁶⁹⁰ Для забезпечення відповідності статті 16, ці послуги повинні бути легкодоступними для всіх сімей.¹⁶⁹¹ Зокрема, сім'ї не повинні відмовлятися від користування такими послугами з фінансових причин.¹⁶⁹² Якщо ці послуги є безкоштовними, вони є адекватним заходом для досягнення відповідної мети.¹⁶⁹³ В іншому випадку можливість доступу для сімей, слід забезпечити, коли це необхідно.¹⁶⁹⁴

Комітет аналізує умови, що регулюють доступ до послуг сімейної медіації, чи є такі послуги безкоштовними та чи охоплюють вони всю країну, а також наскільки вони ефективні.¹⁶⁹⁵

Домашнє насильство стосовно жінок

Стаття 16 Хартії поширюється на всі форми насильства стосовно жінок і домашнього насильства, Держави-учасниці зобов'язані забезпечити належний захист від такого насильства як у законодавстві, так і на практиці.¹⁶⁹⁶ Оскільки насильство стосовно дітей більш конкретно розглядається у статті 17 (або статті 7(10), якщо Держави-учасниці не прийняли статтю 17), це питання аналізується відповідно до статті 17.¹⁶⁹⁷

З метою тлумачення зобов'язань Держав у цій сфері Комітет посилається на статтю 8 Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя. Стаття 8 не просто зобов'язує Державу утримуватися від свавільного втручання, але й передбачає позитивні зобов'язання щодо забезпечення ефективного дотримання прав, які вона гарантує.¹⁶⁹⁸ Комітет вважає, що те саме стосується статті 16.¹⁶⁹⁹

Від Держав-учасниць вимагається забезпечити адекватний захист жінок як у законодавстві, так і на практиці. З точки зору законодавства, Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб:

- ▶ відповідні заходи, в тому числі обмежувальні приписи, були доступними та забезпечено їх застосування;
- ▶ правопорушників було покарано;
- ▶ потерпілим було присуджено справедливую компенсацію за завдану матеріальну та моральну шкоду;
- ▶ потерпілі та організації, що діють від їх імені могли подавати свої справи до суду, та щоб були присутні спеціальні механізми для допиту потерпілих у суді.¹⁷⁰⁰

У практичному плані Держави-учасниці повинні забезпечити:

- ▶ запис і аналіз достовірних даних;
- ▶ підготовку, особливо для поліцейських;
- ▶ послуги зі зниження ризику насильства, підтримки та реабілітації потерпілих.¹⁷⁰¹

Держави-учасниці повинні проявляти належну обачність при розгортанні таких заходів, як обмежувальні приписи, кримінальні санкції для правопорушників, адаптовані судові процедури та адекватна компенсація потерпілим, а також підготовка, особливо для поліцейських та інших осіб, які безпосередньо працюють із потерпілими, та збір і аналіз надійних даних.¹⁷⁰² Держави повинні забезпечити надання притулку або захищеного житла для потерпілих або жінок, яким загрожує насильство, а також послуги

¹⁶⁹⁰ Висновки 2015, Австрія; Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁶⁹¹ Висновки 2015, Австрія

¹⁶⁹² Висновки 2015, Австрія

¹⁶⁹³ Висновки 2015, Австрія

¹⁶⁹⁴ Висновки 2015, Австрія

¹⁶⁹⁵ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁶⁹⁶ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁶⁹⁷ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16; Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) Ltd проти Кіпру, скарга № 97/2013, рішення про прийнятність від липня 2013 р., §10

¹⁶⁹⁸ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁶⁹⁹ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁷⁰⁰ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁷⁰¹ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁷⁰² Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

для зниження ризику насильства, підтримки та реабілітації потерпілих.¹⁷⁰³ Розширення прав і можливостей потерпілих також має бути посилено через заходи раннього консультування та захисту, а також гарантування мінімального або додаткового доходу для жертв або потенційних потерпілих.¹⁷⁰⁴

Зусилля Держав-учасниць щодо захисту жінок від домашнього насильства в законодавстві та на практиці оцінюються у світлі принципів, викладених у Рекомендації Rec(2002)5 Комітету Міністрів Ради Європи Державам-учасницям щодо захисту жінок від насильства та Рекомендації Парламентської Асамблеї 1681 (2004 р.) щодо кампанії боротьби з домашнім насильством стосовно жінок у Європі.¹⁷⁰⁵ Якщо Держави-учасниці підписали та ратифікували Стамбульську конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, Комітет посилається на процедуру оцінки, яка відбувається в контексті цього механізму.¹⁷⁰⁶

Економічний захист

Огляд сімейних пільг

Від Держав-учасниць вимагається забезпечити економічний захист сім'ї за допомогою відповідних засобів. Основними засобами повинні бути сімейні або дитячі виплати, які надаються як частина соціального забезпечення, доступні на універсальних засадах або після перевірки матеріального становища.¹⁷⁰⁷

Виплати на сім'ю в достатньому розмірі

Сімейні виплати мають становити достатнє доповнення до доходу для значної кількості сімей. Достатність оцінюється з урахуванням медіанного еквівалентного доходу (Медіанний еквівалентний дохід (Євростат): дохід домогосподарства встановлюється шляхом підсумовування всіх грошових доходів, отриманих із будь-якого джерела кожним членом домогосподарства.¹⁷⁰⁸ Щоб відобразити відмінності в розмірі та складі домогосподарства, ця сума ділиться на кількість «еквівалентних дорослих» за стандартною шкалою (так званою модифікованою шкалою еквівалентності OECD). Отриману цифру приписують кожному члену домогосподарства.¹⁷⁰⁹

Рівень виплат слід скоригувати за необхідності, щоб не відставати від інфляції.¹⁷¹⁰ Інші форми економічного захисту, такі як допомога при народженні дитини, додаткові виплати багатодітним сім'ям або податкові пільги щодо дітей, також стосуються реалізації цього положення.¹⁷¹¹

Призупинення або припинення виплати сімейної допомоги, коли дитина припиняє відвідувати школу, може переслідувати законну мету, щоб зменшити кількість прогулів і повернути учнів до школи; при цьому метою є гарантування прав і свобод інших і навіть, у цьому випадку, права дітей на освіту.¹⁷¹² Держави-учасниці мають свободу розсуду (*доктрина «a margin of appreciation»*) при розробці та впровадженні таких заходів.¹⁷¹³ Однак такі заходи не повинні мати каральний характер, оскільки вони можуть зробити відповідну сім'ю більш вразливою щодо її економічного та соціального становища, тим самим ускладнюючи створення необхідних умов для повноцінного розвитку сім'ї та підвищуючи економічну і соціальну вразливість відповідних дітей.¹⁷¹⁴ Призупинення на один рік або припинення сімейних виплат через невідвідування дитиною школи протягом 3 місяців поспіль або протягом 6 місяців в одному навчальному році не відповідає статті 16.¹⁷¹⁵

Припинення виплат сімейної допомоги, коли дитина сама стає батьком чи матір'ю, є порушенням статті 16 Хартії.¹⁷¹⁶

¹⁷⁰³ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁷⁰⁴ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁷⁰⁵ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁷⁰⁶ Висновки XXI-4 (2019), Данія

¹⁷⁰⁷ Висновки 2019, Боснія і Герцеговина

¹⁷⁰⁸ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁷⁰⁹ Висновки 2006, Заява про тлумачення статті 16

¹⁷¹⁰ Висновки XVII-1 (2005), Нідерланди (Аруба)

¹⁷¹¹ Висновки XVII-1 (2005), Нідерланди (Аруба)

¹⁷¹² Фонд рівних прав проти Болгарії, скарга № 121/2016, рішення по суті від 16 жовтня 2018 р., §58

¹⁷¹³ Фонд рівних прав проти Болгарії, скарга № 121/2016, рішення по суті від 16 жовтня 2018 р., §58

¹⁷¹⁴ Фонд рівних прав проти Болгарії, скарга № 121/2016, рішення по суті від 16 жовтня 2018 р., §§59–61

¹⁷¹⁵ Фонд рівних прав проти Болгарії, скарга № 121/2016, рішення по суті від 16 жовтня 2018 р., §61

¹⁷¹⁶ Фонд рівних прав проти Болгарії, скарга № 121/2016, рішення по суті від 16 жовтня 2018 р., §69

Вразливі сім'ї

Від Держав-учасниць вимагається забезпечити захист вразливих сімей, неповних сімей, сімей ромів відповідно до принципу рівного ставлення.¹⁷¹⁷

Рівне ставлення

Держави-учасниці повинні забезпечити рівне ставлення щодо сімейних виплат іноземним громадянам інших Держав-учасниць, які законно проживають або працюють на їхній території, щодо сімейних виплат.¹⁷¹⁸

Однак, як і у випадку зі статтею 12§4 та на основі Додатка, стаття 16 виключає вимоги щодо певної тривалості проживання на території держави для присудження виплат, що нараховуються на основі внесків; проте Держави можуть застосовувати вимоги щодо певної тривалості проживання для виплат, не пов'язаних із внесками, за умови, що ця тривалість не є надмірною.¹⁷¹⁹

Пропорційність таких вимог щодо тривалості проживання розглядається в кожному конкретному випадку з огляду на характер і призначення виплат: період у 6 місяців є розумним, отже, відповідає статті 16.¹⁷²⁰ З іншого боку, періоди в 1 рік та *a fortiori* 3–5 років є явно надмірними, отже, порушують статтю 16.¹⁷²¹

Питання про те, чи є обов'язковим проживання дитини на території держави до того, як будуть здійснюватися виплати на таку дитину, розглядається виключно відповідно до статті 12§4.¹⁷²²

СТАТТЯ 17. ПРАВО ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ НА СОЦІАЛЬНИЙ, ПРАВОВИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗАХИСТ

Діти та молодь мають право на належний соціальний, правовий та економічний захист

17§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді рости в умовах, які сприяють всебічному розвитку їхньої особистості та їхніх фізичних і розумових здібностей, Сторони зобов'язуються самостійно або у співпраці з громадськими та приватними організаціями вживати всіх відповідних і необхідних заходів для:

- a) забезпечення дітям і молоді, з урахуванням прав і обов'язків їхніх батьків, догляду, допомоги, освіти та підготовки, яких вони потребують, зокрема шляхом створення або забезпечення функціонування закладів і служб, достатніх та адекватних для досягнення цієї мети;
- b) захисту дітей та молоді від недбалості, насилля або експлуатації;
- c) надання захисту та спеціальної допомоги з боку держави дітям і молоді, які тимчасово або постійно позбавлені допомоги з боку їхніх сімей.

Додаток: Варто розуміти, що ця стаття охоплює всіх осіб молодше 18 років, якщо законодавство, що стосується повноліття дитини, не передбачає меншого віку повноліття, без шкоди для інших конкретних положень Хартії, зокрема статті 7.

*Це не передбачає зобов'язання надавати обов'язкову освіту до вищезазначеного віку.*¹⁷²³

Стаття 17 тлумачиться у світлі Конвенції ООН про права дитини.¹⁷²⁴ Вона покладає позитивне зобов'язання на Держави вживати необхідних заходів для ефективного забезпечення права дітей рости в середовищі, що сприяє розвитку їхньої особистості, фізичних і розумових здібностей.¹⁷²⁵ Держави, які прийняли таке положення, повинні вживати всіх належних і необхідних заходів для забезпечення отримання дітьми та

¹⁷¹⁷ Висновки 2019, Боснія і Герцеговина

¹⁷¹⁸ Висновки XV-1 (2000), Сполучене Королівство; Висновки 2011, Азербайджан

¹⁷¹⁹ Висновки XIV-1 (1998), Швеція

¹⁷²⁰ Висновки XIV-1 (1998), Швеція

¹⁷²¹ Висновки XVIII-1 (2006), Данія; Висновки 2019, Боснія і Герцеговина

¹⁷²² Висновки XVI-1 (2002), Заява про тлумачення статей 12§4 та 16

¹⁷²³ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

¹⁷²⁴ Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 17; Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Ірландії, скарга № 18/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., §55

¹⁷²⁵ Європейський центр з прав ромів (ERRC) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Чеської Республіки, скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §134

молоддю необхідного для них догляду, допомоги, освіти та підготовки, з урахуванням прав та обов'язків їхніх батьків.¹⁷²⁶

Зобов'язання Держав-учасниць вживати всіх відповідних і необхідних заходів для забезпечення отримання дітьми та молоддю потрібної їм допомоги, тісно пов'язане із заходами, спрямованими на зменшення і викоринення дитячої бідності та соціального відчуження.¹⁷²⁷ Це також стосується тих випадків, коли дитяча бідність і соціальне відчуження спричинені або посилюються кризою в галузі охорони здоров'я, такою як пандемія COVID-19.¹⁷²⁸

Стаття 17 охоплює такі питання:

- ▶ Правовий статус дитини;¹⁷²⁹
- ▶ Права дітей під опікою держави;¹⁷³⁰
- ▶ Захист дітей від насильства, жорстокого поводження та знущань;¹⁷³¹
- ▶ Діти, які перебувають у конфлікті з законом;¹⁷³²
- ▶ Право на допомогу.¹⁷³³

Правовий статус дитини

Стаття 17 Хартії не допускає дискримінації між дітьми, народженими поза шлюбом, та дітьми, народженими в шлюбі, наприклад, щодо аліментних зобов'язань та спадкових прав.¹⁷³⁴

Стаття 17 гарантує право дитини знати своє походження.¹⁷³⁵ Комітет вивчає процедури, доступні для встановлення материнства та батьківства, зокрема, ситуації, коли встановлення материнства чи батьківства неможливе та коли право дитини знати своє походження обмежене.¹⁷³⁶

Стосовно мінімального віку для вступу в шлюб, піднімалися питання щодо причин різниці в мінімальному віці для вступу в шлюб для чоловіків і жінок у Державах-учасницях.¹⁷³⁷ Держави-учасниці повинні зрівняти мінімальний вік для вступу в шлюб для жінок і чоловіків.¹⁷³⁸

Через збільшення кількості дітей у Європі, зареєстрованих як особи без громадянства, Держави-учасниці повинні вживати заходів для скорочення таких випадків (наприклад, забезпечення ідентифікації кожної дитини-мігранта без громадянства, спрощення процедур отримання громадянства та вжиття заходів для ідентифікації дітей, не зареєстрованих при народженні).¹⁷³⁹

Держави-учасниці також повинні вживати заходів для спрощення реєстрації народження, особливо для вразливих груп, таких як роми, осіб, які шукають притулок та діти з нелегальним статусом.¹⁷⁴⁰

Право на освіту

Обидва пункти статті 17 гарантують право всіх дітей на освіту.¹⁷⁴¹ Проте, якщо Держави прийняли обидва пункти статті 17, питання розглядається відповідно до пункту 2 статті 17.¹⁷⁴² Якщо Держава також ратифікувала статтю 15, освіта для дітей з інвалідністю розглядатиметься відповідно до цього положення, а не відповідно до статті 17(2) переглянутої Хартії.¹⁷⁴³

1726 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Чеської Республіки](#), скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §134

1727 [Заява про COVID-19 і соціальні права](#), прийнята 24 березня 2021 р.

1728 [Заява про COVID-19 і соціальні права](#), прийнята 24 березня 2021 р.

1729 [Висновки 2019, Вірменія](#)

1730 [Висновки XV-2 \(2001\), Заява про тлумачення статті 17](#)

1731 [Висновки XV-2 \(2001\), Заява про тлумачення статті 17](#)

1732 [Висновки 2019, Вірменія](#)

1733 [Висновки 2019, Вірменія](#)

1734 [Висновки XVII-2 \(2005\)](#), Мальта

1735 [Висновки XV-2 \(2001\)](#), Франція

1736 [Висновки XV-2 \(2001\)](#), Франція

1737 [Висновки XV-2 \(2001\)](#), Франція; [Висновки 2011, Україна](#)

1738 [Висновки XV-2 \(2001\)](#), Франція; [Висновки 2011, Україна](#)

1739 [Висновки 2019, Вірменія](#)

1740 [Висновки 2019, Вірменія](#)

1741 [Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Болгарії](#), скарга № 41/2007, рішення по суті від 3 червня 2008 р., §34

1742 [Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Болгарії](#), скарга № 41/2007, рішення по суті від 3 червня 2008 р., §34

1743 [Висновки 2019, Австрія](#)

Діти під опікою держави

Сім'я є природним середовищем для росту та благополуччя дитини, і батьки несуть першочергову відповідальність за виховання та розвиток дитини.¹⁷⁴⁴ Держави-учасниці повинні вживати всіх необхідних юридичних, фінансових та оперативних заходів для поступового надання всім дітям найбільш відповідних послуг сімейних та громадських установ сімейного типу, особливо дітям віком до трьох років.¹⁷⁴⁵

Будь-яке обмеження прав батьків на опіку має ґрунтуватися на критеріях, встановлених законодавством, та не має виходити за межі того, що необхідно для захисту і найкращих інтересів дитини та реабілітації сім'ї.¹⁷⁴⁶

Тривалий догляд за дітьми поза домом має відбуватися насамперед у прийомних сім'ях, що підходять для їхнього виховання, або у спеціальних закладах лише у разі необхідності.¹⁷⁴⁷ Це має бути спрямовано на реінтеграцію дитини в сім'ю, протягом періоду розміщення дитини поза домом для неї має бути передбачено можливість підтримувати контакти з сім'єю, якщо це не суперечить її найкращим інтересам.¹⁷⁴⁸ Діти, розміщені у закладах, мають право на найвищий ступінь задоволення своїх емоційних потреб і фізичного благополуччя, а також на особливий захист і допомогу.¹⁷⁴⁹ Такі заклади повинні забезпечувати умови, що сприяють розвитку дітей у всіх аспектах.¹⁷⁵⁰ Підрозділи у спеціальних закладах опіки над дітьми повинні бути такого розміру, щоб нагадувати домашню обстановку, тому не повинні вмещувати більше 10 дітей.¹⁷⁵¹ Розміщення дитини має підлягати періодичній перевірці з огляду на найкращі інтереси дитини.¹⁷⁵²

Основоположні права та свободи, такі як право на цілісність, недоторканність приватного життя, власність і право дитини на зустрічі з близькими людьми, мають бути належним чином гарантовані дітям, які проживають у закладах.¹⁷⁵³

Допустимими є лише обмеження права на цілісність, недоторканність приватного життя та власність, необхідні для безпеки, фізичного та психічного здоров'я і розвитку дитини або здоров'я та безпеки інших осіб.¹⁷⁵⁴ Умови щодо будь-яких обмежень свободи пересування та ізоляції як дисциплінарного заходу чи покарання також мають встановлюватися законодавством та повинні обмежуватися тим, що необхідно для виховання молоді.¹⁷⁵⁵

Національне законодавство має передбачати можливість подання апеляції на рішення про обмеження батьківських прав, взяття дитини під державну опіку чи обмеження права доступу до дитини найближчих родичів.¹⁷⁵⁶

Окрім того, повинна існувати процедура подання скарг щодо догляду та поведінки в закладах.¹⁷⁵⁷ Має здійснюватися належний нагляд за системою дитячих закладів, зокрема, залученими установами.¹⁷⁵⁸ Якщо дитячими будинками керують приватні надавачі, а прийомні сім'ї наймають приватні агентства, Держави-учасниці повинні забезпечити наявність механізмів для гарантування належного догляду відповідної якості.¹⁷⁵⁹

Розміщення дітей поза домом має бути винятковим заходом; воно є виправданим лише тоді, коли ґрунтується на потребах дитини, а саме якщо подальше перебування в сімейному середовищі становить

1744 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Чеської Республіки](#), скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §135

1745 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Чеської Республіки](#), скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §144

1746 [Висновки XIX-4 \(2011\), Заява про тлумачення статей 16 та 17§1](#), цит. Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1

1747 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1748 [Висновки XIX-4 \(2011\), Заява про тлумачення статей 16 та 17§1](#)

1749 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1750 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1751 [Висновки 2005, Республіка Молдова](#); [Висновки XVII-2 \(2005\), Мальта](#)

1752 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями \(MDAC\) проти Чеської Республіки](#), скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §143

1753 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1754 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1755 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1756 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1757 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1758 [Висновки XV-2, Заява про тлумачення статті 17§1](#)

1759 [Висновки XXI-4 \(2019\), Сполучене Королівство](#)

небезпеку для дитини.¹⁷⁶⁰ Фінансовий стан або матеріальні обставини сім'ї не повинні бути єдиною причиною такого розміщення.¹⁷⁶¹ За будь-яких обставин спочатку варто дослідити відповідні альтернативи розміщенню дитини, беручи до уваги погляди та побажання, висловлені самою дитиною, її батьками та іншими членами сім'ї.¹⁷⁶²

Якщо загально визнаним фактом є те, що певна група дітей наражається або може наражатися на непропорційний ризик потрапити під опіку держави порівняно з більшістю населення, наприклад, у випадку з дітьми ромів та дітьми з інвалідністю, Держави зобов'язані збирати дані про масштаби проблеми.¹⁷⁶³ Збір та аналіз таких даних (із належними гарантіями конфіденційності та протидією іншим зловживанням) є незамінними для формулювання адекватної політики та прийняття відповідних заходів для забезпечення соціального й економічного захисту, якого відповідним чином потребують такі діти.¹⁷⁶⁴

Стаття 17 передбачає зобов'язання ініціювати та продовжувати процес деінституціалізації шляхом ефективного надання послуг сімейного типу в громаді для всіх дітей, які не можуть зростати в сімейному середовищі або тимчасово чи остаточно позбавлені підтримки сім'ї.¹⁷⁶⁵ При цьому Держави-учасниці повинні вживати заходів для досягнення цілей Хартії в межах розумного строку, з вимірюваним прогресом і максимальним використанням наявних ресурсів.¹⁷⁶⁶ Невиконання цієї вимоги становить порушення статті 17.¹⁷⁶⁷

Захист дітей від насильства, жорстокого поводження та знущань

Національне законодавство Держав-учасниць повинно забороняти та застосовувати покарання за всі форми насильства щодо дітей, включно з усіма формами тілесних покарань, за будь-яких обставин.¹⁷⁶⁸ Це дії чи поведінка, які можуть вплинути на фізичну цілісність, гідність, розвиток або психологічне благополуччя дітей.¹⁷⁶⁹ Відповідні положення мають бути достатньо чіткими, зобов'язальними та точними, щоб не дати можливості судам відмовитися застосовувати їх щодо насильства над дітьми.¹⁷⁷⁰ Крім того, Держави-учасниці повинні діяти з належною ретельністю, щоб забезпечити ліквідацію такого насильства на практиці.¹⁷⁷¹

Діти, які перебувають у конфлікті з законом

Комітет вважає, що право на соціальний та економічний захист, передбачене статтею 17, протягом тривалого часу вважалося таким, що поширюється на дітей, які перебувають у конфлікті із законом.¹⁷⁷² Зобов'язання Держав-учасниць згідно зі статтею 17 «вживати всіх відповідних і необхідних заходів» для забезпечення ефективного здійснення цього права, що включає «створення або забезпечення функціонування належних закладів чи служб», обов'язково поширюється на ті заходи, установи та служби, які є специфічними для становища дітей, що перебувають у конфлікті із законом.¹⁷⁷³

¹⁷⁶⁰ Висновки XIX-4 (2011), Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁷⁶¹ Висновки XIX-4 (2011), Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁷⁶² Висновки XIX-4 (2011), Заява про тлумачення статей 16 та 17§1

¹⁷⁶³ Європейський центр з прав ромів (ERRC) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Чеської Республіки, скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §172, цит. Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Італії, скарга № 27/2004, рішення по суті від 7 грудня 2005 р., §23

¹⁷⁶⁴ Європейський центр з прав ромів (ERRC) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Чеської Республіки, скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §172, цит. Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Італії, скарга № 27/2004, рішення по суті від 7 грудня 2005 р., §23

¹⁷⁶⁵ Європейський центр з прав ромів (ERRC) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Чеської Республіки, скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §145

¹⁷⁶⁶ Європейський центр з прав ромів (ERRC) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Чеської Республіки, скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §146

¹⁷⁶⁷ Європейський центр з прав ромів (ERRC) та Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Чеської Республіки, скарга № 157/2017, рішення по суті від 17 червня 2020 р., §165

¹⁷⁶⁸ Висновки 2005, Республіка Молдова; Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Ірландії, скарга № 93/2013, рішення по суті від 2 грудня 2014 р., §§53–54; Висновки 2019, Бельгія

¹⁷⁶⁹ Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Португалії, скарга № 34/2006, рішення по суті від 5 грудня 2006 р., §§19–21

¹⁷⁷⁰ Всесвітня організація проти тортур (ОМСТ) проти Португалії, скарга № 34/2006, рішення по суті від 5 грудня 2006 р., §§19–21

¹⁷⁷¹ Асоціація захисту всіх дітей (APPROACH) проти Бельгії, скарга № 98/2013, рішення по суті від 20 січня 2015 р., §47

¹⁷⁷² Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §45

¹⁷⁷³ Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §45

Виключення діянь з юрисдикції кримінального суду

Стаття 17 включає зобов'язання розробляти та вживати заходів для зменшення особливо шкідливих наслідків контакту з системою правосуддя та забезпечення обмеження небезпеки, яку створює такий контакт для благополуччя та розвитку дитини.¹⁷⁷⁴ Одним із першочергових способів, як цього можна досягти, є відсторонення дітей від формальних процесів кримінального судочинства та залучення їх до ефективних програм виключення з юрисдикції кримінального суду відповідно до міжнародних стандартів щодо прав дитини.¹⁷⁷⁵

На розсуд Держав-учасниць може бути залишено рішення щодо точного характеру та змісту заходів виключення з юрисдикції кримінального суду, а також вжиття необхідних законодавчих та інших заходів для їх реалізації.¹⁷⁷⁶ Що стосується форми, яку можуть набувати такі заходи виключення з юрисдикції кримінального суду, різноманітні програми на рівні суспільства, наприклад, громадські роботи, нагляд і наставництво з боку призначених посадових осіб, сімейні конференції та інші варіанти відновного правосуддя, включно зі сплатою відшкодування потерпілим.¹⁷⁷⁷

Усі заходи виключення з юрисдикції кримінального суду мають узгоджуватися з правами та найкращими інтересами дитини.¹⁷⁷⁸ Це включає забезпечення поваги до юридичних гарантій у цьому контексті, таких як гарантування правової допомоги, пов'язаної з виключенням із юрисдикції кримінального суду, запропонованим дитині, та можливість перегляду заходу.¹⁷⁷⁹

Відсутність надання альтернативи (виключення з юрисдикції кримінального суду) офіційному судовому провадженню для дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, є порушенням статті 17 Хартії.¹⁷⁸⁰

Процедурні гарантії

Згідно зі статтею 17 Хартії, діти повинні користуватися належним рівнем захисту, незалежно від формального визначення та характеру провадження (кримінального чи цивільного) у національному законодавстві.¹⁷⁸¹ Дітям, які не досягли віку кримінальної відповідальності, необхідно забезпечити належний захист як на досудовій, так і на судовій стадіях провадження.¹⁷⁸²

Вік кримінальної відповідальності не повинен бути занадто малим.¹⁷⁸³ Він не повинен бути нижчим за 14 років, Держави повинні намагатися поступово підвищувати мінімальний вік кримінальної відповідальності.¹⁷⁸⁴ Незважаючи на те, що дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, не може бути притягнуто до кримінальної відповідальності, повинні отримувати належний юридичний процесуальний захист, оскільки ці провадження можуть мати для них важливі наслідки з точки зору їх соціального та економічного захисту.¹⁷⁸⁵

Кримінальне провадження щодо дітей та молоді необхідно адаптувати до їхнього віку, а провадження щодо неповнолітніх має проводитися швидко.¹⁷⁸⁶ Вжиття заходів у світлі наміру Держави створити для дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, систему, що передбачає кращий захист, не повинно призводити до того, що дітям буде надаватися менший та/або слабший правовий процесуальний захист, ніж дорослим.¹⁷⁸⁷

Право на юридичну допомогу

Дітям, які не досягли віку кримінальної відповідальності, повинен надавати допомогу адвокат, щоб вони могли краще розуміти свої права та процедуру, яка до них застосовується, та підготувати свій захист.¹⁷⁸⁸ Окрім того, у всіх випадках вони повинні мати можливість отримати юридичну допомогу з

1774 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 120

1775 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 120

1776 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 121

1777 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 121

1778 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 123

1779 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 123

1780 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 124

1781 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 85

1782 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 86

1783 Висновки 2011, Ірландія; Висновки XIX-4 (2011), Сполучене Королівство

1784 Висновки 2019, Франція

1785 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 86

1786 Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 17§1

1787 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 85

1788 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., § 93

самого початку провадження і особливо під час допиту в поліції. Держави повинні організувати надання дитині допомоги адвоката, якщо сама дитина або її законний опікун не організували таку допомогу.¹⁷⁸⁹

Крім того, допомога адвоката необхідна в ситуаціях, коли батьки/законні опікуни мають інтереси, які суперечать інтересам дитини, та коли в найкращих інтересах дитини не допускати батьків/законних опікунів до участі у провадженні.¹⁷⁹⁰ Таким чином, обов'язкове окреме юридичне представництво дітей є вирішальним на досудовій стадії провадження.¹⁷⁹¹

Надання правової допомоги дітям, які перебувають у конфлікті із законом, не повинно залишатися на розсуд органів влади, навіть у контексті досудової стадії провадження.¹⁷⁹²

Під час допиту дітей повинні супроводжувати батьки, законні опікуни або інші довірені особи.¹⁷⁹³ Роль останніх полягає у наданні загальної психологічної та емоційної допомоги дитині, таким чином, сприяти ефективним результатам, але не можна очікувати, що вони матимуть достатні знання з юридичних питань, які стосуються прав дитини та системи правосуддя щодо дітей.¹⁷⁹⁴

Дітям має бути надано право бути поінформованими про зміст остаточного рішення поліцейського органу.¹⁷⁹⁵ Держави-учасниці можуть обирати засоби та заходи, які використовуватимуться для досягнення цього на практиці.¹⁷⁹⁶

Діти, що утримуються під вартою

Неповнолітні лише у виняткових випадках можуть утримуватися під вартою протягом нетривалого періоду до суду за скоєння серйозних злочинів, при цьому відокремлювати від дорослих.¹⁷⁹⁷

Відбування покарання у вигляді позбавлення волі присуджується молодим правопорушникам лише у виняткових випадках. Застосовується лише на короткий строк, тривалість покарання повинен встановлювати суд.¹⁷⁹⁸ Вироки мають регулярно переглядатися.¹⁷⁹⁹ Крім того, неповнолітні злочинці не повинні відбувати покарання разом із дорослими ув'язненими.¹⁸⁰⁰

Тримання дитини в одиночній камері на строк до чотирьох тижнів не відповідає статті 17.¹⁸⁰¹

Діти, визнані винними у вчиненні правопорушень, повинні мати можливість підтримувати зв'язок зі своєю сім'єю. Зокрема, їх слід розміщувати якомога ближче до сім'ї, дозволяти їм отримувати листи та приймати відвідувачів.¹⁸⁰²

Право на допомогу

Стаття 17 Хартії передбачає, що неповнолітні повинні мати можливість отримати захист, який відповідає їхньому віку та ризикам, на які вони наражаються через нього.¹⁸⁰³ Стаття 17 гарантує право дітей, у тому числі дітей із нелегальним статусом та неповнолітніх без супроводу, на догляд та допомогу, включно з медичною допомогою та наданням належного житла.¹⁸⁰⁴

Стаття 17 включає допомогу, яка повинна надаватися Державою-учасницею, якщо неповнолітній перебуває без супроводу або якщо його батьки не можуть надати таку допомогу.¹⁸⁰⁵ Застосування

1789 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §93

1790 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §99

1791 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §99

1792 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §94

1793 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §98

1794 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §98

1795 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §104

1796 Міжнародна комісія юристів (ICJ) проти Чеської Республіки, скарга № 148/2017, рішення по суті від 20 жовтня 2020 р., §106

1797 Висновки 2005, Франція; Висновки XIX-4 (2011), Данія; Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 17§1

1798 Висновки 2011, Норвегія; Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 17§1

1799 Висновки 2019, Боснія і Герцеговина

1800 Висновки 2011, Бельгія; Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 17§1

1801 Висновки XXI-4 (2019), Данія

1802 Висновки XV-2 (2001), Заява про тлумачення статті 17§1

1803 Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї (EUROCEF) проти Франції, скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §97

1804 Міжнародна федерація за права людини (FIDH) проти Франції, скарга № 14/2003, рішення по суті від 3 листопада 2004 р., §36; Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §§70–71; Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §50

1805 Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §73

пункту 1 (b) статті 17 особливо важливе, тому що його невиконання, очевидно, наражатиме ряд дітей та молоді на серйозні ризики для їхнього життя або фізичної цілісності.¹⁸⁰⁶ Оскільки сфери застосування статей 31§2 і 17 значною мірою збігаються, Комітет оцінює питання права на притулок для неповнолітніх без супроводу в межах статті 31§2, якщо Держави-учасниці прийняли обидва положення.¹⁸⁰⁷

Держави-учасниці повинні вживати необхідні та належні заходи, щоб гарантувати неповнолітнім без супроводу догляд та допомогу, яких вони потребують, і захистити їх від недбалості, насильства чи експлуатації, що створюють серйозну загрозу для реалізації їхніх найбільш базових прав, таких як права на життя, на психологічну та фізичну цілісність і на повагу до людської гідності.¹⁸⁰⁸

Система прийому неповнолітніх іноземців без супроводу повинна гарантувати повагу до гідності дітей.¹⁸⁰⁹

Дітей-мігрантів без супроводу необхідно якомога швидше розміщувати у відповідну структуру прийомних центрів, а їхні потреби слід ретельно оцінити.¹⁸¹⁰ Справді, негайна допомога має ключове значення та дозволяє оцінити матеріальні потреби молоді, у тому числі потребу в медичній та психологічній допомозі, щоб скласти план надання підтримки такій дитині.¹⁸¹¹ Ця оцінка часто є вирішальною для ефективності права на притулок.¹⁸¹²

Утримання неповнолітніх без супроводу в зонах очікування разом із дорослими та/або розміщення неповнолітніх без супроводу в готелях без допомоги опікуна, особливо на тривалі періоди (тобто на тижні або місяці), без надання послуг, що відповідають віку дитини, не може відповідати найкращим інтересам дитини та порушує статтю 17.¹⁸¹³

Дітей без супроводу не можна позбавляти волі, а їх затримання не може бути виправданим лише тому, що дитина була без супроводу, або її було розлучено з батьками, або якщо її було затримано на підставі її міграційного статусу, статусу проживання чи відсутності таких статусів.¹⁸¹⁴ Також Комітет вважає, що затримання дітей на підставі їх або їхніх батьків імміграційного статусу суперечить найкращим інтересам дитини.¹⁸¹⁵

Необхідно вжити заходів, щоб знайти альтернативи затриманню для сімей, які шукають притулок та забезпечити, щоб приміщення для розміщення дітей-мігрантів із нелегальним статусом, як із супроводом, так і без нього, були відповідними та належним чином контролювалися.¹⁸¹⁶ Тримання під вартою в поліцейських дільницях або закритих установах, навіть протягом короткого періоду часу, не може бути альтернативою наданню належного притулку та розміщенню, яке відповідає віку та потребам дітей без супроводу.¹⁸¹⁷

Медична оцінка віку може мати серйозні наслідки для неповнолітніх, а використання тестування кісток для визначення віку неповнолітніх іноземців без супроводу є недоречним і ненадійним.¹⁸¹⁸ Таким чином, використання такого тестування порушує статтю 17§1 Хартії.¹⁸¹⁹

Необхідно без зайвих затримок призначити спеціального опікуна для неповнолітніх іноземців без супроводу.¹⁸²⁰ Ефективна система опіки для дітей-мігрантів без супроводу та дітей, розлучених із

1806 [Міжнародний захист дітей \(DCI\) проти Бельгії](#), скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §73

1807 [Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї \(EUROCEF\) проти Франції](#), скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §173

1808 [Міжнародний захист дітей \(DCI\) проти Бельгії](#), скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §82

1809 [Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї \(EUROCEF\) проти Франції](#), скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §138

1810 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §157

1811 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §157

1812 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §157

1813 [Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї \(EUROCEF\) проти Франції](#), скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §§100–101

1814 [Висновки 2019, Андорра](#)

1815 [Висновки XXI-4 \(2019\), Сполучене Королівство](#)

1816 [Висновки 2019, Угорщина](#)

1817 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §176

1818 [Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї \(EUROCEF\) проти Франції](#), скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §§106, 108

1819 [Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї \(EUROCEF\) проти Франції](#), скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §113

1820 [Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї \(EUROCEF\) проти Франції](#), скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §158

сім'єю, є передумовою для забезпечення найкращих інтересів, догляду та допомоги для таких дітей, як того вимагає стаття 17§1 Хартії.¹⁸²¹ Таким чином, Держави-учасниці повинні призначити опікуна без невиправданої затримки, як тільки буде виявлено дитину-мігранта без супроводу або дитину-мігранта, розлучену із сім'єю, у тому числі дитину-біженця та дитину, яка шукає притулку.¹⁸²² Без опікуна такі діти можуть наражатися на серйозні ризики щодо захисту та залишатися позбавленими можливості реалізації низки своїх прав, включно з ефективним доступом до правової допомоги та процедурою надання притулку.¹⁸²³

Опікун повинен володіти необхідним досвідом у сфері догляду за дітьми, щоб гарантувати захист інтересів дитини та задоволення потреб дитини належним чином, *inter alia* опікун діє як з'єднуюча ланка між дитиною та органами влади, установами та особами, які забезпечують догляд.¹⁸²⁴ У питаннях призначення, обов'язків і завдань опікунів Держави-учасниці Хартії повинні керуватися принципами, викладеними в Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасницям про дієву опіку для дітей без супроводу дорослих та дітей, розлучених із сім'єю, у контексті міграції, прийнятій 11 грудня 2019 року (СМ/Rec(2019)11, Додаток, зокрема, Принципи 2 і 3).¹⁸²⁵

Дитяча бідність

Поширеність дитячої бідності в Державі-учасниці, незалежно від того, чи її визначено або виміряно в грошовому чи багатовимірному аспектах, є важливим показником ефективності зусиль держави щодо забезпечення права дітей та молоді на соціальний, правовий та економічний захист.¹⁸²⁶ Зобов'язання держав-учасниць вживати всіх відповідних і необхідних заходів для забезпечення дітям та молоді отримання потрібної їм допомоги, тісно пов'язане із заходами, спрямованими на поліпшення ситуації та викорінення дитячої бідності та соціального відчуження.¹⁸²⁷ Таким чином, Комітет враховуватиме рівень дитячої бідності при розгляді зобов'язань держави згідно з умовами статті 17 Хартії.¹⁸²⁸

Необхідно вжити заходів для зменшення дитячої бідності, у тому числі негрошових заходів, таких як забезпечення доступу до якісних і доступних послуг у сферах охорони здоров'я, освіти, житла тощо.¹⁸²⁹

Потрібно забезпечити участь дітей у роботі, спрямованій на боротьбу з дитячою бідністю.¹⁸³⁰

17§2 3 метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та молоді рости в умовах, які сприяють всебічному розвитку їхньої особистості та їхніх фізичних і розумових здібностей, Сторони зобов'язуються самостійно або у співпраці з громадськими та приватними організаціями вживати всіх відповідних і необхідних заходів для забезпечення дітям і молоді безкоштовної початкової та середньої освіти, а також заохочення до регулярного відвідування школи.

*Додаток: Варто розуміти, що ця стаття охоплює всіх осіб молодше 18 років, якщо законодавство, що стосується повноліття дитини, не передбачає меншого віку повноліття, без шкоди для інших конкретних положень Хартії, зокрема статті 7.*¹⁸³¹

*Це не передбачає зобов'язання надавати обов'язкову освіту до вищезазначеного віку.*¹⁸³²

Стаття 17 вимагає від Держав-учасниць створити та підтримувати доступну й ефективну систему освіти.¹⁸³³

1821 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §165

1822 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §165

1823 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §165

1824 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §165

1825 [Міжнародна комісія юристів \(ICJ\) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців \(ECRE\) проти Греції](#), скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §165

1826 [Висновки 2019, Андорра](#)

1827 [Висновки 2019, Андорра](#)

1828 [Висновки 2019, Андорра](#)

1829 [Висновки 2019, Андорра](#)

1830 [Висновки 2019, Андорра](#)

1831 Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

1832 Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

1833 [Висновки 2003, Болгарія](#)

Якість викладання

Держави-учасниці повинні створювати та підтримувати доступну й ефективну систему освіти.¹⁸³⁴ Функціональна система початкової та середньої освіти включає достатню кількість шкіл, справедливо розподілених по географічній території (зокрема, між сільською та міською місцевістю).¹⁸³⁵ Наповнюваність класів і співвідношення учнів та вчителів мають бути розумними.¹⁸³⁶ Повинен існувати механізм контролю якості викладання та методів, які використовуються як у державних, так і в приватних навчальних закладах.¹⁸³⁷

Освіта має бути обов'язковою до досягнення мінімального віку для прийому на роботу.¹⁸³⁸

Хартія передбачає, що зобов'язання за цим положенням можуть виконуватися безпосередньо або через залучення приватних суб'єктів.¹⁸³⁹ У цьому аспекті Комітет пам'ятає про *Абіджанські керівні принципи щодо зобов'язань держав у сфері прав людини стосовно надання державної освіти та регулювання участі приватного сектору в освіті*.¹⁸⁴⁰ Він нагадує, що вимога про те, щоб Держави поважали свободу батьків обирати навчальний заклад, який не є державним закладом, залишає незмінним зобов'язання за Хартією надавати безкоштовну якісну державну освіту.¹⁸⁴¹ Так само пропозиція освітніх альтернатив приватними суб'єктами не повинна завдавати шкоди розподілу ресурсів на державну освіту або іншим чином негативно впливати на доступність і якість державної освіти.¹⁸⁴² Крім того, від Держав вимагається суворо регулювати та здійснювати нагляд за залученням приватного сектору до освіти, щоб гарантувати дотримання права на освіту.¹⁸⁴³

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Для всіх дітей має бути забезпечено рівний доступ до освіти. У цьому аспекті особливу увагу слід приділяти вразливим групам, таким як діти з меншин, діти, які шукають притулок, діти-біженці, діти в лікарнях, діти під опікою, вагітні підлітки, матері-підлітки, діти, позбавлені волі, тощо.¹⁸⁴⁴ У разі необхідності слід вживати спеціальних заходів для забезпечення рівного доступу цих дітей до освіти.¹⁸⁴⁵ Однак спеціальні заходи щодо дітей ромів не повинні передбачати створення окремих шкіл або класів, призначених для цієї групи.¹⁸⁴⁶

Що стосується дітей з інвалідністю, їхнє право на освіту гарантується як пунктами 1 і 2 статті 17, так і статтею 15§1 і статтею 10.¹⁸⁴⁷ Однак, з огляду на особливості цих різних положень, стаття 15 застосовуватиметься як пріоритет. Якщо Держави-учасниці прийняли статтю 15, Комітет розглядатиме питання доступу дітей з інвалідністю до освіти відповідно до цього положення.¹⁸⁴⁸ Діти з інвалідністю повинні мати доступ до інклюзивної освіти згідно зі статтею 17¹⁸⁴⁹ (також такий доступ вимагається відповідно до статті 15).

Доступ до освіти має вирішальне значення для життя та розвитку кожної дитини.¹⁸⁵⁰ Відмова в доступі до освіти посилить вразливість дитини у нелегальному статусі.¹⁸⁵¹ Таким чином, діти, незалежно від

¹⁸³⁴ Висновки 2003, Болгарія

¹⁸³⁵ Висновки 2003, Болгарія

¹⁸³⁶ Висновки 2003, Болгарія

¹⁸³⁷ Висновки 2003, Болгарія

¹⁸³⁸ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 17

¹⁸³⁹ Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 17§2 — Залучення приватного сектору до освіти

¹⁸⁴⁰ Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 17§2 — Залучення приватного сектору до освіти

¹⁸⁴¹ Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 17§2 — Залучення приватного сектору до освіти

¹⁸⁴² Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 17§2 — Залучення приватного сектору до освіти

¹⁸⁴³ Висновки 2019, Заява про тлумачення статті 17§2 — Залучення приватного сектору до освіти

¹⁸⁴⁴ Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Болгарії, скарга №41/2007, рішення по суті від 3 червня 2008 р., §34, цит. Висновки 2003, Болгарія

¹⁸⁴⁵ Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Болгарії, скарга №41/2007, рішення по суті від 3 червня 2008 р., §34

¹⁸⁴⁶ Висновки 2011, Словаччина

¹⁸⁴⁷ Висновки 2003, Болгарія; Європейська акція людей з інвалідністю (АЕН) проти Франції, скарга №81/2012, рішення по суті від 11 вересня 2013 р., §25

¹⁸⁴⁸ Висновки 2019, Андорра

¹⁸⁴⁹ Висновки 2019, Боснія і Герцеговина

¹⁸⁵⁰ Médecins du Monde — International проти Франції, скарга №67/2011, рішення по суті від 11 вересня 2012 р., §128

¹⁸⁵¹ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 17§2

статусу проживання, входять до кола осіб, до яких застосовується стаття 17§2.¹⁸⁵² Крім того, відповідно до статті 17§2 Хартії, від Держав-учасниць вимагається забезпечити дітям, які перебувають у нелегальному статусі на їхній території, ефективний доступ до освіти, як і будь-яким іншим дітям, навіть тих дітей, хто досяг віку обов'язкової освіти.¹⁸⁵³

Відповідно до статті 17§2 Хартії, від Держав-учасниць вимагається забезпечити дітям, які перебувають у нелегальному статусі на їхній території, ефективний доступ до освіти, як і будь-яким іншим дітям.¹⁸⁵⁴ Доступ до освіти має вирішальне значення для життя та розвитку кожної дитини.¹⁸⁵⁵ Відмова в доступі до освіти посилить вразливість дитини, що перебуває на території країни незаконно.¹⁸⁵⁶ Механізми неформальної освіти, які надають недержавні суб'єкти (наприклад, НУО), не можуть замінити інтеграцію дітей-мігрантів у державну систему освіти.¹⁸⁵⁷

Вартість навчання

Відповідно до статті 17§2, початкова та середня освіта має бути безкоштовною.¹⁸⁵⁸ Це охоплює систему базової освіти.¹⁸⁵⁹ Крім того, приховані витрати, наприклад, на підручники чи шкільну форму, мають бути розумними, а допомога має бути доступною, щоб обмежити вплив на найбільш вразливі групи.¹⁸⁶⁰

Відвідування школи

Необхідно вжити заходів для заохочення відвідування школи й активного зменшення кількості дітей, які залишають навчання або не завершують обов'язкову освіту, а також зниження рівня прогулів.¹⁸⁶¹

Держави-учасниці мають свободу розсуду (*доктрина «margin appreciation»*) під час розробки та впровадження заходів щодо боротьби з прогулами.¹⁸⁶²

Заходи протидії булінгу

Необхідно вживати заходів для запровадження політики протидії булінгу в школах, тобто заходів із підвищення обізнаності, запобігання та втручання.¹⁸⁶³

Голос дитини в освіті

Забезпечення права дитини бути почутою в межах системи освіти має вирішальне значення для реалізації права на освіту відповідно до статті 17§2.¹⁸⁶⁴ Це вимагає від держав гарантування участі дитини в широкому спектрі процесів прийняття рішень і видів діяльності, пов'язаних з освітою, в тому числі в контексті особливого середовища навчання дітей.¹⁸⁶⁵

1852 Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 17§2

1853 *Médecins du Monde — International проти Франції*, скарга №67/2011, рішення по суті від 11 вересня 2012 р., §128; Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї (EUROCEF) проти Франції, скарга №114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §125

1854 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга №173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §201

1855 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга №173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §201

1856 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга №173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §201

1857 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга №173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §207

1858 Висновки 2003, Болгарія

1859 Висновки 2003, Болгарія

1860 Висновки 2003, Болгарія

1861 Висновки 2003, Болгарія

1862 Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї (EUROCEF) проти Франції, скарга №82/2012, рішення по суті від 19 березня 2013 р., §31

1863 Висновки 2019, Андорра

1864 Висновки 2019, Андорра

1865 Висновки 2019, Андорра

СТАТТЯ 18. ПРАВО ЗАЙМАТИСЯ ПРИБУТКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ТЕРИТОРІЇ ДЕРЖАВ ІНШИХ СТОРІН

Громадяни будь-якої зі Сторін мають право займатися будь-якою прибутковою діяльністю на території держави будь-якої іншої Сторони на засадах рівності з громадянами останньої з урахуванням обмежень, які ґрунтуються на безперечних економічних або соціальних причинах

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Хоча положення статті 18 не охоплюють норми, що регулюють в'їзд іноземців на територію Держави-учасниці, Комітет не може погодитися з тлумаченням, яке б скомпрометувало його мету, яка полягає в «забезпеченні ефективного здійснення права займатися прибутковою діяльністю на території іншої Держави-учасниці», через обмеження переваг лібералізації лише тими громадянами інших Держав-учасниць, які вже перебувають у країні.¹⁸⁶⁶

18§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права займатися прибутковою діяльністю на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються застосовувати чинні правила у дусі ліберальності.

Стаття 18§1 застосовується до найманих працівників і самозайнятих осіб, які є громадянами Держав-учасниць Хартії.¹⁸⁶⁷ Вона також поширюється на членів їхніх сімей, яким дозволено в'їзд в країну з метою возз'єднання сім'ї.¹⁸⁶⁸

Стаття 18§1 стосується радше адміністративної практики, ніж юридичних аспектів.¹⁸⁶⁹ Держава-учасниця може дотримуватися цього положення, навіть якщо її законодавство про працевлаштування іноземців містить суворі правила, за умови, що ці правила допускають певний рівень адміністративного розсуду і застосовуються в ліберальному дусі.¹⁸⁷⁰

Норми, які перешкоджають громадянам іншої Держави-учасниці подавати заяву для отримання дозволу на роботу через сукупний вплив різноманітних правил щодо в'їзду, тривалості перебування, проживання та здійснення прибуткової діяльності, не відповідатимуть цьому положенню Хартії.¹⁸⁷¹

Ні вимогу, щоб працевлаштування найманого працівника чи службовця з фіксованим окладом, який є громадянином Держави-учасниці, зводилося до конкретної діяльності під керівництвом конкретного роботодавця, ні систематичну відмову у дозволі на роботу іноземному громадянину, який в'їхав на територію іншої Держави-учасниці, не отримавши дозвіл на роботу заздалегідь, не можна вважати таким, що демонструють «дух ліберальності» або впливають із гнучкої системи правил.¹⁸⁷²

Будь-яке положення, яке *de jure* або *de facto* обмежує дозвіл займатися прибутковою діяльністю і зводить його до конкретної посади у конкретного роботодавця, не може вважатися задовільним.¹⁸⁷³

«Прив'язати» найманого працівника до підприємства шляхом погроз виїхати з приймаючої країни, якщо втратить цю роботу, фактично є порушенням її свободи, що не може розглядатися як доказ «духу ліберальності» або ліберальних положень.¹⁸⁷⁴ Економічні або соціальні причини можуть виправдовувати обмеження працевлаштування іноземців до певних типів робіт у певних професійних і географічних секторах, але не зобов'язання залишатися на роботі на конкретному підприємстві.¹⁸⁷⁵

Обмеження доступу іноземних працівників до національного ринку праці може мати місце, наприклад, з метою вирішення проблеми національного безробіття шляхом сприяння працевлаштуванню працівників, які є громадянами відповідної держави.¹⁸⁷⁶ Проте реалізація таких політик, що обмежують

¹⁸⁶⁶ Висновки XIII-1 (1993), Швеція; див. також [Висновки II \(1971\), Заява про тлумачення статті 18](#)

¹⁸⁶⁷ [Висновки 2012, Сербія](#)

¹⁸⁶⁸ [Висновки 2012, Сербія](#)

¹⁸⁶⁹ [Висновки 2012, Сербія](#)

¹⁸⁷⁰ [Висновки 2012, Сербія](#)

¹⁸⁷¹ [Висновки 2012, Сербія](#), цит. [Висновки XIII-1 \(1993\)](#), Швеція

¹⁸⁷² [Висновки III \(1973\), Заява про тлумачення статті 18](#)

¹⁸⁷³ [Висновки II \(1971\), Заява про тлумачення статті 18](#)

¹⁸⁷⁴ [Висновки II \(1971\), Заява про тлумачення статті 18](#)

¹⁸⁷⁵ [Висновки II \(1971\), Заява про тлумачення статті 18](#)

¹⁸⁷⁶ [Висновки 2012, Заява про тлумачення статей 18§1 та 18§3](#)

доступ громадян третіх країн до національного ринку праці, не повинна призводити ні до повного виключення громадян Держав-учасниць Хартії, що не входять до ЄС (або ЄЕЗ), із національного ринку праці, ні суттєво обмежувати їх можливості виходу на національний ринок праці.¹⁸⁷⁷

Для того, щоб оцінити ступінь ліберальності у застосуванні наявних правил, Комітет вимагає цифри, що показують рівень відмов у дозволах на роботу, як за заявками, поданими вперше, так і за заявками про поновлення.¹⁸⁷⁸ Високий відсоток успішних заявок громадян Держав-учасниць Хартії щодо отримання дозволу на роботу та продовження дозволу на роботу і низький відсоток відмов Комітет розцінював як чітку ознаку того, що наявні правила застосовуються в дусі ліберальності.¹⁸⁷⁹

18§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права займатися прибутковою діяльністю на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються спростити існуючі формальності та зменшити або скасувати державне мито й інші збори, які сплачуються іноземними робітниками або їхніми роботодавцями.

Формальності, мита й інші збори є одним із аспектів правил, що регулюють працевлаштування працівників, які також охоплює стаття 18§3, але вони розглядаються окремо в цьому положенні.¹⁸⁸⁰

Щодо формальностей, які необхідно виконати, то відповідність статті 18§2 передбачає можливість виконання таких формальностей у країні призначення, а також у країні походження, і отримання дозволу на проживання та роботу одночасно та через єдину заявку.¹⁸⁸¹ Це також означає, що необхідні документи (дозволи на проживання/роботу) буде надано протягом розумного часу.¹⁸⁸² Середній строк у два місяці для надання візи для роботи/проживання як для найманих працівників, так і для самозайнятих осіб відповідає статті 18§2.¹⁸⁸³

Ситуації, коли дозволи на роботу та дозволи на проживання видаються за двома окремими процедурами, при цьому іноземним громадянам не дозволяється подавати свої заявки з території країни, таким чином збільшується час, необхідний для отримання дозволів на проживання, не відповідають статті 18§2 Хартії.¹⁸⁸⁴

Держави-учасниці зобов'язані зменшити або скасувати державне мито та інші збори, які сплачують іноземні працівники або їхні роботодавці.¹⁸⁸⁵ Для виконання такого зобов'язання, Держави повинні передусім не встановлювати надмірно високий рівень відповідних мит і зборів, що може демотивувати іноземних працівників у прагненні займатися прибутковою діяльністю, а роботодавців — у прагненні працевлаштувати іноземних працівників, або перешкоджати цьому.¹⁸⁸⁶ Плата в розмірі 48 євро, що стягується з роботодавців за отримання дозволу на роботу для іноземного працівника, і 108 євро за дозвіл на тимчасове проживання або 264 євро за дозвіл на постійне проживання вважається надмірною, отже, не відповідає статті 18§2.¹⁸⁸⁷ Плата в діапазоні від 266 до 1536 євро за дозволи на роботу також не відповідають статті 18§2.¹⁸⁸⁸ Крім того, Держави-учасниці повинні докласти конкретних зусиль для поступового зниження рівня платежів та інших зборів, які підлягають до сплати іноземними працівниками або їхніми роботодавцями.¹⁸⁸⁹ Від Держав вимагається продемонструвати, що вони вжили заходів для досягнення такого зниження.¹⁸⁹⁰ Інакше буде вважатися, що їм не вдалося продемонструвати їхню мету в сприянні ефективній реалізації права іноземних працівників займатися прибутковою діяльністю на своїй території.¹⁸⁹¹ Однак, Комітет вважає, що підвищення державного мита або інших зборів можуть відповідати статті 18§2 Хартії, якщо воно зроблено з поважної причини (наприклад, покриття збільшених витрат на обробку або інфляцію) та не є надмірними.¹⁸⁹²

1877 Висновки 2012, Заява про тлумачення статей 18§1 та 18§3

1878 Висновки XXII-1 (2020), Німеччина

1879 Висновки 2012, Сербія

1880 Висновки IX-1 (1990), Сполучене Королівство

1881 Висновки 2016, Вірменія; Висновки XVII-2 (2005), Фінляндія

1882 Висновки XVII-2 (2005), Португалія

1883 Висновки XVII-2 (2005), Португалія

1884 Висновки XXII-1 (2020), Ісландія; див. також Висновки 2020, Україна

1885 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§2

1886 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§2

1887 Висновки 2020, Вірменія

1888 Висновки XXII-1 (2020), Сполучене Королівство

1889 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§2

1890 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§2

1891 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§2

1892 Висновки XXII-1 (2020), Ісландія

18§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права займатися прибутковою діяльністю на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються, лібералізувати в односторонньому порядку або колективно правила, які регулюють працю іноземних робітників.

Згідно зі статтею 18§3, від Держав вимагається періодично лібералізувати правила, що регулюють працевлаштування іноземних працівників у таких сферах:

Доступ до національного ринку праці

Умови, встановлені для доступу іноземних працівників до національного ринку праці, не повинні бути надмірно обмежувальними, зокрема щодо географічної території, в межах якої можна займатися професією та забезпечувати дотримання вимог.¹⁸⁹³

Держави-учасниці можуть давати іноземним громадянам доступ до працевлаштування на своїй території на підставі наявності дозволу на роботу, але загалом вони не можуть забороняти громадянам Держав-учасниць влаштовуватися на роботу з інших причин, ніж ті, що викладені в статті G Хартії.¹⁸⁹⁴ Особа, яка законно проживала певний час на території іншої Сторони, повинна мати можливість користуватися тими ж правами, що й громадянин цієї країни.¹⁸⁹⁵ Таким чином, обмеження, початково накладені щодо доступу до працевлаштування, має бути поступово скасовано.¹⁸⁹⁶

Для того, щоб не суперечити статті 18 Хартії, реалізація політик, що обмежують доступ громадян третіх країн до національного ринку праці, не повинна ні призводити до повного виключення громадян Держав-учасниць Хартії, що не входять до ЄС (або ЄЕЗ), із національного ринку праці, ні суттєво обмежувати їх можливості виходу на національний ринок праці.¹⁸⁹⁷ Така ситуація, що впливає із застосування «правил пріоритету» вказаного виду, не відповідатиме статті 18§3, оскільки відповідна Держава не виконає свого зобов'язання щодо поступової лібералізації правил, які регулюють доступ до національного ринку праці щодо іноземних працівників низки Держав-учасниць Хартії.¹⁸⁹⁸

Ситуація не відповідає статті 18§3, якщо більшість відмов у наданні дозволу на роботу для громадян Держав-учасниць Хартії, що не входять до ЄС/ЄЕЗ, є результатом застосування так званих правил «пріоритетного працівника», оскільки це не свідчить про те, що правила застосовувалися в ліберальному дусі.¹⁸⁹⁹

Ситуація не відповідає статті 18§3, коли правила, що регулюють доступ іноземних працівників до самозайнятості не було лібералізовано, а до іноземних працівників, які бажають зайнятися самозайнятною діяльністю, застосовується вимога щодо 5-річного проживання на території відповідної держави та необхідності продемонструвати створення 10 нових робочих місць на ринку.¹⁹⁰⁰

Визнання сертифікатів, кваліфікацій та дипломів

Стаття 18§3 вимагає від кожної Держави-учасниці лібералізувати правила, що регулюють прийом на роботу іноземних працівників для забезпечення працівникам з інших Держав-учасниць ефективного здійснення права займатися прибутковою діяльністю.¹⁹⁰¹ З метою забезпечення ефективного здійснення цього права, участь Держав-учасниць у лібералізації повинна включати правила, що регулюють визнання іноземних сертифікатів, професійних кваліфікацій і дипломів, тією мірою, якою такі кваліфікації та сертифікати необхідні для заняття прибутковою діяльністю в якості найманих або самозайнятих працівників.¹⁹⁰²

Вимога про те, що іноземні працівники повинні мати сертифікати, професійні кваліфікації чи дипломи, видані лише національними органами влади, школами, університетами чи іншими навчальними закладами, без відкриття можливості визнання чинними та відповідними по суті еквівалентних сертифікатів, кваліфікацій або дипломів, виданих органами влади, школами, університетами чи іншими навчальними закладами інших Держав-учасниць, отриманих за результатами проходження курсів

¹⁸⁹³ Висновки V (1977), Німеччина

¹⁸⁹⁴ Висновки 2012, Ірландія

¹⁸⁹⁵ Висновки 2012, Ірландія

¹⁸⁹⁶ Висновки 2012, Ірландія

¹⁸⁹⁷ Висновки 2012, Заява про тлумачення статей 18§1 та 18§3

¹⁸⁹⁸ Висновки 2012, Заява про тлумачення статей 18§1 та 18§3

¹⁸⁹⁹ Висновки XXII-1 (2020), Ісландія

¹⁹⁰⁰ Висновки 2020, Туреччина, цит. Висновки 2016, Туреччина

¹⁹⁰¹ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§3

¹⁹⁰² Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§3

підготовки або професійної кар'єри в інших Державах-учасницях, становитиме серйозну перешкоду для іноземних працівників у доступі до національного ринку праці та фактичну дискримінацію негромадян.¹⁹⁰³ Із цієї причини Держави-учасниці повинні докладати зусиль для лібералізації правил, що регулюють визнання іноземних сертифікатів, професійних кваліфікацій і дипломів, поступово зменшуючи невідгідні умови для іноземних працівників щодо заняття прибутковою діяльністю через відсутність визнання іноземних дипломів або професійних кваліфікацій, по суті еквівалентних виданим національними органами влади, школами, університетами чи іншими навчальними закладами.¹⁹⁰⁴

Права у разі втрати роботи

Як надання, так і скасування дозволів на роботу та тимчасове проживання цілком можуть бути взаємопов'язані, тому що переслідують одну й ту саму мету дати можливість іноземцю займатися прибутковою діяльністю.¹⁹⁰⁵

У випадках, коли дозвіл на роботу скасовано до дати закінчення строку дії або через те, що трудовий договір було достроково розірвано, або через те, що працівник більше не відповідає умовам, за яких було видано дозвіл на роботу, автоматичне позбавлення такого працівника можливості продовжувати проживати у відповідній Державі-учасниці та шукати іншу роботу і подаватися на новий дозвіл на роботу суперечило б Хартії, якщо немає виняткових обставин, які дозволяли б видворити відповідного іноземного працівника, у значенні статті 19§8.¹⁹⁰⁶

Втрата роботи не повинна призводити до анулювання дозволу на проживання, оскільки це вимагатиме від працівника якнайшвидшого виїзду з країни.¹⁹⁰⁷ Фактично строк дії дозволу на проживання має бути продовжено, щоб дати таким працівникам достатньо часу для пошуку нової роботи.¹⁹⁰⁸

Дострокове припинення трудових відносин іноземного громадянина через службовий проступок, що призвів до автоматичного скасування дозволу на проживання цієї особи без можливості пошуку нової роботи, також суперечить статті 18§3 Хартії.¹⁹⁰⁹

18§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права займатися прибутковою діяльністю на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони визнають право своїх громадян залишати свою країну для того, щоб займатися прибутковою діяльністю на території держав інших Сторін.

Згідно зі статтею 18§4, Держави-учасниці зобов'язуються не обмежувати права своїх громадян залишати країну для того, щоб займатися прибутковою роботою на території держав інших Сторін Хартії.¹⁹¹⁰

Повинна існувати нормативна база, яка гарантує право громадян залишати свою країну без обмежень.¹⁹¹¹ Особи, чиє право на виїзд із країни обмежено, повинні мати законні засоби правового захисту для оскарження таких рішень.¹⁹¹²

Єдиними дозволеними обмеженнями є ті, що передбачені статтею G Хартії, тобто ті, які «встановлені законом і необхідні в демократичному суспільстві для захисту прав і свобод інших людей або для захисту державних інтересів, національної безпеки, громадського здоров'я або моралі».¹⁹¹³

Обмеження можуть застосовуватися протягом періоду служби (добровільної чи обов'язкової) військових медиків, залучених до збройних сил, за умови, що після звільнення від виконання обов'язків для них не існуватиме жодних обмежень щодо здійснення ними свого права згідно зі статтею 18§4.¹⁹¹⁴

Загальні обмеження права громадян залишати національну територію виходять за межі дозволених обмежень за статтею G Хартії та не відповідають статті 18§4 Хартії.¹⁹¹⁵

¹⁹⁰³ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§3

¹⁹⁰⁴ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§3

¹⁹⁰⁵ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§3

¹⁹⁰⁶ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 18§3

¹⁹⁰⁷ Висновки XXII-1 (2020), Німеччина

¹⁹⁰⁸ Висновки XXII-1 (2020), Німеччина, цит. Висновки XVII-2, (2005), Фінляндія

¹⁹⁰⁹ Висновки 2020, Нідерланди

¹⁹¹⁰ Висновки 2020, Сербія

¹⁹¹¹ Висновки 2020, Латвія

¹⁹¹² Висновки 2020, Латвія

¹⁹¹³ Висновки 2005, Кіпр; Висновки XI-1 (1989), Нідерланди

¹⁹¹⁴ Європейська федерація співробітників публічних служб (EUROFEDOP) проти Греції, скарга № 115/2015, рішення по суті від 13 вересня 2017 р., §52

¹⁹¹⁵ Висновки 2020, Україна

СТАТТЯ 19. ПРАВО ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ І ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ НА ЗАХИСТ І ДОПОМОГУ

Трудові мігранти, які є громадянами будь-якої Сторони, і члени їхніх сімей мають право на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони

19§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються підтримувати або забезпечувати функціонування відповідних і безкоштовних служб, які надавали б таким робітникам допомогу, зокрема в одержанні точної інформації, а також вживати в межах національних законів і правил усіх відповідних заходів для запобігання дезінформації щодо еміграції та імміграції.

Це положення гарантує право на безкоштовну інформацію та допомогу громадянам, які бажають емігрувати, та громадянам інших Держав-учасниць, які бажають іммігрувати.¹⁹¹⁶ Інформація має бути достовірною та точною і охоплювати такі питання, які формальності необхідно виконати, та умови життя і роботи, які вони можуть очікувати в країні призначення (як, наприклад, професійна орієнтація та підготовка, соціальне забезпечення, членство в профспілках, житло, соціальні послуги, освіта і охорона здоров'я).¹⁹¹⁷

Безкоштовні послуги з надання інформації та допомоги для мігрантів мають бути доступними, щоб вважатися ефективними.¹⁹¹⁸ Хоча надання онлайн-ресурсів є цінною послугою, через потенційно обмежений доступ мігрантів до інтернету необхідні інші інформаційні засоби, такі як лінії довіри та консультаційні центри.¹⁹¹⁹

Ще одне зобов'язання згідно з цим положенням полягає в тому, що Держави-учасниці повинні вживати заходів для запобігання дезінформації щодо імміграції та еміграції.¹⁹²⁰ Такі заходи повинні запобігати передачі оманливої інформації громадянам, які залишають країну, і протидіяти неправдивій інформації, призначеній для мігрантів, які бажають в'їхати в країну.¹⁹²¹

Для того, щоб бути ефективною, діяльність із протидії дезінформації повинна включати юридичні та практичні заходи для боротьби з расизмом і ксенофобією, а також торгівлею жінками.¹⁹²² Такі заходи, які мають бути спрямовані на все населення, *inter alia* необхідні для протидії поширенню стереотипних уявлень про те, що мігранти схильні до злочинів, насильства, зловживання наркотиками чи хвороб.¹⁹²³ Для боротьби з дезінформацією повинна існувати ефективна система моніторингу дискримінаційних, расистських висловлювань або висловлювань, що розпалюють ненависть, особливо в публічній сфері.¹⁹²⁴

Держави-учасниці також повинні вживати заходів для підвищення обізнаності про дезінформацію серед посадових осіб правоохоронних органів, наприклад, проводити ознайомчу підготовку для службовців, які вперше контактують із мігрантами.¹⁹²⁵

19§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються вживати в межах своєї юрисдикції відповідних заходів для сприяння від'їзду, переїзду та прийому таких робітників і членів їхніх сімей, а також забезпечувати в межах своєї юрисдикції під час їхнього переїзду відповідні санітарні та медичні послуги і належні гігієнічні умови.

Це положення зобов'язує Держави-учасниці вживати спеціальних заходів на користь трудових мігрантів, щоб полегшити їхній від'їзд, переїзд і прийом.¹⁹²⁶

¹⁹¹⁶ Висновки I (1969), Заява про тлумачення статті 19§1

¹⁹¹⁷ Висновки III (1973), Кіпр; Висновки XV-1 (2000), Австрія

¹⁹¹⁸ Висновки 2015, Вірменія; Висновки 2019, Албанія

¹⁹¹⁹ Висновки 2015, Вірменія; Висновки 2019, Албанія

¹⁹²⁰ Висновки XIV-1 (1998), Греція

¹⁹²¹ Висновки 2019, Естонія, цит. Висновки XIV-1 (1998), Греція

¹⁹²² Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§138–140; Висновки 2019, Албанія

¹⁹²³ Висновки XV-1 (2000), Австрія

¹⁹²⁴ Висновки 2019, Албанія

¹⁹²⁵ Висновки 2019, Албанія

¹⁹²⁶ Висновки III (1973), Кіпр

«Прийом» означає період тривалістю декілька тижнів, який настає відразу після їхнього прибуття, протягом якого трудові мігранти та їхні сім'ї найчастіше опиняються в особливо складних ситуаціях.¹⁹²⁷ Спеціальні заходи повинні включати не тільки допомогу з працевлаштуванням та інтеграцією на робочому місці, але й допомогу в подоланні проблем, таких як короткострокове проживання, хвороба, нестача грошей і адекватні заходи охорони здоров'я.¹⁹²⁸

Зобов'язання «забезпечувати в межах своєї юрисдикції під час їхнього переїзду відповідні санітарні і медичні послуги та належні гігієнічні умови» стосується трудових мігрантів та їхніх сімей, які подорожують або колективно, або згідно з державними чи приватними домовленостями про колективний набір працівників.¹⁹²⁹ Комітет вважає, що цей аспект статті 19§2 не стосується форм індивідуальної міграції, за які Держава не несе відповідальності.¹⁹³⁰ Однак у цьому разі потреба в приміщеннях для прийому є все більшою.¹⁹³¹

Оцінюючи дотримання Державами-учасницями статті 19§2, Комітет бере до уваги таку інформацію:

- ▶ вжиття конкретних заходів для надання допомоги будь-яким новим мігрантам у період після їх прибуття;
- ▶ допомога, фінансова чи інша, доступна для всіх мігрантів у екстрених ситуаціях, зокрема реагування на їхні потреби в їжі, одязі та притулку;
- ▶ обмеження доступу трудових мігрантів до державного соціального забезпечення;
- ▶ врегулювання правилами доступу до медичної допомоги для всіх мігрантів, незалежно від їхнього статусу, зокрема в екстрених випадках.¹⁹³²

19§3 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються сприяти, у разі необхідності, співробітництву між державними і приватними соціальними службами у країнах еміграції та імміграції.

Сфера дії цього положення поширюється на трудових мігрантів, які іммігрують, а також на трудових мігрантів, які емігрують на територію будь-якої іншої Держави.

Має бути налагоджено контакти та обмін інформацією між державними та/або приватними соціальними службами в країнах еміграції та імміграції з метою полегшення життя емігрантів та їхніх сімей, їх адаптації до нового середовища та збереження їхніх відносин із членами сім'ї, що залишаються в країні походження.¹⁹³³ Офіційні механізми не завжди потрібні, особливо якщо міграційний рух у конкретній країні незначний.¹⁹³⁴ У таких випадках може бути достатньо забезпечення практичної співпраці в разі потреби.¹⁹³⁵

Поширені ситуації, у яких така співпраця була б корисною, включають випадки, коли трудовий мігрант, який залишив свою сім'ю на батьківщині, не надсилає їм кошти, або з ним потрібно зв'язатися через сімейні обставини, або коли працівник повернувся до своєї країни, але йому потрібно витребувати сплату невиплаченої заробітної плати чи пільгових виплат, або він змушений вирішувати різноманітні питання в країні, де його взяли на роботу.¹⁹³⁶

Щоб оцінити дотримання Державами-учасницями статті 19§3, Комітет бере до уваги таку інформацію:

- ▶ форма та характер контактів та обміну інформацією, які встановлюються соціальними службами в країнах еміграції та імміграції;
- ▶ заходи, вжиті для встановлення таких контактів і сприяння співпраці між соціальними службами в інших країнах;
- ▶ міжнародні угоди або мережі та конкретні приклади співпраці (офіційної чи неофіційної), яка існує між соціальними службами країни та інших країн походження і призначення;

¹⁹²⁷ Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 19§2

¹⁹²⁸ Висновки IV (1975), Німеччина

¹⁹²⁹ Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 19§2

¹⁹³⁰ Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 19§2

¹⁹³¹ Висновки IV (1975), Заява про тлумачення статті 19§2

¹⁹³² Висновки 2019, Вірменія

¹⁹³³ Висновки XIV-1 (1998), Бельгія

¹⁹³⁴ Висновки 2019, Албанія

¹⁹³⁵ Висновки 2019, Албанія

¹⁹³⁶ Висновки XV-1 (2000), Фінляндія

- ▶ чи виходить співпраця за межі виключно соціального забезпечення (наприклад, у сімейних справах);
- ▶ приклади співпраці на місцевому рівні.¹⁹³⁷

19§4 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються забезпечувати таким робітникам, коли вони перебувають на території їхніх держав на законних підставах, якщо такі питання регулюються законами або правилами чи підлягають контролю з боку адміністративних властей, режим не менш сприятливий, ніж режим, який надається їхнім власним громадянам у тому, що стосується таких питань: (а) винагорода та інші умови прийняття на роботу і умови праці, (б) членство у профспілках та користування пільгами колективних договорів, і (с) житло.

Сфера застосування

Держави-учасниці зобов'язані довести відсутність дискримінації, прямої чи непрямої, з точки зору законодавства та практики, та повинні інформувати про будь-які практичні заходи, вжиті для виправлення випадків дискримінації.¹⁹³⁸ Рівність за законодавством не завжди, але обов'язкове забезпечення рівності на практиці.¹⁹³⁹ Тому додаткові заходи стають необхідними через різне становище трудових мігрантів порівняно з громадянами країни.¹⁹⁴⁰ Держави-учасниці повинні дотримуватися позитивного та постійного курсу дій, що передбачає більш сприятливе ставлення до трудових мігрантів.¹⁹⁴¹

Стаття 19§4 також застосовується до відряджених працівників, тобто працівників, які протягом обмеженого періоду виконують свою роботу на території Держави, відмінної від Держави, в якій вони зазвичай працюють.¹⁹⁴² Держави повинні поважати принципи недискримінації, викладені в Хартії, щодо всіх осіб, які підпадають під їх юрисдикцію.¹⁹⁴³ Відповідно, будь-які обмеження права на рівне ставлення до відряджених працівників, які встановлюються через характер їхнього тимчасового перебування, повинні бути об'єктивно виправдані посиланням на конкретні ситуації та статус відряджених працівників, з урахуванням принципів статті G переглянутої Хартії (стаття 31 Хартії 1961 року).¹⁹⁴⁴

Держави-учасниці також несуть відповідальність за регулювання в національному законодавстві умов і прав працівників, відряджених за кордон.¹⁹⁴⁵

Винагорода та інші умови прийняття на роботу і праці

Згідно зі статтею 19§4(a), Держави-учасниці зобов'язані усунути будь-яку правову та *de facto* дискримінацію щодо винагороди та інших умов працевлаштування і умов праці, в тому числі підвищення кваліфікації, просування по службі та професійна підготовка.¹⁹⁴⁶

Членство у профспілках та користування пільгами колективних договорів

Стаття 19§4(b) вимагає від Держав-учасниць усунути будь-яку правову та *de facto* дискримінацію щодо членства у профспілках і щодо користування пільгами колективних договорів, включно з правом бути членом-засновником і доступом до адміністративних та керівних посад у профспілках.¹⁹⁴⁷

Застосування принципу недискримінації, викладеного в статті 19§4(b) Хартії, до контексту колективних договорів вимагає від Держав-учасниць вжиття заходів для забезпечення рівного ставлення до трудових мігрантів, коли йдеться про користування перевагами колективних договорів, спрямованих на реалізацію принципу рівної оплати за рівну працю для всіх працівників на робочому місці, або законних колективних дій на підтримку такого договору відповідно до національного законодавства або практики.¹⁹⁴⁸

¹⁹³⁷ Висновки 2019, Албанія

¹⁹³⁸ Висновки III (1973), Заява про тлумачення статті 19§4; Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §§ 202–203.

¹⁹³⁹ Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 19

¹⁹⁴⁰ Висновки V (1977), Заява про тлумачення статті 19

¹⁹⁴¹ Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (ТСО) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення по суті від 3 липня 2013 р., §133

¹⁹⁴² Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§4

¹⁹⁴³ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§4

¹⁹⁴⁴ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§4

¹⁹⁴⁵ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§4

¹⁹⁴⁶ Висновки VII (1981), Сполучене Королівство; Висновки 2019, Албанія

¹⁹⁴⁷ Висновки XIII-3 (1995), Туреччина; Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§4b; Висновки XIX-4 (2011), Люксембург

¹⁹⁴⁸ Конфедерація профспілок Швеції (LO) та Шведська конфедерація професійних працівників (ТСО) проти Швеції, скарга № 85/2012, рішення по суті від 3 липня 2013 р., §140

Виключення або обмеження права на укладання колективних договорів чи дій щодо іноземних підприємств з метою посилення вільного транскордонного руху послуг і переваг із точки зору конкуренції в межах зони спільного ринку є дискримінаційним ставленням на підставі національності працівників.¹⁹⁴⁹ Це пояснюється тим, що в приймаючій Державі нижчий рівень захисту і більш обмежені економічні та соціальні права для відряджених іноземних працівників порівняно із захистом та правами, гарантованими всім іншим працівникам.¹⁹⁵⁰

Житло

Зобов'язання Держав-учасниць згідно з цим підзаголовком полягає у ліквідації всіх юридичних і *de facto* проявів дискримінації щодо доступу до державного та приватного житла.¹⁹⁵¹ Проте іммігранти, які перебувають на території держави нелегально, не підпадають під дію статті 19§4(с).¹⁹⁵²

Не повинно бути юридичних або *de facto* обмежень щодо купівлі житла,¹⁹⁵³ доступу до субсидованого житла або допомоги з житлом, такої як кредити чи інші пільги.¹⁹⁵⁴

Право на рівне ставлення, передбачене статтею 19§4(с), може бути ефективним лише за наявності права на оскарження відповідних адміністративних рішень у незалежному органі.¹⁹⁵⁵

Економічні перешкоди для досягнення повного забезпечення соціальним житлом тих, хто має на це право, не є вагомою підставою для дискримінації громадян Держав, що не входять до ЄС.¹⁹⁵⁶

Моніторинг та судовий розгляд

Для уряду недостатньо продемонструвати, що дискримінації не існує лише в законодавстві; він зобов'язаний продемонструвати, що вжив належних практичних заходів для усунення будь-якої юридичної та *de facto* дискримінації щодо прав, гарантованих статтею 19§4 Хартії.¹⁹⁵⁷

Для моніторингу та забезпечення відсутності дискримінації на практиці Держави-учасниці повинні мати достатні ефективні процедури моніторингу або органи для збору інформації, наприклад, дезагрегованих (деталізованих) даних про винагороду чи інформації про справи в суді по трудових спорах.¹⁹⁵⁸

Згідно зі статтею 19§4(с), право на рівне ставлення може бути ефективним лише за наявності права на оскарження відповідного адміністративного рішення у незалежному органі.¹⁹⁵⁹ Комітет вважає, що існування можливості такого розгляду є важливим для всіх аспектів, охоплених статтею 19§4.¹⁹⁶⁰

19§5 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються забезпечувати таким робітникам, коли вони перебувають на території їхніх держав на законних підставах, режим не менш сприятливий, ніж режим, який надається їхнім власним громадянам у тому, що стосується податків, зборів чи внесків, які пов'язані з роботою і стягуються щодо працюючих осіб.

Це положення визнає право трудових мігрантів на рівне ставлення за законодавством та на практиці щодо сплати податків, зборів або внесків.¹⁹⁶¹

1949 [Конфедерація профспілок Швеції \(LO\) та Шведська конфедерація професійних працівників \(TCO\) проти Швеції](#), скарга № 85/2012, рішення по суті від 3 липня 2013 р., §141

1950 [Конфедерація профспілок Швеції \(LO\) та Шведська конфедерація професійних працівників \(TCO\) проти Швеції](#), скарга № 85/2012, рішення по суті від 3 липня 2013 р., §141

1951 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Франції](#), скарга № 51/2008, рішення по суті від 19 жовтня 2009 р., §§111–113; [Центр житлових прав та виселення \(COHRE\) проти Італії](#), скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§145–147 (встановлення порушення статті Е у поєднанні зі статтею 19§4с).

1952 [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Франції](#), скарга № 51/2008, рішення по суті від 19 жовтня 2009 р., §§111–113; [Центр житлових прав та виселення \(COHRE\) проти Італії](#), скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§145–147 (встановлення порушення статті Е у поєднанні зі статтею 19§4с).

1953 [Висновки IV \(1975\), Норвегія; Висновки 2019, Албанія](#)

1954 [Висновки III \(1973\), Італія; Висновки 2019, Албанія](#)

1955 [Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми \(FEANSA\) проти Нідерландів](#), скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §204, цит. [Висновки XV-1 \(2000\), Фінляндія](#)

1956 [Висновки 2015, Словенія](#)

1957 [Висновки III \(1973\), Заява про тлумачення статті 19§4; Висновки 2019, Албанія](#)

1958 [Висновки XX-4 \(2015\), Німеччина; Висновки 2019, Албанія](#)

1959 [Висновки XV-1 \(2000\), Фінляндія](#)

1960 [Висновки 2019, Албанія](#)

1961 [Висновки 2019, Албанія, цит. Висновки XIX-4 \(2011\), Греція](#)

1956 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються сприяти, у міру можливості, об'єднанню сім'ї іноземного робітника, який має дозвіл перебувати на відповідній території.

Додаток: Для цілей застосування цього пункту термін «сім'я іноземного робітника» розуміється як такий, що означає принаймні дружину робітника та неодружених дітей, до тих пір, доки останні вважаються державою, що приймає, неповнолітніми та перебувають на утриманні трудового мігранта.¹⁹⁶²

Сфера застосування

Це положення зобов'язує Держави-учасниці дозволяти сім'ям мігрантів, які законно проживають на території Держави-учасниці, приєднуватися до них.¹⁹⁶³ Діти працівника, які мають право на возз'єднання сім'ї, це ті, які перебувають на утриманні, не перебувають у шлюбі та не досягли повноліття, встановленого законодавством у Державі, яка приймає.¹⁹⁶⁴

Під дітьми «на утриманні» маються на увазі ті, хто не може самостійно існувати поза сімейною групою, зокрема з економічних причин або причин здоров'я, або тому, що вони здобувають неоплачуване навчання.¹⁹⁶⁵

Якщо національне законодавство передбачає нижчий вік, на практиці достатньо, щоб заяви про возз'єднання стосовно дітей віком до 21 року приймалися загалом.¹⁹⁶⁶

У тих випадках, коли діти віком від 18 до 21 року не лише позбавлені права на возз'єднання сім'ї за законодавством, але й не отримують його на практиці, Комітет оцінює частку дітей віком від 18 до 21 року, яким відмовлено у возз'єднанні сім'ї.¹⁹⁶⁷ Висока частка дітей віком від 18 до 21 року, яким відмовлено у возз'єднанні сім'ї, призводить до висновку про невідповідність статті 1956 у цьому аспекті.¹⁹⁶⁸

Умови, що регулюють возз'єднання сім'ї

Держави-учасниці не повинні використовувати загальний підхід до застосування релевантних вимог, щоб виключити можливість винятків щодо окремих категорій справ або для розгляду індивідуальних обставин.¹⁹⁶⁹

Пандемія COVID-19 у деяких випадках призводила до сепарації трудових мігрантів та їхніх сімей на тривалі періоди, наприклад, через закриття кордонів, обмеження на подорожі та вимоги дотримання карантину, або через страх втратити роботу в разі поїздки.¹⁹⁷⁰ Стаття 1956 вимагає від Держав-учасниць сприяти возз'єднанню сімей, наскільки це можливо, і посилається на можливість для Держав-учасниць вживати надзвичайних заходів, щоб уникнути сепарації сімей під час пандемії.¹⁹⁷¹

I. Відмова за станом здоров'я

Держави-учасниці не можуть відмовити у в'їзді на свою територію з метою возз'єднання сім'ї члену сім'ї трудового мігранта через стан його здоров'я. Відмова на цій підставі може прийматися лише для конкретних захворювань, які є настільки серйозними, що становлять загрозу для громадського здоров'я.¹⁹⁷² Це захворювання, що вимагають карантину, передбачені Міжнародними медико-санітарними правилами Всесвітньої організації охорони здоров'я від 1969 року, або інші серйозні заразні чи інфекційні захворювання, такі як туберкульоз чи сифіліс.¹⁹⁷³ Дуже серйозна наркотична

¹⁹⁶² Додаток до переглянутої Європейської соціальної хартії, (Європейська серія договорів, EST.), № 163

¹⁹⁶³ Висновки 2019, Албанія

¹⁹⁶⁴ Додаток до переглянутої Європейської соціальної хартії, (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

¹⁹⁶⁵ Висновки VIII (1984), Заява про тлумачення статті 1956

¹⁹⁶⁶ Висновки XVI-1 (2002), Нідерланди

¹⁹⁶⁷ Висновки XVI-1 (2002), Нідерланди

¹⁹⁶⁸ Висновки XVI-1 (2002), Нідерланди

¹⁹⁶⁹ Висновки 2019, Албанія, цит. Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 1956 — вимоги до житлових умов

¹⁹⁷⁰ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁹⁷¹ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

¹⁹⁷² Висновки XVI-1 (2002), Греція

¹⁹⁷³ Висновки XV-1 (2000), Фінляндія

залежність або психічне захворювання може бути підставою для відмови у возз'єднанні сім'ї, але лише якщо органи влади в кожному конкретному випадку встановлять, що хвороба чи стан становить загрозу громадському порядку чи безпеці.¹⁹⁷⁴

II. Тривалість проживання

Держави-учасниці можуть вимагати певної тривалості проживання трудових мігрантів, перш ніж їхня сім'я зможе возз'єднатися з ними. Строк в один рік є прийнятним відповідно до Хартії, але довший строк вважається надмірним.¹⁹⁷⁵ Так, наприклад, період у вісімнадцять місяців або більше не відповідає цьому положенню Хартії.¹⁹⁷⁶

III. Стан житла

Вимога щодо наявності достатнього чи відповідного житла для розміщення сім'ї чи певних членів сім'ї як передумова допуску на територію Держави-учасниці не повинна бути настільки обмежувальною, щоб завадити возз'єднанню сім'ї.¹⁹⁷⁷

Держави мають право встановлювати такі вимоги щодо розміщення на пропорційній основі, щоб захистити інтереси сім'ї.¹⁹⁷⁸ Тим не менш, беручи до уваги зобов'язання сприяти возз'єднанню сім'ї, наскільки це можливо, згідно зі статтею 19§6, Держави-учасниці не повинні застосовувати такі вимоги на загальних засадах, що виключає можливість винятків стосовно окремих категорій справ або для розгляду індивідуальних обставин.¹⁹⁷⁹

IV. Вимога щодо фінансових засобів

Рівень коштів, які Держави-учасниці визначають як необхідну вимогу для того, щоб працівник-мігрант міг перевезти свою сім'ю або окремих її членів, не повинен бути настільки обмежувальним, щоб завадити возз'єднанню сім'ї.¹⁹⁸⁰ Соціальні виплати не виключаються з розрахунку доходу трудового мігранта, який подав заяву про возз'єднання сім'ї.¹⁹⁸¹

V. Мовні та/або інтеграційні іспити

Держави можуть вживати заходів для заохочення інтеграції трудових мігрантів та членів їхніх сімей; такі заходи важливі для сприяння економічній та соціальній згуртованості.¹⁹⁸²

Проте вимоги щодо складання членами сім'ї мовних та/або інтеграційних іспитів чи проходження обов'язкових курсів, незалежно від того, висуваються вони до чи після в'їзду в Державу, можуть радше перешкоджати, ніж сприяти возз'єднанню сім'ї.¹⁹⁸³ Тому вони суперечать статті 19§6 Хартії, якщо вони:

- ▶ потенційно можуть призвести до відмови у в'їзді чи праві залишитися членам сім'ї трудового мігранта, або
- ▶ іншим чином позбавляють сутності права, гарантованого статтею 19§6, наприклад, шляхом встановлення неприйнятно високих зборів або неврахування конкретних індивідуальних обставин, таких як вік, рівень освіти або сімейні чи робочі зобов'язання.¹⁹⁸⁴

Незалежне право на перебування

Навіть якщо дотримано вимог щодо видворення трудового мігранта відповідно до статті 19§8, членів сім'ї такого працівника, які перебувають на території Держави, що приймає, не може бути депортовано внаслідок видворення трудового мігранта.¹⁹⁸⁵ Право на возз'єднання сім'ї, передбачене статтею 19§6,

¹⁹⁷⁴ Висновки XV-1 (2000), Фінляндія

¹⁹⁷⁵ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§6

¹⁹⁷⁶ Висновки I (1969), Німеччина; Висновки 2011, Франція; Висновки 2011, Кіпр

¹⁹⁷⁷ Висновки IV (1975), Норвегія

¹⁹⁷⁸ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§6 — вимоги до житлових умов

¹⁹⁷⁹ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§6 — вимоги до житлових умов

¹⁹⁸⁰ Висновки XVII-1 (2004), Нідерланди

¹⁹⁸¹ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§6

¹⁹⁸² Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§6 — мовні та інтеграційні іспити

¹⁹⁸³ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§6 — мовні та інтеграційні іспити

¹⁹⁸⁴ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§6 — мовні та інтеграційні іспити

¹⁹⁸⁵ Висновки XVI-1 (2002), Нідерланди, стаття 19§8

слід розглядати як таке, що надає кожному з його бенефіціарів персональне право на проживання, відмінне від первинного права, яким володіє трудовий мігрант.¹⁹⁸⁶

Відповідність видворення членів сім'ї трудового мігранта Хартії оцінюється відповідно до статті 19§6.¹⁹⁸⁷

Засоби правового захисту

Обмеження щодо здійснення права на возз'єднання сім'ї повинні підлягати дієвому механізму оскарження або перегляду, який забезпечує можливість розгляду індивідуальної суті справи відповідно до принципів пропорційності та розумності.¹⁹⁸⁸

19§7 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються забезпечувати таким робітникам, коли вони перебувають на території їхніх держав на законних підставах, режим не менш сприятливий, ніж режим, який надається їхнім власним громадянам у тому, що стосується судочинства з питань, згаданих у цій статті.

Згідно з цим положенням, Держави-учасниці повинні забезпечити мігрантам доступ до судів, адвокатів і правової допомоги на тих самих умовах, що застосовуються до їхніх власних громадян.¹⁹⁸⁹ Це зобов'язання поширюється на всі судові провадження щодо прав, гарантованих статтею 19 (тобто оплата праці, умови праці, житло, права профспілок, податки).¹⁹⁹⁰

Зокрема, будь-якому трудовому мігранту, який проживає або працює на законних підставах на території Держави-учасниці, бере участь у судовому чи адміністративному провадженні та не має захисника за власним вибором, слід повідомити, що він може призначити захисника та, коли це в інтересах правосуддя, отримати захисника безкоштовно, якщо в нього немає достатніх коштів для оплати послуг останнього. Аналогічним чином здійснюється правосуддя для громадян відповідної країни, і так повинно бути відповідно до Європейської соціальної хартії.¹⁹⁹¹ За тих самих умов (залучення трудового мігранта до судового чи адміністративного провадження), коли цього вимагають інтереси правосуддя, трудовий мігрант повинен отримувати безкоштовну допомогу перекладача, якщо він не може належним чином розуміти або говорити державною мовою, що використовується у провадженні, а також для нього має бути забезпечено переклад усіх необхідних документів.¹⁹⁹² Таку правову допомогу слід поширити на обов'язкове досудове провадження.¹⁹⁹³

19§8 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб такі робітники, коли вони мешкають на території їхніх держав на законних підставах, не висилалися, якщо вони не загрожують національній безпеці або не зашкоджують державним інтересам чи суспільній моралі.

Це положення зобов'язує Держави-учасниці забороняти на законодавчому рівні видворення мігрантів, які на законних підставах проживають на їхній території, за винятком випадків, коли вони становлять загрозу національній безпеці або зашкоджують державним інтересам чи суспільній моралі.¹⁹⁹⁴

У випадках, коли під загрозою таке основоположне право, як право на проживання, тягар доведення лежить на уряді: продемонструвати, що особа не проживає на його території на законних підставах.¹⁹⁹⁵

Такі видворення можуть відповідати Хартії, лише якщо їх ухвалив суд, судовий орган або адміністративний орган, рішення якого підлягають судовому перегляду.¹⁹⁹⁶ Розпорядження про будь-яке таке видворення має ухвалюватися лише в ситуаціях, коли відповідну особу було засуджено за серйозний кримінальний злочин або вона брала участь у діяльності, яка становить суттєву загрозу національній безпеці,

¹⁹⁸⁶ Висновки XVI-1 (2002), Нідерланди, стаття 19§8

¹⁹⁸⁷ Висновки 2015, Заява про тлумачення статей 19§6 та 19§8

¹⁹⁸⁸ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§6 — вимоги до житлових умов

¹⁹⁸⁹ Висновки I (1969), Італія, Норвегія, Сполучене Королівство; Висновки I (1969), Німеччина; Висновки 2019, Албанія

¹⁹⁹⁰ Висновки I (1969), Німеччина

¹⁹⁹¹ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§7

¹⁹⁹² Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§7

¹⁹⁹³ Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§7

¹⁹⁹⁴ Висновки VI (1979), Кіпр; Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§8; Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§8

¹⁹⁹⁵ Médecins du Monde — International проти Франції, скарга № 67/2011, рішення по суті від 11 вересня 2012 р., § 114

¹⁹⁹⁶ Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§8

державним інтересам чи суспільній моралі.¹⁹⁹⁷ Розпорядження про видворення мають бути пропорційними, з урахуванням усіх аспектів поведінки особи, а також обставин і тривалості її перебування на території Держави.¹⁹⁹⁸ Щоб визначити, чи є видворення пропорційним, слід також враховувати зв'язки особи з державою, що приймає, та державою походження, а також міцність будь-яких сімейних відносин, які вона могла сформувавши протягом цього періоду.¹⁹⁹⁹

Ризики для громадського здоров'я самі по собі не є ризиками для громадського порядку і не можуть бути підставою для видворення, якщо особа не відмовляється пройти належне лікування.²⁰⁰⁰

Той факт, що трудовий мігрант залежить від соціальної допомоги, не може розглядатися як загроза громадському порядку і не може бути підставою для видворення.²⁰⁰¹

Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб іноземні громадяни, яким вручено наказ про видворення, мали право подати апеляцію до суду чи іншого незалежного органу.²⁰⁰²

Коллективне видворення не відповідає Хартії; рішення про видворення можуть прийматися лише на основі розумного та об'єктивного вивчення конкретної ситуації кожної особи.²⁰⁰³

Національне законодавство має відображати правові наслідки статей 18§1 і 19§8, а також практику Європейського суду з прав людини: на іноземних громадян, які протягом достатнього часу проживали в Державі на законних підставах або з мовчазним визнанням їх нелегального статусу владою з огляду на потреби країни, що приймає, повинні поширюватися правила, що захищають від депортації.²⁰⁰⁴

19§9 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються дозволяти переказувати в обсягах, передбачених законом, такі частини доходів і заощаджень трудових мігрантів, які останні можуть забажати.

Це положення зобов'язує Держави-учасниці не накладати надмірних обмежень на право мігрантів переказувати доходи та заощадження, як під час їхнього перебування, так і коли вони залишають країну, що приймає.²⁰⁰⁵

Право переказувати доходи та заощадження включає право передавати рухоме майно (в тому числі гроші).²⁰⁰⁶

19§10 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються поширити захист і допомогу, передбачені у цій статті, на мігрантів, які займаються самостійною підприємницькою діяльністю, у такому обсязі, в якому зазначені положення можуть застосовуватися.

Відповідно до цього положення Держави-учасниці повинні поширити права, передбачені в пунктах 1–9, 11 і 12, на самозайнятих трудових мігрантів та їхні сім'ї.²⁰⁰⁷

Держави-учасниці повинні забезпечити відсутність невинуватого поводження, яке рівноцінне дискримінації за законодавством чи на практиці між найманими працівниками та самозайнятими мігрантами.²⁰⁰⁸ Крім того, необхідно гарантувати рівне ставлення до самозайнятих мігрантів і самозайнятих громадян у сферах, охоплених цим положенням.²⁰⁰⁹

1997 Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§8

1998 Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§8

1999 Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§8

2000 Висновки V (1977), Німеччина

2001 Висновки V (1977), Італія

2002 Висновки V (1977), Сполучене Королівство; Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 19§8

2003 Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§155–158, Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Франції, скарга № 63/2010, рішення по суті від 28 червня 2011 р., §§ 68–79; Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Франції, скарга № 64/2011, рішення по суті від 24 січня 2012 р., §§51–67; Médecins du Monde — International проти Франції, скарга № 67/2011, рішення по суті від 11 вересня 2012 р., §§ 112–117

2004 Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§8

2005 Висновки XIII-1 (1993), Греція

2006 Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§9

2007 Висновки I (1969), Норвегія

2008 Висновки 2002, Франція

2009 Висновки XVIII-1 (2006), Люксембург

Виявлення невідповідності будь-якому з інших пунктів статті 19 зазвичай веде до висновку про невідповідність згідно зі статтею 19§10, оскільки ті самі підстави для невідповідності також застосовуються до самозайнятих працівників.²⁰¹⁰ Таке виявлення невідповідності запобігає дискримінації або різному ставленню.²⁰¹¹

19§11 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються сприяти викладанню національної мови приймаючої держави або, якщо їх декілька, однієї з цих мов трудовим мігрантам і членам їхніх сімей.

Відповідно до цього положення, Держави-учасниці повинні заохочувати та сприяти викладанню національної мови для дітей шкільного віку, а також самих мігрантів і членів їхніх сімей, які вже не шкільного віку.²⁰¹² Викладання національної мови приймаючої держави є основним засобом, за допомогою якого мігранти та члени їхніх сімей можуть інтегруватися у звичайну роботу та суспільство загалом.²⁰¹³

Вимога сплати значних зборів не відповідає Хартії: Держави-учасниці зобов'язані забезпечити безкоштовні уроки національної мови, інакше для багатьох мігрантів такі уроки були б недоступними.²⁰¹⁴

Викладання мови країни, що приймає, для учнів початкової та середньої школи протягом усього періоду проходження шкільної програми недостатньо для виконання зобов'язань, викладених у статті 19§11.²⁰¹⁵ Держави-учасниці повинні докласти особливих зусиль для запровадження додаткової допомоги дітям іммігрантів, які не відвідували початкову школу з самого початку і тому відстають від своїх однокласників, які є громадянами країни.²⁰¹⁶

Держави-учасниці повинні заохочувати викладання національної мови на робочому місці, у секторі громадської діяльності або в державних установах, таких як університети.²⁰¹⁷ Такі послуги мають бути безоплатними, щоб не погіршувати несприятливе становище трудових мігрантів на ринку праці.²⁰¹⁸

19§12 З метою забезпечення ефективного здійснення права трудових мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються сприяти, по мірі можливості, викладанню рідної мови трудових мігрантів їхнім дітям.

Держави-учасниці повинні заохочувати та сприяти викладанню мов, які найбільше представлені серед мігрантів, присутніх на їхніх територіях, у своїх шкільних системах або в інших контекстах, таких як волонтерські асоціації чи неурядові організації.²⁰¹⁹

Для комплексної оцінки ситуації за цим положенням Комітет бере до уваги, зокрема, таку детальну інформацію:

- ▶ статистика основних груп мігрантів,²⁰²⁰
- ▶ чи впроваджувалися будь-які заходи або проєкти в межах шкільної системи чи інших структур для забезпечення освіти мігрантів їх рідною мовою,²⁰²¹
- ▶ чи мають діти мігрантів доступ до багатомовної освіти та на якій основі; яких заходів вжив уряд, щоб спростити доступ дітей мігрантів до цих шкіл,²⁰²²
- ▶ чи є будь-які неурядові організації або інші органи, такі як місцеві асоціації, культурні центри або приватні ініціативи, що навчають дітей трудових мігрантів мові їхньої країни походження, і чи отримують вони підтримку.²⁰²³

2010 [Висновки 2019, Албанія](#)

2011 [Висновки 2019, Албанія](#)

2012 [Висновки 2002, Франція](#)

2013 [Висновки 2002, Франція](#)

2014 [Висновки 2011, Норвегія](#)

2015 [Висновки 2002, Франція](#)

2016 [Висновки 2002, Франція](#)

2017 [Висновки 2002, Франція](#)

2018 [Висновки 2002, Франція](#)

2019 [Висновки 2002, Італія](#); [Висновки 2011, Вірменія](#); [Висновки 2011, Заява про тлумачення статті 19§12](#)

2020 [Висновки 2019, Албанія](#)

2021 [Висновки 2019, Албанія](#)

2022 [Висновки 2019, Албанія](#)

2023 [Висновки 2019, Албанія](#)

СТАТТЯ 20. ПРАВО НА РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ТА РІВНЕ СТАВЛЕННЯ У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ ЩОДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА ПРОФЕСІЇ БЕЗ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Усі працівники мають право на рівні можливості та рівне ставлення до них у вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі

З метою забезпечення ефективного здійснення права на рівні можливості та рівне ставлення у вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі Сторони зобов'язуються визнати це право і вживати відповідних заходів для забезпечення його застосування або для сприяння його застосуванню у таких галузях:

- a. працевлаштування, захист від звільнення та професійна реінтеграція;
- b. професійна орієнтація, підготовка, перепідготовка та перекваліфікація;
- c. умови працевлаштування і праці, включаючи винагороду;
- d. професійний ріст, включаючи просування по службі.

Додаток:

1. Варто розуміти, що питання соціального забезпечення, а також інші положення, що стосуються допомоги по безробіттю, допомоги людям літнього віку та допомоги у разі втрати годувальника, можуть бути виключені зі сфери застосування цієї статті.²⁰²⁴
2. Положення, які стосуються захисту жінок, зокрема щодо вагітності, пологів та післяпологового періоду, не вважаються дискримінацією, про яку згадується у цій статті.²⁰²⁵
3. Ця стаття не перешкоджає вжиттю конкретних заходів, спрямованих на ліквідацію нерівності *de facto*.²⁰²⁶
4. Професійна діяльність, яка за її характером або умовами виконання може бути доручена тільки особам певної статі, може бути виключена зі сфери застосування цієї статті або деяких її положень. Це положення не повинно тлумачитися як таке, що вимагає від Сторін включення до законів або правил переліку робіт, які за їхнім характером або умовами виконання можуть бути доручені тільки особам певної статі.²⁰²⁷

Рівність на роботі та в питаннях соціального забезпечення

Визначення та сфера застосування

Стаття 20 гарантує право на рівність можливостей і рівне ставлення у сфері працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі.²⁰²⁸

Прийняття статті 20 тягне за собою такі зобов'язання для Держав-учасниць:

- ▶ обов'язок проголосити це право в законодавстві;²⁰²⁹
- ▶ обов'язок вжити правових заходів, спрямованих на забезпечення ефективності цього права.²⁰³⁰ У цьому контексті такі заходи повинні передбачати невідійсність пунктів колективних договорів та індивідуальних договорів, які суперечать цьому принципу; а також відповідні процедури оскарження, якщо право було порушено, та ефективний захист працівників від будь-яких заходів відплати (звільнення чи інших заходів), вжитих унаслідок їхньої вимоги скористатися цим правом;²⁰³¹
- ▶ зобов'язання визначити активну політику та вживати практичних заходів для її реалізації.²⁰³²

²⁰²⁴ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), Європейська серія договорів (ETS.), № 163

²⁰²⁵ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), Європейська серія договорів (ETS.), № 163

²⁰²⁶ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), Європейська серія договорів (ETS.), № 163

²⁰²⁷ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), Європейська серія договорів (ETS.), № 163

²⁰²⁸ Висновки XIII-3 (1995), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

²⁰²⁹ Висновки XIII-3 (1995), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

²⁰³⁰ Висновки XIII-3 (1995), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

²⁰³¹ Висновки XIII-3 (1995), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

²⁰³² Висновки XIII-3 (1995), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

Для Держав-учасниць, які прийняли статті 1§2 та 20, Комітет розглядає відповідно до останньої загальну основу для гарантування рівності між жінками та чоловіками (рівні права, спеціальні заходи захисту, становище жінок у сфері працевлаштування та програм підготовки, заходи щодо сприяння рівним можливостям).²⁰³³ Як наслідок, він не розглядає конкретно дискримінацію за ознакою статі згідно зі статтею 1§2 щодо цих Держав-учасниць.²⁰³⁴

Зобов'язання гарантувати право на рівну оплату за однакову працю або працю рівної цінності

Нормативна база

Право жінок і чоловіків на рівність має гарантуватися законодавством. Хартія вимагає від Держав-учасниць не тільки забезпечувати рівне ставлення, але й захищати жінок і чоловіків від дискримінації при працевлаштуванні та проходженні підготовки.²⁰³⁵ Це означає, що вони зобов'язані прийняти достатньо детальне законодавство, яке чітко передбачає рівне ставлення в усіх аспектах.²⁰³⁶ Загальної заборони всіх форм дискримінації в конституції недостатньо.²⁰³⁷

Будь-які закони, нормативні акти чи інші адміністративні заходи, які не відповідають принципу рівності, має бути скасовано або відкликано.²⁰³⁸ Незастосування дискримінаційного законодавства недостатньо для того, щоб вважати ситуацію відповідною Хартії.²⁰³⁹ Повинна бути можливість відхилити, відкликати, скасувати або змінити будь-яке положення колективних договорів, трудових договорів або внутрішніх положень фірм, які є несумісними з принципом рівного ставлення.²⁰⁴⁰

Комітет вважає доцільним для Держав-учасниць запровадити заходи, які можуть завадити роботодавцям застосовувати, навіть ненавмисно, положення, які є недейсними.²⁰⁴¹ Ці заходи можуть бути у формі запровадження статутного правового положення, яке робить будь-яку таку умову недейсною, можливості для суду оголосити цю недейсність рішенням, що застосовується *erga omnes*, запровадження спеціального права для профспілок подавати судові позови з цих питань, включно з правом виступати в якості третьої сторони індивідуального провадження, що не заявляє самостійних вимог, або можливості колективного позову з боку осіб, в інтересах яких було б оголошення цієї недейсності.²⁰⁴²

Право на рівну оплату праці без дискримінації за ознакою статі також гарантується статтею 4§3, і тому це питання також розглядається відповідно до цього положення для Держав-учасниць, які прийняли лише статтю 4§3.²⁰⁴³

Рівні можливості та позитивні заходи

Держави-учасниці повинні вжити практичних заходів для сприяння рівним можливостям шляхом усунення *de facto* нерівності, яка впливає на перспективи жінок і чоловіків.²⁰⁴⁴ Скасування потенційно дискримінаційних положень для захисту жінок має супроводжуватися діями, спрямованими на сприяння якісному працевлаштуванню жінок.²⁰⁴⁵

Гендерний мейнстрімінг (гендерно орієнтований підхід) має стати частиною стратегії, яка охоплює всі аспекти ринку праці, в тому числі винагороду, розвиток кар'єри та професійне визнання, а також поширюватися на систему освіти.²⁰⁴⁶

Належні заходи включають:

²⁰³³ Висновки 2002, Заява про тлумачення статей 1§2 та 20

²⁰³⁴ Висновки 2002, Заява про тлумачення статті 20

²⁰³⁵ Висновки XVII-2 (2005), Нідерланди (Аруба), стаття 1 Додаткового протоколу

²⁰³⁶ Висновки XVII-2 (2005), Нідерланди (Аруба), стаття 1 Додаткового протоколу

²⁰³⁷ Висновки XVII-2 (2005), Нідерланди (Аруба), стаття 1 Додаткового протоколу

²⁰³⁸ Організація Університет жінок Європи (UWE) проти Болгарії, скарга № 125/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §131

²⁰³⁹ Організація Університет жінок Європи (UWE) проти Болгарії, скарга № 125/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §131

²⁰⁴⁰ Організація Університет жінок Європи (UWE) проти Болгарії, скарга № 125/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §131

²⁰⁴¹ Висновки XV-2 (2001) Додаток, Словацька Республіка, стаття 1 Додаткового протоколу

²⁰⁴² Висновки XV-2 (2001) Додаток, Словацька Республіка, стаття 1 Додаткового протоколу

²⁰⁴³ Висновки 2002, Заява про тлумачення статей 1§2 та 20

²⁰⁴⁴ Висновки XVII-2 (2005), Нідерланди (Аруба), стаття 1 Додаткового протоколу

²⁰⁴⁵ Висновки XVII-2 (2005), Нідерланди (Аруба), стаття 1 Додаткового протоколу

²⁰⁴⁶ Висновки XVII-2 (2005), Греція, стаття 1 Додаткового протоколу

- ▶ ухвалення та впровадження національних планів дій щодо рівних можливостей;²⁰⁴⁷
- ▶ вимогу до окремих підприємств складати плани на рівні підприємств або компаній для забезпечення більшої рівності між жінками та чоловіками;²⁰⁴⁸
- ▶ заохочення роботодавців і працівників до вирішення питань рівності в колективних договорах;²⁰⁴⁹
- ▶ приділення більшої уваги рівності між жінками та чоловіками в національних планах дій щодо зайнятості.²⁰⁵⁰

Спеціальні заходи захисту, пов'язані з вагітністю, пологами та післяпологовим періодом, зазвичай розглядаються відповідно до статті 8§4 Хартії.²⁰⁵¹

Зобов'язання сприяти праву на рівну винагороду за працю

Згідно зі статтями 4§3 і 20 Хартії, концепція винагороду повинна охоплювати всі елементи оплати праці, тобто базову винагороду та всі інші виплати, які роботодавець виплачує прямо чи опосередковано готівкою або в натуральній формі працівнику у зв'язку з його працевлаштуванням.²⁰⁵²

Для забезпечення та сприяння рівності в оплаті праці вирішальне значення має збір з розбивкою за статтю високоякісних статистичних даних про оплату праці, кількість та типи випадків дискримінації в оплаті праці.²⁰⁵³ Збір таких даних підвищує прозорість оплати праці на агрегованих рівнях і в кінцевому підсумку виявляє випадки нерівної оплати праці, як результат гендерного розриву в оплаті праці.²⁰⁵⁴ Гендерний розрив в оплаті праці є одним із найбільш загальноприйнятих показників відмінностей в оплаті, які зберігаються для чоловіків і жінок, що виконують роботи, які є рівними або рівноцінними.²⁰⁵⁵ Окрім загального розриву в оплаті праці (нескоригованого та скоригованого), Комітет у разі необхідності враховуватиме більш конкретні дані щодо гендерного розриву в оплаті праці за галузями, професіями, віком, освітнім рівнем тощо.²⁰⁵⁶ Крім того, Комітет вважає, що Держави-учасниці зобов'язані аналізувати причини гендерного розриву в оплаті праці з метою розробки ефективних політик, спрямованих на його зменшення.²⁰⁵⁷ Нездатність досягти вимірюваного прогресу в скороченні гендерного розриву в оплаті праці суперечить статті 20.²⁰⁵⁸

Прозорість оплати праці та порівняння робіт

Прозорість оплати праці є важливою для ефективного застосування принципу рівної оплати за працю рівної цінності.²⁰⁵⁹ Прозорість сприяє виявленню гендерних упереджень та дискримінації, спрощує вжиття коригувальних заходів працівниками, роботодавцями та їхніми організаціями, а також відповідними органами влади.²⁰⁶⁰ Держави повинні вживати заходів відповідно до національних умов і традицій з метою забезпечення належної прозорості оплати праці на практиці, у тому числі заходів, подібних до тих, що висвітлені в Рекомендації Європейської комісії від 7 березня 2014 року про зміцнення принципу рівної оплати праці між чоловіками та жінками через прозорість, зокрема зобов'язати роботодавців регулярно звітувати про заробітну плату й надавати диференційовані за статтю дані.²⁰⁶¹ Комітет розглядає такі заходи як показники дотримання Хартії в цьому аспекті.²⁰⁶²

Відповідно до статті 20, рівне ставлення до жінок і чоловіків включає питання рівної оплати за працю рівної цінності.²⁰⁶³ Зазвичай порівняння заробітної плати проводиться між особами в межах одного підприємства/компанії.²⁰⁶⁴ Однак можуть виникати ситуації, коли для того, щоб вважатися значущим, це

²⁰⁴⁷ Висновки 2016, Боснія і Герцеговина

²⁰⁴⁸ Висновки 2016, Боснія і Герцеговина

²⁰⁴⁹ Висновки 2016, Боснія і Герцеговина

²⁰⁵⁰ Висновки 2016, Боснія і Герцеговина

²⁰⁵¹ Висновки XVII-2 (2005), Греція, стаття 1 Додаткового протоколу

²⁰⁵² Висновки 2020, Північна Македонія, цит. Організація Університет жінок Європи (UWE) проти Франції, скарга № 130/2016, рішення по суті від 5 грудня 2019 р., §163

²⁰⁵³ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁵⁴ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁵⁵ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁵⁶ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁵⁷ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁵⁸ Висновки 2020, Андорра

²⁰⁵⁹ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁶⁰ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁶¹ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁶² Висновки 2020, Албанія

²⁰⁶³ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 20

²⁰⁶⁴ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 20

порівняння може проводитися виключно між компаніями/підприємствами.²⁰⁶⁵ Тому стаття 20 вимагає наявності можливості порівнювати оплату праці між компаніями.²⁰⁶⁶ Як мінімум, законодавство має вимагати порівняння оплати праці між компаніями в одній або кількох із таких ситуацій:

- ▶ випадки, коли статутні правила застосовуються до умов праці та оплати праці в більше ніж одній компанії;²⁰⁶⁷
- ▶ випадки, коли на декілька компаній поширюється колективний трудовий договір або положення, що регулюють умови працевлаштування;²⁰⁶⁸
- ▶ випадки, коли умови працевлаштування встановлюються централізовано для більш ніж однієї компанії в межах холдингу [компанії] або конгломерату.²⁰⁶⁹

Для того, щоб визначити, чи є виконана робота однаковою чи рівноцінною, необхідно враховувати такі чинники, як характер завдань, навички та вимоги до освіти й підготовки.²⁰⁷⁰ Тому Держави повинні намагатися роз'яснити це поняття у національному законодавстві, якщо це необхідно, або через законодавство, або через практику.²⁰⁷¹ В цьому аспекті слід сприяти просуванню систем класифікації посад та оцінки, а при їх використанні повинні спиратися на критерії, які є гендерно нейтральними та не призводять до непрямой дискримінації.²⁰⁷²

У судових справах про рівну оплату праці законодавство має допускати порівняння оплати праці між компаніями лише в тих випадках, коли відмінності в оплаті можна віднести до одного джерела.²⁰⁷³ Наприклад, Комітет вважав, що ситуація відповідає цьому принципу, у випадках рівної оплати праці, коли можна робити порівняння з типовим працівником (особою на подібній посаді) в іншій компанії, за умови, що відмінності в оплаті можна віднести до єдиного джерела, або коли порівняння заробітної плати для працівників, які працюють у підрозділі, що складається з осіб, які перебувають у юридично різних ситуаціях, якщо винагороду за працю встановлює колективний договір, що поширюється на всі підприємства підрозділу.²⁰⁷⁴

Ефективні засоби правового захисту

Національне законодавство повинно передбачати належні й ефективні засоби правового захисту в разі ймовірної дискримінації в оплаті праці.²⁰⁷⁵ Працівники, які стверджують, що зазнали дискримінації, повинні мати можливість подати свою справу до суду.²⁰⁷⁶ Потерпілим від дискримінації в оплаті праці має бути гарантовано ефективний доступ до суду.²⁰⁷⁷ Тому провадження мають бути доступними та своєчасними.²⁰⁷⁸

Відсутність або низька кількість справ про дискримінацію в оплаті праці, переданих до суду, ймовірно, свідчить про відсутність належної нормативно-правової бази, недостатню обізнаність про права, відсутність довіри до доступних законних засобів правового захисту або відсутність таких засобів, відсутність практичного доступу до процедур або страх відплати.²⁰⁷⁹

Комітет оцінює дотримання статті 20 щодо доступу до ефективних засобів правового захисту на основі таких показників:

- ▶ кількість переданих до суду справ про дискримінацію в оплаті праці за ознакою статі з конкретною інформацією про результати їх розгляду та санкції, накладені на роботодавців;²⁰⁸⁰
- ▶ чи існує верхня межа суми компенсації, яку може бути надано у разі дискримінації в оплаті праці за ознакою статі;²⁰⁸¹

²⁰⁶⁵ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 20

²⁰⁶⁶ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 20

²⁰⁶⁷ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 20

²⁰⁶⁸ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 20

²⁰⁶⁹ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 20

²⁰⁷⁰ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁷¹ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁷² Висновки 2020, Албанія

²⁰⁷³ Висновки 2016, Боснія і Герцеговина

²⁰⁷⁴ Висновки 2016, Боснія і Герцеговина, цит. Висновки 2012, Нідерланди; та Висновки 2014, Франція, стаття 453

²⁰⁷⁵ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁷⁶ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁷⁷ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁷⁸ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁷⁹ Висновки 2020, Грузія

²⁰⁸⁰ Висновки XXII-1 (2020), Хорватія

²⁰⁸¹ Висновки XXII-1 (2020), Хорватія

- ▶ чи застосовуються санкції до роботодавців у разі дискримінації в оплаті праці;²⁰⁸²
- ▶ які правила застосовуються у випадках звільнення у відповідь на ініціювання судового процесу про рівну оплату праці;²⁰⁸³
- ▶ приклади компенсацій, призначених судами у справах про дискримінацію в оплаті праці за ознакою статі.²⁰⁸⁴

Тягар доведення

Стаття 20 Хартії передбачає зміну тягара доведення на користь працівників, які вважають, що вони стали потерпілими від дискримінаційного заходу.²⁰⁸⁵ Перенесення тягара доведення полягає в забезпеченні того, що якщо особа вважає, що зазнала дискримінації за ознакою статі, і встановлює факти, які дають підстави припускати, що мала місце дискримінація, відповідач повинен довести, що явна дискримінація була зумовлена об'єктивними чинниками, не пов'язаними з будь-якою дискримінацією за ознакою статі, отже, не є порушенням принципу рівного ставлення.²⁰⁸⁶

За аналогією з практикою щодо статті 1§2, слід вжити низку інших правових заходів, щоб забезпечити повноцінну ефективність права на оскарження, наприклад надати повноваження профспілкам та іншим органам вживати заходів у справах про дискримінацію при працевлаштуванні, включно із заходами від імені окремих осіб,²⁰⁸⁷ або створити незалежний орган для сприяння рівному ставленню та надання юридичної допомоги потерпілим.

Належна компенсація

Держави-учасниці повинні за допомогою законодавства забезпечити наявність належних гарантій проти дискримінації та заходів відплати.²⁰⁸⁸ Законодавство повинно передбачати виправлення відповідної ситуації у разі звільнення, поновлення на роботі та компенсацію будь-яких фінансових втрат, понесених протягом проміжного періоду.²⁰⁸⁹

Кожен, хто зазнає дискримінації в оплаті праці за ознакою статі, повинен мати право на належну компенсацію.²⁰⁹⁰ У зв'язку з цим Комітет розрізняє компенсацію, яка надається у випадках успішних позовів про нерівну оплату праці, та компенсацію/одноразову вихідну допомогу, яка надається у випадках звільнення як заходів відплати, навіть якщо останні є результатом вимог про рівну оплату праці.²⁰⁹¹ У першому випадку законодавство не може встановлювати жодного верхнього граничного значення.²⁰⁹² У другому випадку верхня межа, встановлена законодавством, допустима відповідно до Хартії, лише якщо її рівень є достатнім для відшкодування шкоди, заподіяної потерпілому, і діє як стримувальний чинник для правопорушника.²⁰⁹³

Належна компенсація означає:

- ▶ відновлення на роботі або збереження посади та компенсацію будь-якої матеріальної шкоди, заподіяної у разі незаконного чи несправедливого звільнення;²⁰⁹⁴
- ▶ відшкодування пропорційно заподіяній шкоді, тобто для покриття матеріальної та моральної шкоди, якщо звільнений працівник не бажає поновлюватися на роботі або коли продовження трудових відносин є неможливим;²⁰⁹⁵
- ▶ у всіх інших випадках, припинення дискримінації та присудження компенсації, пропорційної заподіяній матеріальній та моральній шкоді.²⁰⁹⁶

2082 Висновки XXII-1 (2020), Хорватія

2083 Висновки XXII-1 (2020), Хорватія

2084 Висновки XXII-1 (2020), Хорватія

2085 Висновки 2004, Румунія

2086 Висновки XIII-5 (1997), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

2087 Висновки XIII-5 (1997), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

2088 Висновки XIII-5 (1997), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

2089 Висновки XIII-5 (1997), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

2090 Висновки 2020, Андорра

2091 Висновки 2020, Андорра

2092 Висновки 2020, Андорра

2093 Висновки 2020, Андорра

2094 Висновки XVII-2 (2005), Фінляндія, стаття 1 Додаткового протоколу

2095 Висновки XVII-2 (2005), Фінляндія, стаття 1 Додаткового протоколу; див. також Висновки XIII-5 (1997), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

2096 Висновки XVII-2 (2005), Фінляндія, стаття 1 Додаткового протоколу

Захист від заходів відплати

Звільнення, як відплата у випадках дискримінації в оплаті праці має бути заборонено.²⁰⁹⁷ Працівники, які намагаються відстояти своє право на рівність, повинні бути юридично захищені від будь-яких форм заходів відплати з боку своїх роботодавців, не лише включно зі звільненням, а й пониженням в посаді, зміною умов праці тощо.²⁰⁹⁸

Якщо працівника звільняють на підставі вимоги про рівну оплату праці, працівник повинен мати можливість подати скаргу на звільнення без поважної причини.²⁰⁹⁹ У цьому випадку роботодавець повинен поновити його на тій самій або аналогічній посаді.²¹⁰⁰ Якщо поновлення на роботі неможливе, роботодавець має виплатити компенсацію, яка повинна бути достатньою для відшкодування збитків працівника (тобто для покриття матеріальної та моральної шкоди) та для стримування роботодавця.²¹⁰¹

Доступ до певних професій

У виняткових випадках і за умови суворого тлумачення допуск до певних видів робіт та професійної діяльності може обмежуватися особами лише однієї статі, якщо це зумовлено характером таких робіт і діяльності або контекстом та умовами, в яких вони виконуються. Таке обмеження допускається лише за умови відповідності стосовно робіт/діяльності, де стать є реальною професійною вимогою (Додаток до статті 20§4).²¹⁰²

При визначенні, чи є стать вирішальним чинником у поліції, армії тощо через умови, в яких здійснюється поліцейська діяльність, Держави-учасниці можуть брати до уваги вимоги громадського порядку чи національної безпеки, якщо вони передбачені законодавством, переслідують законну мету та є необхідними в демократичному суспільстві (стаття G).²¹⁰³ Як і будь-який захід, що відступає від прав, гарантованих Хартією, виняток має тлумачитися обмежено і не виходити за межі мети, яка законно переслідується.²¹⁰⁴

Конкретні заходи захисту

Згідно з Додатком до статті 20 (§1), положення щодо захисту жінок не вважаються дискримінацією. Такі положення мають бути об'єктивно виправдані потребами, які стосуються виключно жінок, наприклад, потребами, пов'язаними з материнством (вагітність, пологи та післяпологовий період). Ці особливі права також гарантуються статтею 8 Хартії (право працюючих жінок на охорону материнства).

Заборона жінкам працювати в нічний час або виконувати підземні гірничі роботи, натомість дозволяючи це робити чоловікам, суперечить принципу рівного ставлення.²¹⁰⁵

Конкретні заходи захисту розглядаються відповідно до статей 8 і 27 Хартії.²¹⁰⁶

Соціальне забезпечення

Стаття 20 гарантує рівне ставлення щодо соціального забезпечення.²¹⁰⁷ Проте Додаток уповноважує Держави, коли вони ратифікують Хартію або приймають статтю 20, зробити заяву про виключення питань соціального забезпечення зі сфери дії статті 20.²¹⁰⁸ Рівне ставлення щодо соціального забезпечення передбачає відсутність будь-якої дискримінації за ознакою статі, зокрема, що стосується сфери дії програм, умов доступу до програм, розрахунку виплат і тривалості права на виплати.²¹⁰⁹

Дискримінація, що порушує Хартію, полягає в різниці у поводженні між людьми в порівнюваних ситуаціях, яка не переслідує законної мети та не ґрунтується на об'єктивних і розумних підставах.²¹¹⁰

²⁰⁹⁷ Висновки 2020, Албанія

²⁰⁹⁸ Висновки 2020, Кіпр; див. також Висновки XIII-5 (1997), Заява про тлумачення статті 1 Додаткового протоколу

²⁰⁹⁹ Висновки 2020, Албанія

²¹⁰⁰ Висновки 2020, Албанія

²¹⁰¹ Висновки 2020, Албанія

²¹⁰² Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²¹⁰³ Висновки XVI-2 (2004), Греція, стаття 1 Додаткового протоколу

²¹⁰⁴ Висновки XVI-2 (2004), Греція, стаття 1 Додаткового протоколу

²¹⁰⁵ Висновки 2012, Боснія і Герцеговина; Висновки XVII-2 (2005), Нідерланди (Аруба), стаття 1 Додаткового протоколу

²¹⁰⁶ Висновки 2012, Грузія

²¹⁰⁷ Висновки 2002, Італія

²¹⁰⁸ Висновки 2002, Італія

²¹⁰⁹ Висновки 2012, Російська Федерація

²¹¹⁰ Syndicat national des professions du tourisme проти Франції, скарга №6/1999, рішення по суті від 10 жовтня 2000 р., §25.

СТАТТЯ 21. ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ТА КОНСУЛЬТАЦІЇ

Працівники мають право отримувати інформацію і консультації на підприємстві

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників отримувати інформацію і консультації на підприємстві Сторони зобов'язуються вживати заходів або заохочувати заходи, які надають можливість працівникам або їхнім представникам згідно з національним законодавством і практикою:

- a. отримувати регулярно або у належний час і у зрозумілий спосіб інформацію про економічний і фінансовий стан підприємства, на якому вони працюють, при тому розумінні, що деяку інформацію може бути заборонено для розголошення або віднесено до розряду конфіденційної, якщо її оприлюднення може завдати шкоди підприємству; і
- b. отримувати своєчасно консультації щодо запропонованих рішень, які можуть суттєво вплинути на інтереси працівників, особливо щодо тих рішень, які можуть серйозно впливати на наявність робочих місць на підприємстві.

Додаток (статті 21 і 22)²¹¹¹

1. Для цілей застосування цих статей термін «представники працівників» означає осіб, які визнаються такими за національними законодавством або практикою.
2. Вираз «національне законодавство і практика» у відповідних випадках охоплює, крім законів і правил, колективні договори, інші угоди між роботодавцями та представниками працівників, звичаї, а також відповідну практику.
3. Для цілей застосування цих статей термін «підприємство» розуміється як такий, що означає сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, які можуть бути чи не бути юридичною особою, утворені для виробництва товарів або надання послуг з метою отримання фінансової вигоди і мають право визначати свою власну ринкову політику.
4. Розуміється, що релігійні громади та їхні установи можуть бути виключені зі сфери застосування цих статей, навіть якщо ці установи є «підприємствами» за змістом пункту 3. Заклади, що здійснюють діяльність, яка базується на певних ідеалах або ґрунтується на певних моральних принципах, ідеалах і концепціях, захищених національним законодавством, можуть бути виключені зі сфери застосування цих статей у такому обсязі, який є необхідним для збереження профілю підприємства.
5. Розуміється, що коли в тій чи іншій державі права, викладені у цих статтях, здійснюються у різних закладах підприємства, відповідна Сторона повинна вважатися такою, що виконує зобов'язання, які впливають з цих статей.
6. Сторони можуть виключити зі сфери застосування цих статей підприємства, на яких кількість працівників менша за кількість, визначену національними законодавством або практикою.

Консультації на рівні підприємства розглядаються відповідно до статті 6§1 і статті 21 Хартії.²¹¹² Для Держав-учасниць, які ратифікували обидва положення, консультації на рівні підприємства аналізуються відповідно до статті 21.²¹¹³

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Стаття 21 Хартії надає право працівникам та/або їхнім представникам (профспілкам, комітетам персоналу, виробничим радам чи комітетам із безпеки та гігієни праці на підприємствах) бути поінформованими про будь-які питання, які можуть вплинути на їхнє робоче середовище, за винятком випадків, коли розголошення такої інформації може завдати шкоди підприємству.²¹¹⁴ З ними також необхідно своєчасно консультиватися щодо запропонованих рішень, які можуть суттєво вплинути на їхні інтереси, особливо щодо тих, які можуть мати значний вплив на ситуацію з робочими місцями на їхньому підприємстві.²¹¹⁵

²¹¹¹ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), Європейська серія договорів (ETS.), № 163

²¹¹² Висновки 2018, Латвія, цит. Висновки 2004, Ірландія

²¹¹³ Висновки 2018, Латвія, цит. Висновки 2004, Ірландія

²¹¹⁴ Висновки XIX-3 (2010), Хорватія

²¹¹⁵ Висновки XIX-3 (2010), Хорватія

Національна ситуація відповідає вимогам статті 21 Хартії, якщо юридичні положення, що регулюють інформування та консультування працівників, охоплюють усі категорії працівників і всі підприємства.²¹¹⁶

Держави-учасниці можуть виключити зі сфери застосування цього положення підприємства, на яких кількість працівників менша за кількість, визначену національним законодавством або практикою. Наприклад, підприємства з принаймні 50 працівниками або установи з принаймні 20 працівниками в будь-якій державі-члені ЄС можуть бути виключені зі сфери застосування цього положення відповідно до порогових значень, встановлених Директивою 2002/14/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 2002 р.²¹¹⁷ Під час розрахунку кількості працівників, на яких поширюється право на інформацію та консультації, необхідно враховувати всі категорії працівників (інакше кажучи, усіх працівників, які уклали трудовий договір із підприємством, незалежно від їхнього статусу, стажу чи місця роботи).²¹¹⁸

Незважаючи на те, що стаття 21 може застосовуватися до працівників державних підприємств, ці положення загалом не охоплюють державних службовців.²¹¹⁹

Матеріальна сфера застосування

Визначення матеріального обсягу права працівників на інформацію та консультації в межах підприємства передусім покладається на колективні переговори.²¹²⁰

Забезпечення дотримання правил і процедур

Для того, щоб ефективно гарантувати права працівників згідно зі статтею 21, повинен існувати механізм нагляду, такий як інспекція праці, що може накладати санкції за порушення положень щодо доступу до інформації та консультацій.²¹²¹ Адміністративні та/або судові процедури повинні бути доступними для працівників або їхніх представників, які вважають, що їхнє право на інформацію та консультації в межах підприємства не було дотримано.²¹²² Зокрема, усі працівники або їхні представники повинні мати правоздатність ініціювати адміністративний позов проти свого роботодавця та мати подальше право оскарження в суді.²¹²³ Також має бути передбачено санкції для роботодавців, які не виконують свої зобов'язання згідно з цією статтею.²¹²⁴

СТАТТЯ 22. ПРАВО БРАТИ УЧАСТЬ У ВИЗНАЧЕННІ ТА ПОЛІПШЕННІ УМОВ ПРАЦІ ТА ВИРОБНИЧОГО СЕРЕДОВИЩА

Працівники мають право брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища на підприємстві

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища на підприємстві Сторони зобов'язуються вживати заходів або заохочувати заходи, які надають можливість працівникам або їхнім представникам згідно з національним законодавством і практикою сприяти:

- a. визначенню і поліпшенню умов праці, організації праці, а також виробничого середовища;
- b. охороні здоров'я та праці на підприємстві;
- c. організації соціальних і соціально-культурних послуг і заходів на підприємстві;
- d. нагляду за дотриманням нормативних положень, що регулюють ці питання.

Додаток (статті 21 і 22):

1. Для цілей застосування цих статей термін «представники працівників» означає осіб, які визнаються такими за національним законодавством або практикою.

²¹¹⁶ Висновки 2010, Бельгія, цит. Висновки XVI-2 (2004), Греція

²¹¹⁷ Висновки XIX-3 (2010), Хорватія

²¹¹⁸ Висновки XIX-3 (2010), Хорватія

²¹¹⁹ Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Португалії, скарга № 40/2007, рішення по суті від 23 вересня 2008 р., § 42

²¹²⁰ Висновки 2003, Румунія

²¹²¹ Висновки 2018, Республіка Молдова

²¹²² Висновки 2018, Україна

²¹²³ Висновки 2003, Румунія

²¹²⁴ Висновки 2005, Литва

2. Вираз «національне законодавство і практика» у відповідних випадках охоплює, крім законів і правил, колективні договори, інші угоди між роботодавцями та представниками працівників, звичай, а також відповідне прецедентне право.
3. Для цілей застосування цих статей термін «підприємство» розуміється як такий, що означає сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, які можуть бути чи не бути юридичною особою, утворені для виробництва товарів або надання послуг з метою отримання фінансової вигоди і мають право визначати свою власну ринкову політику.
4. Варто розуміти, що релігійні громади та їхні установи можуть бути виключені зі сфери застосування цих статей, навіть якщо ці установи є «підприємствами» за змістом пункту 3. Заклади, що здійснюють діяльність, яка базується на певних ідеалах або ґрунтується на певних моральних принципах, ідеалах і концепціях, захищених національним законодавством, можуть бути виключені зі сфери застосування цих статей у такому обсязі, який є необхідним для збереження профілю підприємства.
5. Варто розуміти, що коли в тій чи іншій державі права, викладені у цих статтях, здійснюються у різних закладах підприємства, відповідна Сторона повинна вважатися такою, що виконує зобов'язання, які випливають з цих статей.
6. Сторони можуть виключити зі сфери застосування цих статей підприємства, на яких кількість працівників менша за кількість, визначену національним законодавством або практикою.²¹²⁵

Додаток [стаття 22]:

1. Ця стаття не зашкоджує ні повноваженням і зобов'язанням держав щодо прийняття правил з техніки безпеки та гігієни праці на робочих місцях, ні повноваженням та функціям органів контролю за їхнім дотриманням.
2. Термін «соціальні та соціально-культурні послуги і заходи» розуміється як такий, що означає соціальні та/або культурні заходи, що забезпечуються для працівників деякими підприємствами, такі як соціальна допомога, спортивні майданчики, кімнати для матерів, що годують грудних дітей, бібліотеки, табори відпочинку для дітей тощо.²¹²⁶

Право працівників брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища означає, що працівники можуть певною мірою робити свій внесок у процес прийняття рішень роботодавцем.²¹²⁷ Переважній більшості працівників (принаймні 80%) має бути надано право долучатися до визначення та поліпшення умов праці та виробничого середовища на підприємстві.²¹²⁸ Це положення стосується всіх підприємств як приватних, так і державних.²¹²⁹

Незважаючи на те, що стаття 22 може застосовуватися до працівників державних підприємств, це положення загалом не охоплює державних службовців.²¹³⁰ Із цього випливає, що право працівників поліції брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища не підпадає під сферу застосування статті 22 переглянутої Хартії.²¹³¹

Держави-учасниці можуть виключити зі сфери застосування цього положення підприємства, на яких кількість працівників менша за кількість, визначену національним законодавством або практикою та тенденціями підприємств.²¹³²

Охорона здоров'я та безпеки

Працівникам та/або їхнім представникам (профспілкам, делегатам працівників, представникам із питань охорони здоров'я та виробничої гігієни, виробничим радам) має бути надано ефективне право брати участь у процесі прийняття рішень і нагляді за дотриманням правил охорони здоров'я та безпеки на підприємстві.²¹³³

²¹²⁵ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²¹²⁶ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²¹²⁷ Висновки 2005, Естонія

²¹²⁸ Висновки 2007, Італія

²¹²⁹ Висновки 2018, Латвія

²¹³⁰ Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Португалії, скарга № 60/2010, рішення по суті від 17 жовтня 2011 р., §36

²¹³¹ Європейська рада поліцейських профспілок (CESP) проти Португалії, скарга № 60/2010, рішення по суті від 17 жовтня 2011 р., §36

²¹³² Висновки 2018, Латвія; див. також Висновки 2005, Естонія

²¹³³ Висновки 2018, Латвія

Практичні засоби інформування та консультування організацій роботодавців і працівників про діяльність інспекції праці розглядаються відповідно до статті 22 переглянутої Хартії.

Організація соціальних і соціально-культурних послуг і заходів

Право на участь в організації соціальних та соціально-культурних послуг і заходів поширюється лише на підприємства, де такі послуги та заходи плануються або вже створені.²¹³⁴ Стаття 22 Хартії не вимагає, щоб роботодавці пропонували своїм працівникам соціальні та соціально-культурні послуги і заходи, але вимагає, щоб працівники могли брати участь у їх організації, якщо такі послуги та заходи було створено.²¹³⁵

Правозастосування

Працівники повинні мати законні засоби правового захисту, коли ці права не дотримуються.²¹³⁶ Також має бути передбачено санкції для роботодавців, які не виконують свої зобов'язання згідно з цією статтею.²¹³⁷

СТАТТЯ 23. ПРАВО ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Кожна особа літнього віку має право на соціальний захист

З метою забезпечення ефективного здійснення права осіб літнього віку на соціальний захист Сторони зобов'язуються, самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями, вживати відповідних заходів або заохочувати відповідні заходи, зокрема, для:

- ▶ надання особам літнього віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом:
 - a. забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяють їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті;
 - b. забезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб літнього віку, а також про можливості їхнього використання такими особами;
- ▶ надання особам літнього віку можливості вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні так довго, як вони забажають і зможуть, шляхом:
 - a. забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла;
 - b. забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я;
- ▶ забезпечення особам літнього віку, які проживають у будинках для людей літнього віку, гарантій надання належної допомоги із повагою до їхнього особистого життя і гарантій участі у прийнятті рішень, що стосуються умов життя у їхньому будинку для людей літнього віку.

Додаток: Для цілей застосування цього пункту вираз «якомога довше» стосується фізичних, психологічних та інтелектуальних можливостей осіб літнього віку.²¹³⁸

Стаття 23 Хартії є першим положенням договору про права людини, яке конкретно захищає права осіб літнього віку.²¹³⁹ Заходи, передбачені цим положенням, як своїми цілями, так і засобами їх реалізації вказують на нове та прогресивне уявлення про те, яким має бути життя осіб літнього віку, зобов'язуючи Держави-учасниці розробляти та здійснювати узгоджені заходи в різних охоплених сферах.²¹⁴⁰

Однією з першочергових цілей статті 23 є надання особам літнього віку можливості залишатися повноцінними членами суспільства. Формулювання «повноцінні члени» означає, що особи літнього

²¹³⁴ Висновки 2018, Латвія

²¹³⁵ Висновки 2018, Латвія; Висновки 2007, Італія; Висновки 2007, Вірменія

²¹³⁶ Висновки 2003, Болгарія

²¹³⁷ Висновки 2003, Болгарія, Словенія

²¹³⁸ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, EST.), № 163

²¹³⁹ Висновки XIII-3 (1995), Заява про тлумачення статті 4 Додаткового протоколу (стаття 23)

²¹⁴⁰ Висновки XIII-3 (1995), Заява про тлумачення статті 4 Додаткового протоколу (стаття 23)

віку не повинні зазнавати остракізму через свій вік.²¹⁴¹ Право брати участь у різноманітних сферах діяльності суспільства має бути надано кожному, хто працює чи перебуває на пенсії, проживає в установі чи ні.²¹⁴² Криза COVID-19 виявила приклади відсутності рівного ставлення до осіб літнього віку, наприклад, у галузі медичного обслуговування, де нормування дефіцитних ресурсів (наприклад, апаратів штучної вентиляції легень) іноді ґрунтувалося на стереотипному уявленні про вразливість і зниження у старості.²¹⁴³ При встановленні меж для такої політики черговості надання медичної допомоги було відведено занадто багато місця для імпліцитних суджень щодо «якості життя» або «вартості» життя осіб літнього віку.²¹⁴⁴ Рівне ставлення вимагає підходу, заснованого на рівному визнанні цінності життя осіб літнього віку.²¹⁴⁵

Стаття 23 перетинається з іншими положеннями Хартії, які захищають осіб літнього віку як членів населення в цілому, а саме: стаття 11 (Право на охорону здоров'я),²¹⁴⁶ стаття 12 (Право на соціальне забезпечення),²¹⁴⁷ стаття 13 (Право на соціальну та медичну допомогу) та стаття 30 (Право на захист від бідності та соціального відчуження).²¹⁴⁸ Стаття 23 вимагає від Держав-учасниць здійснювати ціле-спрямовані та планові заходи відповідно до специфічних потреб осіб літнього віку.

Стаття 23 зосереджена на соціальному захисті осіб літнього віку поза сферою працевлаштування.²¹⁴⁹ Питання дискримінації за віком при працевлаштуванні передусім розглядаються відповідно до статей 1§2 (відсутність дискримінації при працевлаштуванні) та 24 (право на захист у випадках звільнення) Хартії.²¹⁵⁰

Недискримінаційне законодавство повинно існувати принаймні в певних сферах, захищаючи осіб від дискримінації за ознакою віку.²¹⁵¹

Законодавча база

Стаття 23 вимагає від Держав-учасниць боротися з дискримінацією за віком у ряді сфер, окрім працевлаштування, а саме в доступі до товарів, засобів та послуг.²¹⁵² Розповсюджена дискримінація за віком зберігається в багатьох сферах суспільства по всій Європі, у тому числі в галузях охорони здоров'я, освіти, надання таких послуг, як страхування і банківські продукти, участі у розробці політик/ громадянському діалозі, розподілі ресурсів і засобів.²¹⁵³ Тому відповідна нормативно-правова база є основним заходом для боротьби з дискримінацією за віком у цих сферах.²¹⁵⁴ Під час кризи COVID-19 необхідно в повному обсязі дотримуватися статті 23.²¹⁵⁵

Стаття 23 вимагає від Держав-учасниць гарантувати наявність відповідного законодавства, по-перше, для боротьби з дискримінацією за віком поза сферою працевлаштування а, по-друге, для забезпечення процедури надання допомоги при прийнятті рішень.²¹⁵⁶

Законодавство, яке допускає практики, що призводять до того, що частина осіб літнього віку позбавляється доступу до неофіційної допомоги на догляд або іншої альтернативної підтримки, є порушенням статті 23.²¹⁵⁷ Особи літнього віку іноді можуть мати знижену можливість реалізувати свою дієздатність або взагалі не мати таких можливостей чи дієздатності.²¹⁵⁸ Отже, повинна існувати національна правова база, пов'язана з наданням допомоги при прийнятті рішень для осіб літнього віку,

2141 [Fellesforbundet for Sjøfolk \(FFFS\) проти Норвегії](#), скарга № 74/2011, рішення по суті від 2 липня 2013 р., §116

2142 [Fellesforbundet for Sjøfolk \(FFFS\) проти Норвегії](#), скарга № 74/2011, рішення по суті від 2 липня 2013 р., §116, цит. [Висновки XIII-5, Фінляндія](#)

2143 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

2144 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

2145 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

2146 [Заява про тлумачення щодо права на охорону здоров'я під час пандемії](#), 20 квітня 2020 р.

2147 Загальний вступ до Висновків 2017

2148 [Висновки 2017, Україна](#)

2149 [Висновки 2009, Андорра](#)

2150 [Висновки 2009, Андорра](#)

2151 [Fellesforbundet for Sjøfolk \(FFFS\) проти Норвегії](#), скарга № 74/2011, рішення по суті від 2 липня 2013 р., §115

2152 [Висновки 2009, Андорра](#)

2153 [Висновки 2009, Андорра](#)

2154 [Висновки 2009, Андорра](#)

2155 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

2156 [Висновки 2017, Андорра](#)

2157 [Висновки 2003, Франція](#)

2158 [Висновки 2003, Франція](#)

що гарантує їм право приймати рішення самостійно.²¹⁵⁹ Це означає, що осіб літнього віку не можна вважати неспроможними самостійно приймати рішення лише через те, що вони мають той чи інший медичний стан чи інвалідність, або не мають правоздатності.²¹⁶⁰

Здатність особи літнього віку приймати конкретне рішення повинна встановлюватися у зв'язку з характером рішення, його метою та станом здоров'я особи літнього віку на момент його прийняття.²¹⁶¹ Особам літнього віку може знадобитися допомога, щоб висловити свою волю та побажання, тому перш ніж зробити висновок, що вони не можуть прийняти певне рішення самостійно, слід використати всі можливі способи комунікації, включно зі словами, зображеннями та знаками.²¹⁶²

У зв'язку з цим національна нормативно-правова база повинна забезпечувати відповідні гарантії для запобігання свавільному позбавленню осіб літнього віку права на самостійне прийняття рішень, у тому числі у випадках зниження їх здатності приймати рішення.²¹⁶³ Необхідно забезпечити, щоб будь-яка особа, яка діє від імені осіб літнього віку, мінімально втручалася в їхні побажання та права.²¹⁶⁴

Стаття 23 також вимагає від Держав-учасниць вживати належних заходів проти жорстокого поводження з особами літнього віку.²¹⁶⁵ Жорстоке поводження може набувати різноманітних форм: фізичної, психологічної чи емоційної, сексуальної, фінансової, або просто відображати навмисне чи ненавмисне нехтування.²¹⁶⁶ Держави-учасниці повинні вжити заходів для оцінки масштабів проблеми, підвищення обізнаності щодо необхідності викорінення жорстокого поводження з особами літнього віку та нехтування ними, а також запровадити законодавчі чи інші заходи.²¹⁶⁷

► **надання особам літнього віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом:**

a. забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяли б їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті;

При розгляді права на забезпечення достатніми ресурсами першочергова увага приділяється пенсіям. Пенсії та інші державні виплати мають бути достатніми для того, щоб особи літнього віку могли «жити на задовільному рівні» та брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті.²¹⁶⁸

Однак при оцінюванні достатності ресурсів для осіб літнього віку відповідно до статті 23 до уваги беруться всі заходи соціального захисту, гарантовані особам літнього віку і спрямовані на підтримку рівня доходу, який дозволив би їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті.²¹⁶⁹ Зокрема, аналізуються пенсії, які нараховуються як на основі внесків, так і без них, та інші додаткові пільгові грошові виплати, доступні особам літнього віку.²¹⁷⁰ Потім ці ресурси порівнюють із медіанним еквівалентним доходом.²¹⁷¹ Комітет також враховує відповідні показники щодо рівня ризику бідності для осіб віком від 65 років.²¹⁷²

b. забезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб літнього віку, а також про можливості їхнього використання такими особами;

Хоча стаття 23 стосується лише надання інформації про послуги та програми, пункт 1b передбачає наявність таких послуг та програм.²¹⁷³ Таким чином, перевіряється не лише інформація, що стосується надання інформації про ці послуги та програми, а й самі послуги та програми.²¹⁷⁴ При цьому Комітет аналізує наявність, обсяг і вартість служб допомоги по дому; послуг, що надаються за місцем проживання на рівні громад; спеціалізованого денного догляду за особами з деменцією та супутніми захворюваннями;

2159 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — допомога при прийнятті рішень

2160 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — допомога при прийнятті рішень

2161 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — допомога при прийнятті рішень

2162 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — допомога при прийнятті рішень

2163 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — допомога при прийнятті рішень

2164 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — допомога при прийнятті рішень

2165 Висновки 2009, Андорра

2166 Висновки 2009, Андорра

2167 Висновки 2009, Андорра

2168 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — достатні ресурси для осіб літнього віку

2169 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — достатні ресурси для осіб літнього віку

2170 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — достатні ресурси для осіб літнього віку

2171 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — достатні ресурси для осіб літнього віку

2172 Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 23 — достатні ресурси для осіб літнього віку

2173 Висновки 2003, Франція

2174 Висновки 2003, Франція

інформаційна робота, навчання та тимчасовий догляд на період відпочинку для сімей, які доглядають за особами літнього віку, зокрема, особами, що суттєво залежать від допомоги інших; а також програм культурного дозвілля й освіти, доступних для людей літнього віку.²¹⁷⁵

Окрім того, Держави-учасниці повинні мати систему моніторингу якості послуг і процедуру оскарження стандартів послуг.²¹⁷⁶

Недостатнє регулювання плати за службове житло та службове житло з цілодобовим наданням допомоги може становити порушення статті 23.²¹⁷⁷

► **надання особам літнього віку можливості вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні так довго, як вони забажають і зможуть, шляхом:**

a. забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла;

Потреби осіб літнього віку мають бути враховані в національних або місцевих житлових політиках.²¹⁷⁸ Забезпечення належним житлом для осіб літнього віку повинно бути достатнім.²¹⁷⁹ Політики мають сприяти тому, щоб особи літнього віку залишалися жити у власних домівках якомога довше шляхом надання житла, зарезервованого для осіб літнього віку та осіб з інвалідністю/спеціально обладнаного житла і допомоги в спеціальній адаптації будинків.²¹⁸⁰ Поліпшення житлових умов осіб літнього віку потребує значного державного фінансування, оскільки середньостатистична особа літнього віку зазвичай не може дозволити собі витрати на модернізацію своєї квартири чи придбання нової квартири вищого стандарту.²¹⁸¹ Поліпшення житлових умов шляхом переїзду в інше місце часто не є доцільним варіантом, оскільки це примушує особу літнього віку покинути своє «природне» середовище.²¹⁸²

b. забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я;

У контексті права на адекватне медичне обслуговування для осіб літнього віку стаття 23 вимагає, що повинні існувати програми та послуги охорони здоров'я (зокрема, послуги первинної медичної допомоги, в тому числі догляд за хворими/медичне обслуговування вдома), спеціально призначені для осіб літнього віку, разом із рекомендаціями щодо охорони здоров'я для осіб літнього віку.²¹⁸³ Окрім того, мають існувати програми підтримки психічного здоров'я для роботи з будь-якими психологічними проблемами осіб літнього віку, а також належні служби паліативної допомоги.²¹⁸⁴

► **забезпечення особам літнього віку, які проживають у будинках для осіб літнього віку, гарантій надання належної допомоги із повагою до їхнього особистого життя і гарантій участі у прийнятті рішень, що стосуються умов життя у їхньому будинку для осіб літнього віку.**

Заключна частина статті 23 стосується прав осіб літнього віку, які проживають в установах. У цьому контексті вона передбачає, що має бути гарантовано такі права: право на відповідний догляд і адекватні послуги, право на приватне життя, право на особисту гідність, право брати участь у вирішенні питань, що стосуються умов життя в установі, право на охорону майна, право особи літнього віку підтримувати особистий контакт зі своїми близькими та право скаржитися на лікування та догляд у таких установах.²¹⁸⁵

Повинна бути достатня кількість інституційних закладів для осіб літнього віку (державних чи приватних); догляд у таких установах має бути доступним, а допомога має бути достатньою для покриття витрат. Усі установи повинні мати ліцензію та підпорядковуватися незалежному інспекційному органу.²¹⁸⁶

Особи літнього віку іноземного походження, які перебувають на догляді в установах та не можуть спілкуватися національною мовою, повинні належним чином скористатися заходами, що забезпечують їм можливість висловлюватися, спілкуватися та отримувати відповідні консультації.²¹⁸⁷

²¹⁷⁵ Висновки 2003, Франція

²¹⁷⁶ Висновки 2009, Андорра

²¹⁷⁷ Центральна асоціація опіки у Фінляндії проти Фінляндії, скарга № 71/2011, рішення по суті від 4 грудня 2012 р., §53

²¹⁷⁸ Висновки 2003, Франція

²¹⁷⁹ Висновки 2003, Франція

²¹⁸⁰ Висновки 2013, Андорра; Міжнародна федерація асоціацій людей літнього віку (FIAPA) проти Франції, скарга № 145/2017, рішення по суті від 25 травня 2019 р., §45

²¹⁸¹ Висновки 2009, Андорра

²¹⁸² Висновки 2017, Боснія і Герцеговина

²¹⁸³ Висновки 2003, Франція; Висновки 2017, Україна

²¹⁸⁴ Висновки 2003, Франція

²¹⁸⁵ Висновки 2017, Мальта; Португалія

²¹⁸⁶ Висновки 2005, Словенія; Висновки XX-2 (2013), Чеська Республіка

²¹⁸⁷ Висновки 2005, Словенія

Через специфічні ризики, пов'язані з COVID-19, і потреби в будинках для осіб літнього віку Держави-учасниці повинні терміново виділити для них достатні додаткові фінансові кошти, організувати та забезпечити необхідні засоби індивідуального захисту і переконатися, що будинки для осіб літнього віку мають у своєму розпорядженні достатній додатковий кваліфікований персонал у вигляді кваліфікованих медичних та соціальних працівників та інших штатних співробітників, щоб бути здатними належно реагувати на COVID-19 і забезпечити повне дотримання згаданих вище прав осіб літнього віку в будинках для осіб літнього віку.²¹⁸⁸

З особами літнього віку та їхніми організаціями необхідно проводити консультації щодо політик та заходів, які стосуються їх безпосередньо, у тому числі щодо спеціальних заходів, вжитих у зв'язку з поточною кризою.²¹⁸⁹ Планування відновлення після пандемії має враховувати думки та особливі потреби осіб літнього віку та твердо базуватися на доказах і досвіді, накопичених за час пандемії.²¹⁹⁰

У цьому положенні також розглядаються такі питання, як вимоги до кваліфікації персоналу, підготовка та рівень заробітної плати персоналу, обов'язкове розміщення, соціальні й культурні зручності та використання засобів фізичного обмеження і седативних (заспокійливих) засобів.²¹⁹¹

СТАТТЯ 24. ПРАВО НА ЗАХИСТ У ВИПАДКАХ ЗВІЛЬНЕННЯ

Усі працівники мають право на захист у випадках звільнення

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників на захист у випадках звільнення Сторони зобов'язуються визнати:

- a. право всіх працівників не бути звільненими без поважних причин для такого звільнення, пов'язаних з їхньою працездатністю чи поведінкою, або поточними потребами підприємства, установи чи служби;
- b. право працівників, звільнених без поважної причини, на належну компенсацію або іншу відповідну допомогу.

З цією метою Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб кожний працівник, який вважає себе звільненим без поважної причини, мав право на оскарження в неупередженому органі.

Додаток

1. Варто розуміти, що для цілей цієї статті терміни «звільнення» та «звільнений» означають розірвання трудових відносин з ініціативи роботодавця.
2. Варто розуміти, що ця стаття охоплює всіх працівників, але Сторона може частково або повністю виключити зі сфери захисту такі категорії працівників:
 - a. найманих працівників за трудовим договором на визначений період або на час виконання конкретної роботи;
 - b. працівників, які проходять випробувальний термін або не мають необхідного стажу роботи, за умови, що тривалість цих періодів є розумною і визначається наперед;
 - c. працівників, які приймаються на роботу тимчасово на короткий період часу.
3. Для цілей цієї статті не вважаються поважними причинами для звільнення, зокрема:
 - d. членство у профспілках або участь у профспілковій діяльності у неробочий час або, за згодою роботодавця, у робочий час;
 - e. намагання отримати повноваження представника працівників, здійснення таких повноважень у теперішній час або у минулому;
 - f. подання скарги або участь у процесі, порушеному проти роботодавця у зв'язку зі звинуваченням останнього у порушенні законів чи правил, або звернення до компетентних адміністративних органів;
 - g. раса, колір шкіри, стать, сімейний стан, сімейні обов'язки, вагітність, релігія, політичні переконання, національна належність або соціальне походження;
 - h. декретна відпустка або відпустка по догляду за дитиною;
 - i. тимчасова відсутність на роботі у зв'язку із захворюванням або травмою.

²¹⁸⁸ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²¹⁸⁹ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²¹⁹⁰ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²¹⁹¹ Висновки 2005, Словенія; Висновки 2003, Франція

4. Варто розуміти, що компенсація або інша відповідна допомога у випадку звільнення без поважних причин визначається національними законами або правилами, колективними договорами або іншими засобами, що відповідають національним умовам.

Обсяг захисту

Стаття 24 стосується припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця.²¹⁹² Ситуація, коли вік обов'язкового виходу на пенсію встановлено законодавством, унаслідок чого трудові відносини автоматично припиняються в силу закону, не підпадає під дію цього положення. Однак припинення трудових відносин лише на тій підставі, що особа досягла пенсійного віку, який дозволений (але не встановлений як обов'язковий) законом, не є виправданим.²¹⁹³

Визначення поняття «працівник»

Усі працівники, які уклали трудовий договір, мають право на захист у разі припинення трудових відносин.²¹⁹⁴ Однак, згідно з Додатком, Держава-учасниця може виключити одну або декілька з таких категорій:

- ▶ найманих працівників за трудовим договором на визначений період часу або на час виконання конкретної роботи.²¹⁹⁵ У державному секторі випадки непоновлення строкових договорів або той факт, що такі договори не перетворюються на безстрокові, навіть якщо в штаті є вакантні посади, не можуть розглядатися як звільнення, що суперечать статті 24 Хартії.²¹⁹⁶
- ▶ працівників, які проходять випробувальний термін або не мають необхідного стажу роботи, за умови що тривалість цих періодів є розумною і визначається наперед.²¹⁹⁷ Згідно зі статтею 24, виключення працівників зі сфери захисту від звільнення на шість місяців протягом випробувального терміну є необґрунтованим, якщо воно застосовується до всіх підряд (безладно), незалежно від кваліфікації працівника.²¹⁹⁸ Виключення на період тривалістю в один рік є явно необґрунтованим, отже, не відповідає Хартії.²¹⁹⁹
- ▶ працівників, які приймаються на роботу тимчасово на короткий період часу.²²⁰⁰

Цей перелік є вичерпним. Виключення будь-якої іншої категорії працівників, наприклад, працівників, які досягли звичайного пенсійного віку, зі сфери захисту від несправедливого звільнення не відповідає Хартії.²²⁰¹

Повинні існувати гарантії з боку роботодавців, які наймають працівників в умовах економіки платформ чи гіг-економіки, не обходять трудове законодавство в аспекті захисту від звільнення на тій підставі, що особа, яка виконує для них роботу є самозайнятою особою, хоча насправді після вивчення умов надання такої роботи можна визначити певні ознаки наявності трудових відносин.²²⁰²

Визначення поважних причин

Стаття 24 вичерпно встановлює поважні причини, за яких роботодавець може розірвати трудові відносини.²²⁰³ Два типи причин вважаються поважними, а саме: ті, що пов'язані з працездатністю або поведінкою працівника та ті, що базуються на поточних потребах підприємства (економічні причини).²²⁰⁴

I. Причини, пов'язані з працездатністю чи поведінкою працівника

Вирок про позбавлення волі, винесений у суді, може бути поважною причиною для розірвання трудового договору, якщо такий вирок винесено за правопорушення, пов'язані з трудовою діяльністю.²²⁰⁵

²¹⁹² Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 24

²¹⁹³ Висновки 2020, Мальта; Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 24

²¹⁹⁴ Висновки 2003, Італія

²¹⁹⁵ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²¹⁹⁶ Associazione Professionale e Sindacale (ANIEF) проти Італії, скарга № 146/2017, рішення по суті від 7 липня 2020 р., §§104–106

²¹⁹⁷ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²¹⁹⁸ Висновки 2012, Ірландія; Висновки 2012, Кіпр; Висновки 2003, Італія

²¹⁹⁹ Висновки 2012, Ірландія

²²⁰⁰ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²²⁰¹ Висновки 2012, Ірландія

²²⁰² Висновки 2020, Албанія

²²⁰³ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 24

²²⁰⁴ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 24

²²⁰⁵ Висновки 2008, Литва

Це не стосується позбавлення волі за правопорушення, не пов'язані з трудовою діяльністю особи, які не можуть вважатися поважними причинами, якщо тривалість покарання у вигляді позбавлення волі не перешкоджає особі виконувати свою роботу.²²⁰⁶

II. Певні економічні причини

Економічні причини звільнення мають бути причинами, що ґрунтуються на поточних потребах підприємства, установи чи служби.²²⁰⁷ Оцінка базується на тлумаченні законодавства національними судами.²²⁰⁸ Суди повинні мати компетенцію розглядати справу за економічними фактами, що лежать в основі звільнення, а не лише за питаннями права.²²⁰⁹ Стаття 24 Хартії вимагає встановлення балансу між правом роботодавця керувати/управляти своїм підприємством так, як він вважає за потрібне, та необхідністю захищати права працівників.²²¹⁰

У випадках колективних звільнень через скорочення або зміну діяльності компанії, спричинену кризою COVID-19, слід належним чином дотримуватися вимоги Хартії щодо своєчасного інформування та консультацій із представниками працівників перед звільненням і щодо дотримання мети таких консультацій під час процедур звільнення, так працівники мають бути поінформовані про причини та масштаби запланованих звільнень, а також врахування позиції працівників, якщо їхній роботодавець планує колективне звільнення.²²¹¹

Заборона звільнення

Низка положень Хартії вимагає посиленого захисту від звільнення на певних підставах:

- ▶ дискримінація (статті 1§2, 4§3 та 20);²²¹²
- ▶ профспілкова діяльність (стаття 5);²²¹³
- ▶ участь у страйках (стаття 6§4);²²¹⁴
- ▶ материнство (стаття 8§2);²²¹⁵
- ▶ інвалідність (стаття 15);²²¹⁶
- ▶ сімейні обов'язки (стаття 27);²²¹⁷
- ▶ представництво працівників (стаття 28).²²¹⁸

За статтею 24 розглядаються лише дві причини, а саме:

I. Подання скарги або участь у процесі, порушеному проти роботодавця у зв'язку зі звинуваченням останнього у порушенні законів чи правил, або звернення до компетентних адміністративних органів

Національне законодавство або практика повинні містити чіткі гарантії проти звільнення як заходу відплати.²²¹⁹ Захист осіб, які звертаються до суду чи інших компетентних органів для відстоювання своїх прав на захист від заходів відплати, є важливим у будь-якій ситуації, коли працівник стверджує про порушення законодавства.²²²⁰ За відсутності будь-якої прямої законодавчої заборони, Держави-учасниці повинні бути здатні продемонструвати, наскільки національне законодавство відповідає вимогам Хартії.²²²¹

²²⁰⁶ Висновки 2008, Литва

²²⁰⁷ Висновки 2016, Латвія

²²⁰⁸ Висновки 2016, Латвія цит. Висновки 2012, Туреччина

²²⁰⁹ Висновки 2012, Туреччина

²²¹⁰ Висновки 2016, Латвія

²²¹¹ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²²¹² Висновки 2016, Латвія

²²¹³ Висновки 2016, Латвія

²²¹⁴ Висновки 2016, Латвія

²²¹⁵ Висновки 2016, Латвія

²²¹⁶ Висновки 2016, Латвія

²²¹⁷ Висновки 2016, Латвія

²²¹⁸ Висновки 2016, Латвія

²²¹⁹ Висновки 2016, Латвія

²²²⁰ Висновки 2016, Північна Македонія

²²²¹ Висновки 2016, Російська Федерація

II. Тимчасова відсутність на роботі у зв'язку із захворюванням або травмою

У таких випадках строк захисту від звільнення може бути обмежено.²²²² Відсутність на роботі може бути поважною причиною для звільнення, якщо вона серйозно порушує безперерйну роботу підприємства і для відсутнього працівника має бути забезпечено повноцінну постійну заміну.²²²³

Що стосується звільнення без попередження у разі постійної непрацездатності, для оцінки беруться до уваги такі чинники:

- ▶ чи допускається звільнення без попередження з причини постійної непрацездатності незалежно від походження непрацездатності? Зокрема, чи може воно мати місце при нещасних випадках на виробництві чи професійних захворюваннях?²²²⁴
- ▶ чи зобов'язані роботодавці в таких випадках виплачувати компенсацію за звільнення?²²²⁵
- ▶ якщо, незважаючи на постійну непрацездатність, працівник усе ще може виконувати легку роботу, чи зобов'язаний роботодавець запропонувати іншу посаду? Якщо роботодавець не може виконати цю вимогу, які є альтернативи?²²²⁶

III. Звільнення працівника з ініціативи роботодавця у зв'язку з досягненням працівником загального пенсійного віку

Держави-учасниці повинні вжити відповідних заходів для забезпечення захисту всіх працівників від звільнення за віком.²²²⁷

Звільнення за віком не буде поважною причиною для припинення трудових відносин, окрім випадків, коли звільнення, у контексті національного законодавства, об'єктивно та розумно виправдане законною метою, такою як законна політика працевлаштування, цілі ринку праці або поточні потреби підприємства, установи чи служби, і за умови, що засоби досягнення цієї мети є доцільними та необхідними.²²²⁸

Законодавство, яке передбачає звільнення безпосередньо за віком та не гарантує ефективного права на захист у випадках припинення трудових відносин, суперечить Хартії.²²²⁹

Перелік заборонених причин, наведений у додатку до статті 24, не є вичерпним.²²³⁰

Належна компенсація

Право на оскарження

Будь-який працівник, який вважає себе звільненим без поважних причин, повинен мати право на оскарження в неупередженому органі.²²³¹ Тягар доведення не повинен повністю покладатися на скаргника, а підлягає відповідному узгодженню між працівником і роботодавцем.²²³²

Відшкодування збитків

Стаття 24 Хартії вимагає, щоб суди чи інші компетентні органи мали змогу видавати розпорядження про належну компенсацію, поновлення на роботі чи іншу відповідну допомогу.²²³³ Щоб вважатися відповідною, компенсація повинна включати відшкодування фінансових втрат, понесених між датою звільнення та рішенням апеляційного органу про законність звільнення, можливість поновлення на роботі та/або компенсацію, як достатню для стримування роботодавця, так і пропорційну заподіяній потерпілому шкоді.²²³⁴

²²²² Висновки 2012, Україна

²²²³ Висновки 2016, Латвія

²²²⁴ Висновки 2008, Азербайджан

²²²⁵ Висновки 2008, Азербайджан

²²²⁶ Висновки 2008, Азербайджан

²²²⁷ Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 24

²²²⁸ Висновки 2008, Литва; Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 24

²²²⁹ Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) проти Норвегії, скарга № 74/2011, рішення по суті від 2 липня 2013 р., §§ 86, 89, 97, 99

²²³⁰ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²²³¹ Висновки 2005, Кіпр, Франція, Естонія

²²³² Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 24, та Заява про тлумачення тягара доведення у справах про дискримінацію

²²³³ Висновки 2016, Північна Македонія

²²³⁴ Висновки 2016, Північна Македонія, Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, рішення по суті від 8 вересня 2016 р.

Будь-яке граничне значення компенсації, яке може виключати випадки, коли сума відшкодування збитків є співмірною з понесеними втратами та достатньо стримувальною, в принципі суперечить Хартії.²²³⁵ Якщо існує такий верхній ліміт компенсації матеріальної шкоди, потерпілий повинен мати можливість вимагати компенсації моральної шкоди через інші юридичні механізми (наприклад, антидискримінаційне законодавство), а суди компетентні присуджувати компенсацію матеріальної та моральної шкоди, повинні приймати рішення протягом розумного строку.²²³⁶

СТАТТЯ 25. ПРАВО ПРАЦІВНИКІВ НА ЗАХИСТ ЇХНІХ ПРАВ У РАЗІ БАНКРУТСТВА ЇХНЬОГО РОБОТОДАВЦЯ

Усі працівники мають право на захист своїх вимог у разі банкрутства їхнього роботодавця

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників на захист їхніх прав у разі банкрутства їхнього роботодавця Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб права працівників, що випливають з трудових договорів або трудових відносин, гарантувалися тією чи іншою установою-гарантом або будь-яким іншим ефективним засобом захисту.

*Додаток*²²³⁷

1. *Варто розуміти, що компетентний національний орган, як виняток і після консультацій з організаціями роботодавців і працівників, може виключити деякі категорії працівників зі сфери захисту, що надається цією статтею, з огляду на особливий характер їхніх трудових відносин.*
2. *Варто розуміти, що термін «банкрутство» повинен бути визначений національними законодавством і практикою.*
3. *Вимоги працівників, що охоплюються цією статтею, включають, принаймні:*
 - a. *вимогу працівників щодо повернення заробітної плати за встановлений період, який повинен бути не менше трьох місяців за пільговою системою і восьми тижнів за системою гарантій, до банкрутства або звільнення;*
 - b. *вимогу працівників щодо оплати відпустки, нарахованої за роботу, що була виконана упродовж року, в якому відбулося банкрутство або звільнення;*
 - c. *вимогу працівників щодо грошових виплат у зв'язку з іншими видами оплачуваної відсутності на роботі упродовж встановленого періоду, який повинен бути не менше трьох місяців за пільговою системою і восьми тижнів за системою гарантій, до банкрутства або звільнення.*
4. *Національні закони або правила можуть обмежувати захист вимог працівників встановленими грошовими виплатами, розмір яких повинен відповідати соціально прийнятному рівню.*

Стаття 25 Хартії гарантує особам право на захист своїх вимог у разі банкрутства їхнього роботодавця.²²³⁸ Термін «банкрутство» включає як ситуації, коли було відкрито офіційне провадження у справі про банкрутство щодо активів роботодавця з метою колективного відшкодування його кредиторам, так і ситуації, коли активів роботодавця недостатньо, щоб виправдати відкриття офіційного провадження.²²³⁹

У разі банкрутства роботодавця вимоги працівників повинні бути гарантовані установою-гарантом або будь-яким іншим ефективним засобом захисту.²²⁴⁰ Держави-учасниці, які прийняли це положення, користуються свободою дій щодо засобу захисту вимог працівників; стаття 25 не вимагає існування спеціальної установи-гаранта.²²⁴¹

²²³⁵ Висновки 2012, Словенія; Висновки 2012, Фінляндія; Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, рішення по суті від 8 вересня 2016 р.

²²³⁶ Висновки 2012, Словенія; Висновки 2012, Фінляндія; Фінське товариство соціальних прав проти Фінляндії, рішення по суті від 8 вересня 2016 р.

²²³⁷ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²²³⁸ Висновки 2003, Франція

²²³⁹ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 25

²²⁴⁰ Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 25

²²⁴¹ Висновки 2003, Франція

Додаток до Хартії передбачає *inter alia* мінімальні розміри заробітної плати та виплат у зв'язку з оплачуваною відсутністю, які має бути охоплено компенсацією залежно від того, яка система застосовується, «пільгова система» (за три місяці до банкрутства) або «система гарантій» (за вісім тижнів).²²⁴²

Наданий захист, незалежно від його форми, має бути належним і ефективним, у тому числі в ситуаціях, коли активів підприємства недостатньо для покриття заборгованості по заробітній платі працівникам.²²⁴³ Повинні існувати гарантії для працівників, що в таких випадках їхні вимоги буде задоволено.²²⁴⁴

Вимоги працівників повинні мати перевагу перед іншими кредиторами як під час офіційного провадження у справі про банкрутство, так і в тих випадках, коли підприємство закривається без офіційного оголошення банкрутства.²²⁴⁵

Пільгова система сама по собі не може розглядатися як ефективна форма захисту в розумінні статті 25.²²⁴⁶ Хоча пільгова система може становити ефективний захист у випадках, коли відкрито офіційне провадження у справі про банкрутство, але це не так у ситуаціях, коли роботодавець більше не має жодних активів.²²⁴⁷ Застосування пільгової системи не має сенсу, коли немає активів для розподілу між кредиторами, тому Держави-учасниці повинні передбачити альтернативний механізм для ефективного гарантування вимог працівників у таких ситуаціях.²²⁴⁸

Таким чином, ситуації, коли немає альтернативи пільговій системі, не відповідають Хартії, оскільки така система сама по собі не забезпечує ефективних гарантій захисту вимог працівників у ситуаціях, коли роботодавець більше не має активів.²²⁴⁹

Пільгова система, за якою вимоги працівників були нижчими за іпотечні зобов'язання, звернення стягнення на майно та витрати на банкрутство, не є ефективним засобом захисту відповідно до Хартії.²²⁵⁰

Для того, щоб продемонструвати доцільність захисту на практиці, Держави-учасниці повинні надати інформацію *inter alia* про середню тривалість періоду від подання вимоги до виплати працівникові, а також про загальну частку вимог працівників, задоволених установою-гарантом.²²⁵¹

Держави-учасниці можуть обмежувати захист вимог працівників встановленими грошовими виплатами, розмір яких повинен відповідати соціально прийнятному рівню.²²⁵² Трикратна середньомісячна заробітна плата працівника є прийнятним рівнем.²²⁵³ Окрім того, роботодавець також зобов'язаний оплатити вимоги щодо інших видів оплачуваної відсутності на роботі (відпустки, лікарняні) не менше ніж за три місяці за пільговою системою і вісім тижнів за системою гарантій.²²⁵⁴

Як виняток певні категорії працівників може бути виключено зі сфери захисту за статтею 25 через особливий характер їхніх трудових відносин.²²⁵⁵ Однак саме Комітет має щоразу визначати, чи виправдовує характер трудових відносин таке виключення.²²⁵⁶ За жодних обставин це не може бути підставою для виключення працівників, які працюють за сумісництвом, а також працівників, які уклали строковий або інший тимчасовий договір.²²⁵⁷

Виключення працівників, які пропрацювали в одного роботодавця менше одного року, зі сфери захисту в разі банкрутства їхнього роботодавця суперечить Хартії.²²⁵⁸

2242 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 25

2243 Висновки 2003, Франція

2244 Висновки 2012, Ірландія

2245 Висновки 2012, Албанія

2246 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 25

2247 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 25

2248 Висновки 2012, Заява про тлумачення статті 25

2249 Висновки 2012 та 2020, Албанія

2250 Висновки 2003, Болгарія

2251 Висновки 2012, Ірландія

2252 Висновки 2012, Ірландія

2253 Висновки 2012, Словаччина, цит. Висновки 2005, Естонія

2254 Висновки 2012, Словаччина

2255 Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 25

2256 Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 25

2257 Висновки 2008, Заява про тлумачення статті 25

2258 Висновки 2012, Туреччина

СТАТТЯ 26. ПРАВО НА ГІДНЕ СТАВЛЕННЯ НА РОБОТІ

Усі працівники мають право на гідне ставлення до них на роботі

26§1 З метою забезпечення ефективного здійснення права всіх працівників на захист їхньої гідності на роботі Сторони зобов'язуються, консультиуючись з організаціями роботодавців і працівників, поглиблювати поінформованість, поширювати інформацію про сексуальні домагання на робочому місці або у зв'язку з виконанням роботи, сприяти запобіганню таким домаганням і вживати всіх відповідних заходів для захисту працівників від такої поведінки.

*Додаток: Варто розуміти, що ця стаття не вимагає від Сторін прийняття законодавства.*²²⁵⁹

Сексуальні домагання не обов'язково є формою дискримінації за ознакою статі, але завжди кваліфікуються як порушення принципу рівного ставлення, що виявляється переважно у наполегливому проявленні надмірної уваги або переслідуваннях, спрямованих проти однієї чи кількох осіб, або через наполегливе ставлення іншого характеру, яке може принизити гідність цих осіб або зашкодити їхній кар'єрі.²²⁶⁰

Незалежно від визнаних або передбачуваних підстав, домагання, що створюють вороже робоче середовище, необхідно забороняти та придушувати так само, як і акти дискримінації, незалежно від того факту, що не всі прояви домагання є актами дискримінації, за винятком випадків, коли це прямо презюмується законодавством.²²⁶¹

Додаток до статті 26§1 визначає, що Держави-учасниці не зобов'язані вводити законодавство, яке стосується конкретно домагань, за умови, що нормативно-правова база згідно з тлумаченням відповідними національними органами забезпечує ефективний захист у законодавстві та на практиці від домагань на робочому місці або стосовно роботи.²²⁶²

Ефективність правового захисту від сексуальних домагань залежить від того, як національні суди тлумачать законодавство у його поточному формулюванні.²²⁶³

Запобігання

Стаття 26§1 вимагає від Держав-учасниць вживати відповідних превентивних заходів (інформаційні, просвітницькі та профілактичні кампанії на робочому місці або у зв'язку з виконанням роботи) проти сексуальних домагань.²²⁶⁴ Зокрема, вони повинні інформувати працівників про характер відповідної поведінки та доступні засоби правового захисту.²²⁶⁵

Необхідно проводити консультації із соціальними партнерами щодо заходів із підвищення обізнаності, поліпшення розуміння і способів запобігання сексуальним домаганням на робочому місці.²²⁶⁶

Відповідальність роботодавців і засоби правового захисту

Немає необхідності в тому, щоб законодавство Держави містило чіткі посилання на домагання, якщо законодавство цієї Держави передбачає заходи, які дозволяють забезпечити ефективний захист працівників від різноманітних форм дискримінації.²²⁶⁷

Цей захист має охоплювати право на звернення до незалежного органу в разі домагань, право на отримання належної компенсації та право не стати жертвою відплати за відстоювання цих прав.²²⁶⁸

Роботодавців може бути притягнуто до відповідальності перед особами, які працюють на них і не є їхніми працівниками, наприклад, субпідрядниками, самозайнятими особами, клієнтами та відвідувачами,

²²⁵⁹ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²²⁶⁰ Висновки 2003, Болгарія; Висновки 2005, Республіка Молдова

²²⁶¹ Висновки 2014, Грузія

²²⁶² Висновки 2014, Грузія

²²⁶³ Висновки 2007, Словенія

²²⁶⁴ Висновки 2018, Литва; Висновки 2005, Республіка Молдова

²²⁶⁵ Висновки 2005, Литва; Висновки 2003, Італія

²²⁶⁶ Висновки 2018, Україна

²²⁶⁷ Висновки 2003, Болгарія; Висновки 2005, Республіка Молдова

²²⁶⁸ Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 26§2

та які зазнали сексуальних домагань, скоєних на території їхнього підприємства або підзвітними їм працівниками.²²⁶⁹

Ситуація не відповідає статті 26§1 Хартії, якщо не було встановлено, що стосовно відповідальності роботодавця існують достатні та ефективні засоби правового захисту від сексуальних домагань у зв'язку з виконанням роботи.²²⁷⁰

Тягар доведення

Відповідно до цивільного законодавства, ефективний захист працівників вимагає перенесення тягара доведення, щоб суд міг винести рішення на користь потерпілого на основі достатніх *prima facie* доказів та особистого переконання судді або суддів.²²⁷¹ Ситуація не відповідатиме статті 26§1 Хартії, якщо у справах про сексуальні домагання немає перенесення тягара доведення.²²⁷²

Відшкодування збитків

Жертви сексуальних домагань повинні мати ефективні засоби судового захисту для того, щоб домогтися відшкодування матеріальної та моральної шкоди.²²⁷³ Ці засоби захисту повинні, зокрема, передбачати належну компенсацію в достатній сумі для відшкодування матеріальної та моральної шкоди потерпілому, а також для того, щоб діяти як стримувальний чинник для роботодавця.²²⁷⁴

Крім того, право на поновлення на роботі має бути гарантовано працівникам, яких було несправедливо звільнено або які зазнали тиску, що змусив їх звільнитися, через неприязне середовище, для якого були характерні сексуальні домагання.²²⁷⁵

Відсутність належного й ефективного відшкодування (компенсації та поновлення на роботі) у випадках сексуальних домагань не відповідає статті 26§1.²²⁷⁶

26§2 3 метою забезпечення ефективного здійснення права всіх працівників на захист їхньої гідності на роботі Сторони зобов'язуються, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, поглиблювати поінформованість, поширювати інформацію про систематичні непорядні або явно негативні та образливі дії щодо окремих працівників на робочому місці або у зв'язку з виконанням роботи, сприяти запобіганню таким діям і вживати всіх відповідних заходів для захисту працівників від такої поведінки.

Додаток: Варто розуміти, що ця стаття не вимагає від Сторін прийняття законодавства.²²⁷⁷ Встановлюється, що пункт 2 не охоплює сексуальні домагання.²²⁷⁸

Стаття 26§2 Хартії встановлює право на захист людської гідності від переслідувань, що створюють вороже робоче середовище, пов'язане з певними характеристиками особи.²²⁷⁹ Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх необхідних превентивних і компенсаційних заходів для захисту окремих працівників від систематичних непорядних або явно негативних та образливих дій, спрямованих проти них на робочому місці або у зв'язку з їх роботою, оскільки ці дії є принизливою поведінкою.²²⁸⁰

Незалежно від визнаних або передбачуваних підстав, домагання, що створюють вороже робоче середовище, яке характеризується реалізацією стосовно однієї чи кількох осіб постійної поведінки, яка може принижувати їхню гідність або завдати шкоди їхній кар'єрі, повинні заборонятися та придушуватися так само, як і акти дискримінації.²²⁸¹ Домагання повинні заборонятися та придушуватися, навіть якщо поведінка з проявами домагання не становить дискримінацію.²²⁸²

²²⁶⁹ Висновки 2014, Фінляндія

²²⁷⁰ Висновки 2018, Литва; Висновки 2018, Грузія

²²⁷¹ Висновки 2018, Азербайджан; Висновки 2014, Азербайджан

²²⁷² Висновки 2018, Азербайджан

²²⁷³ Висновки 2018, Туреччина; Висновки 2005, Республіка Молдова

²²⁷⁴ Висновки 2018, Туреччина; Висновки 2007, Словенія

²²⁷⁵ Висновки 2018, Туреччина; Висновки 2003, Болгарія

²²⁷⁶ Висновки 2018, Україна

²²⁷⁷ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²²⁷⁸ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²²⁷⁹ Висновки 2003, Болгарія

²²⁸⁰ Висновки 2003, Болгарія

²²⁸¹ Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 26§2

²²⁸² Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 26§2

Додаток до статті 26§2 визначає, що Держави-учасниці не зобов'язані приймати законодавство, яке стосується конкретно домагань.²²⁸³ Проте Держави-учасниці переглянутої Хартії, які прийняли статтю 26§2, повинні забезпечити належний правовий захист працівників від явно негативних і образливих дій або поведінки на роботі.²²⁸⁴ Цей захист включає право оскаржити образливу поведінку в незалежному органі, право отримати належну компенсацію та право не стати потерпілим від дискримінації через спроби домагатися дотримання цих прав.²²⁸⁵

Запобігання

Що стосується підвищення обізнаності, то вимоги є тими самими, що й у статті 26§1.²²⁸⁶ Стаття 26§2 накладає позитивні зобов'язання на Держави-учасниці щодо вжиття відповідних превентивних заходів (інформаційних, просвітницьких та профілактичних кампаній на робочому місці або у зв'язку з виконанням роботи) з метою боротьби з моральним утиском, зокрема в ситуаціях, коли домагання ймовірне.²²⁸⁷ Зокрема, вони повинні інформувати працівників про характер відповідної поведінки та доступні засоби правового захисту.²²⁸⁸ Конкретні заходи для підвищення обізнаності про домагання на робочому місці можуть включати програми громадської освіти, кампанії, співпрацю з НУО та організаціями роботодавців, надання онлайн-джерел інформації про домагання тощо.²²⁸⁹ Невжиття будь-яких профілактичних заходів, непроведення підготовки чи заходів із підвищення обізнаності в таких ситуаціях може вважатися порушенням статті 26§2.²²⁹⁰

Відповідальність роботодавців і засоби правового захисту

Повинна існувати можливість притягнення роботодавців до відповідальності у разі домагань за участю працівників, які знаходяться під їхньою відповідальністю, або в приміщеннях, які знаходяться під їхньою відповідальністю, коли потерпілим або правопорушником є особа, яка в них не працює (незалежний підрядник, самозайнятий працівник, відвідувач, клієнт тощо).²²⁹¹

Ситуація не відповідає статті 26§2 Хартії, коли роботодавців не може бути притягнуто до відповідальності у разі домагань за участю працівників, за яких вони відповідають, або в приміщеннях, які знаходяться під їхньою відповідальністю, коли потерпілим або правопорушником є особа, яка в них не працює.²²⁹²

Тягар доведення

Відповідно до цивільного законодавства, ефективний захист працівників вимагає перенесення тягара доведення, щоб суд міг винести рішення на користь потерпілого на основі достатніх *prima facie* доказів та особистого переконання судді або суддів.²²⁹³

Відшкодування збитків

Відповідно до статті 26§2, потерпілі від домагань повинні мати ефективні засоби судового захисту для того, щоб домагатися відшкодування матеріальної та моральної шкоди.²²⁹⁴ Ці засоби захисту повинні, зокрема, передбачати належну компенсацію в достатній сумі для відшкодування матеріальної та моральної шкоди потерпілому, а також для того, щоб діяти як стримувальний чинник для роботодавця.²²⁹⁵

Крім того, відповідні особи повинні мати право на поновлення на своїй роботі, якщо їх несправедливо звільнили або під тиском змусили звільнитися з причин, пов'язаних з моральними утисками.²²⁹⁶

²²⁸³ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²²⁸⁴ Висновки 2005, Республіка Молдова

²²⁸⁵ Висновки 2005, Республіка Молдова

²²⁸⁶ Висновки 2018, Андорра; Висновки 2003, Словенія

²²⁸⁷ Висновки 2014, Азербайджан; Висновки 2005, Республіка Молдова

²²⁸⁸ Висновки 2005, Республіка Молдова

²²⁸⁹ Висновки 2018, Сербія

²²⁹⁰ Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) проти Італії, скарга №91/2013, рішення по суті від 12 жовтня 2015 р., §295

²²⁹¹ Висновки 2014, Фінляндія

²²⁹² Висновки 2014, Фінляндія

²²⁹³ Висновки 2007, Заява про тлумачення статті 26§2

²²⁹⁴ Висновки 2014, Азербайджан

²²⁹⁵ Висновки 2014, Азербайджан

²²⁹⁶ Висновки 2014, Азербайджан

СТАТТЯ 27. ПРАВО ПРАЦІВНИКІВ ІЗ СІМЕЙНИМИ ОБОВ'ЯЗКАМИ НА РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ТА РІВНЕ СТАВЛЕННЯ ДО НИХ

Усі особи із сімейними обов'язками, які працюють або бажають працювати, мають право робити це без дискримінації та, наскільки це можливо, таким чином, щоб їхні службові обов'язки не суперечили сімейним

Додаток: Варто розуміти, що ця стаття застосовується до працюючих чоловіків та жінок, які мають сімейні обов'язки стосовно дітей, що перебувають на їхньому утриманні, а також стосовно інших близьких родичів, які явно потребують їхнього догляду або підтримки, коли такі обов'язки обмежують їхні можливості підготовки до економічної діяльності, започаткування такої діяльності, участі у ній або її розширення. Формулювання «діти, які перебувають на їхньому утриманні» та «інші близькі родичі, які явно потребують їхнього догляду або підтримки» означають осіб, визнаних такими згідно з національним законодавством відповідної Сторони.²²⁹⁷

27§1 3 метою забезпечення здійснення права працюючих чоловіків та жінок із сімейними обов'язками на рівні можливості та рівне ставлення до них, а також між такими працівниками та іншими працівниками Сторони зобов'язуються вживати належних заходів для того, щоб:

- a. працівники із сімейними обов'язками мали можливість влаштуватися на роботу і працювати, а також повертатися до роботи після відсутності, зумовленої такими обов'язками, включаючи заходи у галузі професійного орієнтування та підготовки;

Згідно зі статтею 27§1а Хартії, Держави-учасниці повинні надавати особам із сімейними обов'язками рівні можливості щодо працевлаштування, збереження робочого місця та повторного працевлаштування, оскільки ці особи можуть зіткнутися з труднощами на ринку праці через свої сімейні обов'язки.²²⁹⁸

Таким чином, Держави-учасниці повинні вживати заходів для забезпечення того, щоб працівники з сімейними обов'язками не зазнавали дискримінації через ці обов'язки, а також допомагати їм залишатися на ринку праці, виходити та повертатися на нього, зокрема, за допомогою професійної орієнтації, підготовки та перепідготовки.²²⁹⁹

Однак, коли якість стандартних послуг із працевлаштування, доступних кожному, є належною, немає необхідності надавати додаткові послуги особам із сімейними обов'язками.²³⁰⁰

- b. враховувати їхні потреби у тому, що стосується умов прийняття на роботу та соціального забезпечення;

Метою статті 27§1b є врахування потреб працівників із сімейними обов'язками в аспекті умов прийняття на роботу та соціального забезпечення.²³⁰¹

Необхідно вживати заходів щодо тривалості та організації робочого часу.²³⁰² Крім того, працівникам із сімейними обов'язками має бути дозволено працювати неповний робочий день або повернутися до повної зайнятості.²³⁰³ Ці заходи повинні однаково стосуватися чоловіків і жінок.²³⁰⁴

Тип заходів, які необхідно вжити, не може бути визначено роботодавцем в односторонньому порядку; їх має встановлювати обов'язковий до виконання текст (законодавство або колективний договір).²³⁰⁵

Періоди безробіття через сімейні обов'язки слід враховувати при розрахунку схем нарахування пенсії або при визначенні прав на пенсію.²³⁰⁶

- c. створити або розширити мережу державних чи приватних служб, зокрема закладів по догляду за дитиною удень та інших форм догляду за дитиною.

²²⁹⁷ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²²⁹⁸ Висновки 2005, Швеція

²²⁹⁹ Висновки 2005, Естонія

²³⁰⁰ Висновки 2003, Швеція

²³⁰¹ Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 27§1b; див., напр., Висновки 2005, Естонія

²³⁰² Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 27§1b; див., напр., Висновки 2005, Естонія

²³⁰³ Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 27§1b; див., напр., Висновки 2005, Естонія

²³⁰⁴ Висновки 2005, Литва

²³⁰⁵ Висновки 2019, Бельгія

²³⁰⁶ Висновки 2003, Швеція

Метою статті 27§1с є створення або розширення мережі служб, зокрема закладів денного догляду за дитиною та інших форм догляду за дитиною, які є наявними та доступними для працівників із сімейними обов'язками.²³⁰⁷ Дошкільна освіта має бути безкоштовною, у протилежному випадку необхідно вжити заходів, щоб зробити її фінансово доступною для незахищених сімей.²³⁰⁸

Якщо Держава прийняла статтю 16, форми догляду за дітьми розглядаються відповідно до цього положення.²³⁰⁹

У будь-якому разі, згідно зі статтею 27§1, батькам має бути дозволено скоротити або припинити свою роботу через серйозну хворобу дитини.²³¹⁰

27§2 3 метою забезпечення здійснення права працюючих чоловіків та жінок із сімейними обов'язками на рівні можливості та рівне ставлення до них, а також між такими працівниками та іншими працівниками Сторони зобов'язуються забезпечити обом батькам можливість отримувати в період після декретної відпустки та відпустки по догляду за дитиною, тривалість та умови якої мають визначатися національним законодавством, колективними договорами або практикою.

Стаття 27§2 передбачає право на відпустку по догляду за дитиною, яке відрізняється від декретної відпустки.²³¹¹ (Декретна відпустка розглядається відповідно до статті 8 Хартії).

Стаття 27§2 вимагає від Держав-учасниць надавати будь-кому з батьків можливість отримати відпустку по догляду за дитиною як важливий елемент для поєднання професійного, приватного та сімейного життя. Тривалість і умови відпустки по догляду за дитиною визначають Держави-учасниці.²³¹²

Національне законодавство повинно надавати чоловікам і жінкам індивідуальне право на відпустку по догляду за дитиною на підставі народження або усиновлення дитини.²³¹³ З метою сприяння рівним можливостям і рівному ставленню між чоловіками та жінками, відпустка повинна надаватися без права передачі кожному з батьків.²³¹⁴

Держави-учасниці несуть позитивне зобов'язання заохочувати використання відпустки по догляду за дитиною одним із батьків.²³¹⁵

Оплата відпустки по догляду за дитиною відіграє критично важливу роль для виходу в таку відпустку, зокрема для батька чи одиноких батьків.²³¹⁶ Держави-учасниці забезпечують одному з працюючих батьків належну компенсацію за втрату заробітку під час періоду відпустки по догляду за дитиною.²³¹⁷ Способи компенсації знаходяться в межах свободи розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*) Держав-учасниць і можуть бути оплачуваною відпусткою (продовження виплати заробітної плати роботодавцем), виплатою соціального забезпечення, будь-якою альтернативною виплатою за рахунок державних коштів або поєднанням таких компенсацій.²³¹⁸ Незалежно від способів оплати, її рівень має бути належним.²³¹⁹

Неоплачувана відпустка по догляду за дитиною не відповідає статті 27§2.²³²⁰

Не можна допустити, щоб криза COVID-19 викоринила або повернула назад прогрес, досягнутий у сфері гендерної рівності на ринку праці, особливо з огляду на той факт, що до початку кризи до досягнення такої гендерної рівності було далеко.²³²¹ Є ознаки того, що через пандемію працевлаштування жінок піддається вищому ризику, ніж працевлаштування чоловіків.²³²² Працівниці, ймовірно, піддаються більшій небезпеці інфікування, оскільки становлять переважну більшість серед домашнього персоналу,

²³⁰⁷ Висновки 2005, Заява про тлумачення статті 27§1с; див., напр., [Висновки 2005, Естонія](#)

²³⁰⁸ [Висновки 2019, Вірменія](#)

²³⁰⁹ [Висновки 2003, Італія](#)

²³¹⁰ [Висновки 2003, Італія](#)

²³¹¹ [Висновки 2011, Вірменія](#)

²³¹² [Висновки 2011, Вірменія](#)

²³¹³ [Висновки 2011, Вірменія](#)

²³¹⁴ [Висновки 2011, Вірменія](#)

²³¹⁵ [Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 27§2](#)

²³¹⁶ [Висновки 2011, Вірменія](#)

²³¹⁷ [Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 27§2](#)

²³¹⁸ [Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 27§2](#)

²³¹⁹ [Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 27§2](#)

²³²⁰ [Висновки 2019, Ірландія, Мальта](#)

²³²¹ [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

²³²² [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

медичних і соціальних працівників, що вимушені контактувати з хворими.²³²³ Необхідність узгоджувати сімейне життя з дистанційною роботою з дому, домашнім навчанням дітей і доглядом за дітьми в поєднанні зі стресом, пов'язаним із потенційними проблемами зі здоров'ям через COVID-19, призвела до серйозного тиску та стала викликом для багатьох сімей, часто з непропорційним впливом на жінок.²³²⁴ Зіткнувшись із такою ситуацією, Держави-учасниці повинні вживати всіх необхідних заходів для застосування та посилення належним чином прав за Хартією, як зазначено у статті 27.²³²⁵

27§3 З метою забезпечення здійснення права працюючих чоловіків та жінок із сімейними обов'язками на рівні можливості та рівне ставлення до них, а також між такими працівниками та іншими працівниками Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб сімейні обов'язки як такі не були поважною причиною для звільнення.

Сімейні обов'язки не повинні бути поважною причиною для припинення трудових відносин. У цьому контексті поняття «сімейні обов'язки» слід розуміти як зобов'язання стосовно дітей, які знаходяться на утриманні, а також інших членів найближчої сім'ї, що потребують догляду та підтримки (наприклад, батьки літнього віку).²³²⁶ Мета статті 27§3 полягає в забезпеченні, щоб ці зобов'язання не обмежували підготовку до трудового життя та доступ до нього, виконання професійних обов'язків та просування по роботі у поєднанні з сімейними обов'язками.²³²⁷

Працівники, звільнені на таких незаконних підставах, повинні отримувати такий самий рівень захисту, як і в інших випадках дискримінаційного звільнення відповідно до статті 1§2 Хартії.²³²⁸ Зокрема, суди чи інші компетентні органи повинні мати можливість видати розпорядження про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника та/або присудити йому рівень компенсації, достатній для стримування роботодавця та пропорційний шкоді, завданій потерпілому.²³²⁹

Заборонено встановлювати будь-яке граничне значення компенсації, що може виключати випадки, коли сума відшкодування збитків є співмірною з понесеними втратами та достатньо стримувальною.²³³⁰ Якщо існує верхній ліміт компенсації матеріальної шкоди, потерпілий повинен мати можливість вимагати необмеженої компенсації моральної шкоди через інші юридичні механізми (наприклад, антидискримінаційне законодавство), а суди компетентні присуджувати компенсацію матеріальної та моральної шкоди, повинні приймати рішення протягом розумного строку.²³³¹

СТАТТЯ 28. ПРАВО ПРЕДСТАВНИКІВ ПРАЦІВНИКІВ НА ЗАХИСТ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА УМОВИ, ЯКІ МАЮТЬ СТВОРЮВАТИСЯ ДЛЯ НИХ

Представники працівників на підприємствах мають право на захист від дій, що завдають їм шкоди, і для них мають створюватися належні умови для виконання ними своїх обов'язків

З метою забезпечення ефективного здійснення права представників працівників на виконання ними своїх обов'язків Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб на підприємстві:

- a. вони мали ефективний захист від дій, що завдають їм шкоди, включаючи звільнення на підставі їхнього статусу або діяльності в якості представників працівників на підприємстві;
- b. їм створювалися такі умови, які можуть бути необхідними для швидкого та ефективного виконання ними своїх обов'язків, з урахуванням системи виробничих відносин країни та потреб, розмірів і можливостей відповідного підприємства.

Додаток: Для цілей застосування цієї статті термін «представники працівників» означає осіб, які визнаються такими за національними законодавством або практикою.²³³²

²³²³ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²³²⁴ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²³²⁵ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²³²⁶ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 27§3; див., напр., [Висновки 2003, Болгарія](#)

²³²⁷ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 27§3; див., напр., [Висновки 2003, Болгарія](#)

²³²⁸ [Висновки 2007, Фінляндія](#)

²³²⁹ [Висновки 2007, Фінляндія](#)

²³³⁰ [Висновки 2011, Заява про тлумачення статей 8§2 та 27§3](#)

²³³¹ [Висновки 2011, Заява про тлумачення статей 8§2 та 27§3](#), див. також [Confederazione Generale Italiana del Lavoro \(CGIL\) проти Італії](#), скарга № 158/2017, рішення по суті від 11 вересня 2019 р., §96

²³³² Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

Це положення гарантує право представників працівників на захист на підприємстві та на відповідні умови.²³³³ Воно доповнює статтю 5, яка визнає аналогічне право щодо представників профспілок.²³³⁴

Види представників працівників

Відповідно до Додатка до статті 28, термін «представники працівників» означає осіб, які визнаються такими за національними законодавством або практикою.²³³⁵ Таким чином, Держави-учасниці можуть визнавати різні типи представників працівників, окрім представників профспілок.²³³⁶ Однак стаття 28 не має на меті накладати зобов'язання та запроваджувати будь-які конкретні типи представників працівників, а натомість гарантує, що адекватні форми представництва доступні для всіх працівників як у межах колективних переговорів із роботодавцем, так і поза ними.²³³⁷ Представництво може здійснюватися, наприклад, через уповноважених представників працівників, раду працівників або представників працівників у наглядовій раді підприємства.²³³⁸

Захист, наданий представникам працівників

Захист має охоплювати заборону звільнення на підставі того, що відповідна особа є представником працівників, і захист від будь-якого іншого шкідливого поводження.²³³⁹ Дії, що завдають шкоди, можуть передбачати, наприклад, відмову в певних пільгах, можливостях проходження підготовки, просування по службі чи переведення, дискримінацію під час скорочення або призначення варіантів виходу на пенсію, визначення робочих змін, скорочення виплат, будь-які інші глузування чи зловживання.²³⁴⁰

Права, визнані в Соціальній хартії, повинні набувати практичної та дієвої, а не суто теоретичної форми.²³⁴¹ З цієї метою захист, який надається працівникам, має бути продовжено на розумний період після фактичного закінчення строку їх перебування на посаді.²³⁴²

Ситуації, коли захист представників працівників від звільнення обмежено на період виконання ними своїх функцій до закінчення строку дії їх повноважень, не відповідають статті 28 Хартії.²³⁴³ Також не відповідають їй ситуації, коли захист, який надається представникам працівників, зберігається протягом трьох місяців після закінчення строку дії їх повноважень.²³⁴⁴

Комітет визнав, що ситуація відповідає вимогам статті 28 у країнах, де захист продовжується на один рік після закінчення строку дії повноважень представників працівників²³⁴⁵ або де захист, наданий представникам працівників, продовжується на шість місяців після закінчення строку дії їх повноважень.²³⁴⁶

Для представників працівників, звільнених незаконно, мають бути доступними засоби правового захисту.²³⁴⁷

Якщо має місце дискримінація, національне законодавство має передбачати компенсацію, яка є належною та пропорційною шкоді, заподіяній потерпілому.²³⁴⁸ Компенсація має відповідати принаймні розміру заробітної плати, яка підлягала б виплаті між датою звільнення та датою судового рішення або поновлення на роботі.²³⁴⁹

²³³³ Висновки 2003, Болгарія

²³³⁴ Висновки 2003, Болгарія

²³³⁵ Висновки 2003, Болгарія

²³³⁶ Висновки 2003, Болгарія

²³³⁷ Висновки 2018, Латвія

²³³⁸ Висновки 2014, Австрія

²³³⁹ Висновки 2018, Російська Федерація

²³⁴⁰ Висновки 2018, Азербайджан

²³⁴¹ Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 28, цит. Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §59

²³⁴² Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 28

²³⁴³ Висновки 2018, Вірменія

²³⁴⁴ Висновки 2018, Австрія

²³⁴⁵ Висновки 2018, Австрія, цит. Висновки 2010, Естонія, та Висновки 2010, Словенія

²³⁴⁶ Висновки 2018, Австрія, цит. Висновки 2010, Болгарія

²³⁴⁷ Висновки 2010, Норвегія

²³⁴⁸ Висновки 2010, Болгарія

²³⁴⁹ Висновки 2007, Болгарія

Умови, надані представникам працівників

Захищеним працівникам має бути надано такі умови: оплачувана відпустка для представництва працівників, фінансові внески у виробничі ради, використання приміщень і матеріалів для робочих рад, а також інші умови, згадані в Рекомендації R143 щодо захисту та засобів, які мають надаватися представникам працівників на підприємстві, прийнятій Генеральною конференцією Міжнародної організації праці 23 червня 1971 р. (підтримка у вигляді пільг та інших соціальних виплат у зв'язку з відпусткою для виконання своїх функцій; доступ для представників працівників чи інших обраних представників до всіх приміщень, якщо це необхідно; доступ без жодних затримок до правління підприємства, у разі потреби; дозвіл на регулярний збір членських внесків на підприємстві; дозвіл розміщувати рахунки або повідомлення в одному чи кількох місцях, які визначаються за згодою правління, дозвіл на розповсюдження інформаційних листів, довідкових бюлетенів та інших документів про діяльність профспілки загалом).²³⁵⁰

Окрім того, проходження курсів підготовки з економічних, соціальних та профспілкових питань не має призводити до втрати заробітної плати.²³⁵¹ Витрати на підготовку не повинні нести представники працівників.²³⁵²

СТАТТЯ 29. ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ТА КОНСУЛЬТАЦІЇ ПІД ЧАС КОЛЕКТИВНОГО ЗВІЛЬНЕННЯ

Усі працівники мають право отримувати інформацію та консультації під час колективного звільнення

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників отримувати інформацію та консультації у випадках колективного звільнення Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб роботодавці до такого колективного звільнення завчасно інформували та консультували представників працівників щодо шляхів і засобів запобігання колективному звільненню або обмеження кількості звільнених осіб і пом'якшення наслідків звільнення, наприклад, шляхом вжиття соціальних заходів, спрямованих, зокрема, на надання відповідним працівникам допомоги у працевлаштуванні або перепідготовці.

Додаток: Для цілей застосування цієї статті термін «представники працівників» означає осіб, які визнаються такими за національними законодавством або практикою.²³⁵³

Згідно зі статтею 29, представники працівників мають право на своєчасне надання інформації та консультації з боку роботодавців, які планують колективне звільнення.²³⁵⁴

Відповідні колективні звільнення

Згідно зі статтею 29, колективне звільнення є звільненням, яке стосується кількох працівників протягом періоду, встановленого законодавством, і рішення щодо нього приймається з причин, які не пов'язані з окремими працівниками, але відповідають скороченню або зміні діяльності фірми.²³⁵⁵

Визначення колективного звільнення у національному законодавстві не повинно бути занадто обмежувальним.²³⁵⁶

Ситуація, коли колективне звільнення відбувається тоді, коли кількість працівників, яких буде звільнено протягом 30 днів, становить щонайменше п'ять на підприємствах, де працюють від 20 до 50 осіб; щонайменше 10 на підприємствах, де працюють від 50 до 100 осіб; щонайменше 10% працівників на підприємствах, де працюють від 100 до 300 осіб; або щонайменше 30 працівників на підприємствах, де працюють 300 і більше осіб, сумісна з Хартією.²³⁵⁷

²³⁵⁰ Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 28

²³⁵¹ Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 28

²³⁵² Висновки 2010, Заява про тлумачення статті 28

²³⁵³ Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²³⁵⁴ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 29

²³⁵⁵ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 29; Висновки 2018, Латвія

²³⁵⁶ Висновки 2014, Азербайджан

²³⁵⁷ Висновки 2014, Азербайджан

Поняття представників працівників

Додаток до Хартії визначає представників працівників як осіб, які визнаються такими відповідно до національного законодавства або практики, згідно з Конвенцією Міжнародної організації праці № 135 про представників працівників.²³⁵⁸

Коли роботодавці впроваджують процедури інформування та консультування перед колективним звільненням, працівників повинні представляти особи, які діють від імені всіх працівників, що працюють на робочих місцях.²³⁵⁹ Такими представниками можуть бути або органи, що діють на підприємстві роботодавця (наприклад, профспілки чи ради працівників), або спеціальні представники, призначені для участі в цьому процесі.²³⁶⁰

Національне законодавство має гарантувати, що працівники можуть призначити представників, навіть якщо їх іншим чином не представлено в контексті конкретного робочого місця профспілкою чи іншим представницьким органом.²³⁶¹ Такі представники повинні представляти всіх працівників, які потенційно можуть підлягати колективному звільненню, і не повинні зазнавати будь-яких негативних наслідків у результаті своєї діяльності в цьому аспекті.²³⁶²

Процедура консультування

Попередня інформація та консультація

Згідно зі статтею 29, процедури консультацій мають відбутися завчасно до колективного звільнення.²³⁶³ Отже, національне законодавство має гарантувати зобов'язання роботодавця надавати працівникам інформацію про заплановані колективні звільнення достатньо завчасно до самого процесу, щоб дати можливість працівникам та їхнім представникам ознайомитися з ключовими аспектами запланованих звільнень.²³⁶⁴ Національне законодавство також має гарантувати право представників працівників отримувати всю відповідну інформацію протягом усього процесу консультування.²³⁶⁵

Консультації мають проводитися протягом періоду, достатнього для того, щоб представники працівників мали можливість представити відповідні пропозиції з метою уникнення, обмеження або пом'якшення наслідків запропонованих звільнень.²³⁶⁶

Роботодавці мають бути зобов'язані надати представникам працівників усю відповідну інформацію, необхідну для забезпечення цілісності та ефективності процесу інформування та консультацій.²³⁶⁷ Ця інформація повинна, зокрема, включати причини запропонованих звільнень, критерії визначення, які працівники підлягають звільненню, запропонований порядок і графік таких звільнень, суму будь-яких грошових виплат або інших форм компенсації, а також обсяг і зміст будь-яких запланованих соціальних заходів, спрямованих на пом'якшення наслідків цього процесу.²³⁶⁸

Мета консультації

Стаття 29 вимагає, щоб Держави-учасниці запровадили процедуру інформування та консультацій, яка має передувати процесу колективного звільнення. Положення статті 29 спрямовані з одного боку на забезпечення того, щоб працівники були обізнані про причини та масштаби запланованих звільнень, а з іншого боку на забезпечення врахування позиції працівників, коли їхній роботодавець планує колективні звільнення, зокрема щодо обсягу, режиму та способу такого звільнення, а також ступеня, до якого цих наслідків можна уникнути, обмежити та/або пом'якшити.²³⁶⁹

²³⁵⁸ Пояснювальний звіт до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163; див. також Додаток до Європейської соціальної хартії (переглянутої), (Європейська серія договорів, ETS.), № 163

²³⁵⁹ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶⁰ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶¹ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶² Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶³ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶⁴ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶⁵ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶⁶ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶⁷ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶⁸ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁶⁹ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

Стаття 29 передбачає обов'язок роботодавця консультиватися з представниками працівників і мету таких консультацій. Цей обов'язок є не просто зобов'язанням інформувати в односторонньому порядку; він означає, що процес буде запущено, тобто буде достатній діалог між роботодавцем і представниками працівників щодо способів уникнення звільнень або обмеження їх кількості та пом'якшення їх наслідків, хоча досягнення згоди не є необхідним.²³⁷⁰ Невиконання роботодавцем своїх обов'язків щодо інформування та консультивання є порушенням статті 29.²³⁷¹

Простого повідомлення працівників або їхніх представників про звільнення недостатньо.²³⁷²

Процедура консультації повинна охоплювати самі звільнення, у тому числі шляхи та засоби їх уникнення або обмеження їх виникнення; і заходи підтримки, такі як соціальні заходи для сприяння перерозподілу або перепідготовці відповідних працівників і пакет компенсації в разі колективного звільнення.²³⁷³

В межах цього процесу від роботодавців слід вимагати співпраці з адміністративними органами чи державними установами, відповідальними за політику протидії безробіттю, наприклад, через повідомлення про заплановане колективне звільнення та/або співпрацю з ними щодо перепідготовки звільнених працівників, або надання їм інших форм допомоги для отримання працівниками нової роботи.²³⁷⁴

Запобіжні заходи та санкції

Права на консультації повинні супроводжуватися гарантіями того, що їх може бути реалізовано на практиці.²³⁷⁵ Якщо роботодавці не виконують своїх зобов'язань, має існувати хоча б якась можливість звернення до адміністративного або судового розгляду до того, як буде реалізовано звільнення, щоб забезпечити, що звільнення не набуде чинності до виконання вимоги щодо консультації.²³⁷⁶

Необхідно передбачити санкції після настання події, і вони мають бути ефективними, тобто бути достатнім стримувальним чинником для роботодавців.²³⁷⁷ Право окремих працівників на оскарження законності свого звільнення розглядається відповідно до статті 24 Хартії.²³⁷⁸

СТАТТЯ 30. ПРАВО НА ЗАХИСТ ВІД БІДНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОГО ВІДЧУЖЕННЯ

Кожна людина має право на захист від бідності та соціального відчуження

З метою забезпечення ефективного здійснення права на захист від бідності та соціального відчуження Сторони зобов'язуються:

- a. у рамках загального та узгодженого підходу вживати заходів для надання особам, що живуть або можуть опинитися в ситуації соціального відчуження або бідності, а також членам їхніх сімей, ефективного доступу, зокрема, до роботи, житла, професійної підготовки, освіти, культури, соціальної та медичної допомоги;
- b. переглядати ці заходи з метою їхнього коригування у разі необхідності.

Життя в умовах бідності та соціального відчуження порушує людську гідність.²³⁷⁹

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Держави-учасниці не зобов'язані застосовувати до мігрантів із нелегальним статусом низку економічних, соціальних і культурних заходів, які має бути вжито для забезпечення права на захист від бідності та соціального відчуження.²³⁸⁰ Скоординований підхід, якого вимагає стаття 30, передбачає вжиття

²³⁷⁰ Висновки 2003, Швеція; Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 29

²³⁷¹ Висновки 2014, Грузія

²³⁷² Висновки 2014, Грузія

²³⁷³ Висновки 2014, Грузія

²³⁷⁴ Висновки 2014, Заява про тлумачення статті 29

²³⁷⁵ Висновки 2014, Грузія

²³⁷⁶ Висновки 2003 та 2007, Швеція

²³⁷⁷ Висновки 2003, Швеція

²³⁷⁸ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 29

²³⁷⁹ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., Висновки 2003, Франція

²³⁸⁰ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., п. 211, цит. DCI проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §§ 145–147

позитивних заходів, більшість із яких не можна вважати такими, що застосовні до груп осіб, які не підпадають під сферу дії Хартії. Таким чином, стаття 30 не застосовується до мігрантів із нелегальним статусом.²³⁸¹ Також вона не застосовується до неповнолітніх іноземців, які перебувають на території відповідної країни незаконно.²³⁸²

Загальний і скоординований підхід

З метою забезпечення ефективного здійснення права на захист від бідності та соціального відчуження, стаття 30 вимагає від Держав-учасниць прийняти загальний і скоординований підхід, який складається з аналітичної основи,²³⁸³ набору пріоритетів і відповідних заходів щодо запобігання та усунення перешкод у доступі до соціальних прав, зокрема працевлаштування, житла, професійної підготовки, освіти, культури, соціальної та медичної допомоги.²³⁸⁴

Він повинен послідовно об'єднувати та інтегрувати державні політики, вбудовуючи боротьбу з бідністю та соціальним відчуженням в усі напрямки політики та виходячи за межі підходу, орієнтованого суто на конкретну галузь чи цільову групу.²³⁸⁵ Ефективні механізми координації повинні існувати на всіх рівнях, у тому числі на рівні надання допомоги та послуг кінцевим користувачам.²³⁸⁶ Для реалізації заходів, вжитих у контексті загального та скоординованого підходу згідно зі статтею 30, повинні бути доступні відповідні ресурси.²³⁸⁷ У багатьох випадках для запобігання зростанню бідності та соціального відчуження від Держав-учасниць вимагатимуться суттєві та довготривалі зусилля щодо експансіоністської фіскальної політики.²³⁸⁸

Достатні ресурси є одним із головних елементів загальної стратегії боротьби з соціальним відчуженням та бідністю, тому їх слід виділяти для досягнення цілей стратегії.²³⁸⁹ Заходи мають бути належними за своєю якістю та кількістю до характеру і масштабів бідності та соціального відчуження у відповідній країні.²³⁹⁰ Поки зберігаються бідність і соціальне відчуження, вони також мають означати збільшення ресурсів, спрямованих на реалізацію соціальних прав.²³⁹¹

I. Заходи щодо запобігання та усунення перешкод для доступу до основних соціальних прав

Заходи мають посилювати доступ до соціальних прав, їх моніторинг і примусову реалізацію, поліпшувати процедури та управління виплатами та послугами, вдосконалювати інформацію про соціальні права та пов'язані з ними пільги та послуги, боротися з психологічними та соціокультурними перешкодами для доступу до прав і, де необхідно, конкретно орієнтуватися на найбільш вразливі групи та регіони.²³⁹²

II. Механізми моніторингу за участю всіх відповідних суб'єктів

Держави-учасниці також повинні запровадити механізми моніторингу за участю всіх відповідних суб'єктів, що включають громадянське суспільство та осіб, які постраждали від бідності та відчуження.²³⁹³

Крім того, неспроможність Держав зібрати достовірні дані та статистичну інформацію по відношенню до груп, які загалом визнаються соціально відчуженими або знедоленими, у тому числі повнолітніх осіб з інвалідністю, дуже залежних від допомоги інших та позбавлених доступу до центрів догляду і розміщення, перешкоджає «загальному та скоординованому підходу» до соціального захисту таких осіб і є перешкодою для розробки цілеспрямованих політик щодо них.²³⁹⁴

2381 [Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми \(FEANTSA\) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., п. 211, цит. DCI проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §§ 145–147](#)

2382 [Міжнародний захист дітей \(DCI\) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., § 145](#)

2383 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., Висновки 2003, Франція](#)

2384 [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30](#)

2385 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

2386 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

2387 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

2388 [Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.](#)

2389 [Висновки 2005, Словенія](#)

2390 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., Висновки 2003, Франція](#)

2391 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., Висновки 2003, Франція](#)

2392 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., Висновки 2003, Франція](#)

2393 [Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., Висновки 2003, Франція](#)

2394 [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) проти Бельгії, скарга № 75/2011, рішення від 18 березня 2013 р., §§ 193, 197](#)

Оцінка ефективності політик

Під час оцінки дотримання Хартії систематично переглядаються визначення бідності та соціального відчуження і методології вимірювання, що застосовуються на національному рівні, а також основні доступні дані.²³⁹⁵ Комітет також бере до уваги набір показників, щоб точніше оцінити ефективність політик, заходів і дій, вжитих Державами-учасницями в межах цього загального та скоординованого підходу.²³⁹⁶ Такими діями чітко дав зрозуміти, що його розгляд державної практики з точки зору статті 30 відображає як розуміння доходу, так і багатовимірні розуміння бідності.²³⁹⁷

I. Ресурси

Одним із ключових показників у цьому аспекті є рівень ресурсів (у тому числі будь-яке збільшення цього рівня), які було виділено для досягнення цілей стратегії,²³⁹⁸ оскільки «достатні ресурси є ключовим елементом, який дозволяє людям стати самодостатніми».²³⁹⁹

II. Рівень відносної бідності

Крім того, основним показником, який використовується для вимірювання рівня бідності, є рівень відносної бідності (він відповідає відсотку людей, які живуть за межею бідності, що встановлюється на рівні 60% медіанного еквівалентного доходу).²⁴⁰⁰

III. Рівень ризику бідності

Крім того, рівень ризику бідності до та після соціальних трансфертів (Євростат) також використовується як порівняльна величина для оцінки національних ситуацій.

Ці показники, пов'язані з ресурсами та доходами, застосовуються без шкоди для використання інших відповідних параметрів, які враховуються національними стратегіями чи планами боротьби з бідністю (наприклад, показники, що стосуються боротьби з «фемінізацією» бідності, багатовимірних явищ бідності та соціального відчуження, масштабів «успадкованої» бідності тощо).²⁴⁰¹

Відсутність рішучого прогресу в боротьбі з бідністю та соціальним відчуженням у контексті економічного зростання є підставою для невідповідності за статтею 30.²⁴⁰²

Бідність і соціальне відчуження під час кризи

Щодо наслідків економічної кризи для соціальних прав, то Комітет постановив, що, приєднавшись до Хартії, Сторони погодилися всіма належними засобами досягати умов, за яких право на охорону здоров'я, право на соціальне забезпечення, право на соціальну та медичну допомогу і право користуватися послугами соціального забезпечення може бути ефективно реалізовано.²⁴⁰³ Відповідно, Комітет дійшов висновку, що «економічна криза не повинна мати наслідком зниження ступеня захисту прав, визнаних Хартією. Отже, уряди зобов'язані зробити всі необхідні кроки для забезпечення ефективної гарантії прав за Хартією в період, коли бенефіціари найбільше потребують захисту».²⁴⁰⁴

Правозахисний підхід до бідності було закріплено в Керівних принципах щодо крайньої бідності та прав людини (поданих Спеціальним Доповідачем з питань крайньої бідності та прав людини Магдаленою Сепульведа Кармона (Magdalena Sepúlveda Carmona) та прийнятих Радою ООН з прав людини 27 вересня 2012 року) та які Комітет бере до уваги.²⁴⁰⁵

²³⁹⁵ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., [Висновки 2003, Франція](#)

²³⁹⁶ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., [Висновки 2003, Франція](#); [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30](#)

²³⁹⁷ Див., наприклад, опис Комітетом «багатовимірних явищ бідності та відчуження» в документах [Висновки 2005, Норвегія](#) та [Висновки 2007, Бельгія](#)

²³⁹⁸ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., [Висновки 2003, Франція](#)

²³⁹⁹ Висновки 2003, Заява про тлумачення статті 30, див., напр., [Висновки 2003, Франція](#)

²⁴⁰⁰ [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30](#)

²⁴⁰¹ [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30](#)

²⁴⁰² Див., напр., [Висновки 2017, Ірландія](#)

²⁴⁰³ Загальний вступ до Висновків XIX-2 (2009)

²⁴⁰⁴ Загальний вступ до Висновків XIX-2 (2009)

²⁴⁰⁵ [Міжнародний захист дітей \(DCI\) проти Бельгії](#), скарга №69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2013 р., § 81; [Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30](#)

Соціальне відчуження

Зокрема, Комітет витлумачив сферу дії статті 30 як таку, що стосується як захисту від бідності (що розуміється як така, що включає ситуації соціальної нестабільності), так і захисту від соціального відчуження (що розуміється як таке, що перешкоджає включенню та участі громадян), автономно або в поєднанні з іншими пов'язаними положеннями Хартії.²⁴⁰⁶

Що стосується соціального відчуження, то Держави мають позитивне зобов'язання заохочувати участь громадян у подоланні перешкод, які виникають через відсутність представництва меншин у загальній культурі, засобах масової інформації чи на різних рівнях управління, щоб ці групи усвідомлювали, що існують реальні стимули або можливості залучення для протидії відсутності представництва.²⁴⁰⁷

Крім того, посилення на соціальні права, закріплені в статті 30, не слід розуміти надто вузько. Фактично, боротьба із соціальним відчуженням є однією зі сфер, де поняття неподільності основних прав набуває особливого значення.²⁴⁰⁸ У зв'язку з цим право голосу, як і інші права, пов'язані з громадянством та громадянською участю, є необхідним виміром соціальної інтеграції та залучення, і тому воно охоплюється статтею 30.²⁴⁰⁹ Таким чином, Держави також повинні спростити доступ до документів, що посвідчують особу, які є основоположними для отримання дозволу на проживання та громадянства з метою реалізації громадянської та політичної участі.²⁴¹⁰

Ці два виміри статті 30, бідність і соціальне відчуження, є проявом принципу неподільності, який також міститься в інших положеннях Хартії (наприклад, користування соціальною допомогою без обмеження політичних або соціальних прав, стаття 13).²⁴¹¹

Зв'язок між статтею 30 та іншими правами за Хартією

Комітет підкреслив дуже тісний зв'язок між ефективністю права, визнаного статтею 30 Хартії, та користуванням правами, визнаними іншими положеннями, такими як право на працю (стаття 1), доступ до медичної допомоги (стаття 11), соціальне забезпечення (стаття 12), соціальну та медичну допомогу (стаття 13), пільги від служб соціального забезпечення (стаття 14), права осіб з інвалідністю (стаття 15), соціальний, правовий та економічний захист сім'ї (стаття 16), а також дітей і молоді (стаття 17), право на рівні можливості та рівне ставлення у сфері працевлаштування та роботи без дискримінації за ознакою статі (стаття 20), права осіб літнього віку (стаття 23) або право на житло (стаття 31), не забуваючи про важливий вплив положення про недискримінацію (стаття E), яке, очевидно, включає недискримінацію за ознакою бідності.²⁴¹²

Отже, разом із показниками, зазначеними вище, під час оцінки дотримання державою статті 30 Комітет також бере до уваги національні заходи чи практики, які входять до сфери дії інших основних положень Хартії в межах обох систем моніторингу (процедура звітності та процедура розгляду колективних скарг).²⁴¹³ Такий підхід не означає, що висновок про невідповідність або рішення про порушення одного чи кількох із цих положень автоматично чи обов'язково призводить до порушення статті 30; але такий висновок або рішення може, залежно від обставин, мати значення для оцінки відповідності статті 30.²⁴¹⁴

²⁴⁰⁶ Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30

²⁴⁰⁷ Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30, цит. Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., § 107

²⁴⁰⁸ Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30

²⁴⁰⁹ Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30, цит. Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Франції, скарга № 51/2008, рішення по суті від 19 жовтня 2009 р., § 99

²⁴¹⁰ Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§ 103 та 108

²⁴¹¹ Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30

²⁴¹² Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30

²⁴¹³ Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30

²⁴¹⁴ Висновки 2013, Заява про тлумачення статті 30, цит. EUROCEF проти Франції, скарга № 82/2012, рішення по суті від 19 березня 2013 р., § 59

СТАТТЯ 31. ПРАВО НА ЖИТЛО

Кожна людина має право на житло

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Біженці входять до кола осіб, до яких застосовується стаття 31, і до них слід ставитися якомога сприятливіше, та в будь-якому разі, не менш сприятливо, ніж ставлення, яке зазвичай надається іноземцям за тих самих обставин.²⁴¹⁵ Держави не зобов'язані надавати альтернативне житло у вигляді постійного житла в розумінні статті 31§1 для мігрантів із нелегальним статусом. Однак стаття 31§2 застосовується до мігрантів із нелегальним статусом.²⁴¹⁶ Право на притулок має гарантуватися особам, які перебувають на території держави нелегально, у тому числі дітей, доки вони знаходяться під юрисдикцією Держави.²⁴¹⁷

Матеріальна сфера застосування

Раніше Комітет заявляв, що статтю 31 не можна тлумачити як таку, що накладає на Держави-учасниці зобов'язання щодо «результатів»;²⁴¹⁸ вона радше стосується «зобов'язання щодо засобів» (а саме вжиття відповідних заходів).²⁴¹⁹ Права, визнані в Соціальной хартії, повинні набувати практичної та дієвої, а не суто теоретичної форми.²⁴²⁰ Це означає, що для того, щоб ситуація відповідала статті 31, Держави-учасниці повинні:

- a) прийняти необхідні правові, фінансові та оперативні засоби для забезпечення стабільного прогресу на шляху до досягнення цілей, викладених у Хартії;²⁴²¹
- b) вести змістовну статистику потреб, ресурсів і результатів;²⁴²²
- c) проводити регулярні перевірки впливу прийнятих стратегій;²⁴²³
- d) встановити графік і не відкладати на невизначений строк кінцеву дату для досягнення цілей кожного етапу;²⁴²⁴
- e) звертати пильну увагу на вплив прийнятих політик на кожну з категорій зацікавлених осіб, особливо на найбільш вразливих.²⁴²⁵

Стосовно засобів забезпечення стабільного прогресу на шляху до досягнення цілей, викладених у Хартії, імплементація Хартії вимагає від Держав-учасниць не лише вчинення правових заходів, але й надання ресурсів і запровадження оперативних процедур, необхідних для повної реалізації зазначених у ній прав.²⁴²⁶

Якщо одне з прав, про яке йдеться, є винятково складним і дуже фінансово дорогим для реалізації, Держави-учасниці повинні вжити заходів для досягнення цілей Хартії в межах розумного строку, з вимірюваним прогресом і тією мірою, яка відповідає максимальному використанню наявних ресурсів.²⁴²⁷

²⁴¹⁵ Висновки 2015, Заява про тлумачення прав біженців

²⁴¹⁶ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §61

²⁴¹⁷ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §61

²⁴¹⁸ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 58–60; Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 52–53; Médecins du Monde — International проти Франції, скарга № 67/2011, рішення по суті від 11 вересня 2012 р., §55 цит. Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 59

²⁴¹⁹ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 58; Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 52

²⁴²⁰ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 59; Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 53; Médecins du Monde — International проти Франції, скарга № 67/2011, рішення по суті від 11 вересня 2012 р., §55, цит. Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 59

²⁴²¹ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 58–60

²⁴²² Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 58–60

²⁴²³ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 58–60

²⁴²⁴ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 58–60

²⁴²⁵ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 58–60

²⁴²⁶ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §61

²⁴²⁷ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §62; Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Франції, скарга № 64/2011, рішення по суті від 24 січня 2012 р., §96

Вимога щодо ведення статистики є особливо важливою у випадку права на житло через низку пов'язаних політичних заходів реагування, взаємодію між ними та небажані побічні ефекти, які можуть виникнути в результаті такої складності.²⁴²⁸ Однак статистичні дані корисні лише тоді, коли доступні ресурси та досягнуті результати або зроблений прогрес можна співставити з визначеними потребами.²⁴²⁹

Органи влади також повинні звернути особливу увагу на вплив рішень своєї житлової політики на найбільш вразливі групи населення, у цьому випадку на окремих осіб і сім'ї, які страждають від відчуження та бідності.²⁴³⁰

Статтю 31 слід розглядати у світлі відповідних міжнародних документів, які послужили прототипом для її авторів або в поєднанні з якими її необхідно застосовувати: Європейської конвенції з прав людини та Міжнародного пакту ООН про економічні, соціальні та культурні права.²⁴³¹

Той факт, що право на житло передбачено статтею 31 Хартії, не перешкоджає аналізу відповідних житлових питань, які виникають, відповідно до статті 16, що розглядає житло в контексті забезпечення права сімей на соціальний, правовий та економічний захист.²⁴³² Поняття достатнього житла та примусового виселення є ідентичними за статтями 16 і 31.²⁴³³

31§1 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на житло Сторони зобов'язуються вживати заходів, спрямованих на сприяння доступу до житла належного рівня.

Коло осіб, до яких застосовується Хартія

Відповідно до статті 31§1 Хартії, Держави-учасниці гарантують кожному право на житло та сприяють доступу до житла належного рівня.²⁴³⁴ Держави повинні вжити юридичних і практичних заходів, які є необхідними та достатніми для ефективного захисту відповідного права.²⁴³⁵ Держави користуються свободою розсуду (*доктрина margin of appreciation*) при визначенні заходів, яких необхідно вжити для забезпечення дотримання Хартії, зокрема щодо балансу, який потрібно знайти між загальними інтересами та інтересами конкретної групи, а також варіантами вибору, який необхідно зробити з точки зору пріоритетів і ресурсів.²⁴³⁶

Держави-учасниці повинні гарантувати кожному право на належне житло.²⁴³⁷ Вони повинні сприяти доступу до житла, зокрема, для різних груп вразливих осіб, таких як особи з низьким рівнем доходу, безробітні, домогосподарства з одним із батьків, молодь, особи з інвалідністю, в тому числі з проблемами психічного здоров'я.²⁴³⁸

Належне житло

Поняття належного житла має бути визначено в законодавстві. «Належне житло» означає:

1. житло, яке є безпечним із точки зору санітарії та здоров'я, тобто має всі основні зручності, такі як вода, опалення, утилізація відходів, санітарні приміщення, електрика тощо, і де контролюються конкретні небезпеки, такі як наявність свинцю чи азбесту;²⁴³⁹
2. житло, яке не є перенаселеним; розмір житла повинен відповідати кількості осіб і складу домогосподарства, що проживає в ньому;²⁴⁴⁰

²⁴²⁸ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §63

²⁴²⁹ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §63

²⁴³⁰ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §67, цит. Міжнародна асоціація Autism Europe проти Франції, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53; Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Франції, скарга № 64/2011, рішення по суті від 24 січня 2012 р., §96

²⁴³¹ Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§ 68-71

²⁴³² Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 31/2005, рішення про прийнятність від 10 жовтня 2005 р., §9

²⁴³³ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Болгарії, скарга № 31/2005, рішення по суті від 18 жовтня 2006 р., §17

²⁴³⁴ Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Франції, скарга № 64/2011, рішення по суті від 24 січня 2012 р., §95

²⁴³⁵ Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Франції, скарга № 64/2011, рішення по суті від 24 січня 2012 р., §95

²⁴³⁶ Європейський форум ромів та мандрівників (ERTF) проти Франції, Скарга № 64/2011, рішення по суті від 24 січня 2012 р., §95

²⁴³⁷ Висновки 2003, Франція

²⁴³⁸ Висновки 2003, Італія

²⁴³⁹ Висновки 2003, Франція

²⁴⁴⁰ Висновки 2003, Франція

3. житло з гарантованим правом на володіння, забезпеченим за законом. Це питання регулюється статтею 31§2.²⁴⁴¹

Визначення належного житла має застосовуватися не лише до нових будівель, але й поступово переходити на існуючий житловий фонд.²⁴⁴² Також воно має застосовуватися до житла, що здається в оренду, та житла, яке займає власник.²⁴⁴³

Необхідно вжити позитивних заходів у житловій сфері щодо вразливих груп населення, приділяючи особливу увагу становищу ромів і мандрівників. У результаті своєї історії роми стали особливим типом соціально незахищеної групи та вразливої меншини.²⁴⁴⁴ Тому вони потребують особливого захисту.²⁴⁴⁵ Слід приділяти особливу увагу їхнім потребам та відмінному від звичного способу життя, як у відповідній нормативно-правовій базі, так і під час прийняття рішень у конкретних випадках.²⁴⁴⁶

Неможливість забезпечити достатню кількість місць зупинки для мандрівників, а також погані умови проживання й експлуатаційні збої в таких зонах стали підставою для виявлення невідповідності цьому положенню.²⁴⁴⁷

Аналогічно, житлова політика, яка спричинила просторову та соціальну сегрегацію ромів (погано побудоване житло, проживання на околицях міст, відокремленість від решти населення), також призвела до порушень Хартії.²⁴⁴⁸

Той факт, що деякі діти-біженці та діти, які шукають притулок без супроводу, можуть залишатися протягом тривалого часу в закладах тимчасового розміщення (готелі екстреної допомоги та безпечні зони), не відповідає вимогам довгострокового розміщення відповідно до їхніх конкретних обставин, потреб і надзвичайної вразливості та порушує статтю 31§1.²⁴⁴⁹ Ці заклади не відповідають стандартам якості, необхідним для тривалого розміщення дітей без супроводу.²⁴⁵⁰

Ефективність

Органи державної влади зобов'язані забезпечити належне житло за допомогою різноманітних заходів, таких як інвентаризація житлового фонду, судові заборони власникам, що нехтують своїми зобов'язаннями, правила містобудування та зобов'язання орендодавців щодо обслуговування.²⁴⁵¹ Очікується, що Держави-учасниці продемонструють, як перевіряється достатність наявного житлового фонду (орендованого чи ні, приватного чи державного), чи проводяться регулярні інспекції та які подальші заходи вживаються у зв'язку з рішеннями про те, що житло не відповідає відповідним нормам.²⁴⁵² Також державні органи повинні обмежити перебої основних послуг, таких як вода, електрика та телефон.²⁴⁵³

Навіть якщо, згідно з національним законодавством, місцеві або регіональні органи влади, профспілки чи професійні організації відповідають за виконання певної функції, Держави-учасниці Хартії несуть відповідальність згідно зі своїми міжнародними зобов'язаннями за забезпечення належного виконання таких обов'язків.²⁴⁵⁴ Таким чином, остаточна відповідальність за реалізацію політики, що передбачає як мінімум нагляд і регулювання заходів на місцевому рівні, покладається на уряд, який повинен бути в змозі продемонструвати, що і місцеві органи влади, і він сам вжили практичних заходів для забезпечення ефективності заходів на місцевому рівні.²⁴⁵⁵

²⁴⁴¹ Висновки 2003, Франція

²⁴⁴² Висновки 2003, Франція

²⁴⁴³ Висновки 2003, Франція

²⁴⁴⁴ Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§ 39–40

²⁴⁴⁵ Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§ 39–40

²⁴⁴⁶ Центр житлових прав та виселення (COHRE) проти Італії, скарга № 58/2009, рішення по суті від 25 червня 2010 р., §§ 39–40

²⁴⁴⁷ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Франції, скарга № 51/2008, рішення по суті від 19 жовтня 2009 р., §§ 38, 39, 49; Висновки 2019, Франція

²⁴⁴⁸ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Португалії, скарга № 61/2010, рішення по суті від 30 червня 2011 р., § 48

²⁴⁴⁹ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., § 145

²⁴⁵⁰ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., § 145

²⁴⁵¹ Висновки 2003, Франція

²⁴⁵² Висновки 2019, Туреччина, Україна

²⁴⁵³ Висновки 2003, Франція

²⁴⁵⁴ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Італії, скарга № 27/2004, рішення по суті від 7 грудня 2005 р., § 26, цит. Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., § 29

²⁴⁵⁵ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Італії, скарга № 27/2004, рішення по суті від 7 грудня 2005 р., § 26; Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., § 79

Правовий захист

Ефективність права на належне житло вимагає його юридичного захисту за допомогою відповідних процедурних гарантій. Жителі повинні мати доступ до доступних і неупереджених судових чи інших засобів правового захисту.²⁴⁵⁶ Будь-яка процедура оскарження має бути ефективною.²⁴⁵⁷

31§2 З метою забезпечення ефективного здійснення права на житло Сторони зобов'язуються вживати заходів, спрямованих на запобігання бездомності та її скорочення з метою її поступової ліквідації.

Визначення

Бездомними особами вважаються особи, які за законом не мають у своєму розпорядженні житла чи іншої форми належного притулку відповідно до статті 31§1.²⁴⁵⁸

Стаття 31§2 зобов'язує Держави-учасниці поступово скорочувати бездомність з метою її ліквідації.²⁴⁵⁹ Скорочення бездомності передбачає запровадження таких заходів, як надання негайного притулку та догляд за бездомними особами, а також заходів для допомоги таким людям у подоланні їхніх труднощів, щоб не допустити їх повернення до бездомності.²⁴⁶⁰

Запобігання бездомності

Держави-учасниці повинні вживати заходів, щоб запобігти тому, щоб категорії вразливих груп населення ставали бездомними. Це вимагає від Держав-учасниць запровадити житлову політику для всіх незахищених груп осіб, щоб забезпечити їм доступ до соціального житла та житлових субсидій (порівняти статтю 31§3).²⁴⁶¹

Хоча органи державної влади користуються широкою свободою дій стосовно заходів, які необхідно вжити щодо міського планування, вони повинні знайти баланс між загальними інтересами та основними правами осіб, зокрема правом на житло та, як наслідок, забезпеченням того, щоб особи не стали бездомними.²⁴⁶²

Захист від виселення

Під примусовим виселенням можна розуміти ситуації, пов'язані з позбавленням житла, яке особа займала, через неплатоспроможність такої особи або незаконність зайняття нею житла.²⁴⁶³

Держави-учасниці повинні встановити процедурні гарантії для обмеження ризику виселення.²⁴⁶⁴

Незаконне зайняття ділянки чи житла може бути підставою для виселення незаконних мешканців.²⁴⁶⁵ Однак критерії незаконного зайняття житла не повинні бути надмірно широкими, а виселення мають регулюватися правилами процедури, які достатньою мірою захищають права зацікавлених осіб, і повинні здійснюватися відповідно до цих правил.²⁴⁶⁶

Правовий захист осіб, яким загрожує виселення, повинен включати, зокрема, зобов'язання щодо консультацій зі сторонами, яких це стосується, з метою пошуку альтернативних рішень щодо виселення, та зобов'язання встановити розумний строк попередження перед виселенням.²⁴⁶⁷ Строк попередження в один місяць у разі виселення через неплатоспроможність або незаконне зайняття житла є недоцільним.²⁴⁶⁸

²⁴⁵⁶ Висновки 2003, Франція

²⁴⁵⁷ Висновки 2015, Австрія, стаття 16

²⁴⁵⁸ Висновки 2003, Італія; Конференція європейських церков (СЕС) проти Нідерландів, скарга № 90/2013, рішення по суті від 1 липня 2014 р., §135

²⁴⁵⁹ Висновки 2003, Швеція

²⁴⁶⁰ Висновки 2003, Швеція

²⁴⁶¹ Висновки 2003, Швеція; Висновки 2005, Литва; Конференція європейських церков (СЕС) проти Нідерландів, скарга № 90/2013, рішення по суті від 1 липня 2014 р., §136

²⁴⁶² Висновки 2007, Італія

²⁴⁶³ Висновки 2003, Швеція; Висновки 2019, Україна

²⁴⁶⁴ Висновки 2005, Литва

²⁴⁶⁵ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., §51

²⁴⁶⁶ Європейський центр з прав ромів (ERRC) проти Греції, скарга № 15/2003, рішення по суті від 8 грудня 2004 р., §51

²⁴⁶⁷ Висновки 2003, Швеція

²⁴⁶⁸ Висновки 2019, Україна

Якщо виселення відбувається, воно має здійснюватися в умовах поваги до гідності відповідних осіб.²⁴⁶⁹ Законодавство має заборонити виселення в нічний час або в зимовий період.²⁴⁷⁰ Якщо підставою для виселення стали суспільні інтереси, органи влади повинні вжити заходів для переселення або фінансової допомоги відповідним особам.²⁴⁷¹

Національне законодавство має передбачати засоби правового захисту та пропонувати юридичну допомогу тим, хто потребує звернення до суду з метою отримати відшкодування. Також має бути забезпечено компенсацію за незаконне виселення.²⁴⁷²

Право на притулок

Відповідно до статті 31§2, бездомним особам має бути запропоновано притулок як екстрене рішення.²⁴⁷³ Щоб гарантувати повагу до гідності осіб, які перебувають у притулку, притулки повинні відповідати стандартам охорони здоров'я, безпеки та гігієни, зокрема, вони мають бути оснащені базовими зручностями, такими як доступ до чистої води, опалення та достатнє освітлення.²⁴⁷⁴ Безпека найближчого оточення є ще однією базовою вимогою.²⁴⁷⁵ Тим не менш, до тимчасового житла не обов'язково висуваються ті ж вимоги щодо конфіденційності, сімейного життя та відповідності, які вимагаються від більш постійних форм стандартного житла, якщо задовольняються мінімальні вимоги.²⁴⁷⁶

Держави-учасниці мають передбачити достатню кількість місць у тимчасових притулках,²⁴⁷⁷ а умови в притулках повинні бути такими, щоб дозволити жити з дотриманням людської гідності.²⁴⁷⁸

Тимчасове забезпечення притулком, яким би належним він не був, не можна вважати задовільним.²⁴⁷⁹ Бездомних осіб має бути забезпечено належним житлом протягом розумного періоду.²⁴⁸⁰ Крім того, слід вживати заходів, щоб допомогти таким людям подолати труднощі та не допустити їхнього повернення до ситуації бездомності.²⁴⁸¹

Право на притулок має належним чином гарантуватися мігрантам, у тому числі дітям-мігрантам та дітям, які шукають притулок без супроводу дорослих.²⁴⁸² Держави-учасниці зобов'язані надавати належний притулок дітям, які незаконно перебувають на їхній території, доки такі діти знаходяться під їхньою юрисдикцією.²⁴⁸³ Оскільки сфери застосування статей 31§2 і 17 значною мірою збігаються, Комітет оцінює питання права на притулок для неповнолітніх іноземців без супроводу в межах статті 31§2, якщо Держави-учасниці прийняли обидва положення.²⁴⁸⁴ Розміщення людей у таборах розміщення і тимчасових притулках, які не відповідають нормам людської гідності, становить порушення зазначених вище вимог.²⁴⁸⁵ Держави повинні розробити детальні вказівки щодо стандартів закладів прийому, забезпечуючи достатній простір і приватність для дітей та їхніх сімей.²⁴⁸⁶

Виятковий характер ситуації, яка є наслідком збільшення притоку мігрантів і біженців, та труднощі для Держави в управлінні ситуацією на її кордонах не можуть звільнити цю Державу від її зобов'язань згідно зі статтею 31§2 Хартії надавати притулок дітям-мігрантам і дітям-біженцям з огляду на їхні особливі

²⁴⁶⁹ Висновки 2003, Швеція

²⁴⁷⁰ Висновки 2003, Швеція

²⁴⁷¹ Висновки 2003, Швеція

²⁴⁷² Висновки 2003, Швеція

²⁴⁷³ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §46

²⁴⁷⁴ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §62

²⁴⁷⁵ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §62

²⁴⁷⁶ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §62

²⁴⁷⁷ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §107

²⁴⁷⁸ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§108–109

²⁴⁷⁹ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §106

²⁴⁸⁰ Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Франції, скарга № 39/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §106

²⁴⁸¹ Висновки 2003, Італія

²⁴⁸² Висновки 2019, Греція

²⁴⁸³ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §117

²⁴⁸⁴ Європейський комітет з пріоритетних дій удома в інтересах дитини та сім'ї (EUROCEF) проти Франції, скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §173

²⁴⁸⁵ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §62

²⁴⁸⁶ Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §121

потреби та надзвичайну вразливість або іншим чином обмежити чи послабити її відповідальність згідно з Хартією.²⁴⁸⁷

Комітет вважає, що виселення з притулків без надання альтернативного житла має бути заборонено.²⁴⁸⁸

Виселення з притулку осіб, які перебувають на території Держави-учасниці у нелегальному статусі, має бути заборонено, оскільки це поставило б відповідних осіб, особливо дітей, у ситуацію крайньої безпорадності, що суперечить повазі до їхньої людської гідності.²⁴⁸⁹

Держави-учасниці не зобов'язані надавати альтернативне житло у вигляді постійного житла в розумінні статті 31§1 для мігрантів із нелегальним статусом.²⁴⁹⁰

31§3 3 метою забезпечення ефективного здійснення права на житло Сторони зобов'язуються вживати заходів, спрямованих на встановлення на житло цін, доступних для малозабезпечених осіб (осіб без належних ресурсів).

Для малозабезпечених осіб має бути гарантовано достатню кількість належного житла.²⁴⁹¹

Соціальне житло

Житло є доступним, якщо домогосподарство може дозволити собі сплачувати початкові витрати (депозит, авансова орендна плата), поточну орендну плату та/або інші витрати, пов'язані з житлом (наприклад, комунальні послуги, витрати на технічне обслуговування та управління) на довгостроковій основі, але при цьому все ще може утримувати мінімальний рівень життя відповідно до стандартів, визначених суспільством, у якому знаходиться домогосподарство.²⁴⁹² Для підтвердження, що вживаються заходи для того, щоб зробити ціну на житло доступною для осіб без належних ресурсів, Держави-учасниці Хартії повинні продемонструвати, що коефіцієнт доступності найбільш малозабезпечених претендентів на житло сумісний із їхнім рівнем доходу.²⁴⁹³

Держави-учасниці повинні:

- ▶ вжити відповідних заходів щодо забезпечення житлом, зокрема соціальним.²⁴⁹⁴ Соціальне житло має бути призначене, зокрема, для найбільш знедолених верств населення;²⁴⁹⁵
- ▶ вжити заходів для забезпечення того, щоб періоди очікування на виділення житла не були надмірними;²⁴⁹⁶ мають бути доступні судові або інші засоби правового захисту, якщо періоди очікування надмірні;²⁴⁹⁷

Усі надані таким чином права мають гарантуватися без дискримінації, зокрема стосовно ромів чи мандрівників, які бажають жити в мобільних будинках.²⁴⁹⁸

Житлові пільги

Згідно зі статтею 31§3, від Держав-учасниць вимагається запровадити комплексні системи житлових пільг для захисту малозабезпечених і знедолених верств населення.²⁴⁹⁹ Житлові пільги є індивідуальним правом: усі домогосподарства, які відповідають вимогам, повинні отримувати їх на практиці; у разі відмови повинні бути доступні законні засоби правового захисту.²⁵⁰⁰

Право на доступне житло не повинно бути предметом будь-якої дискримінації за будь-якою ознакою, зазначеною в статті Е Хартії.²⁵⁰¹

2487 Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018, рішення по суті від 26 січня 2021 р., §133

2488 Висновки 2015, Заява про тлумачення статті 31§2

2489 Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §110

2490 Європейська федерація національних організацій, що працюють з бездомними людьми (FEANTSA) проти Нідерландів, скарга № 86/2012, рішення по суті від 2 липня 2014 р., §60

2491 Висновки 2003, Швеція

2492 Висновки 2003, Швеція

2493 FEANTSA проти Словенії, скарга № 53/2008, рішення по суті від 8 вересня 2009 р., § 72.

2494 Висновки 2003, Швеція

2495 Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§98–100

2496 Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §131

2497 Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §131

2498 Міжнародний Рух АТД «Четвертий світ» проти Франції, скарга № 33/2006, рішення по суті від 5 грудня 2007 р., §§149–155; Висновки 2019, Франція

2499 Висновки 2003, Швеція; Висновки 2019, Греція

2500 Висновки 2003, Швеція

2501 Висновки 2019, Туреччина

СТАТТЯ Е — ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ

Здійснення прав, передбачених цією Хартією, забезпечується без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, стану здоров'я, належності до національної меншини, народження або інших обставин.

Передумови для статті Е

Стаття Е бере свої витоки зі статті 14 Європейської конвенції з прав людини.²⁵⁰²

Мета статті Е

Стаття Е забороняє не лише пряму дискримінацію, а й усі форми непрямой дискримінації.²⁵⁰³ Така непрямая дискримінація може виникнути через неврахування належним чином усіх відповідних відмінностей або через невжиття належних заходів для забезпечення фактичної доступності прав і колективних переваг, відкритих для всіх і щодо всіх.²⁵⁰⁴ Включення статті Е в окрему статтю переглянутої Хартії вказує на підвищену важливість, яку автори приділяли принципу заборони дискримінації щодо реалізації основних прав, які містяться в ній.²⁵⁰⁵ Її функція полягає в тому, щоб допомогти забезпечити однаково ефективне використання всіх відповідних прав, незалежно від специфічних характеристик окремих осіб або груп осіб.²⁵⁰⁶

Стаття Е не є автономним правом, яке саме по собі могло б забезпечити незалежну підставу для подання скарги.²⁵⁰⁷ Вона не існує незалежно і повинна поєднуватися з основним положенням Хартії.²⁵⁰⁸ Тим не менш, ситуація, яка сама по собі відповідає застосовному основному положенню, може порушувати це положення у поєднанні зі статтею Е, якщо ця ситуація має дискримінаційний характер.²⁵⁰⁹

Заборонені підстави для дискримінації, окрім прямо перелічених у статті Е

Вираз «або інших обставин» означає, що цей перелік не є вичерпним.

Хоча інвалідність прямо не вказано як заборонену підставу для дискримінації відповідно до статті Е, Комітет вважає, що вона охоплюється посиланням на «інші обставини».²⁵¹⁰

Комітет запровадив такий самий підхід щодо ознак дискримінації, тісно пов'язаних між собою та які становлять «сумісну», «перехресну» або «множинну» дискримінацію, наприклад, ситуації, коли сукупний вплив статі, стану здоров'я, соціально-економічного статусу та територіального розташування жінок перешкоджає їм отримати ефективний доступ до послуг з переривання вагітності (абортів).²⁵¹¹

Про дискримінацію на підставі інвалідності та соціально-економічного статусу див. [Міжнародна федерація за права людини \(FIDH\) та організація Inclusion Europe проти Бельгії](#), скарга № 141/2017, рішення по суті від 9 вересня 2020 р., §196;

Щодо непрямой дискримінації в доступі до послуг у зв'язку з материнством на підставі статі, етнічного походження, географічного розташування та інших бар'єрів, див. [Європейський центр з прав ромів \(ERRC\) проти Болгарії](#), скарга № 151/2017, рішення по суті від 5 грудня 2018 р., §§85–86;

Щодо непрямой дискримінації в доступі до сімейних виплат за ознакою віку та етнічної приналежності, див. [Фонд рівних прав проти Болгарії](#), скарга № 121/2016, рішення по суті від 16 жовтня 2018 р., §95.

У питаннях, пов'язаних із дискримінацією у сфері працевлаштування, немає необхідності об'єднувати статтю 1§2 зі статтею Е, оскільки сама стаття 1§2 забороняє таку дискримінацію.²⁵¹²

2502 Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §52

2503 Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §52

2504 Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §52

2505 Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §51

2506 Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §51

2507 Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §51

2508 Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §34

2509 Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §34

2510 Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §51

2511 Міжнародна федерація планового батьківства — Європейська мережа (IPPF EN) проти Італії, скарга № 87/2012, рішення по суті від 10 вересня 2013 р., §190–194

2512 Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) проти Норвегії, скарга № 74/2011, рішення по суті від 2 липня 2013 р., §§116–117

Заборона дискримінації входить до сфери дії деяких положень Хартії (наприклад, питання рівної оплати праці згідно зі статтею 4§3); у таких випадках Комітет вважає, що немає необхідності перевіряти, чи мало місце окреме порушення статті Е.²⁵¹³

Сфера застосування статті Е

Принцип рівності, що лежить в основі статті Е, означає однакове ставлення до рівних і різне до нерівних.²⁵¹⁴ Не лише до осіб, які перебувають в схожій ситуації потрібно ставитися на рівних та особи, чия ситуація відрізняється потрібно ставитися по-різному, при цьому способи реагування на такі обставини мають демонструвати достатню розсудливість для забезпечення реальної та ефективної рівності.²⁵¹⁵ Держави-учасниці не дотримуються Хартії, якщо без об'єктивного та розумного обґрунтування вони не ставляться по-різному до осіб, чії ситуації суттєво відрізняються.²⁵¹⁶ Інакше кажучи, притаманні людям відмінності в демократичному суспільстві слід не тільки сприймати позитивно, але й реагувати на них розсудливо, щоб забезпечити реальну та ефективну рівність.²⁵¹⁷

Порівнянність, виправданість, пропорційність

Держави-учасниці користуються певною свободою розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*) в оцінці того, чи виправдовують відмінності в подібних ситуаціях рівне ставлення в законодавстві та в якій мірі, але в кінцевому Комітет має вирішити, чи лежить така відмінність у межах цієї свободи розсуду.²⁵¹⁸

У випадку дискримінації згідно зі статтею Е, тягар доведення не повинен повністю покладатися на сторону, яка подає запит, та має бути предметом відповідного коригування.²⁵¹⁹

COVID-19 і стаття Е

При розробці та впровадженні нових додаткових заходів для забезпечення реагування Хартії на виклики, пов'язані з COVID-19, Держави-учасниці повинні належним чином враховувати всіх носіїв соціальних прав осіб, приділяючи особливу увагу та належний пріоритет найбільш соціально вразливим групам і окремим особам.²⁵²⁰ Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб заходи, вжиті у відповідь на кризу, включно із заходами економічної та соціальної політики, не призводили до прямої чи непрямої дискримінації щодо реалізації соціальних прав (як це передбачено статтею Е Хартії).²⁵²¹

СТАТТЯ F — ВІДСТУПИ ВІД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ В ДЕРЖАВІ

1. Під час війни або іншого надзвичайного стану в державі, який загрожує життю нації, будь-яка Сторона може вжити заходів, які відступають від її зобов'язань за цією Хартією, виключно в тих межах, які зумовлені гостротою становища, якщо такі заходи не суперечать її іншим зобов'язанням за міжнародним правом.
2. Будь-яка Сторона, яка скористається цим правом відступу від своїх зобов'язань, у розумні строки повною мірою інформує Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і про причини їхнього вжиття. Вона також інформує Генерального секретаря про те, коли такі заходи були припинені і з якого часу положення Хартії, які вона прийняла, знову повністю виконуються.

Досі жодна Держава-учасниця не виконувала статтю F.

Якби Держава-учасниця посилалася на статтю F Хартії «під час війни або надзвичайного стану в державі», це дозволило б цій Державі вживати заходів, що передбачають відступ від її зобов'язань виключно в тих межах, які зумовлені гостротою становища.²⁵²²

²⁵¹³ Організація Університет жінок Європи (UWE) проти Бельгії, скарга № 124/2016, рішення по суті від 6 грудня 2019 р., §109

²⁵¹⁴ Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §52

²⁵¹⁵ Фонд рівних прав проти Болгарії, скарга № 121/2016, рішення по суті від 16 жовтня 2018 р., §80

²⁵¹⁶ Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §52

²⁵¹⁷ Міжнародна асоціація Autism-Europe (AIAE) проти Франції, скарга № 13/2000, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §52

²⁵¹⁸ Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 50/2008, рішення по суті від 9 вересня 2009 р., §39

²⁵¹⁹ Центр захисту прав осіб з психічними порушеннями (MDAC) проти Болгарії, скарга № 41/2007, рішення по суті від 3 червня 2008 р., §52

²⁵²⁰ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²⁵²¹ Заява про COVID-19 і соціальні права, прийнята 24 березня 2021 р.

²⁵²² Європейська організація військових асоціацій та профспілок (EUROMIL) проти Ірландії, скарга № 164/2018, рішення по

Якщо обмеження, накладені на звільнення зі збройних сил під час періоду надзвичайного стану, передбачені законодавством із достатньою чіткістю, переслідують законну мету та можуть вважатися необхідними в демократичному суспільстві з міркувань національної безпеки, Комітет вважає, що ситуація відповідає Хартії.²⁵²³

Пандемія COVID-19, незважаючи на її серйозність і суттєві наслідки, не розглядалася Державами-учасницями як така, що становить надзвичайну ситуацію в державі такого характеру, щоб виправдати відступ від прав, зазначених у Хартії, відповідно до статті F.²⁵²⁴ Жодна Держава-учасниця не визнала за необхідне скористатися можливістю відступити від своїх зобов'язань за Хартією, як це передбачено статтею F Хартії.²⁵²⁵ Таким чином, усі Держави-учасниці залишаються повністю зобов'язаними виконувати свої обов'язки за Хартією.²⁵²⁶

СТАТТЯ G — ОБМЕЖЕННЯ

1. Ефективне втілення в життя прав і принципів, зазначених у частині I, та їхнє ефективне здійснення відповідно до частини II не підлягають жодним обмеженням, за винятком тих, які передбачені цими частинами і тих, які встановлені законом і необхідні в демократичному суспільстві для захисту прав і свобод інших людей або для захисту державних інтересів, національної безпеки, здоров'я людей чи моралі.
2. Обмеження, які дозволяються згідно з цією Хартією щодо зазначених у ній прав і зобов'язань, застосовуються тільки з метою, з якою вони передбачені.

Стаття G переглянутої Хартії (яка відповідає статті 31 Хартії 1961 року і застосовується так само) дозволяє Державам-учасницям обмежувати права, закріплені в Хартії.²⁵²⁷ Вона передбачає умови, за яких допускаються обмеження користування правами, передбаченими Хартією.²⁵²⁸ Це положення відповідає другому пункту статей 8–11 Європейської конвенції з прав людини.²⁵²⁹ Воно не може призвести до порушення як такого.²⁵³⁰ Проте це положення необхідно враховувати при оцінці суті скарги щодо основної статті Хартії.²⁵³¹

Враховуючи серйозність наслідків обмеження цих прав, особливо для найбільш вразливих членів суспільства, стаття G встановлює конкретні передумови для застосування таких обмежень.²⁵³² Окрім того, як виняток, застосовний лише за надзвичайних обставин, обмеження за статтею G слід тлумачити вузько.²⁵³³

Обмеження мають бути встановлені законом, переслідувати законну мету та бути необхідними в демократичному суспільстві для досягнення цієї мети.²⁵³⁴ Будь-яке обмеження має відповідати нагальній суспільній потребі та бути найменш обмежувальним заходом із точки зору його впливу на права за Хартією серед тих, хто може досягти поставленої мети.²⁵³⁵

(1) встановлені законом

Обмежувальні заходи повинні мати чітку основу в законодавстві, тобто вони повинні бути узгоджені демократичним законодавчим органом і переслідувати одну із законних цілей, визначених у статті G.²⁵³⁶ Вони також повинні відповідати вимогам точності та передбачуваності.²⁵³⁷

суті від 21 жовтня 2020 р., §61

2523 *Європейська організація військових асоціацій та профспілок (EUROMIL) проти Ірландії*, скарга № 164/2018, рішення по суті від 21 жовтня 2020 р., §63

2524 *Заява про COVID-19 і соціальні права*

2525 *Заява про COVID-19 і соціальні права*

2526 *Заява про COVID-19 і соціальні права*

2527 *Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції*, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §83

2528 *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції*, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §31

2529 *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції*, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §31

2530 *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції*, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §31

2531 *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції*, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §33

2532 *Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції*, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §83

2533 *Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції*, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §83

2534 *Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції*, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §38

2535 *Заява про COVID-19 і соціальні права*

2536 *Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції*, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §83

2537 *Заява про COVID-19 і соціальні права*

(2) переслідувати законну мету, тобто йдеться про захист прав і свобод інших осіб, державних інтересів, національної безпеки, здоров'я населення чи моралі

Хоча в демократичному суспільстві законодавча влада в принципі має легітимізувати та визначати державні інтереси шляхом досягнення справедливого балансу між потребами всіх членів суспільства, і хоча, з точки зору Хартії, вона має при цьому свободу розсуду (*доктрина «margin of appreciation»*), це не означає, що законодавча влада повністю вільна від будь-яких обмежень у прийнятті рішень.²⁵³⁸ Взяті за Хартією зобов'язання не може бути скасовано без належних гарантій рівня захисту, який усе ще є достатнім для задоволення основних соціальних потреб.²⁵³⁹ Національний законодавчий орган має збалансувати турботу про державну казну з необхідністю належного захисту соціальних прав.²⁵⁴⁰

Держави не можуть відмовитися від своїх зобов'язань, віддавши повноваження визначати, що становить державний інтерес, зовнішнім установам.²⁵⁴¹

(3) необхідні в демократичному суспільстві для досягнення цих цілей

Обмеження повинні вводитися лише у відповідь на «нагальну суспільну потребу».²⁵⁴²

При транспонуванні обмежувальних заходів в національне законодавство, юридичні акти повинні забезпечувати пропорційність між цілями, які переслідуються, та їх негативними наслідками для реалізації соціальних прав.²⁵⁴³ Отже, навіть за надзвичайних обставин запроваджені обмежувальні заходи повинні бути відповідними для досягнення поставленої мети; вони не можуть виходити за межі того, що необхідно для досягнення такої мети, їх можна застосовувати лише для тих цілей, для яких вони були призначені, і вони повинні підтримувати належний рівень захисту.²⁵⁴⁴

Крім того, органи влади повинні провести ретельний збалансований аналіз наслідків законодавчих заходів, зокрема їх можливого впливу на найбільш вразливі групи на ринку праці, а також провести безпосередні консультації з тими, кого найбільше торкнулися ці заходи.²⁵⁴⁵

СТАТТЯ Н — ХАРТІЯ І НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО ЧИ МІЖНАРОДНІ УГОДИ

Положення цієї Хартії не зашкоджують положенням національного права чи будь-яких двосторонніх або багатосторонніх договорів, конвенцій чи угод, які вже набули або можуть набути чинності і за якими захищеним особам може надаватися більш сприятливий режим.

Комітет тлумачить Хартію у світлі правил, викладених у Віденській конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року, серед яких є стаття 31§3(с), яка вказує, що необхідно брати до уваги «будь-які відповідні норми міжнародного права, які застосовуються у відносинах між учасниками».²⁵⁴⁶ Дійсно, Хартію не можна тлумачити у вакуумі.²⁵⁴⁷ Хартію слід, наскільки це можливо, тлумачити у гармонії з іншими нормами міжнародного права, частиною яких вона є.²⁵⁴⁸

Згідно зі статтею Н, Хартія не порушує положень будь-яких багатосторонніх договорів, відповідно до яких особам, що перебувають під захистом, надається більш сприятливий режим.²⁵⁴⁹

Комітет не має компетенції ні оцінювати відповідність національних ситуацій директиві Європейського Союзу, ні оцінювати відповідність директиви Європейській соціальній хартії.²⁵⁵⁰

²⁵³⁸ Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §85

²⁵³⁹ Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §85

²⁵⁴⁰ Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §85

²⁵⁴¹ Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §87

²⁵⁴² Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §83

²⁵⁴³ Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §87

²⁵⁴⁴ Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §87

²⁵⁴⁵ Загальна конфедерація праці Греції (GSEE) проти Греції, скарга № 111/2014, рішення по суті від 23 березня 2017 р., §90

²⁵⁴⁶ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §35

²⁵⁴⁷ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §35

²⁵⁴⁸ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §35

²⁵⁴⁹ Конференція європейських церков (CEC) проти Нідерландів, скарга № 90/2013, рішення по суті від 1 липня 2014 р., §§ 68–69

²⁵⁵⁰ Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 55/2009, рішення по суті від 23 червня 2006 р., §33

Коли держави-члени Європейського Союзу узгоджують обов'язкові заходи у формі директив, які стосуються питань, що входять до сфери дії Європейської соціальної хартії, вони повинні повною мірою враховувати зобов'язання, які вони взяли на себе під час ратифікації Європейської соціальної хартії, як під час підготовки відповідного тексту, так і під час транспонування його до національного законодавства.²⁵⁵¹ Зрештою Комітет має оцінити відповідність національної ситуації Хартії, в тому числі тоді, коли транспозиція директиви Європейського Союзу до національного законодавства може вплинути на належну імплементацію Хартії.²⁵⁵²

Щоразу при оцінці ситуації, коли Держави-учасниці враховують юридичні тексти Європейського Союзу або беруть на себе зобов'язання за ними, Комітет розглядатиме в кожному конкретному випадку, чи забезпечується дотримання прав, гарантованих Хартією, у національному законодавстві.²⁵⁵³

СТАТТЯ I — ВИКОНАННЯ ВЗЯТИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

1. Без шкоди для методів виконання зобов'язань, передбачених у цих статтях, відповідні положення статей 1–31 частини II цієї Хартії виконуються за допомогою:

- a. законів або правил;
- b. угод між роботодавцями чи організаціями роботодавців та організаціями працівників;
- c. поєднання цих двох методів;
- d. інших відповідних засобів.

Стаття I передбачає засоби реалізації різних положень Хартії.²⁵⁵⁴ Тому вона як така не може призвести до порушення.²⁵⁵⁵ Однак це необхідно враховувати при перевірці відповідності національних ситуацій будь-якому суттєвому положенню Хартії.²⁵⁵⁶

Засоби виконання зобов'язань за Хартією залишаються на розсуд Держав-учасниць, які можуть вільно використовувати всі методи, згадані вище.

Однак:

- ▶ недостатньо існування закону та відповідності принципам Хартії, щоб ситуація вважалася відповідною Хартії; закон також має застосовуватися на практиці;²⁵⁵⁷
- ▶ у разі виконання через колективні договори або національними органами, саме Держава має забезпечити дотримання прав, закріплених у Хартії: Держави-учасниці повинні гарантувати, що ці угоди не суперечать узятим зобов'язанням чи то через правила, які містять такі угоди, чи то через процедури їх виконання.²⁵⁵⁸

Якщо досягнення одного з прав, про яке йдеться, є винятково складним і дуже дорогим для вирішення, Держава-учасниця повинна вжити заходів, які дадуть їй змогу досягти цілей Хартії в межах розумного строку, з вимірюваним прогресом і тією мірою, яка відповідає максимальному використанню наявних ресурсів.²⁵⁵⁹ У таких випадках Держава-учасниця повинна вжити заходів, які дадуть їй змогу досягти цілей Хартії в межах розумного строку, з вимірюваним прогресом і тією мірою, яка відповідає максимальному використанню наявних ресурсів. Держави-учасниці повинні особливо пам'ятати про вплив, який їхні рішення чинитимуть на групи з підвищеною вразливістю, а також на інших постраждалих осіб, у тому числі, зокрема, їхні сім'ї, на які лягає найважчий тягар у разі інституційних недоліків.²⁵⁶⁰

2551 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 55/2009, рішення по суті від 23 червня 2006 р., §33

2552 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 55/2009, рішення по суті від 23 червня 2006 р., §33, див. також *Syndicat de défense des fonctionnaires проти Франції*, скарга № 73/2011, рішення по суті від 12 вересня 2012 р., §29

2553 Confédération française démocratique du travail (CFDT) проти Франції, скарга № 55/2009, рішення по суті від 23 червня 2006 р., §38

2554 *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції*, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §§32–33

2555 *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції*, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §§32–33

2556 *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) проти Франції*, скарга № 26/2004, рішення по суті від 15 червня 2005 р., §§32–33

2557 *Міжнародна комісія юристів проти Португалії*, скарга № 1/1998, рішення по суті від 9 вересня 1999 р., §32

2558 *Конфедерація шведського підприємництва проти Швеції*, скарга № 12/2002, рішення по суті від 15 травня 2003 р., §§27–28

2559 *Міжнародна асоціація Autism – Europe проти Франції*, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53

2560 *Міжнародна асоціація Autism – Europe проти Франції*, скарга № 13/2002, рішення по суті від 4 листопада 2003 р., §53

2. Вважається, що зобов'язання, які випливають з положень пунктів 1, 2, 3, 4, 5 і 7 статті 2, пунктів 4, 6 і 7 статті 7, пунктів 1, 2, 3 і 5 статті 10 та статей 21 і 22 частини II цієї Хартії, виконуються, якщо ці положення застосовуються згідно з пунктом 1 цієї статті до переважної більшості відповідних працівників.

Для перелічених вище положень ситуація вважається відповідною, коли закріпленим правом користуються не менше 80% працівників.²⁵⁶¹ Однак:

1. будь-який закон, який не відповідає вказаним вище критеріям і який потенційно може бути застосовним до всіх працівників, є порушенням статті I§2, навіть якщо він на практиці стосується менше ніж 20% працівників.²⁵⁶²
2. Застосування статті I не може призвести до ситуації, коли велика кількість осіб, що формують певну категорію, свідомо виключається зі сфери дії юридичного положення.²⁵⁶³

2561 Висновки XVIII-1 (2006), Хорватія, стаття 2§2;

2562 Висновки XIV-2 (1998), Бельгія

2563 Confédération française de l'encadrement (CFE-CGC) проти Франції, скарга №9/2000, рішення по суті від 16 листопада 2001 р., §§39–41.

Додаток: коло осіб, до яких застосовується Хартія

Основним посиланням є Додаток до Хартії щодо сфери її застосування з точки зору осіб, які підлягають захисту. У підпункті 1 пункту 1 зазначено, що статті 1–17 та 20–31 застосовуються тільки до тих іноземців, «які є громадянами інших Сторін та на законних підставах проживають або працюють на території держави відповідної Сторони». Це правило діє «без шкоди для пункту 4 статті 12 і пункту 4 статті 13» і має тлумачитися «в контексті положень статей 18 і 19». У підпункті 2 зазначено, що «таке тлумачення не зашкоджує поширенню будь-якою Стороною аналогічних прав на інших осіб».

ПРАВА ГРОМАДЯН ІНШИХ СТОРІН, ЩО НА ЗАКОННИХ ПІДСТАВАХ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ДЕРЖАВИ-СТОРОНИ

Загальні положення

Ратифікуючи Хартію, Держави-учасниці зобов'язуються застосовувати положення, які вони прийняли, до своїх громадян і «громадян інших Сторін, які на законних підставах проживають або працюють на території держави відповідної Сторони» (Додаток). Таким чином, іноземці повинні відповідати трьом умовам для отримання прав, передбачених Хартією, на тих же підставах, що й громадяни країни:

1. бути громадянином однієї зі сторін Хартії або переглянутої Хартії;
2. бути законним резидентом, тобто мати дозвіл на в'їзд і проживання на території держави;
3. і/або працювати на законних підставах, тобто мати дозвіл на в'їзд і роботу на території держави.

Хартія не надає іноземним громадянам жодного права в'їзду на територію держав інших Сторін, не кажучи вже про свободу пересування. Однак вона вимагає від Держав-учасниць проведення гнучкої імміграційної політики щодо громадян інших Сторін шляхом лібералізації правил працевлаштування для іноземних працівників (стаття 18§§1-3) і сприяння возз'єднанню сімей (стаття 19§6).

Особливі випадки

Певні права за Хартією не включено до доданого переліку тих, які Держави-учасниці повинні застосовувати без дискримінації за ознакою громадянства, не лише з тієї простої причини, що іноземці є єдиними бенефіціарами цих прав, але також тому, що в певних аспектах відповідні положення розширюють коло бенефіціарів додатково до громадян та іноземців, як визначено в Додатку:

- ▶ Стаття 12§4 стосується соціального забезпечення «громадян інших Сторін». Це вимагає від Держав-учасниць гарантувати не лише те, що іноземні громадяни, на яких поширюється дія Додатка, матимуть право на рівне ставлення та експорт певних виплат соціального забезпечення, але й те, що іноземці, які більше не проживають у країні, але раніше проживали або працювали там на законній основі, збережуть свої права на соціальне забезпечення, отримане відповідно до законодавства цієї країни.
- ▶ Стаття 13§4 надає особливе право на допомогу іноземцям із громадянством Сторони Хартії, які законно перебувають на території іншої держави, але не проживають і не працюють там. Це може стосуватися, наприклад, студентів або туристів, надаючи таким особам право на тимчасову соціальну допомогу та екстрену медичну допомогу.
- ▶ Стаття 18 надає право займатися прибутковою діяльністю на території держав інших Сторін. Із самої мети цього положення (див. вище) впливає, що відповідні особи є заявниками на отримання дозволу на проживання та/або роботу і ще не перебувають у відповідній країні.

- ▶ Стаття 19 містить декілька прав, які стосуються саме трудових мігрантів та їхніх сімей, наприклад, права на возз'єднання сім'ї та процедурні гарантії у разі виселення, а також право на викладання мови країни, яка приймає, та рідної мови.

ВИКЛЮЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН ІНШИХ КРАЇН ТА/АБО ТИХ, ХТО ПЕРЕБУВАЄ НА ТЕРИТОРІЇ КРАЇНИ У НЕЛЕГАЛЬНОМУ СТАТУСІ

Одним із наслідків позитивного визначення захищених осіб у Додатку є те, що деяких осіб теоретично виключено зі сфери застосування Хартії:

Іноземці без громадянства Сторони Хартії

На них Хартія в принципі не поширюється.

У 2004 році Комітет нагадав про можливість розширення захисту за Хартією на іноземних громадян держав, які не є її Державами-учасницями²⁵⁶⁴. Комітет обґрунтував свої аргументи самим Додатком, який передбачає, що Сторони можуть поширювати застосування Хартії на інших осіб, окрім тих, на яких поширюється Додаток. Зокрема, Комітет зазначив, що «Сторони Хартії (у її редакції 1961 року та переглянутій версії 1996 року) гарантували іноземцям, на яких не поширюється дія Хартії, права, ідентичні або невіддільні від прав за Хартією, шляхом ратифікації договорів про права людини, зокрема Європейської конвенції з прав людини або прийняття національних правил (конституційних, законодавчих чи інших) без розмежування між особами, прямо згаданими в Додатку, та іншими негромадянами. При цьому Сторони взяли на себе ці зобов'язання».

Однак після викладення принципу Комітет додав, що ці зобов'язання «в принципі не входять до сфери його наглядових функцій». Комітет чітко зазначив, що він не виключає, «що імплементація певних положень Хартії може в певних конкретних ситуаціях вимагати повної рівності у ставленні між громадянами та іноземцями, незалежно від того, є вони громадянами Держав-учасниць, Сторін Хартії, чи ні».

Суттєвий виняток із першої групи виключених осіб конкретно передбачено в пункті 2 Додатка, а саме:

- ▶ біженці: Держави-учасниці повинні надавати біженцям, як їх визначено в Женевській конвенції про статус біженців 1951 року, що законно перебувають на їхній території, максимально сприятливий режим, і в будь-якому разі не менш сприятливий, ніж вимагається Конвенцією.²⁵⁶⁵
- ▶ особи без громадянства, як їх визначено в Нью-Йоркській конвенції про статус осіб без громадянства 1954 року.²⁵⁶⁶

Цей виняток не просто підтверджує зобов'язання Держав-учасниць згідно з цими конвенціями щодо рівного ставлення до біженців та осіб без громадянства, але й заохочує Сторони піти далі, пропонуючи їм максимально сприятливий режим.

Іноземці з нелегальним статусом²⁵⁶⁷

Обмеження кола осіб, до яких застосовується Хартія, відповідно до Додатка, не слід тлумачити таким чином, щоб позбавити іноземців, які належать до категорії нелегальних мігрантів, захисту їхніх найбільш базових прав, закріплених у Хартії, або порушити їхні основні права, такі як право на життя, фізичну цілісність чи людську гідність.^{2568 2569}

Окрім букви пункту 1 Додатка, обмеження щодо кола осіб, до яких застосовується Хартія, слід тлумачити добросовісно відповідно до звичайного значення, яке надається умовам договору в їх контексті та у світлі його об'єкта і мети, та в узгодженні з іншими релевантними та застосовними нормами міжнародного права (Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року, стаття 31, пункти 1 і 3), у тому числі, передусім, імперативними нормами загального міжнародного права (*ius cogens*), які мають пріоритет над усіма іншими міжнародними нормами та відступ від яких не допускається (Віденська конвенція про право міжнародних договорів, 23 травня 1969 р., стаття 53).²⁵⁷⁰

²⁵⁶⁴ Висновки 2004, Заява про тлумачення

²⁵⁶⁵ Висновки 2015, Заява про тлумачення: права біженців за Хартією

²⁵⁶⁶ Висновки 2013, Заява про тлумачення прав осіб без громадянства за Хартією

²⁵⁶⁷ 1408 Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §§ 28–39

²⁵⁶⁸ Міжнародна федерація за права людини проти Франції, там же, §§ 30 і 31.

²⁵⁶⁹ Міжнародний захист дітей проти Нідерландів, скарга № 47/2008, там же, §19

²⁵⁷⁰ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §29

Хартія є договором про права людини, метою якого є впровадження на європейському рівні, як доповнення до Європейської конвенції з прав людини, прав, гарантованих усім людям Загальною декларацією прав людини 1948 року. Мета Хартії як живого інструменту, присвяченого цінностям гідності, рівності та солідарності, полягає в тому, щоб надати життя та значення в Європі фундаментальним соціальним правам усіх людей.²⁵⁷¹ Саме у контексті цього висновку слід прийняти телеологічний підхід до тлумачення Хартії, тобто необхідно шукати інтерпретацію договору, яка є найбільш відповідною для реалізації його мети та досягнення його цілі, а не яка максимально обмежувала б зобов'язання Сторін.²⁵⁷²

Обмеження кола осіб, до яких застосовується Хартія, визначене в пункті 1 Додатка, не слід тлумачити таким чином, щоб позбавити іноземців у статусі нелегальних мігрантів захисту їхніх найбільш базових прав, закріплених у Хартії, або порушити їхні основні права, такі як право на життя, фізичну цілісність чи людську гідність.²⁵⁷³

Стосовно дітей, які перебувають у статусі нелегальних мігрантів на території Держави-учасниці (з супроводом чи без супроводу дорослих), пункт 1 Додатка не слід тлумачити таким чином, щоб наражати цих дітей на серйозні ризики порушення їхніх основних прав через неспроможність гарантувати соціальні права, закріплені в Хартії.²⁵⁷⁴

Застосування положень Хартії до іноземних мігрантів із нелегальним статусом (у тому числі дітей із супроводом або без супроводу) є цілковито винятковим і не стосується всіх положень Хартії. Таке застосування є виправданим лише у разі, якщо виключення іноземців у статусі нелегальних мігрантів зі сфери захисту, наданого Хартією, матиме серйозні шкідливі наслідки для їхніх основних прав (такі як право на життя, на збереження людської гідності, на психологічну та фізичну цілісність і здоров'я) і відповідно поставило б таких іноземців у неприйнятні умови щодо користування цими правами порівняно з умовами громадян держави та іноземців, які проживають на території держави на законних підставах.²⁵⁷⁵

Приклади

- ▶ Охорона здоров'я: Законодавство чи практика, що заперечують право на медичну допомогу іноземним громадянам у межах території Держави-учасниці, навіть якщо вони знаходяться там нелегально, суперечать Хартії.²⁵⁷⁶
- ▶ Діти: Стаття 17 Хартії^{2577 2578}, зокрема її пункт 1, вимагає від Держав-учасниць виконання позитивних зобов'язань щодо розміщення, базового догляду та захисту дітей і молоді. Нездатність зробити це створює серйозну загрозу для реалізації їхніх найбільш базових прав, таких як право на життя, на психологічну та фізичну цілісність і на повагу до людської гідності.²⁵⁷⁹
- ▶ Діти: Стаття 31§2 (запобігання та скорочення бездомності)²⁵⁸⁰: право на притулок тісно пов'язане з правом на життя та має вирішальне значення для поваги людської гідності кожної людини. Всі діти вразливі самі по собі, а зростання на вулиці залишає дитину в ситуації відвертої безпорадності. Таким чином, відмова у праві на притулок негативно вплине на дітей.

На протипагу цьому, Комітет раніше постановив, що діти, які перебувають у статусі нелегальних мігрантів на території Держави-учасниці, не підпадають під сферу дії статті 31§1 (право на належне житло). При цьому він заявив, що цілі імміграційної політики Держав та їхні зобов'язання щодо прав людини не буде узгоджено, якщо дітям, незалежно від їх статусу проживання, буде відмовлено в базовому догляді, а їхні нестерпні умови життя буде проігноровано.²⁵⁸¹

²⁵⁷¹ Міжнародна федерація за права людини проти Франції, скарга № 14/2003, рішення по суті від 8 вересня 2004 р., §§ 27 та 29

²⁵⁷² Всесвітня організація проти тортур проти Ірландії, скарга № 18/2003, рішення по суті від 7 грудня 2004 р., § 60

²⁵⁷³ Європейський комітет із пріоритетних дій вдома для дитини та сім'ї (EUROCEF) проти Франції, скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §§49–57; Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §§ 28–39; Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §§ 34–38, 46–48; Міжнародна комісія юристів (МКІЮ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції скарга № 173/2018. Рішення по суті від 26 січня 2021 р., §75.

²⁵⁷⁴ Європейський комітет із пріоритетних дій вдома для дитини та сім'ї (EUROCEF) проти Франції, скарга № 114/2015, рішення по суті від 24 січня 2018 р., §55; Міжнародна комісія юристів (ІСІ) і Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018. Рішення по суті від 26 січня 2021 р., §75.

²⁵⁷⁵ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §35; Міжнародна комісія юристів (ІСІ) і Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018. Рішення по суті від 26 січня 2021 р., §76.

²⁵⁷⁶ Міжнародна федерація за права людини проти Франції, скарга № 14/2003, рішення по суті від 8 вересня 2004 р., §§ 30–32.

²⁵⁷⁷ Міжнародна федерація за права людини проти Франції, скарга № 14/2003, рішення по суті від 8 вересня 2004 р., §§ 30–32.

²⁵⁷⁸ Міжнародний захист дітей проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §§ 34–38.

²⁵⁷⁹ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Бельгії, скарга № 69/2011, рішення по суті від 23 жовтня 2012 р., §82.

²⁵⁸⁰ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §§ 41–45.

²⁵⁸¹ Міжнародний захист дітей (DCI) проти Нідерландів, скарга № 47/2008, рішення по суті від 20 жовтня 2009 р., §§ 46–48.

Проте стаття 31§1, яка гарантує право на належне житло у формі довгострокового/постійного проживання, а не тимчасового притулку, поширюється на дітей, які шукають притулок та дітей-біженців. Цим дітям, оскільки їхнє перебування на території держави не можна вважати незаконним, має бути запропоновано або довгострокове житло, яке відповідає їхнім обставинам, або житло належного стандарту протягом розумного часу.²⁵⁸²

²⁵⁸² Міжнародна комісія юристів (ICJ) та Європейська рада у справах біженців та вигнанців (ECRE) проти Греції, скарга № 173/2018. Рішення по суті від 26 січня 2021 р., §85.